

VZNIK A PÁD TŘETÍ ŘÍŠE

William L. Shirer

HISTORIE HITLEROVSKÉHO NĚMECKA

edice historie a vojenství

Nur

Hitler

VZNIK A PÁD TŘETÍ ŘÍŠE

HISTORIE HITLEROVSKÉHO NĚMECKA

edice historie a vojenství

William L. Shirer

Přeložil Doc. doc. PhDr. et RNDr. Otto Zwettler, CSc.

edice historie a vojenství[®]

Copyright © by Bison Books Corp.

Translation © 2006 by Doc. doc. PhDr. et RNDr. Otto Zwettler, CSc.

Cover & layout © 2006 by Jiří Pánek

Czech edition © 2006 by Naše vojsko, s. r. o.

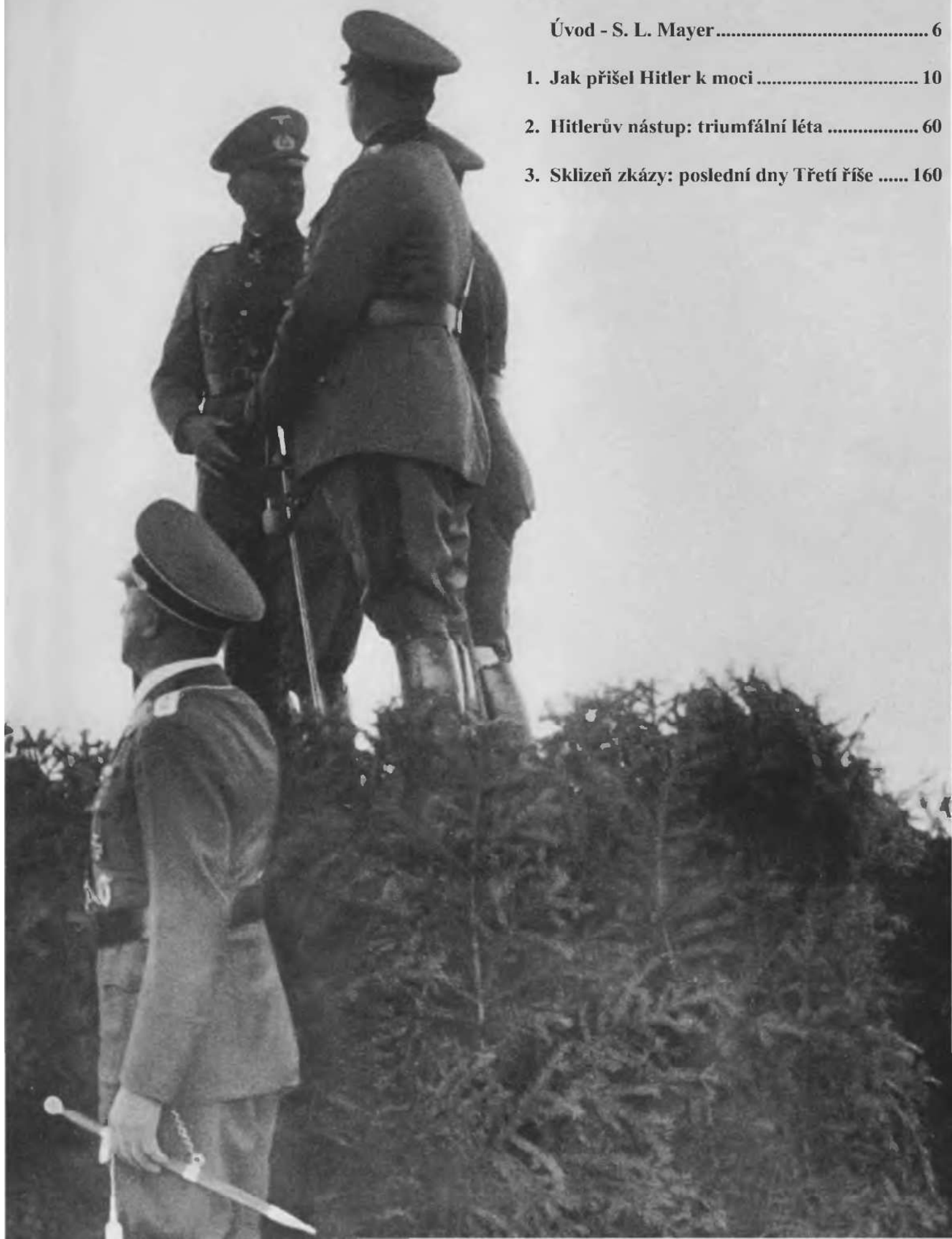
All rights reserved

ISBN 80-206-0804-4

Obsah

Úvod - S. L. Mayer	6
1. Jak přišel Hitler k moci	10
2. Hitlerův nástup: triumfální léta	60
3. Sklizeň zkázy: poslední dny Třetí říše	160

Ú V O D

S. L. Mayer

Kniha Williama L. Shirera *Vznik a pád Třetí říše* je jedním z největších bestsellerů všech dob a určitě nejlépe prodávanou moderní historickou prací. Poprvé vyšla v roce 1959 a poté ještě mnohokrát jak ve vázaném, tak brožovaném vydání, byla prodávána v milionech výtisků v angličtině, téměř ve všech evropských jazycích a mnoha jazycích orientálních. Stále je ještě k dostání na knihkupeckých pultech, používají ji studenti historie, čte se masově jako nejlépe napsané jednosvazkové dílo, představující fenomén nacistického Německa. Vydavatelé se často podivují, proč ta či ona kniha získala tak ohromný zájem, zatímco jiné zůstaly nepovšimnuty. Není třeba se ani příliš divit čtenářskému úspěchu Shirerovy práce. Je možno říci, že autor byl přímo stvořen k dílu, jež napsal.

Počínaje druhou světovou válkou až do dnešního dne přetrvává úžas nad skutečností, jak člověk Hitlerova ražení a nacistické hnutí, jež vytvořil, mohli ovládnout myšlení Němců. Jak se stalo, že tento národ, rychleji, než kterýkoli jiný, ovládl svět silou své armády?

Shirer, jenž je přímým pozorovatelem mnoha událostí, se pokusil pochopit motivy jednání nacistů a Hitlera. Zdá se, že je pochopil a objasnil ve své knize.

Plynně ovládal němčinu, oženil se s Rakušankou a žil určitou dobu ve Vídni. Po návratu z Indie, kam byl vyslán deníkem *The Chicago Tribune*, svým tehdejším zaměstnavatelem, začal v roce 1934 praco-

vat jako dopisovatel v Berlíně. Od této doby až do prosince 1940 žil v hlavním městě Německa, pracoval jako novinář a poté jako komentátor *Columbia Broadcasting System*, tedy na místě, na něž ho v roce 1937 povolal legendární rozhlasový a později televizní redaktor Eduard R. Murrow. Z tohoto výhodného místa, obdařen jedinečným novinářským talentem, referoval Američanům o událostech, které vedly v Evropě k vypuknutí druhé světové války. Zůstal v Berlíně ještě déle než rok od jejího počátku. Poznal, rozmlouval a příležitostně popíjel se všemi předními nacistickými představiteli té doby: s Hitlerem, Himmlerem, Göringem, Hessem, Heydrichem, Goebbelsem a von Ribbentropem. „Berlínské deníky“, Shirerovy relace z let strávených v hlavním městě Třetí říše byly publikovány brzy po jeho návratu do Spojených států, ještě za války, a vysloužily si jméno současné klasiky. Relace z Německa, které za války vysílal, se staly opravdovou součástí jeho dějin, stejně tak jako relace Edwarda R. Murrowa, očitého svědka bombardování Londýna.

Je možno odvážně říci, že *Vznik a pád Třetí říše* je vrcholným Shirerovým úspěchem. Napsání knihy předcházelo deset let výzkumu, i když zdroje jejího vzniku je možno nalézt v odporu vůči fenoménu nacismu, který se formoval během Shirerova pobytu v Německu. Kniha zůstává dosud nejlepším jednosvazkovým zpracováním historického období, které patrně nejvíce přitahuje pozornost z celých novověkých dějin.

Na protější straně:
William L. Shirer při vysílání rozhlasové relace z Říma u příležitosti zvolení papeže Pia XII. v roce 1939.

Dole vlevo: Typický obraz nacistické propagandy: pozemní síly, letectvo a námořní síly stojí odhodlaně, připravené odvrátit útok

Dole vpravo: „Vítězství nad bolševismem“, takové je heslo nacistického plakátu.

Na protější straně:
Žeň nacistického
hospodářského
programu. Oficiální
otevření úseku dál-
nice u Mnichova.

Vpravo: Autor při-
pravuje relaci v Com-
piègne 22. června
1940, kdy bylo pode-
psáno francouzsko-
německé příměří.

Dole: Přišla jiná doba.
Američtí vojáci mění
německé názvy ulic.

V šedesátých a sedmdesátých letech se objevili historikové – revizionisté, kteří vystupovali proti antifašistickým postojům, jež vyjadřoval Shirer. A. J. P. Taylor v „Genezi druhé světové války“ obvinil jako první západní spojence, že stejně jako Hitler mají podíl na vypuknutí války. Takoví lidé jako Neville Chamberlain a Edouard Daladier podněcovali jenom Hitlera, který válku nechtěl a vyhýbal se jí. Podle této teze usiloval pouze o plody vítězství. Další historikové chválili a kritizovali Hitlera v roli vojenského стратега za druhé světové války. Základem těchto argumentů je teze, že válka a historie nejsou nikdy jednoduché, že v životě a v dějinách není nic jednoznačné, a proto je Shirerův obvyklý pohled neprofesionálního historika s novinářskou průpravou pouze odrazem amerických a spojeneckých poválečných postojů, které s patričním historickým odstupem mohou být s určitostí odmítnuty. Avšak Shirer je nadále čten a obdivován mnoha čtenáři. Důvod je zřejmý. Lidé neustále věří v Shirerovo pojetí, které přesně odráží anglo-americký obraz hitlerovské války jako boje mezi tyranií a demokracií, zlem a dobrem, jehož výsledky alespoň jednou byly zřejmé. Jasnosti Shirerových pozorování a výkladů může porozumět každý, a nejen okruh lidí s akademickým vzděláním (a proto úzký). Z tohoto důvodu proto vychází zkrácené a ilustrované vydání této již klasické knihy. Poskytuje mladé generaci a potenciálně i širší skupině čtenářů možnost poznání rozhodujícího historického zpracování; standardu, k němuž se musí vracet další interpretace dějin Třetí říše. Není možno číst o této době, snažit se pochopit fenomén Hitlera, nacismu a Třetí říše, jestliže nezačneme četbou knihy Williama L. Shirera. Vydavatel proto považuje za čest, že může vydat klasické Shirerovo dílo v ilustrované podobě a doufá, že toto dramatické období nejnovějších dějin nebude nikdy zapomenuto. Doufá rovněž, že události této zlověstné války budou studovat i další generace s přesvědčením, že ti, kteří nevyužívají zkušenosti z dějin, jsou odkázáni na jejich opakování.

1. JAK PŘIŠEL HITLER K MOCI

Vznik Třetí říše

Vigilie příchodu Třetí říše ovládly Berlín horečným napětím. Jak bylo již každému zřejmé, směřovala Výmarská republika k svému zániku. Adolf Hitler, vůdce nacionálních socialistů, největší politické strany v Německu, si pro sebe v demokratické republice, kterou přísahal zničit, vymohl úřad kancléře.

Šířily se šílené zvěsti o tom, co se mohlo stát: hovořilo se o nacistickém puči, o generální stávce. V neděli 29. ledna 1933 se dělníci shromáždili v Lustgarten v centru Berlína, aby demonstrovali proti Hitlerově jmenování kancléřem.

Větší část nedělní noci chodil Hitler sem a tam dlouhými kroky po pokoji. I přes velkou nervozitu byl absolutně přesvědčen, že nadešla jeho chvíle. Téměř měsíc tajně vyjednával s vůdci konzervativní pravice. Musel se smířit s kompromisem a vzdát se zcela nacistické vlády. Mohl však být kancléřem koaliční vlády, jejíž členové se s ním dohodli ve věci svržení demokratické výmarské vlády. Překážkou se stal pouze staříček a přísný prezident, polní maršál Paul von Hindenburg (* 1847, Poznaň). Značně prošedivělý polní maršál totiž zcela nedávno, 26. ledna, prohlásil, že „absolutně nezamýšlí učinit toho zakrslého desátníka říšským kancléřem“.

Avšak pod vlivem svého syna a dalších členů palácové kliky začal prezident váhat. Bylo mu 86 let a projevovala se u něho sešlost věkem.

Těsně před polednem v pondělí 30. ledna 1933 se Hitler odebral do budovy kancléřství na jednání

s Hindenburgem, která, jak se ukázalo, měla negativní důsledky nejen pro něho samotného, ale i pro Německo a pro zbytek světa. Z oken hotelu *Kaiserhof* pak Josef Goebbels, Ernst Böhm a další nacističtí představitelé neklidně sledovali dveře kancléřství, z nichž měl zanedlouho vyjít Vůdce. „Z jeho tváře vyčteme, zdali se mu to povedlo,“ řekl Goebbels. Dokonce ani v této chvíli si nebyli sebou jisti. „Naše srdce jsou rozdírána pocity naděje, pochybností, radosti a znechucení,“ zaznamenal si Goebbels do svého deníku. „Příliš často jsme byli rozčarováni, než abychom celým srdcem věřili ve velký zázrak.“

O několik okamžiků později se stali svědky velkého zázraku. Ten člověk s chaplinovským knírkem, potulující se v mládí po Vídni jako tulák, nevýrazný voják za první světové války, ponechaný bez pána v Mnichově v prvních ponurých poválečných dnech, poněkud komický vůdce pivnicového puče; ten, který si uměl zjednat autoritu, řečník, který dokonce nebyl Němcem, ale Rakušanem, skládal právě ve věku 42 let přísahu jako kancléř německé říše.

Toho večera od soumraku do pozdních nočních hodin nacisté opojení úspěchem pochodovali v sevrěných šicích ve světle pochodní, aby oslavovali vítězství.

Desetitisíce stoupenců nacismu přecházely ve vyrovnaných řadách pod obloukem Braniborské brány a Wilhelmstrasse, jejich orchestry vyhrávaly staré vojenské pochody za doprovodu bouřlivě znějících úderů bubnů, jejich vysoké boty silně vydupávaly rytmus o dlažbu a pochodně nesené vysoko nad hlavami tvořily ohnivé stuhy, které prosvětlo-

valy noc a vyvolávaly ovace diváků shromážděných na chodnících.

V otevřeném okně kancléřství na Wilhelmstrasse stál Adolf Hitler, jenž byl bez sebe vzrušením a radostí, neustále vyskakující a vystřelující ruku při nacistickém pozdravu.

Unavený, ale šťastný Goebbels se dostal té noci domů o třetí. Ještě před spaním narychlo načmáral do deníku: „Je to téměř jak sen. Narodila se nová

říše. Čtrnáct let práce bylo korunováno vítězstvím. Začala německá revoluce!“

Třetí říše, která vznikla 30. ledna 1933 a měla přetrvat tisíc let, jak se holedbal Hitler, existovala pouze 12 let a čtyři měsíce. V tomto krátkém období však vyvolala smrt' prudší a více zdrcující, než cokoli jiného do té doby. Učinila z Němců vládce Evropy od Atlantiku po Volhu, od Severního mysu ke Středozemnímu moři. Ponořila ji do propasti světové války v době, kterou představovaly vlády teroru a smrt', jež překonávala svou ukrutností „dílo“ předchozích staletí.

Člověk, který dovedl Třetí říši k tak ohromné moci a k tak žalostnému konci, byl nepochybným, avšak ďábelským géniem. Je pravda, že v Německu našel vhodný materiál, jenž se dal tvarovat až do konce. Bez Adolfa Hitlera a jeho démonické osobnosti, zvláštního instinktu, chladné bezohlednosti, přebujelé obrazotvornosti a překvapivé schopnosti hodnotit lidi a situace a to až do úplného konce, kdy už přepočítal své síly, by určitě Třetí říše neexistovala.

Některým Němcům a mnoha cizincům se zdálo, že moc převzal šarlatán. Avšak příštích dvanáct bouřlivých let ho většina Němců slepě následovala jako božího proroka.

Mládí Adolfa Hitlera

Vezmeme-li v úvahu Hitlerův původ a mládí, je obtížné představit si nepravděpodobnější situaci, z níž vyšel tento mimořádný Rakušan, sahající po dědictví Otto von Bismarcka, císařů z dynastie Hohenzollernů a prezidenta Hindenburga. Hitler pocházel ze selského rodu. Narodil se před sedmou hodinou večer 20. dubna 1889 v „Gasthof zum Pommer“, skromné hospodě v městečku Braunau am Inn na hranicích s Bavorskem.

Místo narození na rakousko-německé hranici mělo důležitý význam pro první léta jeho života, kdy jako chlapec byl posedlý myšlenkou, že mezi dvěma německy mluvícími zeměmi nemá existovat hranice či, že oba národy patří do jedné říše. Mladické názory byly tak silné a trvalé, že když v pětatřiceti letech seděl v německém vězení a psal knihu, která se stala ideovým programem Třetí říše, začal ji navázáním na symbolický význam jeho rodiště. *Mein Kampf* začíná těmito slovy:

„Dnes řízením prozřetelnosti se mi zdá, že osud vybral Braunau na Innu jako místo mého narození,

poněvadž leží na hranici mezi dvěma německými státy, které my, mladší generace, toužíme sjednotit všemi možnými prostředky, a považujeme to za naše životní dílo. Toto malé pohraniční městečko považuji za symbol velkého poslání.“

Adolf Hitler byl třetím synem z třetího manželství nižšího rakouského celního úředníka, jenž se narodil jako nemanželské dítě, které prvních devět let svého života mělo příjmení Schicklgruber. Příjmení Hitler se objevuje jak v matčině, tak v otcově linii.

Hitlerova babička z matčiny strany, jakož i dědeček z otcovy strany byli nositeli příjmení Hitler v různě psané podobě: Hiedler, Hütler, Hüttler a Hitler. Hitlerova matka byla otcovou sestřenicí v druhé linii a pro uzavření manželství bylo nutno získat dispens biskupství.

Předkové budoucího německého Vůdce z obou stran žili po celé generace ve Waldviertelu (Polesí), regionu Dolního Rakouska mezi Dunajem a hranicí Čech a Moravy. Ve svém vídeňském období tam Hitler často přijížděl na cestě do Prahy nebo do Německa. Je to kopcovitá, venkovská krajina malých hospodářství a ačkoli je vzdálena od Vídně sotva 50 mil, působila dojmem izolované a chudobné

Oddíly SA oslavující „převzetí moci“ nacisty 30. ledna 1933.

Vlevo: Adolf Hitler jako nemluvně v květnu 1889.

Vpravo: Klára, Hitlerova matka.

oblasti, jako by se jí vyhnuly hlavní proudy života někdejšího Rakouska. Charakteristickým rysem obyvatel, stejně jako českých sedláků, byla tvrdohlavost. Manželství v rámci jednoho rodu byla obecným jevem, jak tomu bylo i v případě Hitlerových rodičů. Časté byly i nemanželské děti.

Rodinný život z matčiny strany byl poklidný, protože po čtyři generace rodina Kláry Pözllové žila na selské usedlosti č. 37 ve vesnici Spital. Osud otcových předků byl zcela jiný. Pšaná podoba příjmení, jak jsme již viděli, se různí, místa pobytu se měnila rovněž. Mezi členy rodiny Hitlerů vládl nepokoj, sklon stěhovat se z jedné vsi do druhé, časté změny pracovního místa a tím nemožnost navázat trvalé mezilidské vztahy či uplatňování cikánského životního stylu ve vztazích se ženami.

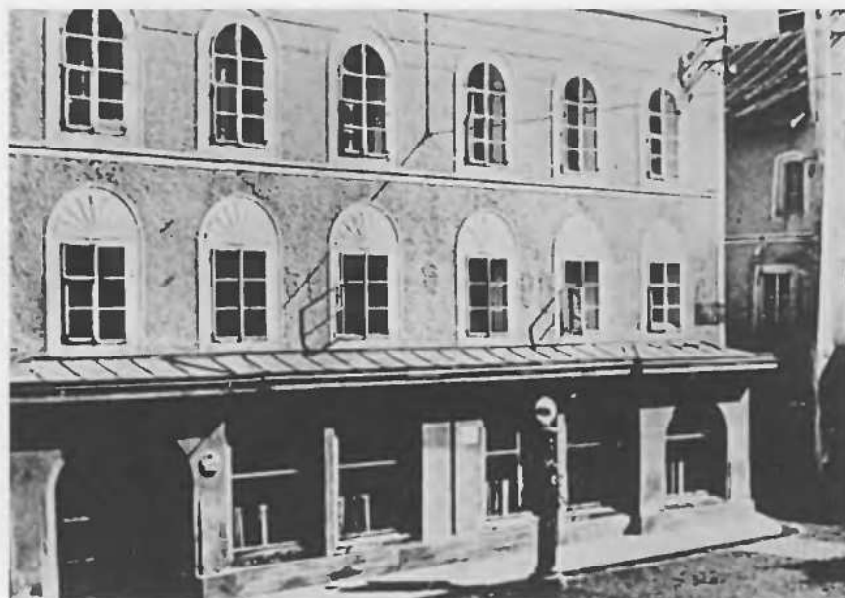
Johann Georg Hiedler, Adolfův dědeček, byl potulným mlynářským tovaryšem, který vykonával své povolání v různých vesnicích Dolního Rakouska. Pět měsíců po uzavření prvního sňatku v roce 1824 se mu narodil syn, ale matka ani dítě nepřežili. O osmnáct let později se ve věku 47 let oženil se selkou Marií Annou Schicklgruberovou z vesnice Strones. Pět let před sňatkem 7. června 1837 se Marii narodil nemanželský syn Alois, který se měl stát otcem Adolfa Hitlera. Otcem Aloise byl nejpravděpodobněji Johann Hiedler, i když na to chybějí rozhodující doklady. Ať je tomu jakkoli, Johann si nakonec Marii vzal a přes zvyklosti existující v těchto případech se nenamáhal, aby po sňatku bylo dítě uznáno za vlastní. Chlapec nadále vyrůstal jako Alois Schicklgruber.

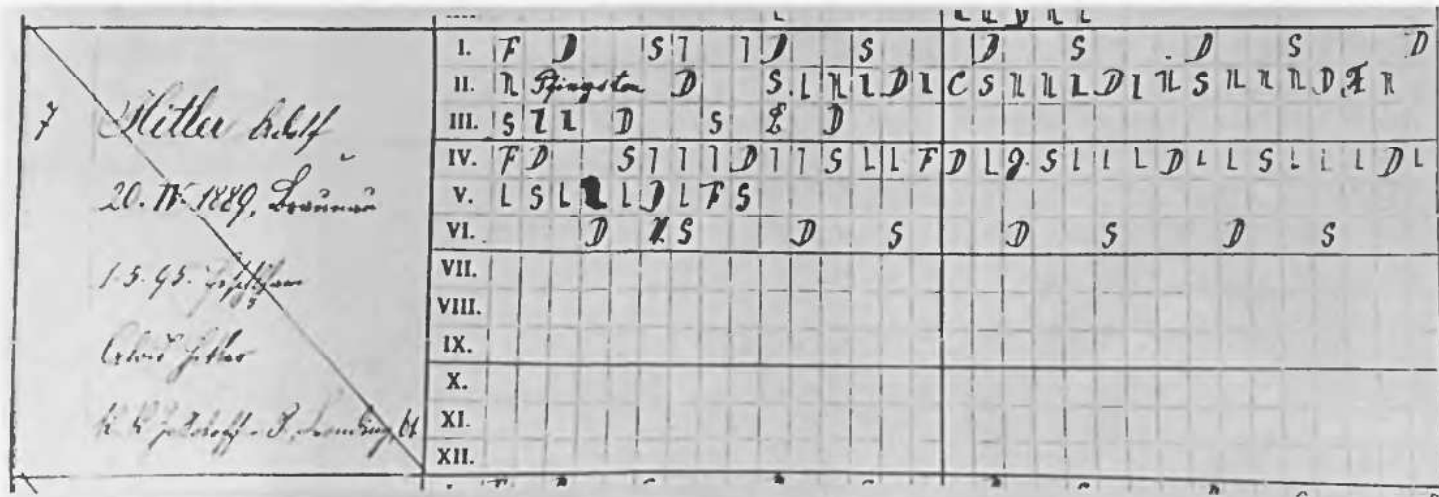
Marie Anna zemřela v roce 1847 a po Johannu Hiedlerovi na třicet let mizí stopy. Objevil se opět ve věku 84 let v městečku Weitra (Vitoraz) v oblasti

Waldviertelu, a změnil psanou podobu příjmení na Hitler, aby před notářem v přítomnosti tří svědků dosvědčil, že je otcem Aloise Schicklgrubera. Proč tento stařec čekal tak dlouho na tento krok a proč tak nakonec učinil, nevíme. Podle Heidena, Alois se později svěřil příteli, že mu to pomohlo při získání jeho části dědictví po strýci z matčiny strany, mlynářovu bratru, který vychoval chlapce ve svém domě. V každém případě na základě tohoto opožděného rozhodnutí ze dne 6. června 1876 kněz farního úřadu v Doellersheimu, jemuž bylo zasláno notářské vyrozumění, škrtl v matrice narozených jméno Alois Schickelgruber a napsal na toto místo jméno Alois Hitler.

Od tohoto okamžiku byl Adolfův otec úředně uznán jako Alois Hitler a příjmení pak přešlo přiro-

Hitlerův rodný dům v Braunau na řece Innu (Rakousko).

Hitlerovo vysvědčení z Lambachu.

ženě i na syna. Až ve třicátých letech jakýsi podnikavý novinář z Vídně, který studoval farní archivy, objevil skutečnosti týkající se Hitlerových předků a bez ohledů na opožděné úsilí letitého Johanna Georga Hiedlera o připsání práv nemanželskému synovi, zkusil připsat nacistickému vůdci jméno Adolf Schicklgruber. Na tomto příjmení není nic nezvyklého, ale slyšel jsem Němce, kteří spekovali, zda by se mohl Hitler stát pánem Německa. kdyby byl ve světě znám jako Schicklgruber. Toto příjmení poněkud komického znění láme jazyk Němcům z jihu. Je možno si představit nadšením bouřící masy provolávající na počest Schicklgrubera s jejich hřmějícím „Heil“? „Heil Schicklgruber“? Pozdrav „Heil Hitler!“ byl užíván nejen jako wagnerovský, pohánský zpěv davu, v mystických scénách nacistických srazů, ale stal se závaznou formou pozdravu Němců Třetí říše, dokonce i v telefonickém styku, kde vytlačil konvenční „Halo“. „Heil Schicklgruber!“? je obtížné si na tomto místě představit.

Poněvadž Aloisovi rodiče spolu ani po sňatku nežili, budoucí otec Adolfa Hitlera byl vychováván u svého strýce z matčiny strany, který kromě toho, že byl bratrem Johanna Georga Hiedlera, psal své příjmení jinak a byl znám jako Johann von Nepomuk Hütler. Ve světle chorobné nenávisti, jakou nacistický vůdce choval od dětství vůči Čechům, nelze nepřipomenout toto historické jméno. Jan Nepomucký, vlastně Jan z Pomuku (* po 1340 – 20. 3. 1393) byl vyšehradským kanovníkem a od roku 1389 generálním vikářem pražského arcibiskupství. Po úskočném zajetí arcibiskupa za králový účasti byl mučen a hozen do Vltavy. Jeho tělo vyplavené na břeh se stalo předmětem uctívání. Pod jménem Jan Nepomucký byl roku 1729 kanonizován. Jeho kult se rozšířil po celém světě. Někteří historikové spatřují ve skutečnosti, že jeden z Hitlerů měl takové jméno, známku české krve v rodině.

Alois Schicklgruber se nejprve vyučil ševcem ve vesnici Spital. Ale protože byl jako jeho otec neklidného ducha, brzy odešel hledat štěstí do Vídně. V osmnácti letech vstoupil do řad pohraniční policie u rakouského celního úřadu u Saleburku a když povýšil v úřední kariéře, oženil se s dcerou celního

úředníka. Přinesla mu malé věno a zvýšila jeho společenskou prestiž, jak to bývalo obvyklé u nižší rakousko-uherské byrokracie. Manželství však nebylo šťastné. Anna byla o čtrnáct let starší, chatrného zdraví a zůstala bezdětná. Po šestnácti letech soužití se dohodli na rozchodu a o tři roky později Anna zemřela.

Před rozchodem se Alois, nyní legálně jako Hitler, stýkal s mladou hotelovou kuchařkou Františkou Matzelsbergerovou, která mu roku 1883 porodila syna, jemuž rovněž dali jméno Alois. Měsíc po smrti zákonné manželky se oženil s kuchařkou, již se o tři měsíce později narodila dcera Angela. Druhé manželství netrvalo dlouho, neboť o rok později zemřela manželka na souchotiny. Za tři měsíce se Alois Hitler oženil potřetí a naposledy.

Nová manželka, mladá Klára Pölzlová, která se měla brzy stát matkou Adolfa Hitlera, byla teprve pětadvacetiletá, zatímco jejímu manželovi bylo již 48 let. Znali se však již dříve. Klára pocházela ze Spitalu, rodné vesnice Hitlerů. Jejím dědečkem byl Johann von Nepomuk Hütler, s nímž byl vychováván jeho synovec (bratrův syn) Alois Schicklgruber-Hitler. Takže Alois a Klára byli v příbuzenském vztahu v druhé linii a pro uzavření manželství museli získat dispens biskupství.

Byl to svazek, o němž Alois přemýšlel již před lety, když přijal Kláru jako adoptivní dcerku do svého bezdětného domu v prvním manželství. Dítě žilo dlouho s Schicklgruberovými v Braunau a když byla první žena upoutána na lůžko, Alois již počítal, že si Kláru vezme, jakmile žena zemře. Právní uznání jejího původu a práva dědit po strýci, který byl Kláriným dědečkem, se uskutečnilo v den jejich šestnáctých narozenin. kdy byla již natolik zralou, aby mohla vstoupit do legálního manželského svazku. Avšak, jak jsme viděli, manželka oddalovala rozchod, zatímco Alois udržoval poměr s kuchařkou Františkou Matzelsbergerovou. Dvaadvacetiletá Klára proto opustila domov a odjela do Vídně, kde pracovala jako služka. Vrátila se o čtyři roky později, aby se postarala o dům svého bratrance; také Františka se na poslední měsíce svého života odstěhovala z domu svého muže. Alois Hitler a Klára Pölz-

Hitler na školní fotografii v deseti letech.

lová se vzali 7. ledna 1885 a po čtyřech měsících se narodil Gustav, jejich první dítě, které však zemřelo ještě jako nemluvně, stejně jako Ida, jejich druhé dítě, jež se narodila roku 1886. Adolf byl jejich třetím dítětem. Mladší bratr Edmund, jenž se narodil roku 1894, se dožil pouze šesti let. Páté z dětí, Paula, se narodila roku 1896 a svého slavného bratra přežila.

Adolfův nevlastní bratr Alois a jeho nevlastní sestra Angela, děti Františky Matzelsbergerové, se rovněž dožili dospělosti. Angela, hezká mladá žena, se provdala za finančního úředníka Raubala a po jeho smrti pracovala po nějaký čas ve Vídni jako hospodyně vedoucí domácnost a jestliže Heidenovy informace můžeme brát za bernou minci, i jako kuchařka v židovské charitativní kuchyni. V roce 1928 ji Hitler přivezl do Berchtesgadenu a učinil ji svou hospodyní. V nacistických kruzích bylo potom hodně slyšet o vídeňských zákuscích a dezertech, které pro něho pekla. Opustila ho v roce 1936, když se provdala za profesora architektury v Drážďanech. Hitler, tehdy již kancléř a diktátor, se cítil uražen jejím odchodem a odmítl poslat svatební dar. Byla v rodině jediným člověkem, s nímž v pozdějších letech udržoval blízké kontakty, avšak s jedinou výjimkou. Angela měla dceru – Geli Raubal, atraktivní mladou blondýnku, s níž, jak poznáme dále, prožil jediný milostný román svého života.

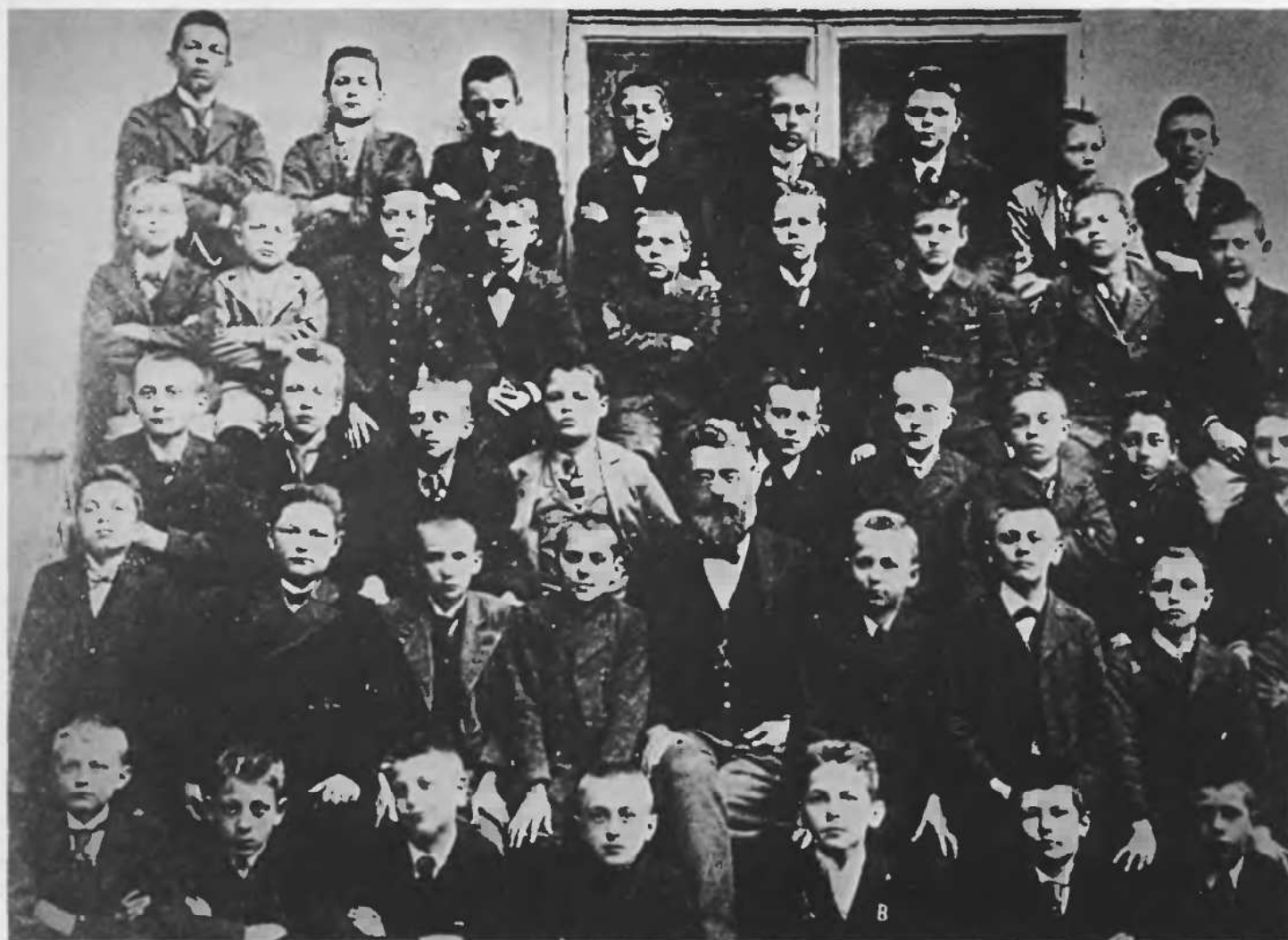

Třída, v níž se Hitler učil.

Ve svých mladých letech neoplýval Hitler mladickou bezstarostností. Deptaly ho problémy tehdejšího života. „Všude viděl jenom překážky a nepřátelství,“ vzpomíná kamarád z mládeneckých let. „Vždy proti něčemu vystupoval a nesouhlasil s tehdejším světem. Nikdy jsem ho neviděl, aby k čemukoli přistupoval lehce.“

Hitler se chtěl stát umělcem, ale jeho naděje se rozplynuly. V roce 1907 nesložil přijímací zkoušky na vídeňskou Akademii výtvarných umění. V příštím roce prožil ještě větší otřes: 21. prosince 1908 zemřela Hitlerova matka. Pro devatenáctiletého

Společná fotografie z Lince. Hitler stojí v poslední řadě vpravo.

Berlíňané čtou
zprávy o válečné
krizi: 1. srpna 1914.

mládence to byla těžká rána. „Svého otce jsem ctil, ale matku jsem miloval. Její smrt znamenala konec mým veškerým plánům. Stanul jsem proti problému nutnosti vydělávat si nějak na živobytí.“

Nějak! Neměl žádné povolání. Vždy pohrdal fyzickou prací. Nikdy nezkusil vydělat si nějaký groš. Dokonce pomyšlení vydělávat si pravidelnou práci v něm budilo odpor, a tak tomu bylo po celý život. Byl však nezkrotný. Rozloučil se s příbuznými a odešel do Vídně z domova v Linci a sliboval si, že se nevrátí, dokud se mu nepovede dobře.

Další čtyři roky představovaly pro Hitlera období tuláctví a bída. Živil se příležitostnými pracemi: klepáním gaučů, odklizením sněhu, nošením zavazadel na Westbahnhof, občas rovněž pracoval jako stavební dělník. Přespával v noclehárnách nebo rovněž v odpuzujících ubytovnách pro muže a klamal hlad bezplatnými polévkami z městských dobročinných vývařoven.

Na rozdíl od svých přátel, životních ztroskotanců, netrpěl žádnými výstřelky mládí. Nekouřil, nepil, nezačínal si se ženami. To, co o něm víme, nepramení z jakési anomálie, ale prostě z vrozené nesmělosti.

Ačkoliv Hitler tvrdí, že si přivydělával ke svému výdělku jako „nevýznamný malíř“, nepodává ve

své autobiografii žádné podrobnosti o této práci s výjimkou poznámky, že v letech 1909 a 1910 si zlepšil své postavení do té míry, že již déle nemusel pracovat jako obyčejný dělník.

„V té době,“ tvrdí, „jsem pracoval nezávisle jako skromný kreslíř a malíř akvarelů.“

Je to poněkud zavádějící, tak jako všechno, co má v knize *Mein Kampf* autobiografický charakter. Ačkoliv svědectví pamětníků, kteří ho znali právě v té době, nejsou věrohodnější, postačí natolik, aby poskytla přesnější a úplnější obraz.

To, že Adolf Hitler nebyl nikdy malířem pokojů, což mu podsouvali jeho političtí odpůrci, je téměř jisté. Není důvod k tvrzení, že by toto povolání kdykoli vykonával. Kreslil nebo maloval malé skici Vídně, obvykle těch nejznámějších míst, jako je katedrála sv. Štěpána, Opera, Burgtheater, zámek Schönbrunn nebo římské památky v schönbrunnském parku. Podle svědectví pamětníků, kteří ho znali, je kopíroval ze starých prací, zjevně neuměl kreslit podle skutečnosti. Jsou spíše konturové a bez života, tak jako bývají schematické a nedbalé skici začínajícího architekta a postavy lidí, které později připojoval, jsou tak špatné, až jsou komické. Našel jsem svou vlastní poznámku, kterou jsem připojil, když jsem prohlížel aktovku s originálními Hitlerovými kresbami: „Málo tváří. Přísné! Jedna téměř strašidelná tvář. Podle Heideny „stojí jako malé vyčpané pytle před vysokými důstojnými paláci“.

Pravděpodobně stovky takových ubohých obrázků prodal Hitler nejrozličnějším drobným obchodníkům pro vyzdobení stěn, kupci je používali, aby vyplnili prázdná místa ve výkladních skříních, a výrobci nábytku je občas připevňovali na opěradlech levných sof a křesel, v souladu s tehdy vládnoucí vídeňskou módou. Hitler rovněž často maloval plakáty pro vlastníky obchodů doporučující takové výrobky, jako například Teddyho prášek proti pocení. Plakát představující sv. Mikuláše, jak prodává svíčky jasných barev, patrně Hitlerovi vynesl trochu peněz v období Vánoc.

Existoval i další plakát, jenž představoval gotickou věž chrámu sv. Štěpána, kterou Hitler neúnavně kreslil, na němž se vynořovala z kousku mýdla ve tvaru hory. Byla to mez Hitlerových „uměleckých“ úspěchů, ačkoli do konce svého života se považoval za „umělce“.

Právě v tomto období tuláka ve Vídni vypadal jako bohém. Pamětníci připomínali později jeho dlouhý, černý kabát, splývající až ke kotníkům. Ten kabát, připomínající orientální kaftan, dostal od známého maďarského Žida, prodáváče použitých věcí, svého soupeřníka z ponurých společných ubytoven pro muže. Vzpomínali také na jeho tlustou, od špíny zcela černou buřinku, kterou nosil po celý rok, na jeho spletené vlasy, sčesané do čela, v pozdějších letech pak rozčuchané a splývající na ušpiněný límec, protože jen zřídka si je přistříhoval a zřídka se i holil. Tváře měl obvykle zarostlé černým stříškem počínajícího porostu. Jestliže lze věřit Hanischovi, který se o něco později stal jakýmsi

Císař Vilém II. vy-
znamenává vojáky za
první světové války
Železným křížem.

Hitler jásající u příležitosti vypuknutí války uprostřed vlasteneckého davu lidí před Feldherrnhalle. Mnichov, 2. srpna 1914.

umělcem, „připomínal Hitler zjev, který lze zřídka spatřit mezi křesťany“.

Jeho vrstevníci z těchto let, stejně jako učitelé, připomínali výrazné a pozorné oči, dominující v jeho tváři. Připomínali rovněž, že tento mladý člověk i přes svou lenost a odpor k fyzické práci, byl náruživým čtenářem, trávícím většinu času hltáním knih. Co se naučil v tvrdé škole života ve Vídni? Jaké myšlenky se vynořily z četby a zkušeností, a které, jak říká v knize *Mein Kampf*, zůstaly v podstatě do konce nezměněné? Byly obvykle ploché a triviální, často groteskní a absurdní či otárávené podivnými předsudky. Byly však podstatné pro svět, poněvadž měly vytvářet část základů Třetí říše, kterou tento tulák pohroužený v knihách měl brzy budovat.

Ačkoli se Hitler aktivně neúčastnil politického života, sledoval pozorně činnost hlavních politických stran v Rakousku. Zde, v hlavě tohoto rozčuchaného stálého návštěvníka bezplatných vývařoven, začala klíčit politická intuice, která mu umožnila dohlédnout s podivuhodnou jasností slabiny i přednosti tehdejších politických hnutí a směrů, a která stále více z něho činila mistrovského německého politika.

Zpočátku pociťoval nenávisť vůči tehdy hlavní dělnické straně, tzn. vůči sociálním demokratům.

Byl však natolik inteligentní, aby tlumil svou zaujatost a přesně zjistil příčiny její obliby. Konstatoval, že těchto příčin je několik, což si o mnoho let později připomenul a využil při budování nacionálně socialistické strany: za prvé, vůdci strany věděli, jak vytvořit masové hnutí, bez něhož je jakákoli politická strana nepotřebná; za druhé se naučili umění masové propagandy a za třetí, znali hodnotu uplatnění toho, co nazývali „duchovním a fyzickým terorem“.

Polní kuchyně na vnitřní frontě.

Zrna nacismu

Třetí myšlenka, i když s jistotou se opírající o mylná porozumění a založená na jeho neobvyčejné předpojatosti a predsudcích, vzbudila zájem mladého Hitlera.

„Porozuměl jsem hanebnému duchovnímu teroru, kterým toto hnutí působí, zejména na buržoazii. Na daný signál uvolňuje lavinu lží a pomluv vůči každému odpůrci, který se zdá nebezpečný, až do okamžiku, kdy se napadený člověk zlomí. Je to taktika opřená o přesný výpočet všech lidských slabostí a její výsledek vede s téměř matematickou přesností k úspěchu.“

Přesnější analýza nacistické taktiky, již měl Hitler rozvinout, nebyla nikdy napsána.

Před příchodem do rakouského hlavního města měl nejasně definovatelné antisemitské resentimenty, ale poté se ponořil do antisemitské literatury, která se v té době ve Vídni dobře prodávala. Tvrdil, že se přesvědčil, že Židé byli ve značné míře zodpovědní za prostituci a za obchod s bílými otroky. „Když jsem poprvé,“ říká, „v tom chladném, nestydatém a vypočítavém řediteli toho odpudivého, zločinného obchodu uprostřed špíny města poznal Žida, naskočila mi husí kůže.“

V Hitlerových žvástech, týkajících se Židů, je mnoho chorobné sexuality. *Mein Kampf* je plný nárazek na neotesané Židy, znásilňující nevinné křesťanky a tak prznící jejich rasu. Hitler psal o „hrůzných viděních stovek tisíc děvčat znásilněných krivonohými židovskými ničemy“. Jedním z kořenů Hitlerova antisemitismu byla jeho trýznivá sexuální žárlivost. Ačkoli mu bylo více než

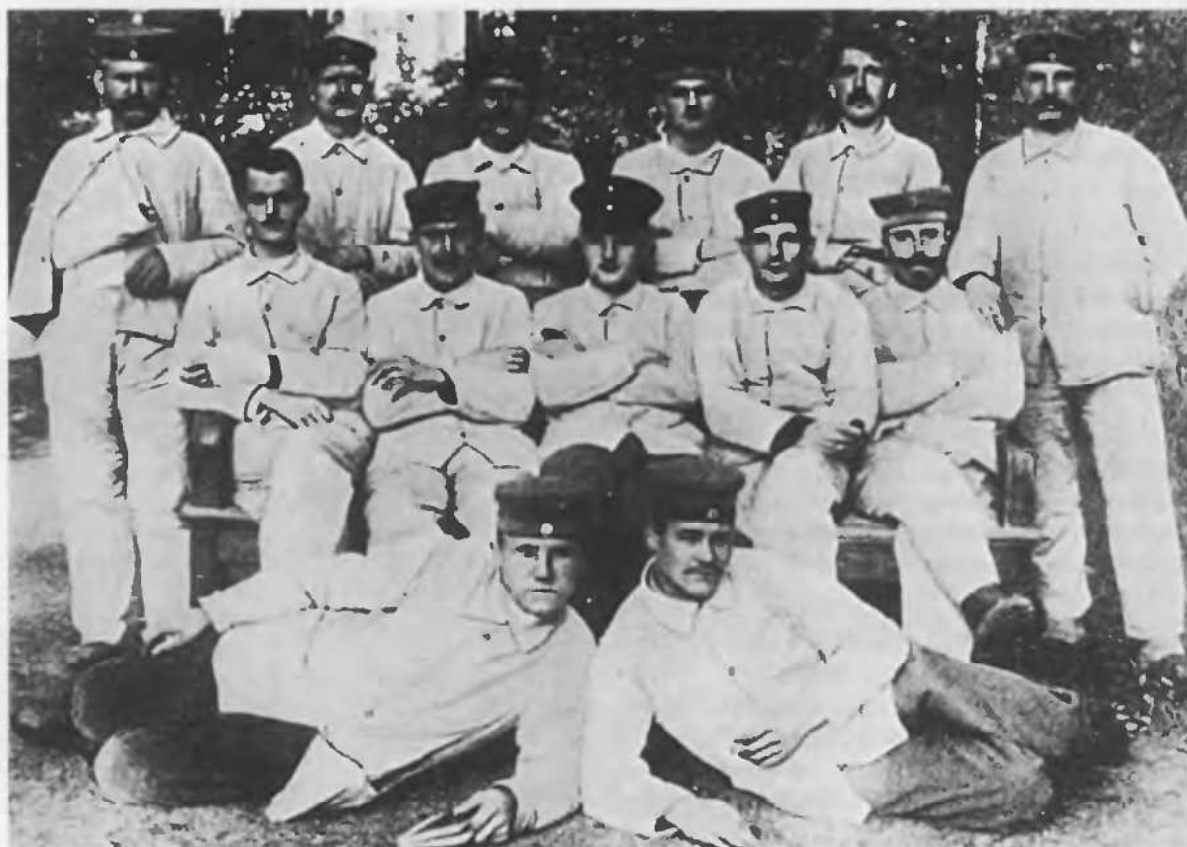
dvacet dva let, nelze z toho, co víme o době jeho vídeňského pobytu usuzovat, že by měl kontakt se ženami.

„Postupně,“ říká Hitler, „jsem začal Židy nenávidět. Pro mne to bylo období největšího duchovního zápalu, jakým jsem kdy prošel. Přestal jsem být nerozhodným kosmopolitou a stal se antisemitou.“

Slepě a fanaticky jím zůstal až do konce; jeho závěť, napsaná několik hodin před smrtí, obsahuje závěrečný výbuch namířený vůči Židům, které činil odpovědnými za válku, kterou zahájil a která nyní zabíjela jeho a zardousila i jeho Třetí říši. Tato jeho nenávisť vedla k tak hrůznému masakru v tak nesmírném měřítku, že zanechala na civilizaci jizvu, která bude trvat na světě tak dlouho, dokud bude žít člověk.

Na jaře roku 1913 opustil Hitler Vídeň a odešel do Německa, tam, kde bylo jeho srdce, jak sám napsal. Bylo mu 24 let a všichni kromě něho samotného ho považovali za úplného ztroskotance. Nestal se malířem, nestal se ani architektem, což byla jeho další ambice. Nebyl ničím, jenom excentrickým tulákem, alespoň tak ho viděli jeho vrstevníci. Neměl přátele, rodinu, práci ani domov. Měl však jakousi nezkratnou víru v sebe sama a hluboké, naléhavé přesvědčení o svém poslání.

V každém případě i v Mnichově, stejně jako ve Vídni, byl bez peněz, bez přátel a bez stálé práce. Potom, v létě 1914, přišla válka. Třetího srpna vstoupil dobrovolně do služby v bavorském pluku. Nyní mohl tento mladý tulák nejen uspokojit svou touhu sloužit milované zemi, kterou přijal za svou, ale mohl rovněž utéci od neúspěchů a frustrace minulosti. Válka, která přinesla smrt milionům, umožnila jemu začít v pětadvaceti letech nový život.

Hitler se uzdravuje po zranění v polní nemocnici (druhý zprava v třetí řadě).

Legenda o „ráně do zad“

Hitler byl statečným vojákem. Později byl obviněn ze zbabělosti, ale na to neexistují žádné důkazy. Během války byl dvakrát raněn a dvakrát byl vyznamenán za statečnost. Byl však zvláštním vojákem, jak tvrdilo několik jeho druhů ve zbrani. Nikdy si nestěžoval na špínu, vši, bláto a zápach.

„Zasypávali jsme tu bílou vránu mezi námi urážkami,“ vzpomínal jeden z vojáků jeho roty. „Stál stranou, když jsme proklínali válku.“

Válku mohl vydržet, porážka však byla něco zcela jiného.

Tu ponurou neděli 10. listopadu 1918 byl Adolf Hitler svědkem toho, co on, veden hlubokou nenávistí a frustrací, nazval největší podlostí století. Císař abdikoval a uprchl. Válka byla prohrána. Nazítrí měla být ve vagónu v Compiègne ve východní Francii podepsána smlouva o příměří.

„Zatmělo se mi před očima,“ vzpomíná Hitler. „Veškeré oběti a odříkání přišly vniveč; ztracené hodiny, kdy se srdcem plným smrtelné úzkosti jsme vykonávali svou povinnost. Nebo to bylo všechno jen proto, aby banda prokletých zločinců mohla vložit své pracky na Vlast?“

Vzpomíná, že poprvé od okamžiku, kdy stál na hrobě matky, se zhroutil a rozplakal se. Stejně jako miliony jeho krajanů, nebyl tehdy ani později s to smířit se s nezvratnou, i když otřesnou skutečností, že Německo prohrálo válku a fanaticky věřil legendě o „ráně do zad“. Mýtus o tom, že německá armáda nebyla poražena na polích válečných, ale byla zasažena ranou do týla zrádci ve vlasti, otrásl více než cokoli jiného Výmarskou republikou¹⁾ a proklestil Hitlerovi cestu k úspěchu.

V této legendě nebylo ani zrno pravdy. Pruský generál Erich Ludendorff, jenž získal rozhodující vliv na celkové vedení války a říšskou politiku, žádal císaře, aby 28. září 1918 bylo „okamžitě“

uzavřeno příměří. Jeho přímý nadřízený polní maršál von Hindenburg ho podpořil. V dopise z října Hindenburg výslovně tvrdí, že vojenská situace vyžaduje úplné ukončení bojových akcí a nepřipomíná žádnou ránu do zad. Avšak civilní vlády oddalovaly několik týdnů přijetí příměří, jak ho požadovala armáda.

Bylo by nutno žít v Německu v meziválečném období, abychom si zcela uvědomili, jak ohromný ohlas měla tato legenda u německého národa. Německá politická pravice nepostrehla nesporné skutečnosti, jež svědčily výslovně proti věrohodnosti mýtu. Ani na chvíli nepřestali nacisté vykřikovat, že vinní jsou „listopadoví zločinci“; tuto myšlenku vtoukal Hitler lidem do hlav.

Nebrala se v úvahu skutečnost, že německá armáda s rozvahou a zbabělostí přiměla republikánskou vládu k podepsání příměří, na něž naléhali vojenští velitelé, a radila vládě, aby přijala versailleskou smlouvu. Nepodstatným se zdál také fakt, že by sociálně demokratická vláda nebyla nakloněna převzít moc a učinila to pouze proto, aby zachránila národ před všeobecným chaosem, který mohl proklestit cestu bolševismu. To nebylo příčinou porážky Německa. Vinu mělo staré zřízení. Miliony Němců to nechtěly vzít na vědomí. Bylo třeba najít obětího beránka, odpovědného za porážku, pokoření a bídu. Příliš snadno si namluvili, že „listopadoví zločinci“ podepsali akt o kapitulaci a ustavili demokratickou vládu na místě staré autokracie. Lehkovážnost Němců byla motivem, na který Hitler často navazuje v knize *Mein Kampf*. Brzy ji měl zcela využít.

„Během těch nocí,“ psal Hitler, „rostla ve mně nenávist vůči těm, kteří byli odpovědní za tento čin. Podlí, zdegenerovaní zločinci! Čím více jsem se tehdy snažil pochopit tu strašnou událost, tím víc jsem hořel ponížením a hanbou. A tehdy,“ pokračuje autor, „jsem již věděl, jak se bude ubírat můj osud. Rozhodl jsem se stát se politikem.“

Desátník Adolf Hitler, 16. bavorský pěchotní pluk.

Útok francouzské pěchoty na německé zákopy. Francie 1917.

Založení Nacistické strany

Perspektivy politické kariéry třicetiletého Rakušana bez přátel, peněz a politických zkušeností, byly málo slibné. Když se v listopadu 1918 vrátil do Mnichova, který si zvolil jako druhé rodné město, Mnichov nepoznával. Vybuchla zde revoluce a v krátké době začalo hlavní město Bavorska jako magnet přitahovat různá uskupení rozhodně usilující svrhnout republiku a ustavit autoritativní vládu. V takové politické atmosféře vyrůstal Adolf Hitler.

Hitler, který i nadále vykonával vojenskou službu, obdržel jistého zářijového dne roku 1919 rozkaz z politického odboru, aby se připojil k nevelké mnichovské skupině, která se nazývala Německá dělnická strana. Zpočátku si Hitler neuvědomoval význam tohoto spolku. Schůze, již označil jako nudné jednání v pivovarském sklípku, neuči-

nila na něj velký dojem. Byla to „nová organizace“ jako mnoho jiných. „Dělo se to tehdy,“ píše Hitler, „kdy všichni nespokojenci s vývojem událostí se cítili poslání založit novou stranu. Všude vznikaly jako houby po dešti nové organizace, ale stejně rychle zanikaly a Německou dělnickou stranu jsem také jinak nehodnotil.“

Překvapilo ho tedy, když příští den dostal korespondenční lístek, že byl přijat do Německé dělnické strany. „Nevěděl jsem, zda se mám smát. či rozčilovat,“ vzpomíná později. „Neměl jsem v úmyslu vstoupit do již existující strany, ale založit vlastní. Předem založili něco, co nepřicházelo v úvahu.“ Chtěl to proto vyjádřit v dopise, „zvědavost však převážila“ a rozhodl se jít na schůzi výboru, na niž byl pozván, aby osobně objasnil důvody, proč nevstoupí do takové absurdní organizace.

„Hospoda, v níž se měla schůze konat,“ napsal Hitler, „byla obskurní. Při slabém světle plynové lampy seděli u stolu čtyři lidé. Ihned mě to špatně naladilo. Byl přečten protokol z předchozí schůze, tajemníkovi byla vyslovena důvěra. Následovala zpráva o finančním hospodaření; organizace měla na kontě 7 marek a 50 feniků. Něco hrozného! Představovalo to spolkový život v nejhorším vydání. Měl jsem vstoupit do takové organizace?“

Avšak něco ho táhlo k těm otrhancům v temné místnosti v zadní části domu. Toho večera se vracel do kasáren, aby, jak píše, „se vyrovnal s nejdůležitější otázkou svého života – připojit se či nikoli?“ Přiznává, že rozum mu napovídal nikoli. Avšak již samotná skutečnost, že chybělo zdůvodnění skutečného významu této organizace, mu mohla poskytnout možnost „opravdové, přímé činnosti“.

„Po dvou dnech plných napětí, přemýšlení a reflexí,“ vzpomínal Hitler, „jsem nakonec dospěl k rozhodnutí učinit tento krok. Bylo to nejdůležitější rozhodnutí mého života. Odtud již nebylo návratu.“

Adolf Hitler byl přijat jako sedmý člen výboru Německé dělnické strany. Tvůrci nacionálního socialismu představovali podivné uskupení ztroskotanců. Byl mezi nimi podivínský zámečník Anton Drexler, jenž byl považován za skutečného zakladatele strany; věčně opilý básník; výstřední ekonom; důstojník armády, homosexuál. A nyní Adolf Hitler, zcela neznámý tulák, ve věku necelých třiceti let, stanul u kormidla malého debatujícího uskupení, aby z něho učinil silnou politickou stranu.

Všechny myšlenky, které mu kdysi tam ve Vídni klíčily v mysli, našly průchod a do té doby skrytá vnitřní energie vybuchla velkou silou. Pobízeli nesmělý výbor k organizování větších schůzí. Sám psal na psacím stroji pozvánky a rozdával je.

Na schůze, na něž bylo odesláno osmdesát pozvánek, vzpomínal takto: „Seděli jsme, čekali na davy, které se měly objevit. O hodinu později předseda zahájil schůzi. Bylo nás sedm. Stará sedmička.“

Dole: Revoltující vojáci a námořníci v Berlíně. 9. listopad 1918.

Zcela dole: Němečtí delegáti na mírové konferenci ve Versailles, 1919.

Formování programu

To však Hitlera nikterak neodradilo. Počátkem roku 1920 vzal propagandistickou činnost do svých rukou. Vypracoval program o 25 bodech, v němž každý mohl nalézt něco pro sebe – dělníci, nižší střední třída i rolníci. Většina z programových bodů však rychle upadla v zapomnění, když se strana dostala k moci. Avšak, tak jako v případě knihy *Mein Kampf*, byly nejdůležitější body uskutečněny.

První a zásadní otázkou programu byl požadavek sjednocení všech Němců v rámci Velkého Německa. Copak o to Hitlerovi nešlo a nedosáhl toho anexí Rakouska s jeho 6 mil. Němců a rovněž Sudet se třemi miliony? A copak nepožadoval návrat německého Gdaňska a dalších polských území obývaných především Němci, což vedlo k druhé světové válce? A copak není třeba dodat, že jednou z nejnešťastnějších chyb meziválečného období bylo ignorování a výsměch Hitlerovým požadavkům, které s takovou pracovitostí představil ve své knize? Bezpochyby všechny body vypracované v mnichovské pivnici večer 24. února 1920 a týkající se antisemitismu představovaly vážné varování. Židé měli být zbaveni úřadů a německého občanství a také měli být odstraněni z redakcí novin. Všichni, kteří přišli do říše po 2. srpnu 1914, měli být deportováni.

Velká část programu strany představovala jasnou, demagogickou výzvu adresovanou nižším třídám v době, kdy tyto sociální vrstvy měly vážné hmotné starosti a sympatizovaly s radikálními a dokonce socialistickými názory. Např. v 11. bodě bylo požadováno rušení důchodů z jiných zdrojů než byla práce; v 12. bodě znárodnění trustů; v 13. bodě rozdělení klíčového průmyslu státem, 14. bod rušil

Námořníci revolučního oddílu Volksmarine. Berlín, prosinec 1918.

daně za vlastnictví půdy a zabraňoval spekulacím s pozemky. V 18. bodě byl požadován trest smrti pro zloděje, lichváře a spekulanty; bod 16 vyzýval k vytváření „solidní střední třídy“ a naléhal na združstevnění obchodních domů a jejich předání do pronájmu soukromým drobným obchodníkům. Hitler vyhlášením tato hesla se cítil poněkud rozpačitý, když se stranické trezory začínaly naplňovat penězi od velkých průmyslníků a majitelů půdy, ale tyto plány nebyly samozřejmě uskutečněny.

A na konec dva body programu, které měl Hitler uvést v život s převzetím úřadu říšského kancléře.

Bod 2 požadoval zrušení versailleské a saint-germainské smlouvy. Poslední 25. bod požadoval „vy-

Revolucionáři vedle obrněných vozidel. Berlín, 1918.

Philipp Scheidemann, člen Rady lidových delegátů a generál von Lequis během vojenské přehlídky. Berlín, prosinec 1918.

tvoření silné, ústřední vlády ve státě“. Stejně jako bod 1 a 2, vyzývající ke sjednocení všech Němců v říši a anulování mírových smluv, byl i tento bod začleněn do programu na zvláštní žádost Hitlera, což svědčí, navzdory tomu, že strana byla mimo Mnichov neznámá, o předvídavosti Hitlera riskujícího dokonce ztrátu podpory ve vlastních kruzích. V této době vládly totiž v Bavorsku silné separatistické tendence a jeho obyvatelé, neustále v konfliktu s centrální mocí v Berlíně požadovali menší, nikoli větší centralizaci, aby Bavorsko mělo vlastní správu. Ve skutečnosti to tak právě bylo; dopisy z Berlína neměly větší váhu. Hitler usiloval o moc

nejen v Bavorsku, ale koneckonců v celé říši a aby udržel vládu v diktátorském režimu, který plánoval, musel vytvořit silnou ústřední vládu a zbavit se poloautonomních státek, které měly v období Výmarské republiky a hohenzollernského císařství vlastní parlamenty a vlády. Po 30. lednu 1933 byla jedním z jeho prvních kroků rychlá realizace tohoto posledního bodu programu, který postřehli jen někteří a vážně o něm uvažovali. Nikdo nemohl říci, že Hitler na to neupozorňoval výslovně a písemně od samého začátku.

Plamenné projevy a radikální, působivý program, i když nezbavený zásadního významu, nepostačovaly této dosud neopeřené straně, a Hitler se soustředil dosáhnout něco více. Soudil, že masy potřebují nejen ideje, několik jednoduchých hesel, které mohl bez ustání vtoukat lidem do hlavy, ale i symboly, kterým by věřili, národní kolorit, který by v nich vyvolal emoce, a také akty násilí a teroru, které by přitahovaly stoupence.

Do léta roku 1920 řady strany značně vzrostly a Hitler zorganizoval skupiny válečných veteránů zocelených v boji do úderných oddílů, později nazvaných Sturmabteilungen, SA. Tato smečka darebáků v hnědých uniformách udržovala pořádek na nacistických srazích a rozháněla shromáždění jiných stran. Jednou v roce 1921 sám Hitler vedl svou údernou skupinu do útoku na konkurenční manifestaci. Za to byl odsouzen na tři měsíce vězení. Odtud se vrátil jako mučedník a získal tak ještě větší popularitu. „Vybojovali jsme to, oč jsme usilovali,“ vychvaloval se Hitler policii. „Nacionální socialisté budou energicky bránit, dokonce silou, jestliže to bude zapotřebí, všem shromážděním a přednáškám, jež by pletly hlavu našim spoluobčanům.“

Demonstrace komunistů s portréty Karla Liebknechta a Rosy Luxemburgové, levičových vůdců, kteří byli zavražděni příslušníky Freikorpsu. Mnichov, leden 1919.

Svastika

V létě 1920 Hitler, tento frustrovaný umělec a nyní mistr propagandy, přišel na nápad, který nebylo možno označit jinak, než jako záblesk génia. Pociťoval, že straně chybí jakýsi emblém, standarta, symbol, který by vyjadřoval názory organizace a působil by na představivost lidí, kteří potřebují, jak soudil, symbol, který by bil do očí, který by je vedl a povzbuzoval k boji. Po dlouhém přemýšlení a nespočetných zkušebních projektech přišel s nápadem červeného praporu s bílým kruhem uprostřed, který se stal podkladem pro černou svastiku, kříž s konci zalomenými do pravého úhlu.

V hinduismu je pravostranná svastika symbolem slunce, boha Višnu a mužského principu. Hákový kříž, *Hakenkreuz*, se měl stát mocným a děsivým symbolem nacistické strany a nakonec celého nacistického Německa. Odkud Hitler převzal myšlenku využít svastiku do standarty a insignií strany, není v rozvráceném pojednání na toto téma v knize *Mein Kampf* ani řádka.

Hákový kříž je téměř tak starý jako kulturní život na této planetě. Byl nalezen ve zříceninách Tróje, v Egyptě a Číně. Lze se s ním setkat na hinduistických a buddhistických památkách v Indii. V moderní době je oficiálním znakem v takových pobaltských zemích jako je Estonsko nebo Finsko, kde ho příslušníci Freikorpsu viděli v době bojů let 1918 – 1919. Když za Kappova puče v roce 1920 vstoupila do Berlína Ehrhardtova brigáda, měli vojáci namalovanou svastiku na ocelových přilbách. Jak sám píše, svastika se nacházela na mnoha projektech, jež navrhovali členové strany a „jistý dentista ze Sternbergu“ předložil návrh vlajky, „který nebyl vcelku špatný a velmi se podobal mému.“

Pokud jde o barvy, pak Hitler odmítl červenou, černou a zlatou, barvy nenáviděné Výmarské republiky. Odmítl i přijmout starou vlajku císařství, ale její barvy se mu líbily nejen proto, jak sám píše, že tvoří „nejkrásnější z existujících harmonií“, ale i proto, že představovaly barvy toho Německa, o něž bojoval.

Bylo však nutno jim dát novou formu, a tak se objevila svastika.

Hitler se opájel tímto jedinečným dílem. „To je skutečný symbol,“ vykřikoval v knize *Mein Kampf*. „V červené barvě vidíme společně ideály našeho hnutí, v bílé nacionální snahy a svastika, to je výzva k boji za vítězství Árijců.“

Brzy byly zhotoveny opasky se svastikou pro úderné oddíly a členy strany, o dva roky později pak Hitler představil nacistické standardní znaky, jež byly používány při slavnostních pochodech a při výzdobě tribun na shromážděních. Byly převzaty z antických římských vzorů a byly tvořeny černou kovovou svastikou se stříbrným věncem a orlicí nahoře, níže pak byly umístěny iniciály NSDAP na kovovém obdélníku, z něhož visely ozdobné šňůry s trásnými a štrápci, čtvercový prapor se svastikou a nápisem *Deutschland erwache!* (Německo, procitni!).

Nebylo to asi žádné umění, nýbrž propaganda nejvyššího stupně. Fašisté měli nyní symbol, který jim mohly jiné strany jen závidět. Ohnutý kříž jakoby ožival vlastní mytickou silou, ukazoval novou cestu činnosti pro orientaci středních tříd, které nevěděly, jak si počínat v chaosu prvních, nejistých poválečných let. Jejich představitelé se začali pomalu soustřeďovat pod tímto praporem.

Sál v mnichovské pivnici, v němž Hitler vstoupil do nacistické strany.

Polní dělo Revoluční vojenské rady. Berlín 1918.

Nástup „Führera“

V roce 1921 mladý agitátor šplhající se vzhůru neodvolatelně převzal vedení strany. Právě tehdy udělil svým spolupracovníkům lekcí svého bezohledného chování, jež mělo rozhodnout o jeho budoucím úspěchu. Když jeden z členů strany vyvracel oprávněnost jeho diktátorských choutek, Hitler oznámil úmysl rezignovat.

To si strana nemohla dovolit. Kdyby odešel, právě vytvořená nacistická strana by se určitě rozpadla. Výbor rezignaci nepřijal. Důsledkem toho bylo, že si Hitler vynutil úplnou poslušnost ostatních představitelů strany. Požadoval pro sebe jako jediného vůdce diktátorskou moc a získal ji. Tehdy, v červenci 1921, byla ustavena „zásada vůdcovství“, která se měla stát zákonem nejprve v nacistické straně a později ve Třetí říši. Na politické scéně Německa se objevil Vůdce, Führer.

Většina sympatizantů, kteří se měli stát nejbližšími podřízenými Hitlera, byli již členy strany nebo měli do ní brzy vstoupit. V roce 1920 se připojil Rudolf Hess. Jako syn německého velkoobchodníka, který žil trvale v Egyptě, strávil tam i Hess prvních čtrnáct let svého života a přišel do Porýní, aby zde získal vzdělání. Za války sloužil s Hitlerem nějaký čas v Listové pluku, ale navzájem se neznali. Když byl Hess dvakrát raněn, přešel k letectvu. Po válce se zapsal na mnichovskou univerzitu, fakultu ekonomiky. Většinu času však věnoval roznášení anti-

semitských brožur a bojům s různými ozbrojenými bandami, kterých bylo v poválečném radikalizovaném Bavorsku mnoho. Když byla 1. května roku 1919 v Mnichově svržena republika rad, ocitl se uprostřed střelby a byl raněn do nohy. Jistého večera o rok později se vydal vyslechnout si Hitlera a jeho výmluvnost ho tak nadchla, že vstoupil do strany a brzy se stal blízkým přítelem, horlivým stoupencem a tajemníkem vůdce. Právě on seznámil Hitlera s geopolitickými názory generála Karla Haushofera, tehdy profesora geopolitiky na univerzitě.

Hess popletl Hitlerovi hlavu svým esejem napsaným a vyznamenaným jako magisterská práce pod názvem „Jaký musí být člověk, který dovede Německo na jeho dřívější výšiny?“.

„Tam, kde neexistuje již žádná autorita, ji může opět obnovit pouze člověk z lidu... Čím hlouběji diktátor pronikne do širokých mas, tím lépe porozumí jejich psychologii, čím méně mu budou dělníci důvěřovat, tím více stoupenců shromáždí z těch nejenergičtějších řad. On sám nemá s masami nic společného, jako všichni velcí lidé, je osobností... Nastane-li taková nutnost, nezastaví se ani před proléváním krve. Všechny problémy se ostatně vždy řeší krví a železem... aby bylo dosaženo cíle, je připraven stoupat vzhůru po hlavách svých nejbližších... Zákony stanoví s nevšední přísností... Když to bude zapotřebí, může je rozdupat (lidi) botami granátníků.“

Není divu, že Hitler planul sympatiemi k tomuto mládenci. Tehdy to byl možná poněkud zveličený obraz vůdce, avšak o takový obraz Hitler usiloval

Skupina stoupenců nacismu, Bavorsko, 1920.

a také ho dosáhl. Přes veškerou autoritu a zvědavost, byl Hess poněkud omezený, vždy podléhající výstředním myšlenkám, které přijímal s velkým fanatismem. Málem do samého konce zůstal jedním z nejloajálnějších stoupenců Hitlera, jehož nedepřítaly soukromé ambice.

Alfred Rosenberg, ačkoli často vynášený jako „intelektuální vůdce“ nacistické strany a dokonce její „filozof“, byl také průměrně inteligentní. V určitém slova smyslu ho bylo možno nazývat Rusem. Stejně jako velká část ruských „intelektuálů“, pocházel z pobaltských Němců.

Narodil se 12. ledna 1893 v rodině ševce v Revalu (dnešním Tallinu) v Estonsku, které bylo součástí ruské říše od roku 1721. Vydal se na studia nikoli do Německa, ale do Ruska a roku 1917 vystudoval architekturu na moskevské univerzitě. V Moskvě pobýval i v době říjnové revoluce roku 1917 a možná, jak tvrdili jeho někteří nepřátelé z nacistické strany, ho to táhlo k bolševismu a přál si zůstat mladým revolucionářem. V únoru 1918 se vrátil do Revalu a prohlásil, že chce vstoupit do německé armády, byl však odmítnut jako „Rus“. Koncem roku 1918 odjel do Mnichova, kde zpočátku působil aktivně v kruzích bílé ruské emigrace.

Tehdy se Rosenberg setkal s básníkem a Hitlerovým poradcem Dietrichem Eckartem, který ho seznámil s Hitlerem a koncem roku 1919 vstoupil do strany. Držitel diplomu architektury musel zajistit učinit mocný dojem na člověka, jemuž se nepodařilo dokonce ani překročit práh této fakulty. Rosenbergova „erudice“, jakož i nenávisť mladého Němce z Pobaltí vůči Židům a bolševikům Hitlerovi imponovaly... Zajistil mu místo vedoucího redaktora *Völkischer Beobachter* (straničké noviny) a po mnoho dalších let pasoval tohoto zcela zblamutěného člověka a povrchního, praštěného „filozofa“ na intelektuálního rádce na-

Vlevo: „Idealizovaná“ fotografie Hitlera z roku 1921.

Níže: Hitlerův členský průkaz Německé dělnické strany (Deutsche Arbeiter-Partei), vystavený 1. ledna 1920. V létě téhož roku byl název strany změněn na Národně socialistická německá dělnická strana (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei, NSDAP).

Dole: Stoupenci nacismu. Bavorsko, 1920. Hitler stojí druhý zleva.

Oddíly Freikorps podporující Kappův puč.

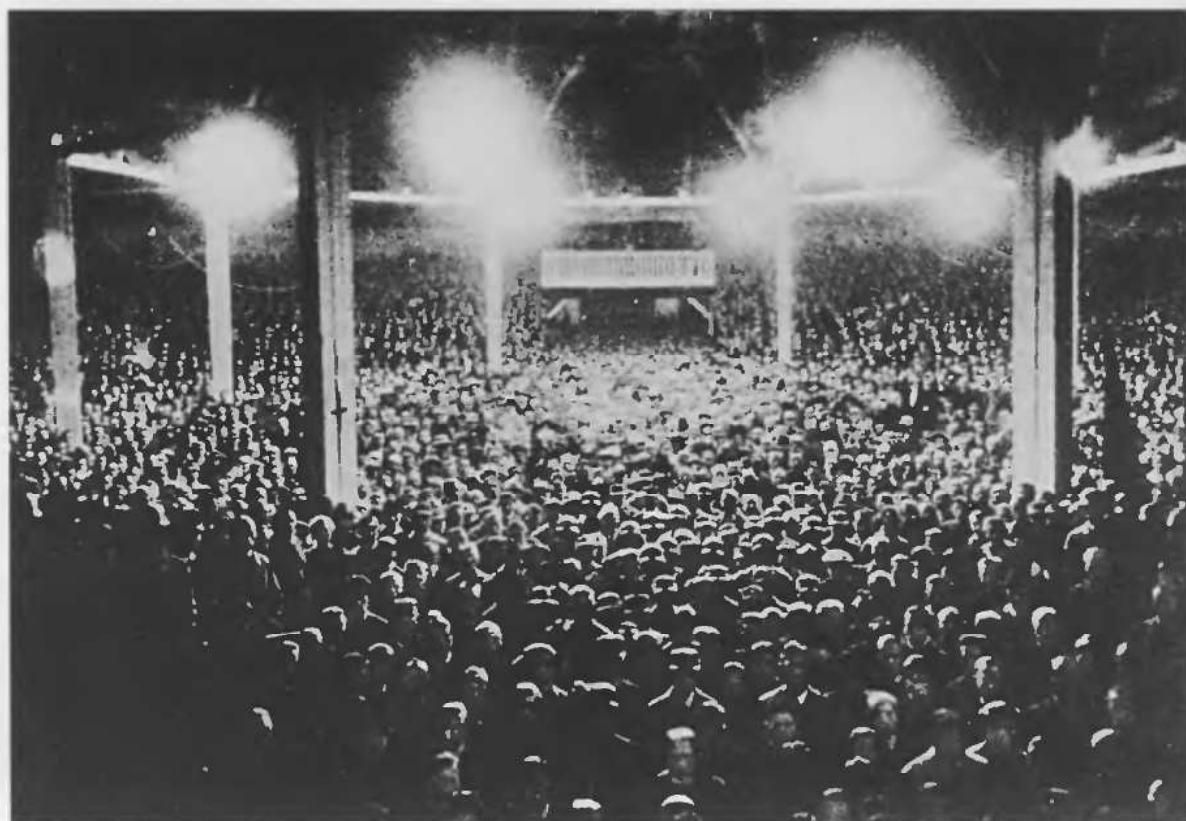
cistického hnutí, který se stal jednou z předních autorit v oblasti zahraniční politiky.

Stejně jako Rudolf Hess, také Hermann Göring přišel do Mnichova brzy po válce, aby zde studoval na univerzitě ekonomiku, ale i on podlehl zvláštnímu kouzlu Hitlerovy osobnosti. Jako jeden z národních válečných hrdinů, poslední velitel smutně proslulé divize Richthofenových myslivců, vyznamenaný křížem *Pour le Mérite*, tehdy nejvyšším vojenským vyznamenáním v Německu, měl ještě větší problémy, než jiní váleční veteráni vracející

se do šedivé každodennosti života v civilu. Jistou dobu byl pilotem v Dánsku a později ve Švédsku. Jednou vezl hraběte Erika von Rosen na velkostatek u Stockholmu a byl pozván hostitelem. Tenkrát se zamiloval do sestry hraběte Carin von Kantzow (z rodu baronky Fockové), švédské krasavice. Trpěla epilepsií. Byla to provdaná žena a matka osmiletého syna. Podařilo se jí však rozvést manželství a provdat se za mladého, šarmančního letce. V Mnichově žila se svým manželem a poněvadž měla dostatek peněz, žili v přepychu a Göring se pokoušel studovat na univerzitě.

Netrvalo to však dlouho. V roce 1921 se setkal s Hitlerem, vstoupil do strany, hojně podporoval stranickou pokladnu (i samotného Hitlera), zaměřil svou neumdlévající energii, aby pomohl Röhmovi ve formování úderných oddílů a o rok později (1922) se stal velitelem SA.

Kolem diktátora kroužil celý rej méně známých a většinou obtížně zařaditelných postav. Max Amann, seržant Hitlerova oddílu, mohutný a neohrabaný neotesanec, avšak obratný organizátor, se stal finančním šéfem strany a jejích novin a dobře plnil své úkoly. Za velitele své vlastní ochranky si Hitler zvolil Ulricha Grafa, amatérského zápasníka, řeznického tovaryše a známého zabijáka. Jako „dvorní fotograf“, který měl po léta výlučné právo pořizovat fotografie vůdce, sloužil Hitlerovi bidácký Heinrich Hoffmann, věrný jak pes a čerpající ze své profese ohromné zisky; díky tomu se stal nakonec milionářem. Dalším oblíbeným lumpem byl Christian Weber, koňský handlíř, bývalý vyhazovač v mnichovské špeluňce a velký vyznavač piva. V této době patřil do tohoto okruhu také Hermann Esser, jenž se svým řečnickým talentem vyrovnal Hitlerovi

Hitler hovoří na veřejném shromáždění v Mnichově v raném období nacistické strany.

a byl rovněž autorem šířavých úvodníků ve *Völkischer Beobachter*. Netajil se tím, že ho vydržovaly milenky. Známy vyděrač, vyhrožující dokonce členům vlastní strany, byl natolik odpuzující, že slušnější, starší činovníci strany požadovali jeho odstranění z řad organizace. „Vím, že je Esser lump,“ vyhlásil veřejně Hitler, „ale budu ho tolerovat tak dlouho, jak dlouho ho budu potřebovat.“ S takovou zásadou přistupoval ke všem svým spolupracovníkům, nehledě na jejich temnou minulost nebo současnost. Zabijáci, pasáci, úchylové, narkomani nebo obyčejní dobrodruzi měli stejná práva s ostatními tak dlouho, jak dlouho sloužili stanoveným cílům.

Tak např. Julius Streicher se udržel do konce. Tento demoralizovaný sadista byl učitelem na základní škole. Měl nejhorší pověst z lidí v Hitlerově okolí po celé období 1922 – 1939. Až na samém konci jeho hvězda pohasla. Oslavovaný cizoložník, jak se sám chvástal, vydíral dokonce manžele svých milenek, získal slávu i majetek díky svému

slepému a fanatickému antisemitismu. Týdeník *Der Stürmer*, který vydával, se těšil pochybné pověsti a přetrvával díky senzačním příběhům o židovských sexuálních zločinech a rituálních vraždách. Obscennosti těchto novin vyvolávaly mdloby dokonce mnoha nacistům. Získal slávu jako „nekorunovaný král Franků“ s centrem v Norimberku, kde jeho slovo bylo zákonem a kde každý, kdo ho znervózňoval nebo mu odporoval, se nevyhnul vězení nebo mučení.

Teprve na norimberském procesu, kde tento válečný zločinec čekal schoulený na lavici obžalovaných na rozsudek, jsem ho poprvé viděl bez bičiku v ruce či za pasem. Známe bylo jeho vychloubání o nespočetných trestech bitím, které vyměřoval.

Takovou společností se obklopoval Hitler na počátku své politické dráhy před převzetím moci v zemi, která dala světu takové velikány jako byli Martin Luther, Immanuel Kant, Johann Wolfgang Goethe, Friedrich Schiller, Johann Sebastian Bach, Ludwig van Beethoven a Johannes Brahms.

Stoupenci „Rudé armády“ se připravují k ozbrojenému boji v Porúří. Jaro 1920.

Versailleský šok

V bouřlivých letech 1921 – 1923 mohl politik přihlížet událostem, které se měnily jako v kaleidoskopu a odpovídajícím způsobem je využívat. V dubnu roku 1921 předložili Spojenci Němcům účty reparací: 33 miliard dolarů, které však Německo nebylo s to zaplatit. Hodnota marky, jejíž kurs v poměru k dolaru byl prozatím 1 : 4, hluboce poklesla. V roce 1921 se prodával jeden dolar za 72, o rok později za 400 marek. Politické vraždy byly stále častější. Mladá demokratická Výmarská republika měla vážné starosti a její existence byla ohrožena jak ze strany krajní pravice, tak levice.

Koncem války vojenští velitelé Erich Ludendorff a Paul von Hindenburg vložili politickou moc do rukou sociálních demokratů, jimž nebyli nikterak příznivě nakloněni. Podařilo se jim tak

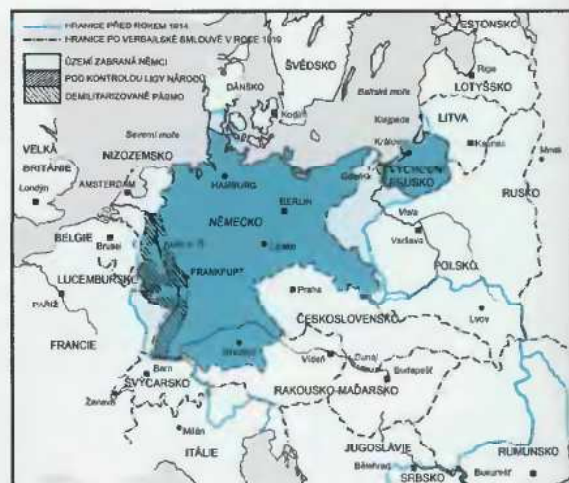
Vpravo: Nové hranice v Evropě podle versailleské mírové smlouvy.

Dole: Hitler na shromáždění nacionalistických stran v Norimberku 2. září 1923.

však zatížit sociálně demokratické vůdce údajnou zodpovědností za podepsání aktu kapitulace a mírové smlouvy a učinit z nich strůjce porážky Německa. Byl to jednoduchý trik, který by prohlédlo i malé dítě, ale v Německu se to povedlo. Od samotného počátku byla republika odsouzena k porážce.

Možná, že to však nebylo nevyhnutelné. V listopadu 1918 mohli sociální demokraté, kteří měli tehdy v rukou absolutní moc, rychle vytvořit základy trvalé demokratické republiky. Bylo však zapotřebí definitivně se vypořádat s feudálními vlastníky půdy, junkery a dalšími vysokými kastami, magnáty kontrolujícími ohromné průmyslové kartely, vysokými státními úředníky a především s vysokými vojenskými představiteli a generalitou. K takovému kroku se neodhodlali. Namísto toho začaly vlády předávat moc síle, která v moderním Německu hrála vždy důležitou roli: armádě. Tento omyl měl přijít Německo draho.

Nová ústava, kterou přijalo Německo po válce, byla na papíře nejliberálnějším a nejdemokratičtějším dokumentem svého druhu, jaký se kdy ve 20. století objevil. Z technického hlediska rozhodně dokonalá, plná promyšlených řešení hodných obdivu, jež měla upevnit fungování téměř ideální demokracie. Samotná myšlenka kabinetní vlády byla vypůjčena z Anglie a Francie, silné prezidentské vlády pak ze Spojených států, myšlenka referenda zase ze Švýcarska. Podrobně byl propracován systém příslušných zastupitelstev, aby menšiny mohly mít své představitele v parlamentu. Na světě nebyl svobodnější národ než Němci, ani liberálnější a demokratičtější vláda. Alespoň teoreticky.

Avšak dříve než byl projekt ústavy ukončen, podařilo se cosi, co vrhlo klatbu na ni i na republiku. Byla podepsána versailleská mírová smlouva, dokument, který představoval pro Německo vražednou ránu.

Zdá se, že paměť Němců nesahá dále než rok zpět, kdy 3. března 1918 tehdy vítězné německé

vrchní velení ozbrojených sil vnutilo poraženému Rusku v Brestu Litevském mírovou smlouvu, kterou jeden britský historik o dvě desetiletí později, kdy válečné nálady poněkud ochladly, nazval „bezprecedentním ponížením v moderních dějinách“. Touto mírovou smlouvou ztratilo Rusko území o velikosti Rakouska – Uherska a Turecka dohromady, 56 mil. obyvatel, 73 % zásob železné rudy, 89 % celkové produkce uhlí a více než 5000 průmyslových podniků. A navíc se Rusko zavázalo platit Německu 6 miliard marek reparací.

V pozdním podzimu 1918 nadešel den poslednímu soudu pro Německo; 7. května 1919 byl v Berlíně publikován text versailleské mírové smlouvy, který byl dohodnut v průběhu jednání se Spojenci. Pro lidi, kteří si dělali do poslední chvíle iluze, to byla smrtelná rána. V celé zemi se pořádaly demonstrace proti mírové smlouvě, na nichž se požadovalo, aby vláda odmítla podepsat smlouvu. Philipp Scheidemann, který byl kancléřem, v zasedacím sále Národního shromáždění ve Výmaru křičel: „Nechť uschne ruka, která

Německé hospodyně čekají ve frontě v naději na nákup masa, 1923. Takové scény a problémy s nimi spojené pomohly nacistům získat podporu pro jejich myšlenky.

NEUE BERLINER ZEITUNG.
«DAS 12UHR BLATT»
 5. Jahrgang
 Sonnabend, den 28. Juli 1923
 Post-Bezug monatlich 13 000 M. — Spannen die neuangegebene Millimeterzahl 3000 Mark

Der Dollar in Newyork = 1 Million Mark.

Marktpanik.
 Wegen von dem Postregale.
 Der Markt ist seit einigen Tagen in höchstem Grade unruhig. Nachdem die Spekulationen der deutschen Banken und die Spekulationen der amerikanischen Banken in den letzten Tagen zu einer Höhe von 100 Millionen Mark gestiegen sind, ist der Markt in Newyork zu einer Höhe von 100 Millionen Mark gestiegen. Der Markt in Newyork ist heute zu einer Höhe von 100 Millionen Mark gestiegen. Der Markt in Newyork ist heute zu einer Höhe von 100 Millionen Mark gestiegen.

Hefige Angriffe gegen die Regierung.
 Ein Protest des Volkes.
 Die großen Anführer der Bewegung haben heute in Newyork eine Erklärung abgegeben. Sie haben erklärt, dass sie die Regierung der Vereinigten Staaten für die Ursache der Krise halten. Sie haben erklärt, dass sie die Regierung der Vereinigten Staaten für die Ursache der Krise halten. Sie haben erklärt, dass sie die Regierung der Vereinigten Staaten für die Ursache der Krise halten.

Titulek z berlínských novin z 28. července 1923 informující o rostoucím kursu výměny marky: 1 milion marek za 1 dolar. Hodnota marky klesala až do listopadu, kdy kurs dosáhl 130 000 milionů marek za dolar.

Policie zatýká komunisty během nepokojů v Mansfeldu, 1921.

podepíše tuto dohodu!“ Osmého května Friedrich Ebert, prozatímní prezident, charakterizoval spolu s vládními představiteli podmínky smlouvy „jako nepřijatelné a nerealizovatelné“. Příští den německá delegace napsala neústupnému Clemenceauovi, že předkládanou smlouvu nemůže strpět žádný národ. Co nebylo možno přijmout? Francie smlouvou získávala Alsasko a Lotrinsko, Belgie část svého území, Dánsko část území Šlesvicka, které po plebiscitu v 19. století zabral Bismarck Dánům po jejich porážce v prusko-dánské válce.

Němcetí separatisté demonstrují proti francouzské okupaci. Porýní, 1923.

Polsko získalo území, z nichž některá byla zabrána již v době dělení Polska. Toto rozhodnutí vyvolalo největší hněv Němců, nejen že východní Prusko bylo odděleno od ostatních německých zemí gdaňským koridorem, ale také proto, že pohrdali Poláky. Neméně je rozzuřovalo, že měli přijmout zodpovědnost za rozpoutání války a vydat Spojencům císaře Viléma II. a téměř osm set dalších „válečných zločinců“.

Reparace měly být stanoveny později. První splátka pět miliard dolarů ve zlatých markách se měla uskutečnit v letech 1919 – 1921 a jisté dodávky v podobě uhlí, lodí, stavebních materiálů atd. měly být dodávány namísto hotovosti.

Nejvíce však Německo utrpělo kvůli skutečné demilitarizaci země a tím, alespoň prozatím, znemožněním cesty k hegemonii v Evropě. Ale přesto nenáviděná versailleská smlouva, na rozdíl od smlouvy vnucené Rusku, ponechávala Říši v geografickém a ekonomickém smyslu nedotčnou a zachovávala její politickou jednotu a potenciální sílu velkého národa.

Prozatímní vláda ve Výmaru byla proti podpisu smlouvy, nazývané stručně *Versailles Diktat*. Národní shromáždění přijalo podepsání smlouvy jen proto, že armáda informovala vládu, že jakýkoli ozbrojený odpor ze strany Německa by neměl smysl, nač se ostatně rychle zapomnělo. Od tohoto dne se německý národ rozdělil.

Hospodářská sebevražda

Konzervativci a dlouhodobě také armáda nechtěli akceptovat versailleskou smlouvu, ani republiku, která ji ratifikovala.

Konzervativci měli nadále ve svých rukou moc. Byli vlastníky průmyslových podniků, velkostatků a většiny kapitálu v zemi. Toto bohatství mohlo být využito, proto se přistoupilo k podpoře politických stran a politického tisku, které od tohoto okamžiku usilovaly o vyvrácení republiky.

Armáda začala ignorovat vojenské restriktce mírové smlouvy ještě dříve než na ní vyschl inkoust. Důstojnickému sboru se nejen podařilo udržet v armádě starou, pruskou tradici, ale také přeměnit se ve skutečné mocenské centrum v novém Německu. Stal se státem ve státě a měl stále větší vliv na vnitřní a zahraniční politiku. V souladu s výmarskou ústavou měla armáda podléhat vládě a parlamentu, podobně jako vojenské instituce jiných západních demokracií. V Německu to tak však nebylo. Republika od počátku stála na vratkých nohách.

V Bavorsku se mladý buřič Adolf Hitler začal přizívat a plout na vlně nacionalismu, antidemokratických a protirepublikánských názorů. Průběh událostí byl pro něho mimořádně příznivý: pokles hodnoty marky a francouzská okupace Porúří. Počátkem roku 1923 hodnota marky poklesla na 7000 za dolar. Poté, co Němci otáleli s dodávkami stavebního materiálu v rámci reparací, obsadily francouzské oddíly Porúří, nejprůmyslovější oblast Německa.

Tento úder paralyzující ekonomiku Německa okamžitě sjednotil národ jako nikdy předtím. Dě-

Nahore: Francouzští důstojníci a jejich rodinní příslušníci vstupují do důstojnického kasina. Porúří, 1923.

Stanoviště celníků mezi Porúřím, které bylo okupováno Francouzi, a zbytkem Německa, 1923.

Ženy a děti na haldách uhlí. 1923, vyvrcholení inflace.

níci v Porúří vyhlásili generální stávkou a za podpory armády organizovali partyzánské a sabotážní akce. Francouzi na to reagovali zatýkáním, deportacemi a dokonce tresty smrti. V Porúří však byly zastaveny všechny stroje.

Přidušená německá ekonomika uspíšila definitivní zhroutilí marky. Na počátku okupace Porúří se marka směňovala v kurzu 18 000 marek za dolar, v červenci 1923 již za 160 000 a v srpnu se propadla na milion. V listopadu, kdy Hitler usoudil, že nadešla jeho hodina, bylo možno koupit dolar za 4 miliardy marek a posléze již za biliony. Německá měna se stala zcela bezcennou.

Střední vrstva a dělnictvo byly zbaveny všech úspor. Bylo však zničeno něco rozhodně důležitějšího: důvěra národa v ekonomické struktury německého státu. Bylo možno se spolehnout na činy a praktická opatření takového státu, který pobízel k úsporám a investování, ujišťoval o zabezpečení takových kroků a potom zklamal? Nebyl to obyčejný podvod?

A nebyla to právě Republika, která se poddala, přijala břemeno reparací a nesla za to odpovědnost? Bohužel Republika na sebe vzala vinu. Bylo snad možné zastavit inflaci vyrovnaním rozpočtu – úkol obtížný, ale realizovatelný. Avšak v této době vláda podněcovaná velkopřemyslníky a velkostatkáři, kteří usilovali o velké zisky, ačkoli národ byl finančně ruinován, uvážlivě dovolila snížit marku, aby osvobodila stát od veřejných dluhů, utekla před reparacemi a sabotovala Francouze v Porúří.

Tento rozpad měny umožnil německému těžkému průmyslu zbavit se zadlužení refundací obligací v bezcenných markách. Vymazal též válečné dluhy a tím mohlo Německo bez jakýchkoli břemen přistoupit k další válce. Skutečnost prosazovaná generalitou.

Lidé si však neuvědomovali, jak ohromné zisky plynuly ze zhroucení měny průmyslovým miliardářům, armádě a státu. Viděli jen, že za nesmírnou sumu si bylo možno koupit svazek mrkve, trochu brambor a mouky. Uvědomili si vlastní úpadek a poznali chuť hladu. Bída a beznadějnost situace jim přikazovala učinit z Republiky obětího beránka.

Pro Hitlera to bylo jako dar nebes. „Vláda si klidně tiskne ty papírky, neboť kdyby přestala, byl by to její konec,“ křičel na shromážděních. „Kdyby se tiskařské lisy na chvíli zastavily, a to je základní podmínka stabilizace marky, podvody by vyšly na denní světlo. Věřte mi, naše bída bude ještě větší. Lumpárny se budou šířit, protože největším podvodníkem a zlodějem je stát. Stát loupeže!... Jestliže zděšení lidé uvidí, že je možno hladovět a mít miliardy, musí dospět k jedinému závěru: nebudeme se podrobovat státu, který je založen na podvádění většiny. Chceme diktaturu...“

Bezpochyby obtížná a nejistá situace vyvolala inflaci, kterou nebylo možno zvládnout a přivedla miliony Němců k takovému závěru. A Hitler byl připraven je vést. Začal již věřit, že chaos roku 1923 mu vytvořil jedinečnou šanci na svržení Republiky. Samotná organizace kontrarevoluce nebyla lehkým úkolem, a Hitler se zabýval pouze tímto úkolem.

Především nebylo možno ještě označit nacistickou stranu, přestože stále sílila, za nejpočetnější sílu v Bavorsku, a jinde byla neznámá. Mohla tak malá strana svrhnout Republiku?

Hitler, jehož neúspěchy odrazovaly, dospěl k jistému východisku. Pod svým vedením mohl sjednotit všechny protirepublikánské, nacionalistické síly v Bavorsku. Potom s pomocí místních vlád, ozbrojených oddílů a armády umístěné

v Bavorsku mohl uskutečnit pochod na Berlín, tak jako Mussolini na Řím před rokem, a svrhnout Výmarskou republiku. Bezpochyby tak snadný Mussoliniho úspěch poskytoval Hitlerovi mnoho podnětů k přemýšlení.

Francouzská okupace Porúří, i když obnovila nenávist Němců vůči starému nepříteli a podpořila nacionalistické smýšlení, poněkud tento úkol zkomplikovala. Protivníci Francie se začali sjednocovat při berlínské vládě, která se rozhodla postavit se Francii. Byla to poslední věc, o níž Hitler usiloval. Chtěl se zbavit Republiky.

Francii bylo možno se zabývat po nacionální revoluci a ustanovení diktatury. Přes veřejné mínění se Hitler odvážil k tomuto nepopulárnímu kroku: „Ne, my nebojujeme s Francií, ale se zrádci vlasti, listopadovými zločinci! Nechť je to naším bojovým heslem!“

V prvních měsících roku 1923 Hitler zasvětil všechny své síly upevnění tohoto hesla. V únoru, díky organizátorskému Röhmově talentu, se čtyři z ozbrojených vlasteneckých oddílů Bavorska připojily k nacistům, a vytvořily tak *Arbeitsgemeinschaft der Vaterländischen Kampfbund* pod politickým vedením Hitlera. V září vznikla ještě silnější skupina pod názvem *Deutsche Kampfbund* s Hitlerem jako jedním ze tří velitelů. Tato organizace vznikla na shromáždění v Norimberku 2. září, u příležitosti výročí vítězství Pruska nad Francií u Sedanu v roce 1870. Byla tam většina nacistických uskupení z jižního Německa a Hitlerovi se dostalo ovací za působivé vystoupení proti vládě. Jasně byly formulovány cíle nové organizace: svržení Republiky a zrušení versailleské smlouvy.

Nahoře: Starý bezdomovec, Berlín 1923.

Bývalý důstojník, invalida, žebrá v ulicích Berlína, rok 1923. Hitler a jeho lidé rádi využívali takové scény.

Puč v pivnici

Vpravo: Hitler
v Mnichově, 1923.
Po jeho levici Alfred
Rosenberg, vpravo
Julius Weber.

Na podzim 1923 se Německá republika a Bavorsko nalézaly v kritickém stavu. Kanceléř Gustav Stresemann¹⁾ vyhlásil ukončení pasivního odporu v Porúří a obnovení placení reparací. Bavorsko nebylo ochotno přijmout takové řešení. Jeho vláda vyhlásila stav pohotovosti a jmenovala pravického monarchistu Gustava von Kahra²⁾ státním komisařem bavorského státu s diktátorskými pravomocemi. Připojili se k němu také generál Otto von Lossow, vůdce Reichswehru v Bavorsku a plukovník Hans von Seisser, hlavní komisař politické policie. V Berlíně se obávali, že se Bavorsko může oddělit od říše a vytvoří spolu s Rakouskem Jihoněmecký svaz.

Současně s růstem sociálního neklidu byl vyhlášen mimořádný stav v celém Německu, avšak Kahr se nepodřídil a odmítl vykonávat příkazy z Berlína. Když berlínská vláda požadovala zastavení hitlerovského listu *Völkischer Beobachter* vzhledem k jeho zlomyslným útokům na Republiku, Kahr pohrdavě odmítl. Poté, nehledě na ústavu, přiměl důstojníky a vojáky, aby složili zvláštní přísahu věrnosti bavorské vládě.

Podle názoru berlínské vlády to byl nejen politický, ale i vojenský puč a velitel armády, generál von Seeckt, byl rozhodnut učinit tomu přítrž. Varoval bavorský triumvirát a Hitlera, že každá

vzpoula bude potlačena silou. Hitler však věřil, že chaos roku 1923 vytvořil jedinečnou možnost svržení Republiky. Bylo však již pozdě ustoupit. Rozzuření stoupenci Hitlera se dožadovali činů. Jeden z velitelů SA ho vyzval k okamžitému útoku. „Přichází den,“ varoval, „kdy nebudeme již s to zadržet lidi. Jestliže se to nyní nepodaří, utečou od nás.“

Hitler si rovněž uvědomoval, že bude-li mít vláda dosti času, aby obnovila v zemi pořádek,

Kolona oddílů SA
vstupuje před pučem
do Mnichova.

jeho šance se rozplynou. Musel něco udělat, aby přiměl Kahra, Lossowa a Seissera ke spolupráci či je dovést k takovému bodu, odkud již nebude návratu. Rozhodl se využít všechny tři a přimět je k užití síly ve shodě se svou vůlí!

Právě v té době se v tisku objevilo krátké oznámení o Kahrově schůzce s podnikateli v mnichovském *Bürgerbraukeller* (Měšťanské pivnici), velké pivnici na předměstí. Setkání bylo oznámeno na 8. listopadu. Generál von Lossow, plukovník von Seisser a další prominenti měli být rovněž přítomni. Byla to příležitost k setkání všech členů triumvirátu a pod hrozbou užití síly i příležitost připojit je k nacistické straně. Hitler se rozhodl bezodkladně přistoupit k činu. Byly urychleně předvolány úderné oddíly, aby držely službu v pivnici.

V den schůzky asi ve tři čtvrtě na devět večer, po půlhodinovém Kahrově projevu asi ke 3000 účastníkům popíjejících pivo, obklíčily oddíly SA pivnici. Hitler vyskočil na stůl a aby na sebe soustředil pozornost, vystřelil z pistole ke stropu. Kahr zmlkl. Obecenstvo se otočilo, aby zjistilo příčinu rozruchu. Hitler zamířil stranou od podia. Major policie se ho snažil zajistit, Hitler však na něho namířil pistoli a šel dál. Kahr, jak tvrdil jeden z očitých svědků, „zbledl a zamíchal se do davu“. Hitler zaujal jeho místo.

„Začala národní revoluce!“ křičel Hitler. „Budova je obsazena šesti sty ozbrojenci. Nikdo nemůže opustit sál. Jestli okamžitě nebude ticho, nařídím postavit kulomet v průchodu. Německá a bavorská vláda byly odstraněny a na jejich místě byla vytvořena prozatímní národní vláda. Vojsko a policie pochodují do města pod vlajkou se svastikou.“

Tento poslední výrok byl zřejmým blufem. V nastalém zmatku bylo možno očekávat všechno – Hitlerova pistole byla opravdová, stejně jako pušky a kulomety vojáků oddílů SA. Hitler poté přikázal Kahrovi, Lossovi a Seisserovi, aby odešli do místnosti za jevištěm. Pošťuchování žoldáky vykonali tři bavorští nejvyšší úředníci rozkaz a dav tomu přihlížel v úžasu a s rostoucím odporem, takže Göring musel vystoupit na podium a utišit shromážděné.

„Nemáte důvod obávat se,“ křičel. „Nač si stěžujete? Máte přece pivo!“ Informoval shromáždění, že ve vedlejší místnosti se právě formuje nová vláda. Formovala se prakticky pod hlavní Hitlerovy nabitě pistole.

Když Hitler vedl zatčené do sousední místnosti, řekl jim: „Nikdo odtud nevyjde živý bez mého souhlasu.“ Potom jim oznámil, že všichni zaujmou klíčová místa v bavorské nebo německé vládě, kterou vytvoří společně s Ludendorffem. Proč s ním? Později téhož večera poslal spolehlivého člověka, aby okamžitě dovezl generála do pivnice. Tento velký válečný hrdina sice neměl ponětí o spiknutí nacistů, svou autoritou však podporoval pravicové pseudorevoluční organi-

zace a Hitler ho po určitou dobu lákal na svou stranu jako eventuálního spojence.

Tři uvěznění nechtěli zpočátku s Hitlerem vůbec mluvit. Oslovoval je, oni však nereagovali.

Protahující se mlčení Hitlera rozčilovalo. Nakonec jim začal mávat pistolí před nosem. „Mám tu čtyři náboje! Tři pro vás, pánové, jestli mě opustíte. Poslední si nechám pro sebe!“ Kladl si hlavě na čelo a řval: „Jestliže do zítřka do rána nezvítězím, budu mrtev!“

Požadovaný účinek toto gesto nevyvolalo. Žádný ze tří bavorských vůdců se k němu nechtěl připojit, dokonce ani pod hrozbou ztráty života. Puč neprobíhal podle plánu. Hitler tedy zareagoval spontánně. Vyšel na tribunu a oznámil, že v místnosti vedle členové triumvirátu vytvořili společně s ním novou, národní vládu.

„Navrhuji, abych přejal vedoucí úlohu v politice státu,“ křičel. „Ludendorff převezme velení německé národní armády. Zítra spatříme národní vládu v Německu, nebo nás čeká smrt!“

Puč v mnichovské pivnici, 9. listopadu 1923. Himmler s praporem na barikádě nacistů.

Nikoli poprvé a s určitostí ne naposledy vymyslel Hitler mistrovskou lež, která se ukázala neobyčejně úspěšnou. Když shromáždění uslyšeli, že Kahr, generál von Lossow a šéf policie von Seisser se přidali k Hitlerovi, nálada v sále se zásadně změnila. Hlasitě byla provolávána sláva. Toto provolávání vyvolalo mocný dojem na politické vůdce, dosud zavřené v malé místnosti.

Náhle, jak vyrostlý ze země, se objevil generál Ludendorff. Byl rozrušený na Hitlera, že ho neočekávaně vtáhl do hry. Nepromluvil ani slovo na neotesaného, mladého muže. Hitler se tím vůbec nevzrušoval, záleželo mu pouze na podpoře a ochotě tří vůdců spolupracovat.

Ludendorff s tím souhlasil; prohlásil, že je to věc národního významu a ochoty spolupracovat s Hitlerem. Trio, udivené generálovou angažovaností, se podrobilo. Obratně naplánovaný generálův příjezd Hitlera zachránil. Rozradostněn šťastným rozuzlením, vyvedl Hitler politické vůdce na pódiium, kde každý z nich pronesl krátké prohlášení a přísahal loajalitu vůči ostatním a nové vládě.

Nadšený dav skákal po židlích a stolech jako v deliriu a v Hitlerově tváři se objevila zjevná radost. Shromáždění se začali rozcházet. V té chvíli se roznesla zvěst o srážkách úderných oddílů s jednotkami pravidelné armády v kasárnách. Hitler rozhodl vypravit se tam a osobně řešit problém a zanechal Ludendorffa na stráži.

1) **Gustav Stresemann** (1878 – 1929), 1907 – 1912, 1914 – 1918 a 1920 – 1929 poslanec Říšského sněmu: 1917 předseda frakce Národní liberální strany. Nejprve jako monarchista odmítl Výmarskou republiku a versailleskou smlouvu. Po neúspěchu Cunovy vlády se stal říšským kancléřem (srpen – listopad 1923) a ministrem zahraničí (1923 – 1929), ukončil pasivní odpor proti francouzské okupaci Porúří, potlačil nepokoje v Sasku, Durynsku a Hamburku a zavedením rentové marky ukončil inflaci. Politickou „dorozumění“ se západními mocnostmi usiloval o obnovení ekonomické a politické moci Německa a o revizi versailleské smlouvy. Úspěšně spolupracoval s francouzským kolegou A. Briandem, s nímž r. 1926 dostal Nobelovu cenu za mír.

2) **Gustav Kahr** (1862 – 1934), rytíř von, německo-bavorský politik, zastával jako bavorský předseda vlády myšlenku restaurace Wittelsbachů a posílil bavorský partikularismus vůči centrální říšské moci; září 1923 gen. státní komisař. Během tzv. Röhmova puče byl nacisty zavražděn.

Kulomet oddílů SA,
Mnichov 1923.

Pochod úderných oddílů

Ukázalo se, že je to osudová chyba. Lossow, Kahr a Seisser se z tohoto sevření vyvlekli. Zprávy o převratu se dostaly do Berlína a bavorská armáda dostala rozkaz potlačit puč. V celém Mnichově se na Kahrův rozkaz objevily plakáty tohoto obsahu: „Výroky vynucené na mně, generálu von Lossowovi a plukovníku von Seisserovi pod hrozbou použití zbraně prohlašuji za neplatné!“

Šance na vítězství, které se ještě před několika hodinami zdály tak blízké a lehce dosažitelné, náhle začaly mizet. Hitler plánoval puč a nikoli občanskou válku. Uvědomil si, že kromě podněcování neklidu nemá dostatek sil, aby přemohl vojsko a policii. Usiloval uskutečnit revoluci spolu s ozbrojenými silami a nikoli proti nim. Právě v tomto okamžiku představil Ludendorff plán, který mohl ještě zachránit vítězství a předejít prolévání krve.

Němečtí vojáci a dokonce německá policie, ale především vojáci, by se nikdy neodvážili, a o tom byl absolutně přesvědčen, střílet do legendárního vojevůdce, který je vedl do velkých vítězných bitev na východních a západních frontách. Rozhodl, že spolu s Hitlerem a jeho lidmi vpochodují do centra města a obsadí je. Policie a armáda se nejen neodváží postavit se proti nim, ale určitě se k nim připojí a budou bojovat a realizovat jeho rozkazy.

Hitler to akceptoval. Neměl jiné východisko.

V jedenáct hodin příštího dne Hitler a Ludendorff přivedli kolonu asi 3000 lidí z úderných oddílů ze zahrad *Bürgerbraukeller* do centra Mni-

chova. Nebyly to oddíly, které by budily zvláštní obdiv, avšak Ludendorff, který velel milionům nejlepších německých vojáků, se zdál být právě s takovou armádou spokojený.

Na mostě asi 100 metrů na sever od pivnice se vzbuřenci setkali s prvním odporem, ozbrojeným oddílem policie, který zde zatarasil cestu. Göring vyskočil dopředu a pohrozil, když policie vystřelí do jeho lidí, pak několik rukojmích, držných v zadní části kolony, bude zastřeleno. Neví se, zdali Göring blfoval či nikoli, avšak v každém případě mu velitel policie uvěřil a dovolil oddílu přejít most. Hned po poledni se pochodující oddíly

Defilé u příležitosti desátého výročí puče v mnichovské pivnici. Julius Streicher v popředí a členové „staré gardy“ za ním.

Nákladní automobily s oddíly SA na náměstí v Mnichově za puče.

blížily k cíli, kde Röhm a členové úderných oddílů byli obklíčeni vojáky Reichswehru. Žádná ze stran ani jednou nevystřelila. Röhm a jeho lidé, bývalí vojáci, měli mnoho kamarádů na druhé straně ostatních drátů. Nikdo nebyl ochotný zabíjet.

Potom Hitler a Ludendorff vedli své stoupence úzkou Residenzstrasse, aby dospěli k Ministerstvu války a osvobodili Röhma. Na konci uzounké uličky zablokoval průchod oddíl policie, skládající se asi ze stovky silně ozbrojených příslušníků. Nalézali se ve strategickém bodě a tentokrát se nevzdali. Nikdy se nedovíme, kdo vystřelil první. Nicméně výstřel byl vypálen a za chvíli se rozlehla kanonáda z obou stran, znamenající současně konec veškerým Hitlerovým nadějím. Göring byl raněn do stehna. Trvalo to všechno jen okamžik, avšak ulice byla pokryta těly 16 nacistů a tří policistů, kteří byli mrtví nebo smrtelně raněni, mnoho bylo raněných a ostatní leželi spolu s Hitlerem na chodníku, aby si zachránili život. Jedinou výjimkou byl Ludendorff. Ten se nevrhl na zem a kdyby našel následníky, mohl být konec zcela jiný. Vyrovnaný a hrdý, v souladu s nejlepšími vojenskými tradicemi, přešel klidně mezi hlavními policejními kulomety. Působil dojem osamělé a podivínské postavy. Žádný z nacistů nešel za ním. Ani Hitler.

A vskutku, podle prohlášení jednoho z hitlerovců, jehož svědectví podpořilo 17 jiných očitých svědků, „Hitler vstal první a vydal se jiným směrem,“ zanechávaje raněné a mrtvé na ulici. Vtlačili ho do automobilu a odvezli do vesnické usedlosti, kde ho drželi další dva dny.

Proces s Hitlerem

Během několika dní byli všichni vzbouřenečtí vůdci pozatýkáni a uvězněni. Nacistický puč skončil neúspěchem. Strana byla rozpuštěna. Podle všech příznaků přestal nacionální socialismus existovat. Jeho diktátorský vůdce, který utekl po prvním výstřelu, byl zkompromitován a jeho zářná kariéra skončila.

Jak se však ukázalo, jeho kariéra byla pouze přerušena a to nikoli na dlouho. Hitler byl natolik bystrý, že si uvědomil, že proces mu vcelku neuškodí, ale naopak, proslaví jeho jméno mimo Bavorsko a dokonce i za hranicemi Německa.

Hitler věděl dobře o tom, že dopisovatelé světového tisku a předních německých časopisů se sjeli do Mnichova, aby podali svědectví o průběhu procesu, který byl zahájen 26. února 1924. Když bylo o 24 dnů později přeličení ukončeno, Hitlerova porážka se změnila v triumf. Kahr, Lossow a Seisser byli ke svému neštěstí uznáni spoluvinnými a výmluvnost a horlivý nacionalismus vůdce vyvolaly v Německu ohromný dojem. Jeho jméno se objevilo na hlavních stranách novin na celém světě.

Ačkoli Ludendorff byl hlavní postavou na lavici obžalovaných, byl to Hitler, kdo na sebe soustředil veškerou pozornost. Dominoval v průběhu celého procesu (bavorský ministr spravedlnosti, starý přítel a ochránce nacistického vůdce se postaral o to, aby byl rozsudek mírný). Hitler mohl proces přerušovat kdykoli jen chtěl, brát do křivožového výsledku svědky bez jakýchkoli omezení a vystupovat na vlastní obranu, jak dlouho chtěl a kdy chtěl. Jeho úvodní výpověď trvala čtyři hodiny a to byl teprve počátek jeho řečnění.

Mohl být přece odsouzen na mnoho let vězení za vlastizrada, to však neoslabovalo jeho víru v poslání „vládnout národu“. Když čekal ve vězení na rozsudek, stačil rozebrat příčiny neúspěchu puče a přísahat si, že již neučiní tutéž chybu podruhé. O třináct let později, když již jako vítěz vzpomínal na tyto okamžiky, řekl svým starým stoupencům, oslavujícím v *Bürgerbraukeller* výročí puče: „Mohu klidně říci, že to bylo neukvapenější rozhodnutí mého života. Když dnes o tom přemýšlím, dělají se mi mžitky před očima ... Kdybyste nyní viděli pochod jednoho z našich oddílů z roku 1923, zeptali byste se: „Z jakého útulku utekli?“ Osud nám přál. Nedovolil vítězství. Kdyby se to totiž stalo, vedlo by to nevyhnutelně k porážce vzhledem k vnitřní nezralosti hnutí v té době a nevhodným organizačním a intelektuálním základům. Poznali jsme, že nestačí svrhnout starý stát, ale nejprve je třeba připravit nový. V roce 1933 problém svržení státu silou neexistoval; nový stát již vznikl a musely být odstraněny pouze pozůstatky starého zřízení, a to vyžadovalo pouze několik hodin.“

Představitelům světového tisku Hitler oznámil: „Pouze já sám ponese zodpovědnost. Z tohoto důvodu nejsem zločincem. Neexistuje něco takového jako vlastizrada zrádců z roku 1918.“ Když skončil své vystoupení, jímž zhypnotizoval veřejnost, pronesl Hitler poslední slova na svou obranu.

„Armáda, kterou jsme vytvořili, roste ze dne na den. Přejde čas, kdy obyčejné roty vyrostou v prapory, ty v pluky a pluky v divize, pak nadejde smír na posledním soudu, jemuž jsme s to postavit se na odpor.“ Poté se plamennýma očima díval soudci přímo do tváře.

„Protože vy, pánové, nás nebudete soudit. To věčný soud dějin vynese nad námi rozsudek. Mů-

Na předchozí straně
nahore: Hitler jako
vězeň v Landsbergu
v roce 1924.

Na předchozí straně
dole: Organizátoři
puče v Mnichově
před procesem
(1924). Zleva doprava: Pernet, Weber,
Frick, Kriebel,
Ludendorff, Hitler,
Brückner, Röhm
a Wagner.

Zahrada v landsber-
ské pevnosti, v níž byl
Hitler vězněn.

Po předčasném propuštění opouští Hitler vězení v Landsbergu, prosinec 1924.

Na následující straně nahoře: Stoupenci nacismu v propagandistické akci, Berlín 1924.

Na následující straně dole: Demonstrace Komunistické strany Německa, Berlín 1924.

žete nás uznat vinnými, avšak bohyně věčného soudu se usměje a roztrhá na kousky prohlášení prokurátora a rozsudek tohoto soudu. To ona nás zbaví viny.“

Nakonec byl Ludendorff osvobozen a Hitler a ostatní obvinění byli odsouzeni. Hitler na pět let vězení, ale předseda soudu ho ujistil, že po šesti měsících může být podmíněčně osvobozen. Za necelých devět měsíců vyšel Hitler na svobodu a mohl svobodně obnovit boj za svržení demokratického státu.

Puč, ačkoli neúspěšný, učinil z Hitlera osobnost známou v celé zemi a mnoho lidí jej považovalo za vlastence a hrdinu.

Když si v létě 1924 odpykával trest ve staré landsberské pevnosti, byl Adolf Hitler považován za čestného hosta s vlastním pokojem s nádherným výhledem. Zbavil se návalu hostů, kteří mu skládali hold a začal diktovat Rudolfovi Hessovi kapitolu po kapitole knihu, která se měla stát biblí nacionálního socialismu.

Mein Kampf

Hitler měl původně v úmyslu knihu nazvat „Čtyřapůlletý boj se lží, hloupostí a zbabělostí,“ avšak vedoucí nacistického nakladatelství byl proti takovému nabubřelému a neobratnému názvu a zkrátil ho na *Mein Kampf*. V období nacistické diktatury se jen málo Němců cítilo bezpečně bez jednoho výstisku této knihy doma.

Ne každý, kdo koupil knihu, ji musel nutně přečíst. Slyšel jsem hodně stížností věrných nacistů, že se obtížně čte a mnoho jich v ústraní přiznalo, že nikdy se jim nepodařilo přečíst do konce 782 nabitých stran. Je zde možno diskutovat o tom, kdyby si ji přečetlo více Němců – antifašistů před rokem 1933 a kdyby více státníků cizích zemí ji věnovalo více pozornosti, když byl ještě na to čas, mohl se svět a také samotní Němci vyhnout katastrofě. Hitlerovi je možno vytknout mnohé, ale určitě není možno říci, že nepopsal přesně německý stát, který měl vzniknout po jeho nástupu k moci. Děsivě přesně je ještě prezentován plán Třetí říše a barbarského nového pořádku, který Hitler zavedl v podmaněné Evropě.

Hlavní Hitlerovy myšlenky vznikly na počátku dvacátých let a máme k dispozici jeho slovo, že se později v jeho způsobu myšlení nic nezměnilo. Oplýval horoucími emocemi, kniha je vyznáním nacionalismu, nenávisti k demokracii, marxismu a Židům. Prozřetelnost zvolila „Árijce“, především Němce, za vládnoucí národ.

V knize *Mein Kampf* představil Hitler šířeji tyto myšlenky a uvedl je do života, nejen aby vrátil Němcům bývalou slávu, ale aby vytvořil nový stát na základě rasové čistoty, s absolutní diktaturou jednoho vůdce – samotného Hitlera. Kniha obsahuje především nástin budoucího německého státu, ale také specifikuje hledisko, nebo užijeme-li oblíbeného Hitlerova pojmu *Weltanschauung* (světový názor). Skutečnost, že takový životní názor považoval normální člověk žijící ve 20. století za absurdní slátaninu myšlenek nezkušeného, nevzdělaného a psychicky nevyrovnaného člověka, nepotřebuje komentář. Avšak miliony Němců přijaly jeho světový názor s velkým nadšením.

Ačkoli Hitler akceptoval mnoho rad vydavatelství a měl tři pomocníky pro redakci textu, přeskakuje neustále od jednoho tématu k jinému. V průběhu práce nad knihou naléhal, aby mohl volně předávat své myšlenky k jakémukoli tématu: ke kultuře, dějinám, sexuálnímu životu a manželství, včetně prostituce a syfilisu. Tvrdí, že je třeba bojovat proti syfilisu umožněním uzavírat mladá manželství, představuje vzorek eugeniky Třetí říše a zdůrazňuje, že „manželství nemůže být samo o sobě cílem, ale musí sloužit vyšším zájmům – zachování rasy. Je to jeho jediný úkol.“

Právě v knize *Mein Kampf* přicházíme k jádru nacistické myšlenky rasové nadřazenosti a pojetí vládnoucí rasy, z nichž vycházela Třetí říše a hitlerovský nový řád v Evropě. Pro Hitlera byl svět

Kreslená anekdota
v listu *Völkischer Beobachter* z roku 1926,
komentující dekret,
který zakazoval Hitlerovi
vystupovat na
veřejnosti.

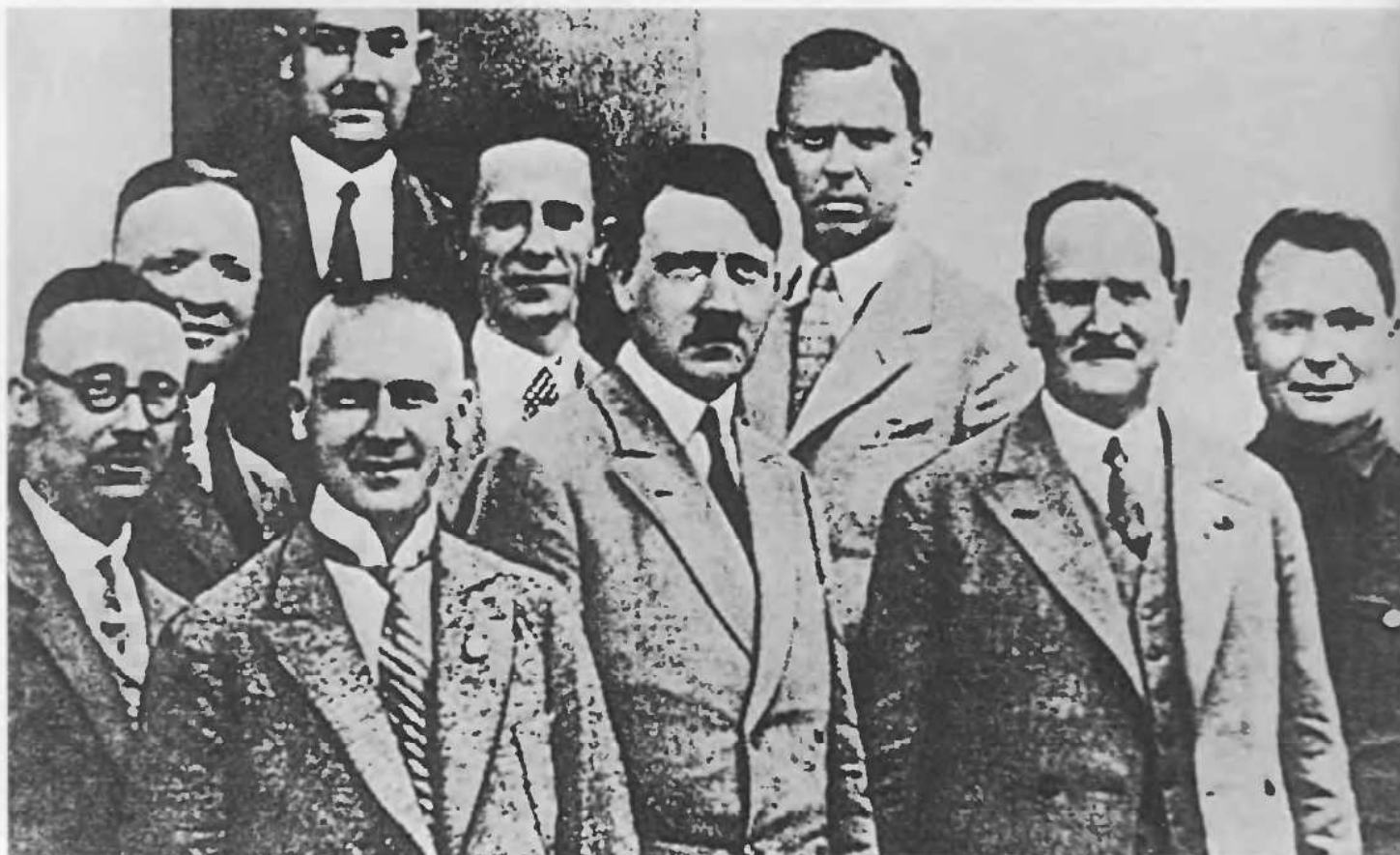
Hitler a nacističtí
vůdci ve dvacátých
letech. Zleva do-
prava: Himmler,
Frick, Hitler, Epp,
Göring; za Hitlerem
Goebbels.

džunglí, v níž byli s to přežít nejdolnější jedinci
a nejsilnější vládli „světu, kde jedno stvoření požírá
druhé a kde smrt slabšího znamená život silně-
jšího“. Právě takové děsivě kruté myšlenky se mu
rodily v hlavě, když seděl v landsberské pevnosti
a diktoval je a současně snil o Třetí říši, kterou měl
vybudovat na podobně chatrných základech.

Když se Hitler dostal před Vánocemi roku 1924
na svobodu, nalézal se v situaci, která by každého
přiměla rezignovat. Činnost nacistické strany
a tisku byla zakázána, bývalí vůdci soupeřili vzá-
jemně mezi sebou a rozcházeli se. On sám měl
zákaz veřejně vystupovat. Mnoho bývalých přátel
sdílelo názor, že Hitler již skončil a upadne v za-
pomnění jako mnoho dalších provinčnických politiků,
kteří se těšili krátké popularitě, když říše byla ještě
v plenkách.

Republika již přežila období poválečné bouře a za-
čínala sílit. Tvůrce hospodářského zázraku Hjalmar
Schacht dovedl republiku ke stabilizaci měny a ukon-
čil zničující inflaci. Hospodářská situace se zlepšo-
vala ze dne na den. Poprvé od porážky ve válce začali
Němci žít normálně. Dva týdny před propuštěním
Hitlera získali sociální demokraté ve volbách o 30 %
hlasů více a hráli v republice první housle. Počet hlasů
odevzaných nacistům poklesl z téměř dvou milionů
v květnu 1924 na necelý milion v prosinci. Zdálo se,
že nacismus skomírá. Květl na neštěstí národa a nyní
usychal. Tento názor zastávala většina Němců a za-
hraničních pozorovatelů. Avšak nikoli Adolf Hitler.
On se nenechal tak lehce odradit.

Za branami vězení měl čas na hluboké zamyšlení
nad minulostí, jejími triumfy a omyly. Promýšlel
nové ideály splnění poslání jak pro sebe, tak pro
Německo, jež vylučovaly jakékoliv pochybnosti.
V tomto inspirujícím duchu ukončil diktování prv-
ního dílu knihy *Mein Kampf* a okamžitě se pustil do
druhého, který měl být plánem do budoucnosti. Vět-
šině lidí, dokonce i v Německu, se jeho projekt zdál
nesmyslný. Představoval však určitou vizi. Ukazo-
val cestu novému skvělému poslání Německa.

Budování strany

Období blahobytu od roku 1925 až do roku vypuknutí velké hospodářské krize v roce 1929 představovalo pro Hitlera a nacionálně socialistické hnutí málo úspěšná léta.

O Hitlerovi se mluvilo jen velice zřídka, snad jenom ve dvou anekdotách obvykle spojených s pučem v pивnici, jak začali Němci nazývat převrat. Ve volbách v roce 1928 získala nacistická strana pouze 810 tisíc hlasů z celkového množství 31 mil. odevzdaných hlasů. A celkový počet členů nacionálně socialistické německé dělnické strany (NSDAP) dosáhl v tomto roce počtu sotva 108 tisíc. Bavorský premiér zrušil zákaz činnosti strany a jejího tisku. „Divoké zvíře bylo zkroceno,“ řekl svému ministru spravedlnosti. „Můžeme si dovolit povolit řetěz.“ Bavorský premiér byl jedním z prvních a určitě nikoli poslední, kteří se dopustili osudové chyby v hodnocení situace. Hitler totiž nikdy neztrácel naději. Natolik byl obezřetný, aby si uvědomil, že období blahobytu mu nepřeje. Byl však přesvědčen, že nepotrvá dlouho!

Hitler se rozhodl opět obnovit nacistickou stranu jako politickou organizaci, která bude hledat cestu k moci pouze ústavními metodami. Svou taktiku objasňoval takto: „Namísto pokusů svrhnout vládu silou, budeme muset vytáhnout paty a vstoupit do Říšského sněmu jako opoziční poslanci. Dokonce přehlasovat je zaujme více času než střelení, ale výsledky tak budou alespoň zaručeny jejich vlastními zákony. Dříve či později získáme většinu a poté – Německo!“

Po návratu z vězení ujistil bavorského premiéra, že nacistická strana bude pracovat v souladu s ústavou. Avšak v projevu z 27. února 1925 se nechal unést nadšením davu. Jeho hrozby vůči státu byly přímo očividné a vláda mu opět zakázala jakákoli veřejná

vystoupení. Tento zákaz měl trvat dva roky. Byla to vážná rána. Utišený Hitler, to je přemožený Hitler.

Opět se však mylili. Zapomněli, že Hitler byl jak organizátorem, tak hypnotizérem. Pustil se tedy do práce s horoucím záměrem vybudovat Nacionálně socialistickou německou dělnickou stranu v bezprecedentně ambiciózním měřítku. I když se často obklopoval velmi podezřelými lidmi, nikdy nezapomínal, že jeho prvním úkolem je přitáhnout za sebou vhodné členy. Koncem roku 1925 měla strana sotva 27 tisíc členů, avšak o rok později byl zaznamenán určitý růst, v roce 1926 to bylo 49 000, v roce 1927 pak 72 000, v roce 1928 již 108 tis. a v roce 1929 dosáhl počet členů nacistické strany 178 tisíc.

Tato politicky chudá léta, vzpomíná později Hitler, byla nejlepšími léty v jeho osobním životě. Soustředil se na formování budoucnosti strany i své vlastní, trávil většinu času na odlehlém místě, odpovídal a relaxoval v Bavorských Alpách, nad vesnicí Berchtesgaden. „Strávil jsem tam nejkrásnější léta mého života,“ vyprávěl. „Všechny mé velké projekty se zrodily a zrály právě tam.“

„V této době,“ vzpomíná později, „jsem znal mnoho žen. S některými mě spojovala blízká pouta. Proč jsem se neoženil? Abych zanechal ženu? Nejmenší chybou jsem riskoval návrat do vězení! Nebylo ani řeči o ženění!“ Přes veškeré názory, Hitler rád pobýval v přítomnosti žen, zvláště krásných žen.¹⁾ Mnohokrát se vracel k tomuto tématu ve společenských rozhovorech v Hlavním stanu za války. „Jak krásné ženy jsou na světě!“ říkával svým kumpánům a podával několik příkladů ze soukromého života. Avšak jak víme, jedinou hlubokou lásku prožil Hitler se svou neteří, dcerou své sestry.

1) Srov. též Do posledního okamžiku, vzpomínky Hitlerovy sekretářky Traudl Jungeové (Ikar Praha 2003).

Pózující Hitler.

První schůze nacistické strany po návratu Hitlera z vězení v roce 1925. Zleva doprava: Rosenberg, Buch, Schwarz, Hitler, Gregor Strasser a Himmler.

Hitlerova velká láska

V létě 1928 si Hitler pronajal vilu nad Berchtesgadenem a přemluvil vdovu Angelu Raubalovou, svou nevlastní sestru, aby mu vedla domácnost. Angela si přivedla s sebou dvě dcery Geli a Friedl. Geli měla 22 let, splývavé světlé vlasy, příjemné rysy, milý hlas a milou, srdečnou povahu, takže byla pro muže přitažlivá.

Hitler se do ní brzy zamiloval. Bral ji všude s sebou, na schůzky a konference, na dlouhé procházky do hor, do mnichovských kaváren a divadel. Když si v roce 1929 pronajal luxusní devítipokojový byt v Mnichově, Geli v něm měla svůj vlastní pokoj. Nevyhnutelně začaly kolovat zvěsti o vůdci strany a jeho krásné neteri a někteří prudérnější nebo závistivější nacističtí pohlaváři mu namlouvali, aby se přestal ukazovat na veřejnosti se svou milenkou nebo aby se s ní oženil. Kdykoliv to Hitler slyšel, dostával záchvaty zuřivosti.

Je pravděpodobné, že se Hitler chtěl se svou neterí oženit. Jeho blízcí druhové z raného období mu sdělili, že manželství se zdálo již být na

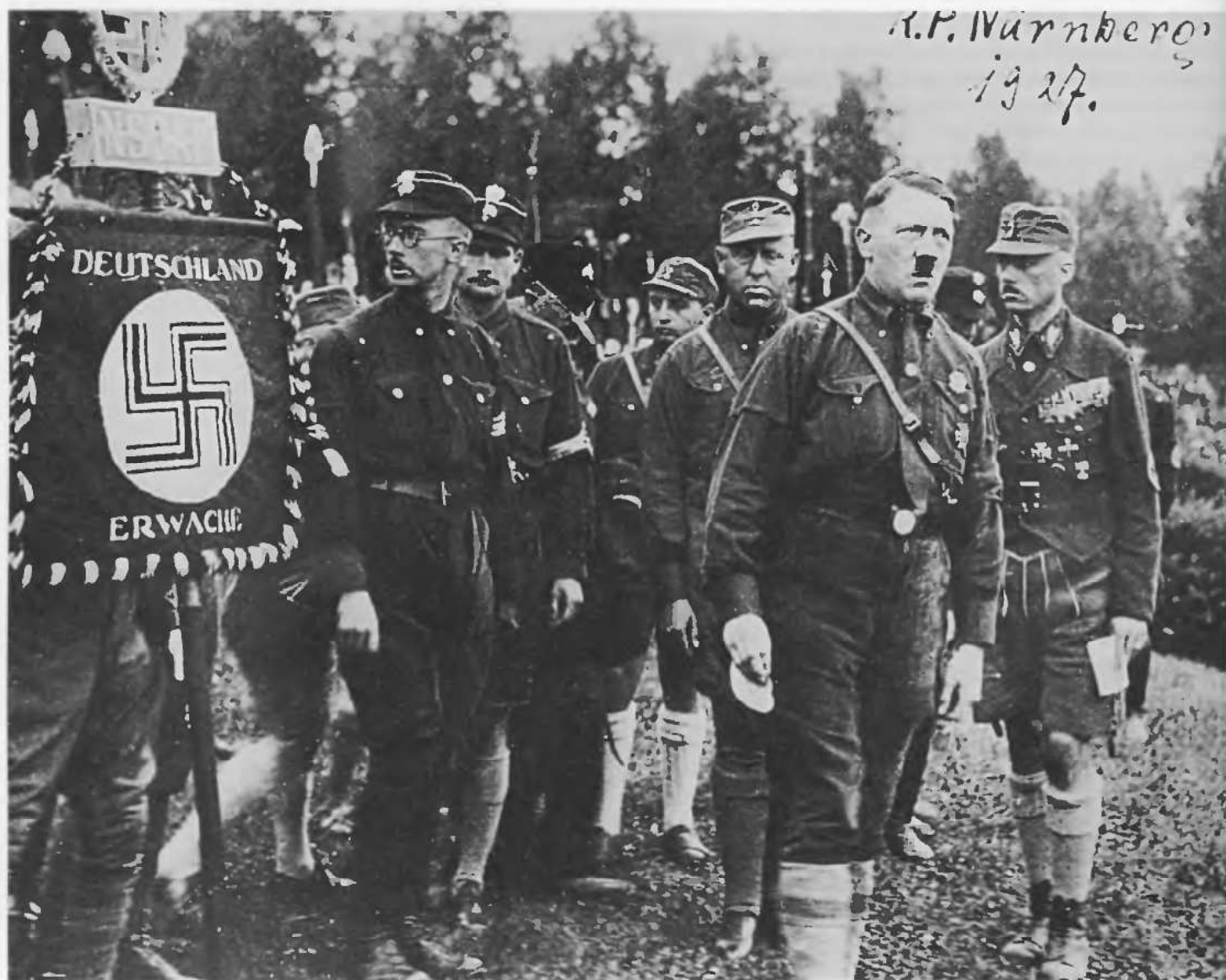
spadnutí. Neměli žádných pochyb, že byl Hitler do ní zamilován. Pokud jde o její city, to je pak oblast dohadů. Bezpochyby ji imponovaly zálety stále slavnějšího člověka nebo opětovala lásku strýce; nic z toho není známo.

V závěrečné etapě zajisté nikoli. Vytvořila se mezi nimi jakási hluboká propast, jejíž příčiny nebyly nikdy objasněny. Pravděpodobně na sebe žárlili. Ona se cítila uražena jeho zájmem o jiné ženy, on ji pak podezříval z románu s bývalým členem jeho osobní ochranky. Protestovala proti jeho tyranii. Nedovolil jí ukazovat se ve společnosti jiných mužů. Zakázal jí vrátit se do Vídně, kde chtěla pokračovat ve studiu zpěvu, chtěl ji mít pouze pro sebe.

Existují též nevyjasněná podezření, že v ní vzbuzovaly odpor masochistické sklony milence, když tento brutální tyran v politice chtěl být otrokem svých žen; a jak tvrdí sexuologové, nejsou to zdaleka řídké projevy u tohoto typu mužů.

Cokoli vrhalo stín na jejich lásku, spory byly stále častější a koncem roku 1931 Geli oznámila, že se vrací do Vídně, aby tam pokračovala ve studiu zpěvu. Hitler byl proti. 17. září 1931 byli sousedé svědky hádky, když Hitler vycházel z domu.

Setkání nacistů v roce 1927. Zleva doprava: Himmler, Hess, Gregor Strasser, Hitler a Pfeffer von Salomon.

Hitler v letadle během předvolební kampaně roku 1930. Zleva doprava: Schreck, Schaub, Hanfstängl, Dietrich a Brückner.

Dole: Hitlerova neteř Geli Raubalová.

Slyšeli, jak mladá žena volala z okna na strýce nastupujícího do automobilu: „Nedovolíš mi tedy odjet do Vídně?“ a on odpověděl: „Ne!“

Příštího rána byla Geli Raubalová nalezena ve svém pokoji zastřelená. Okresní prokurátor po důkladném ohledání konstatoval sebevraždu. Mnoho let kroužily neověřené pověsti, že Geli byla zavražděna rozzuřeným Hitlerem nebo Himmlerem, aby byl učiněn konec situaci, jež byla pro stranu nepříjemná. Nebyl však nalezen jediný postačující důvod na potvrzení těchto klevet.

Sám Hitler propadl beznaději. Jeden z jeho stranických druhů později sdělil, že musel být u něho celé následující dva dny a dvě noci, aby si nevzal život. Po celé měsíce působil Hitler depresivním dojmem. Lidem, jimž důvěřoval, se svěřil, že Geli Raubalová zůstane navždy jeho jedinou láskou a vždy se o ní v pláči vyjadřoval s největší úctou. Sloužící vzpomínali, že její pokoj ve vile v Obersalzburgu zůstal dokonce i po modernizaci a přestavbách domu, když byl již Hitler kancelářem, v takovém stavu, v jakém ho Geli opustila.

Na brutálního cynika, zdánlivě neschopného milovat jinou lidskou bytost, zůstanou Hitlerovy city vůči mladičce Geli Raubalové jednou ze záhad jeho zvláštního života. Neexistuje pro to racionální vysvětlení; jedno je však jisté, Adolf Hitler nikdy od té doby nepomýšlel vážně na uzavření manželství až do dne, kdy si o čtrnáct let později v posledních dnech Třetí říše vzal život.

Mohl tedy obětovat veškerou svou nezdolnou energii a veškerý talent vyplnění životního poslání. Nadešel čas poslední etapy v boji o moc, o diktaturu nad velkým národem.

Vlna nacismu sílí

Na následující straně vlevo nahoře: Nacistický plakát „Tvé nové Německo“ z roku 1933, představující vojáka z první světové války a člena SA.

Na následující straně vpravo nahoře: Hitler na přehlídce oddílů SA.

Na následující straně dole: Nájemní domy obývané dělníky, již patřili buď ke stoupencům nacismu, nebo komunismu. Berlín 1932.

Velká hospodářská krize, která propukla koncem roku 1929 a postihla celý svět, otevřela Hitlerovi šance, které maximálně využil. Jako většina velkých revolucionářů, mohl rozvinout křídla pouze ve zlých dobách; nejprve, když trvala nezaměstnanost, hlad a zoufalství a později, když masy lidí byly zmámeny válkou.

Z určitého hlediska byl však Hitler mezi revolucionáři mimořádnou postavou. Plánoval uskutečnění revoluce po získání politické převahy, tzn. ústavními formami boje. Aby získal hlasy, musel Hitler pouze využít dobu, tzn. počátek třicátých let, kdy se německý národ opět ocitl v zoufalství.

24. října 1929 nastal krach na newyorské burze. Německo pak brzy pocítilo důsledky této události. Podstatou blahobytu Německa byly zahraniční půjčky, především ze Spojených států, a zahraniční obchod. Když pramen půjček vyschl a bylo nutno splácet dluhy, hospodářská struktura Německa nebyla s to unést toto břemeno.

Průmysl nemohl udržet velké podniky a výroba se v letech 1929 – 1932 snížila o polovinu. Miliony lidí ztratily práci, malé soukromé podniky se rozpadly, banky zbankrotovaly. Hitler předpověděl katastrofu, avšak jejím příčinám nerozuměl více než ostatní politikové a možná i méně, protože v ekonomii se nevyznal a fenomén krize ho nezajímal. Jasně si však uvědomoval možnosti, které mu hospodářská krize poskytovala.

Bída širokých vrstev Němců, kteří se ještě nevzpamatovali z pádu marky před necelými deseti lety, v něm nevyvolávala soucit. Utrpení spoluobčanů nebylo pro něho důvodem, aby je lítoval, ale bylo je možno chladnokrevně přeměnit v politickou podporu svých vlastních ambicí. A právě to začal rozvíjet od konce roku 1930.

V období hospodářské krize, kdy bylo nutno, aby byla u moci silná vláda, byly na 14. září 1930 vyhlášeny nové volby. Hitler pochopil, že příležitost přichází dříve, než předpokládal. Zdrčení lidé usilovali nalézt východisko ze své hrozné situace. Miliony nezaměstnaných požadovaly práci. Majitelé obchodů očekávali pomoc. Asi čtyři miliony mladých lidí, kteří právě dosáhli věku, kdy mohli jít poprvé k voličským urnám, požadovaly vyhlídky do budoucnosti.

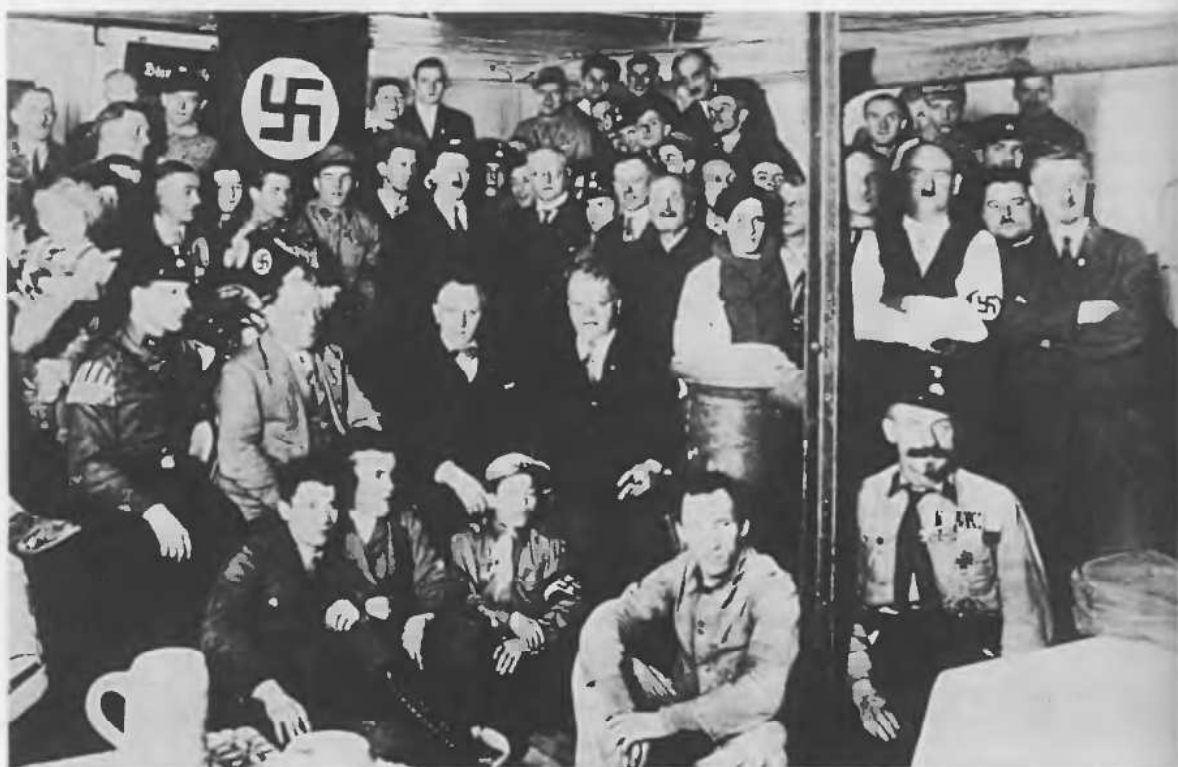
Hitler rozpoutal doslova vichřici a v průběhu kampaně navrhoval to, co někteří považovali za předvolební jiskřičku naděje. Měl opět učinit z Německa silný stát, který by neplatil válečné reparace, neuznal versailleskou smlouvu, zlikvidoval korupci a zajistil každému Němci chléb a práci. Mezi hladovými, zoufalými lidmi, hledajícími nejen podporu, ale také novou víru a nové bohy, nezůstala Hitlerova výzva bez ohlasu.

Ačkoli byl Hitler pln naděje a očekávání, výsledky voleb ho překvapily. Před dvěma lety získala jeho strana 810 tis. hlasů. Tentokrát strana počítala se čtyřnásobným množstvím a zatím počet hlasů odevzdanych NSDAP dosáhl 6 409 600. Z malé strany se tak NSDAP stala druhou největší stranou v Německu.

Hitler, který usiloval ještě více upevnit svou stejnou již silnou pozici, se soustředil na získání dvou vlivných společenských skupin – armády a velkých průmyslníků a finančníků.

„Vždycky jsem byl toho názoru,“ prohlásil, „že všechny pokusy o nahrazení armády jsou čirým bláznovstvím. Postaráme se, až uchopíme moc, aby se z Reichswehru stala skvělá německá armáda.“

Tato taktika se ukázala úspěšnou, neboť někteří generálové se začali zamýšlet, zda nacionální socialismus není právě tím, co může sjednotit národ, obnovit bývalé Německo, vytvořit novou velkou armádu a zbavit se ponižujícího versailleského diktátu.

Hitler se skupinou stoupenců nacismu. Mnichov 1930.

Do té doby starší důstojníci soudili, že Hitler usiluje o omezení významu armády. Nyní již byli spokojeni. Politická zaslepenost německých důstojníků, která se ukázala ve svých důsledcích natolik fatální, začala být zřejmá.

Politická nevědomost průmyslových a finančních magnátů nebyla o nic menší, než tomu bylo u generálů. Přivedla je k mylnému přesvědčení, že čím více zaplatí Hitlerovi, tím více na nich bude závislý, ať přijde k moci kdykoli. Po volbách roku 1930 si začali uvědomovat, že tento povýšenec z Rakouska, za něhož většina z nich Hitlera ve dvacátých letech považovala, může získat kontrolu nad Německem.

„V létě roku 1931,“ referoval Otto Dietrich, zpočátku šéf hitlerovského tisku a později, v letech 1938 – 1945 tiskový šéf říšské vlády, „Vůdce rozhodl věnovat se soustavně získávání vlivných průmyslových magnátů.“

Jací to byli magnáti?

Jména, získaná v sekretariátu, znali pouze nejbližší Hitlerovi spolupracovníci. NSDAP musela pracovat na dvě strany.

Musela lákat masy bojovnými prohlášeními, že nacionální socialisté jsou skutečnými „socialisty“ a odpůrci finančních žraloků. Na druhé straně pak, peníze na vydržování strany musely být vyloučeny od těch, kteří jich měli dostatek.

Ve druhé polovině roku 1931, tvrdí Dietrich, Hitler „projížděl křížem krážem celým Německem a vedl soukromé rozhovory s prominenty byznysu“.

Řada těchto setkání byla udržována v tak hluboké tajnosti, že se musela konat na lesních mýtinách.

„Toto vyhýbání se publicitě,“ vysvětluje Dietrich, „bylo zásadním požadavkem; tisk nemohl mít možnost škodit. Výsledkem byl úspěch.“

Satirická kresba, představující Hitlera jako pěšce ve hře velkého businessu. Ve skutečnosti to bylo právě naopak.

Z vyšetřování Walthera Funka v norimberském vězení po válce víme, kým více méně byli „vlivní průmysloví magnáti“, které Hitler vyhledával. Byl to Emil Kirdorf, uhlobaron, zavilý nepřítel odborů, jenž předsedal politicky podezřelému fondu „Pokladna Porúří“, který byl založen západoněmeckým uhelným kapitálem a byl „uveden“ Hitlerem na kongresu strany v roce 1929. Fritz Thyssen¹⁾, přední ředitel železářského trustu, který se dožil doby, kdy musel litovat své naivity a popsal všechno v knize „Zaplatil jsem Hitlerovi“. Byl předním sponzorem i z dřívější doby. Poznal nacistického vůdce v Mnichově roku 1923, nechal se přesvědčit jeho elokventním projevem a prostřednictvím Ludendorffa předal první dar v podobě 100 000 zlatých marek (25 000 dolarů) nacistické straně, kterou nikdo neznal. K Thyssenovi se připojil Albert Voegler, rovněž představitel ocelářského průmyslu. A opravdu kapitál pocházející z ocelářského a uhelného průmyslu byl hlavním zdrojem fondů, jimiž průmyslníci podporovali Hitlera v jeho bojích o moc v letech 1930 až 1933.

Funk jmenoval rovněž další průmyslová odvětví a koncerny, jejichž představitelé nechtěli zůstat bez podpory, kdyby se Hitlerovi případně podařilo získat moc. Je to dlouhý seznam, i když zajisté neúplný, neboť Funkovi velmi selhávala paměť, když se objevili na soudním přeličení v Norimberku. Na tomto seznamu byl Georg von Schnitzler, hlavní ředitel IG Farben, mamutího chemického koncernu; Au-

gust Rosterg a August Diehn z odvětví výroby draselných látek. (Funk hovořil „o pozitivním vztahu jeho průmyslu k Vůdci“). Wilhelm Cuno²⁾ ze zámožných linek Hamburg – Amerika; těžební průmysl, zejména těžba hnědého uhlí ze středního Německa; gumárenský průmysl Contiego; Otto Wolf, velkopřůmyslník z Kolína n. R.; baron Kurt von Schröder, bankéř z Kolína n. Rýnem, který sehrál hlavní roli v závěrečných manévrech, jež dovedly Hitlera k moci; několik velkých bank a mezi nimi Deutsche Bank, Commerz und Privat Bank, Dresdener Bank, Deutsche Kredit Gesellschaft a největší německá pojišťovna Allianz.

Wilhelm Keppler, jeden z Hitlerových hospodářských poradců, shromáždil kolem sebe několik průmyslníků z jižního Německa a vytvořil specifickou zájmovou společnost lidí, oddaných šéfovi SS, Heinrichu Himmlerovi, nazvanou Kruh přátel ekonomie (Freundeskreis der Wirtschaft), později „Okruh přátel reichsführera SS“ čili Himmlera. Členové společnosti sehnali miliony marek právě pro tohoto gangstera, aby mohl provádět „výzkum“ o původu Árijců. Od samého počátku své politické kariéry byl Hitler finančně a společensky podporován Hugem Bruckmannem, bohatým nakladatelem z Mnichova a Carlem Bechsteinem, výrobcem pianin. Manželky obou mužů měly pro mladého slibného vůdce nacistů ty nejvřelejší city. Právě v Bechsteinově domě v Berlíně poznal Hitler četné představitele obchodního světa a vojenské velitele. Právě tam se konala tajná setkání, která mu nakonec pomohla zaujmout místo kancléře.

Po vyhlášení výsledků voleb v roce 1930 ne všichni podnikatelé toužili zpívat s Hitlerem stejnou písničku. Funk vzpomíná, že velké elektronické korporace Siemens a AEG se držely vpovzdálí, stejně jako král zbrojařů Krupp von Bohlen³⁾ a Halbach. Ve svých vzpomínkách Fritz Thyssen tvrdí, že Krupp byl důležitým nepřítelem Hitlera a ještě den předtím než Vůdce získal od Hindenburga hodnost kancléře. Thyssen vážně varoval starého polního maršála před uskutečněním takového činu. Avšak Krupp brzy prohlédl a brzy podle zkroušeného Thyssena se stal „příkladem nacistou“.

V poslední etapě boje o moc získal Hitler značnou finanční pomoc od dosti velké skupiny německého obchodního světa. Snad si ani neuvědomovali své pochybení, ale Hitler opravdu nikdy netajil své záměry. Sliboval, že až strana získá moc, zruší veškeré soukromé vlastnictví, včetně svobody bankéřů a jejich obchodních partnerů.

Hitler nyní kolem sebe shromáždil malou skupinu bezohledných fanatiků, kteří mu měli pomoci při definitivním převzetí moci ve Třetí říši. Jeden z nich, Hitlerovi nejbližší a možná i nejschopnější a nejnelitostnější, neměl dokonce ani přežít dva roky nacistické vlády. K pěti nejvíce upřednostňovaným Hitlerovým vyvolencům patřili: Gregor Strasser, Röhm, Göring, Goebbels a Wilhelm Frick.

Göring se vrátil do Německa koncem roku 1927, po politické amnestii prosazené v Říšském sněmu pravicovými stranami, podporované komunisty. Ve Švédsku, kde strávil většinu času svého exilu od

roku 1923, se léčil z narkomanie v léčebně Langbro. Když se uzdravil, začal si vydělávat na živobytí ve švédském leteckém podniku. Tento statný, pohledný mistr létání i jako korpulentní neztratil nic ze své energie a chuti do života. Usadil se v malém, ale luxusním bytě na Badischestrasse v Berlíně (jeho žena, epileptička, kterou velmi miloval, dostala tuberkulózu, byla stále nemocná, a proto zůstala ve Švédsku), pracoval jako poradce leteckých společností a německé Lufthansy a udržoval společenské kontakty. Měl rozsáhlé známosti, počínaje bývalým prezydentem trůnu Filipem Hesenským, který se oženil s princeznou Matildou, dcerou italského krále až po Fritze Thyssena a ostatní představitele světa velkého businessu a vysokých důstojníků armády.

Právě takové kontakty, velmi užitečné v realizaci jeho plánů, Hitlerovi chyběly. Brzy začal Göring představovat nacistického vůdce svým přátelům a neutralizovat ve vyšších vrstvách vůni, kterou šířili někteří neotesaní nositelé hnědých košil. V roce 1928 Hitler vybral Göringa na jedno z dvacíti míst poslanců z nacistické strany do Říšského sněmu. Když se v roce 1932 nacisté stali největší stranou v Německu, stal se Göring předsedou Říšského sněmu. V jeho oficiálním sídle se uskutečnilo mnoho setkání a bylo zde ukuto mnoho intrik, které vedly k definitivnímu vítězství strany a rovněž tam, i když poněkud porušujeme chronologii, byl připraven plán, který Hitlerovi pomohl udržet se u moci po převzetí úřadu kancléře – požár Říšského sněmu.

Ernst Röhm se rozešel s Hitlerem v roce 1925 a brzy se nechal naverbovat do bolivijské armády v hodnosti podplukovníka. Koncem roku 1930 ho Hitler vyzval k návratu a převzetí velitelství SA,

Nahoře: Shromáždění nacistické strany v roce 1929. Hitler drží v ruce „krvavý prapor“.

Hitler s průmyslníky z Düsseldorfu v roce 1932. Zleva: dr. Voegler, vpravo dr. Fritz Thyssen a dr. Borbet.

Přehlídka předvolebních plakátů představujících politické strany: nacionálně socialistickou, centrum, sociální demokracii a komunisty. Berlín, červenec 1932.

které se mu vymklo z rukou. Členové, a dokonce velitelé SA začali věřit v příští ozbrojenou nacistickou revoluci a stále častěji vycházeli do ulic, aby napadali a vraždili své politické odpůrce. Žádné volby, ať již celostátní, zemské či obecní, se nekonaly bez úděsných bojů v ulicích.

Pochod oddílů SA před Hitlerem, Braunschweig 1932.

Přesto je nutno zastavit se u jedné z takových pouličních bitek, neboť tam se zrodil jeden z největších mučedníků nacionálních socialistů. Jedním

z oblastních vůdců SA v Berlíně byl Horst Wessel, syn protestantského pastora, který se rozešel s vlastní rodinou, zanechal studii, žil v chudinské čtvrti s bývalou prostitutkou a zasvětil život nacismu. Mnoho antifašistů tvrdilo, že se zabýval kuplířstvím, i když to jsou patrně zveličená obvinění. Zajisté se pohyboval ve společnosti prostitutek a pasáků. V únoru 1930 byl zavražděn německými komunisty. Upadl by do zapomnění jako desítky

jiných obětí pouličních srážek na obou stranách barikády, kdyby nebylo skutečnosti, že po sobě zanechal píseň s vlastními slovy a hudbou. Byla to *Horst Wessels' Lied* (Píseň Horsta Wessela), která se brzy stala oficiální písní Německé nacionálně socialistické dělnické strany a později druhou písní po *Deutschland über Alles* (Německo nade vše), oficiální hymnou Třetí říše. Sám Horst Wessel, díky obratné propagandě dr. Goebbelse, se stal jedním z největších, legendárních hrdinů hnutí. Byl prohlášen za skutečného idealistu, který položil život za čistou věc.

Když Röhms převzal velení SA, byl Gregor Strasser nepochybně druhým nejvýznamnějším vůdcem nacistické strany. Tento přesvědčivý řečník a skvělý organizátor řídil nejdůležitější úřad strany – Politické oddělení. Tato funkce mu dávala velkou moc nad oblastními a místními funkcionáři, jejichž práci kontroloval. Bavorák tělem a duší se stal vedle Hitlera nejznámější osobností strany a na rozdíl od Vůdce se těšil velké důvěře a dokonce požíval sympatie i mimo stranu a u většiny jejích odpůrců. V tomto období značná část členů strany i jejích sympatizantů byla přesvědčena, že Strasser by mohl skvěle zastoupit náladového a nevypočitatelného rakouského vůdce. Takové nálady byly zvláště silné v Říšském sněmu a v prezidentském paláci.

Otto, bratr Gregora Strassera, odpadl po cestě. K svému neštěstí příliš doslovně chápal přívlastek „socialistická“, ale i „dělnická“ v úředním názvu Nacionálně socialistická německá dělnická strana. Podporoval některé stávky socialistických odborů a požadoval, aby strana usilovala o znárodnění průmyslu. Pro Hitlera to byla očividná hereze, proto obvinil Otto Strassera z šíření „demokracie a liberalismu“; 21. a 22. května 1930 hrál Vůdce s otevřenými kartami se vzbouřeckými podřízenými a požadoval naprostou poslušnost. Když Otto odmítl, byl vyloučen ze strany. Usiloval o vytvoření vlastního, skutečně národního socialistického uskupení, později známého pod názvem Černá fronta, avšak v zá-

Hitler nadšeně pozdravován stoupenci nacistu.

říjových volbách nezískal podporu převážné většiny Hitlerových stoupenců.

Goebbels, čtvrtý člen Velké pětky kolem Hitlera, zůstal nepřítelem a soupeřem Gregora Strassera od jejich rozchodu v roce 1926. Dva roky po této události nahradil Strassera ve funkci šéfa stranické propagandy, když Strasser přešel na místo vedoucího Politického oddělení. Nadále byl gauleiterem (župním vedoucím) v Berlíně a jeho úspěchy v oblasti přestavby tamější stranické organizace, jakož i jeho propagandistický talent učinily na Hitlera příznivý dojem. Jeho uhlazený, ale řízný jazyk a bystrý úsudek mu nepřidávaly přátel ani mezi ostatními stoupenci Hitlera, který mu ostatně nedůvěřoval. Vůdce nacistů byl však spokojen, když viděl neshody mezi svými podřízenými nejvyššího stupně, neboť to mimo jiné znamenalo jistotu před spiknutím proti němu. Nikdy Strasserovi zcela nedůvěřoval, věřil však úplně v loajalitu Goebbelse a co více, tento mrzácký, malý fanatik hýřil nápady, které se velmi hodily. A konečně jeho svárlivá žurnalistika (měl nyní berlínské noviny *Der Angriff*, kde se mohl vyžívat) a jeho krasořečnění, tolik vzrušující lůzu, byly neocenitelné.

Mohutné oddíly na shromáždění nacistické strany pozorně naslouchají řečníkům na tribuně.

Čestná stráž u hrobu
Horsta Wessela,
Berlín 1934.

Pochod oddílů SA
kolem sídla Komu-
nistické strany Ně-
mecka. Berlín,
leden 1933.

Wilhelm Frick, pátý a poslední člen skupiny, byl její jedinou bezbarvou postavou. Byl to typický německý státní úředník. Před rokem 1923 jako mladý důstojník policie byl v Mnichově jedním ze špiónů Hitlera v policejním velitelství, za což mu byl Vůdce do konce života vděčen. Často se ujímal nevďěčných úkolů. Na radu Hitlera převzal jako první nacistu státní úřad v Durynsku a později se stal předsedou nacistického poslaneckého klubu v Říšském sněmu. Byl věrný jako pes, kompetentní i vzhledem ke své zdánlivé ústupnosti a svým vybraným způsobům, obratný v kontaktech s nerozhodnými představiteli republikánské vlády.

Někteří členové vlády, kteří byli ještě počátkem třicátých let méně známi, získali později věhlas a ještě později i děsivou moc ve Třetí říši. Heinrich Himmler, chovatel drůbeže, který se cvikem na nose budil dojem mírného a klidného učitele, měl diplom zemědělského inženýra na mnichovské *Technische Hochschule* a postupně budoval hitlerovskou gardu pretoriánů⁴⁾, oblečených do černých esesáckých uniform. Pracoval ve stínu Röhma, velitele jak SA, tak SS, a mimo své rodné Bavorsko byl málo znám, dokonce i ve stranických kruzích. Byl to rovněž dr. Robert Ley, vzděláním chemik, náruživý alkoholik, gauleiter Kolína nad Rýnem a Hans Frank, mladý, bystrý právník a šéf právní sekce strany. Post předsedy zemědělského oddělení získal Walther Darré, jehož objevil Hess. Narodil se v roce 1895 v Argentině, byl to schopný zemědělský inženýr, jehož kniha „Rolník, jako zdroj života nordické rasy“ vzbudila Hitlerův zájem. Sám Rudolf Hess, člověk málo ambiciózní a bezmezně oddaný Hitlerovi, měl pouze titul osobního sekretáře Vůdce. Druhým osobním sekretářem byl jakýsi Martin Bormann krtčí povahy, jemuž bylo příjemné pít se po temných stránkách života členů strany, aby kul intriky. Rok strávil ve vězení za spoluúčast v politickém spiknutí. Říšským vůdcem mládeže byl Baldur von Schirach, romantický mládenec a energický organizátor. Jeho matka byla Američanka a praděd byl důstojníkem ve vojsku Unie, ztratil nohu u Bull Run. V norimberském vězení vyprávěl svým spoluvězňům, že se stal antisemitou v osmnácti letech po přečtení knihy Henryho Forda „Žid, věčný tulák“. Stranickou kariéru si vybudoval Alfred Rosenberg, nadutý a omezený pobaltský pseudofilozof, který, jak jsme uvedli, byl jedním z prvních Hitlerových poradců. Od puče roku 1923 vydal lavinu knih a brožur velmi nejasného obsahu s těžkým slohem. Absolutním vrcholem jeho prací bylo sedmisetstránkové dílo *Mýtus 20. století*. Byla to prapodivná slátanina nepromyšlených sentencí na téma nadřazenosti nordické rasy. V nacistických kruzích bylo všem namlouváno, že je to vrchol erudice. Samotný Hitler často žertoval, že se mu nikdy nepodařilo knihu dočíst. Schirach, který se sám považoval za spisovatele, měl jednou říci, že Rosenberg je „autorem, který prodal více výtisků knihy, kterou nikdo nečetl, než kterýkoli jiný spisovatel“, protože během prvních deseti let od data vydání v roce 1930 bylo prodáno půl milionů výtisků. Hitler byl stále přátelsky nakloněn tomuto nezajímavému, prázdnému diletantovi a pověřoval

ho mnoha funkcemi ve straně, takovými jako bylo místo šéfredaktora *Völkischer Beobachter* a jiných nacistických listů. V roce 1930 ho rovněž jmenoval jedním z poslanců strany do Říšského sněmu, kde ji reprezentoval v zahraničním výboru.

Takové spektrum lidí obklopovalo vůdce nacionálních socialistů. V normální společnosti by určitě byli považováni za karikaturní sestavu nepřizpůsobivých lidí, avšak v posledních chaotických dnech Republiky se milionům oblužených Němců zdáli spasiteli. Nad svými protivníky měli převahu ve dvou věcech: vedl je člověk, který přesně věděl, co chce, a byli natolik bezohlední nebo natolik oddaní Vůdci, že neustoupili před ničím na jeho cestě k moci.

Rok 1931 nepřinesl žádnou změnu k lepšímu: v Německu bylo pět milionů nezaměstnaných, střední třída se rozpadla, rolníci nebyli s to platit úvěry, parlament byl paralyzován, vláda neschopná, čtyřiaosmdesátiletý prezident trpěl zdravotními potížemi stáří; naděje, že doba očekávání končí, naplnila srdce nacistických vůdců. Jak se veřejně chlubil Gregor Strasser: „Všechno, co napomáhá k urychlení katastrofy... je dobré, velmi dobré, pro nás a naši německou revoluci.“

1) **Fritz Thyssen** (1873 – 1951). Podílel se na založení trustu Spojených oceláren (Vereinigte Stahlwerke, 1926). Zpočátku podporoval nacionální socialismus, ale brzy se s ním rozešel a 1939 emigroval do Francie. 1940 – 1945 byl vězněn v koncentračním táboře.

2) **Wilhelm Cuno** (1876 – 1933), generální ředitel koncernu Hapag. V letech 1922 až 1923 říšský kancléř bez stranické příslušnosti. Vyhlásil neúspěšný pasivní odpor proti francouzské okupaci Porúří. Poté opět převzal vedení koncernu Hapag.

3) Kruppové, německá podnikatelská rodina, působící v 19. a 20. století hlavně v ocelářství a zbrojním průmyslu. Firmu založil F. Krupp roku 1811. Pod vedením Alfreda von Kruppa (1812 – 1877) se rozšířila a stala se hlavním dodavatelem dělostřelecké výzbroje pro pruskou a německou armádu.

4) původně ochranná garda římských císařů s privilegovaným postavením vůči řadovému vojsku v legiích. Často zasahovali do politických, zejména nástupnických otázek.

Hitler na setkání nacistických členů Říšského sněmu, 1932.

Vládnutí dekrety

Katastrofa Výmarské republiky byla nevyhnutelná. Slabost výmarského systému byla zřejmá. Příliš mnoho politických stran reprezentovalo protichůdné názory. Byly však až přespříliš pohlceny svými partikulárními zájmy, než aby vytvořily většinu v Říšském sněmu. Diskuse o problémech parlamentní vlády připomínaly *Kuhhandel* (obchod s kravami či koňský handl), jak to nazývali Němci; strany smlouvaly o zvláštních privilegiích pro jednotlivé skupiny voličů a nedbaly na celonárodní zájmy. Nebyla šance, aby jakákoli politická linie mohla získat většinu v Říšském sněmu, ať to byla levice či pravice nebo Centrum. Aby vláda mohla vykonávat exekutivní moc, musela se odvolávat na 48. článek ústavy, který v případě vzniklé situace dovoloval kancléři za souhlasu prezidenta, aby vládl pomocí dekretů.

Říšský sněm nebyl již, jak tomu bylo v prvních letech po vzniku republiky, představitelem národa nebo jeho zástupců. Svou roli nyní převzali prezident v pokročilém věku a několik povrchních am-

biciózních lidí kolem něho, kteří formovali názory unaveného intelektuálně nepřilíš obratného člověka. Hitler si to uvědomoval a o to mu právě šlo. Bylo totiž nepravděpodobné, že by kdy mohl získat většinu v parlamentu. Avšak tento politický chaos mu dával ještě jednu šanci na získání moci.

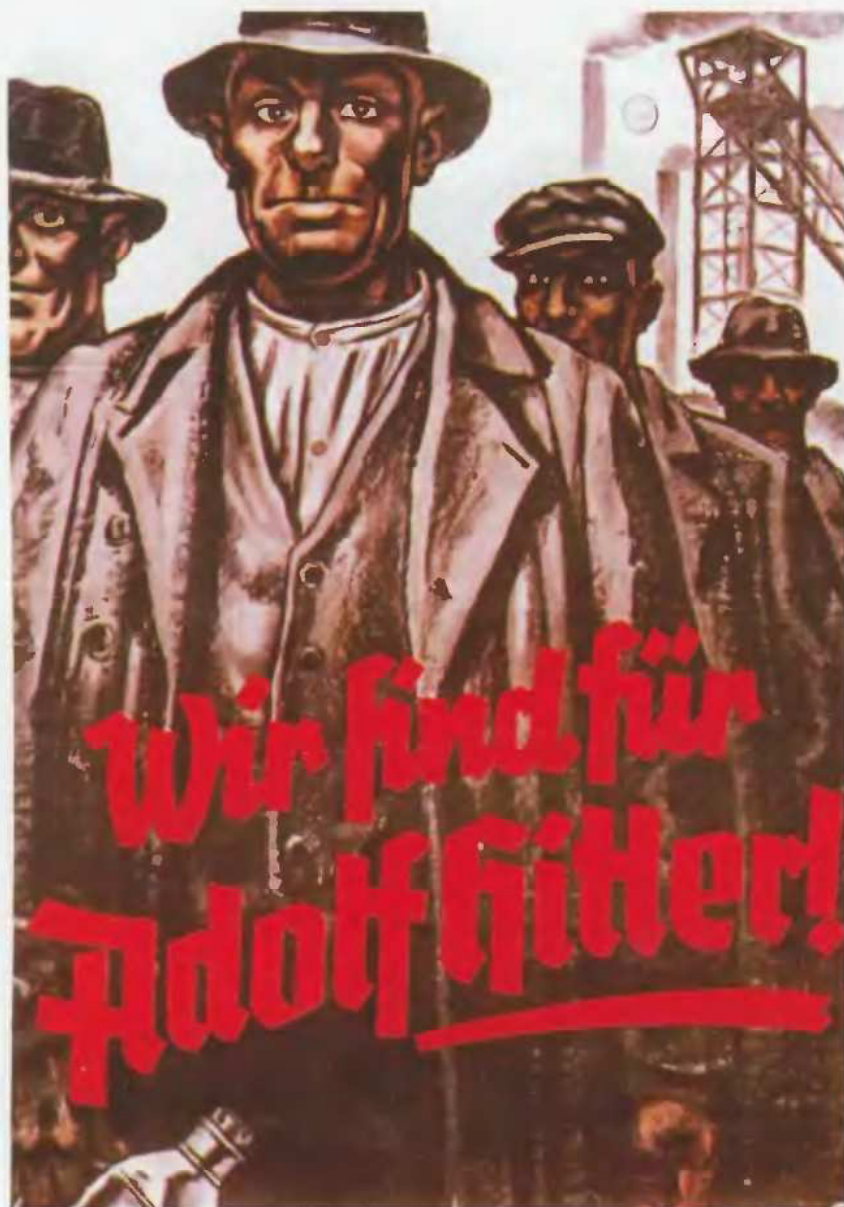
Toto paralyzování mocenského systému bylo příčinou rychlého střídání vlád, s tím souvisely neustálé volby. Volby z 31. července 1932 byly třetími volbami během pěti měsíců. Avšak nacisté vůbec neunaveni takovou obskurní situací se vrhli do volební kampaně s ještě větším fanatismem. Davy, které se shromažďovaly kolem Hitlera, byly výrazným dokladem rostoucí síly nacistů a volby 31. července jim přinesly výrazné vítězství. Získali 13 745 000 hlasů, tzn. 230 míst v parlamentu, takže se stali nejsilnější stranou. Od voleb v roce 1928 získali nacisté 13 milionů nových voličů. Avšak většinu, která by mohla rychle vynést stranu k moci, se Hitlerovi nadále nepodařilo získat. Získal pouze 37% z celkového počtu hlasů. Většina Němců stála nadále proti němu.

Důsledkem bylo, že se země nalézala opět v další slepé uličce. Rok 1932, který probíhal ve znamení politických bojů, se chýlil ke konci. Berlín se stal semenišťem intrik. Spiknutí bylo nastrojeno v prezidentském paláci, kde Hindenburgův syn Oskar a státní tajemník Otto von Meißner vykonávali potichu moc. Stejně tomu bylo i v hotelu *Kaiserhof*, kde Hitler a jeho lidé osnovali spiknutí nejen, aby dobyli moc, ale i proti sobě.

Brzy pavučina intrik omotala zemi tak, že počátkem roku 1933 již žádný z intrikánů nevěděl, kdo intrikuje proti komu. Kurt von Schleicher, poslední republikánský kancléř, kdysi na francouzském velvyslanectví prohlásil: „Vykonával jsem vládu pouze

Dole vlevo: „Podporujeme Adolfa Hitlera“. Předvolební plakáty nacistů, hlásající podporu dělníků.

Dole vpravo: Generál Kurt von Schleicher, poslední kancléř před převzetím moci nacisty. Schleicher byl zavražděn v „noci dlouhých nožů“ v roce 1934.

Hitler hovoří na shromáždění v Lustgarten, Berlín 1933.

Dole: „Hnědý dům“, sídlo NSDAP strany v Mnichově.

57 dní a každý den jsem byl zrazován, 57krát! Prosim nemluvte mi o německé loajalitě!“

Patnáctého ledna dosáhli nacisté vítězství ve volbách v malém Lippe¹⁾. Nebyl to nikterak velký úspěch. Bylo odevzdáno pouze 90 000 hlasů, z nichž nacisté získali 38 000, tzn. 39%, asi o 17% více než v předchozích volbách. Avšak stoupenci Hitlera pod vedením Goebbelse bili do bubnů na počest vítězství. A kupodivu to učinilo dojem na některé konzervativce, včetně lidí kolem Hindenburga, především na státního tajemníka Meissnera a prezidentova syna Oskara.

1) Lippe – po první světové válce se Lippe-Detmold a Schaumburg-Lippe staly svobodnými státy. Po druhé světové válce byl Lippe-Detmold připojen jako kraj ke spolkové zemi Severní Porýní – Vestfálsko a Schaumburg-Lippe jako okres k zemi Dolní Sasko.

Hitler kancléřem

Večer 22. ledna se oba pánové vytratil z sídla prezidenta republiky, zastavili si taxi, aby je nikdo nezpovozoval, a odjeli do předměstského domu Joachima von Ribbentropa, doposud neznámého nacisty. Podle Meissnera byl Oskar von Hindenburg proti jakýmkoli kontaktům s nacisty. Hitler se snažil přesvědčit Hindenburga k soukromému rozhovoru. Ten s tím souhlasil, přešli tedy s Hitlerem do druhého pokoje, kde v ústraní vyjednávali déle než hodinu.

Co Hitler pověděl prezidentovu synovi, který se nikdy nevyznačoval zvlášť dobrým úsudkem a pevným charakterem, není dodnes známo. V nacistických kruzích se soudilo, že Hitler předkládal jak návrhy, tak vyhrožoval, že může prozradit doklady o neplacení daní z velkostatku Hindenburgů. Můžeme se pouze domýšlet, proč o několik měsíců později bylo k rodinnému velkostatku rodiny Hindenburgů připojeno 5 000 akrů¹⁾ půdy osvobozené od daní a v srpnu 1934 Oskar náhle povýšil z plukovníka na generálmajora.

Není pochyb, že Hitler učinil na prezidentova syna mocný dojem. „V taxi na zpáteční cestě,“ vzpomíná později Meissner, „jedinou poznámkou, kterou pronesl, bylo, že se o tom nebude s nikým radit, ale nacisté musí vstoupit do vlády. Já jsem si pak odnesl dojem, že byl okouzlen Hitlerem.“

Hitlerovi nezbývalo nyní nic jiného, než získat důvěru otce. Je nutno přiznat, že to nebylo jed-

noduché, neboť kromě pomalejšího chápání, měl starý maršál povahu ze žuly. Byl to ten nejtěžší úkol na světě. Hitler však měl neocenitelného spojence (ačkoli ne zcela důvěryhodného) v osobě Franze von Papena²⁾, který byl v roce 1932 na krátkou dobu kancléřem.

Všichni se smáli takové volbě, psal francouzský velvyslanec v Berlíně, poněvadž Papen „požíval zvláštní pověsti člověka, jehož ani přátelé ani odpůrci nebrali vážně.“ Tvrdili o něm, že je povrchním a ambiciózním člověkem, ješitným a mazaným, ale také intrikánem. Navíc se těšil důvěře prezidenta a začal nyní využívat svého vlivu ve prospěch Hitlera. A konečně dopoledne 28. ledna prezident pověřil Papena, aby našel možnost vytvoření vlády v čele s Hitlerem „v souladu s ústavou“.

Zimního rána 30. ledna 1933 tragédie Výmarské republiky, oněch 14 zmařených let neúspěšných pokusů prosadit demokratické zřízení v Německu, skončila.

Později to Papen popisoval takto: „Asi v půl desáté se členové navrženého kabinetu sešli v mém domě a přešli přes zahradu do prezidentského paláce, kde jsme čekali. Hindenburg pronesl krátké prohlášení o nutnosti plné spolupráce v zájmu národa a poté jsme přísahali. Hitlerův kabinet se stal skutečností.“

Takto, postranními dveřmi, chatrnými smlouvami s reakcionáři staré školy, jež nenáviděl, se bývalý tulák z Vídně, vyvrženec první světové války a nadšený revolucionář, stal kancléřem vel-

Pochod hitlerovské mládeže v období, kdy nošení uniforem bylo ještě zakázáno.

Zcela vlevo: Říšský prezident polní maršál von Hindenburg se synem Oskarem.

Vlevo: Hitler zdraví nadšené davy z balkonu kancléřství, 30. ledna 1933.

kého národa. Pro úplnou informaci dodejme, že nacionální socialisté zaujali pouze tři z devíti míst ve vládě a s výjimkou místa kancléře nezaujali žádné klíčové pozice. Papen věřil, že díky pomoci věrného starého prezidenta, který byl jeho přítelem a ochráncem, a jeho konzervativní ligy, kabinet ovládne. Avšak tento neodpovědný politik neznal Hitlera.

Konzervativní síly soudily, že v osobě Adolfa Hitlera, bývalého bezdomovce z Rakouska, našly člověka, který jim pomůže dosáhnout vytčeného cíle. Zničení republiky, to byl teprve první krok. Konzervativci v tomto období usilovali o vytvoření velkého Německa, které v zemi učiní přítrž „demokratickým nesmyslům“, v zahraniční oblasti pak „zprůtrhá versailleská pouta, vybuduje armádu a s její pomocí opětovně zaujme takovou pozici na světě, která mu náleží“.

Hitler měl tytéž záměry. Ačkoli upevnil to, co chybělo konzervativcům, tedy podporu mas, byla pravice přesvědčena, že ho má v hrsti. Taková nadřazená pozice by konzervativcům dovolila, jak se sami domnívali, dosáhnout cíle a vyhnout se barbarství čistého nacismu. Je nutno dodat, že podle jejich vlastních názorů se považovali za lidi slušné a bohabojné.

Němci si sami na sebe naložili jařmo nacistické tyranie. Mnozí z nich, možná dokonce i většina, si neuvědomovali, co se stalo dopoledne 30. ledna roku 1933, kdy prezident Hindenburg, jednaje vcelku ve shodě s ústavou, svěřil úřad kancléře do rukou Adolfa Hitlera.

Brzy se jim mělo dostat ponaučení.

Dole: „Nepříliš výhodné místo“. Americká satirická karikatura z tohoto období nedeceňuje bezpečnou pozici Hitlera jako kancléře.

1) akr: v Německu výmarský akr = 55,34 a; saský akr = 28,5 a; anglosaský akr = 40,47 a.

2) Franz von Papen (1879 – 1969), něm. politik ze staré vestfálské šlechty, důstojník; 1914 – 1915 vojenský atašé v USA a Mexiku, poté na frontě; 1921 – 1932 poslanec za Centrum v pruském zemském sněmu, člen Pruského klubu, červen – listopad 1932 říšský kancléř; leden 1933 vicekancléř v Hitlerově vládě; 1934 – 1938 velvyslanec v Rakousku, 1939 – 1944 velvyslanec v Turecku; v norimberském procesu osvobozen; 1949 odsouzen na osm let pracovního tábora, brzy propuštěn.

2. HITLERŮV NÁSTUP triumfální léta

Na předchozí straně:
„Nové Německo“.

Slavnost spouštění
letadlové lodi *Graf*
Zeppelin v roce 1938.

Na následující straně
nahore: Oddíly SS
v koncentračním táboře
Dachau, květen 1933.
Byl založen v březnu
1933 jako první koncen-
trační tábor.

Na následující straně
dole: „Vůdce rozka-
zuje, my za ním spě-
cháme.“ Hitlerovská
mládežnická propa-
ganda, Berlín 1934.

Hitlerův projev k ně-
mecké elitě v postu-
piském posádkovém
kostele 21. března
1933. Prezident Hin-
denburg zaujal místo
vedle Hitlera.

Léta triumfu

Když v roce 1933 dosáhl Hitler místa kancléře Třetí říše, nemohla být již situace Německa horší. Země sužovaná nezaměstnaností a politickými vášněmi byla prakticky zbavena armády a nalézala se na pokraji zhroutení. Německo bylo zajisté nejslabší velmocí na Západě a jeho sousedé, zvláště Polsko, Francie a Sovětský svaz, byly vůči němu nepřátelsky nakloněné, podezřívavé a dobře vyzbrojené.

Bezdomovec z vídeňské spodiny potřeboval sotva sedm let, aby změnil tuto zemi v nejmocnější zemi v Evropě a pomoci laviny výbojů, které neměly precedens z hlediska obratnosti akce a jejich rozsahu, se stal pánem poloviny kontinentu.

Jak dospěl k tomuto cíli?

Postupoval rychle, brutálně a s opravdovou chytrostí; to bylo vždy charakteristickým rysem taktiky, kterou volil. Začal upevňováním vlastní autority v Německu.

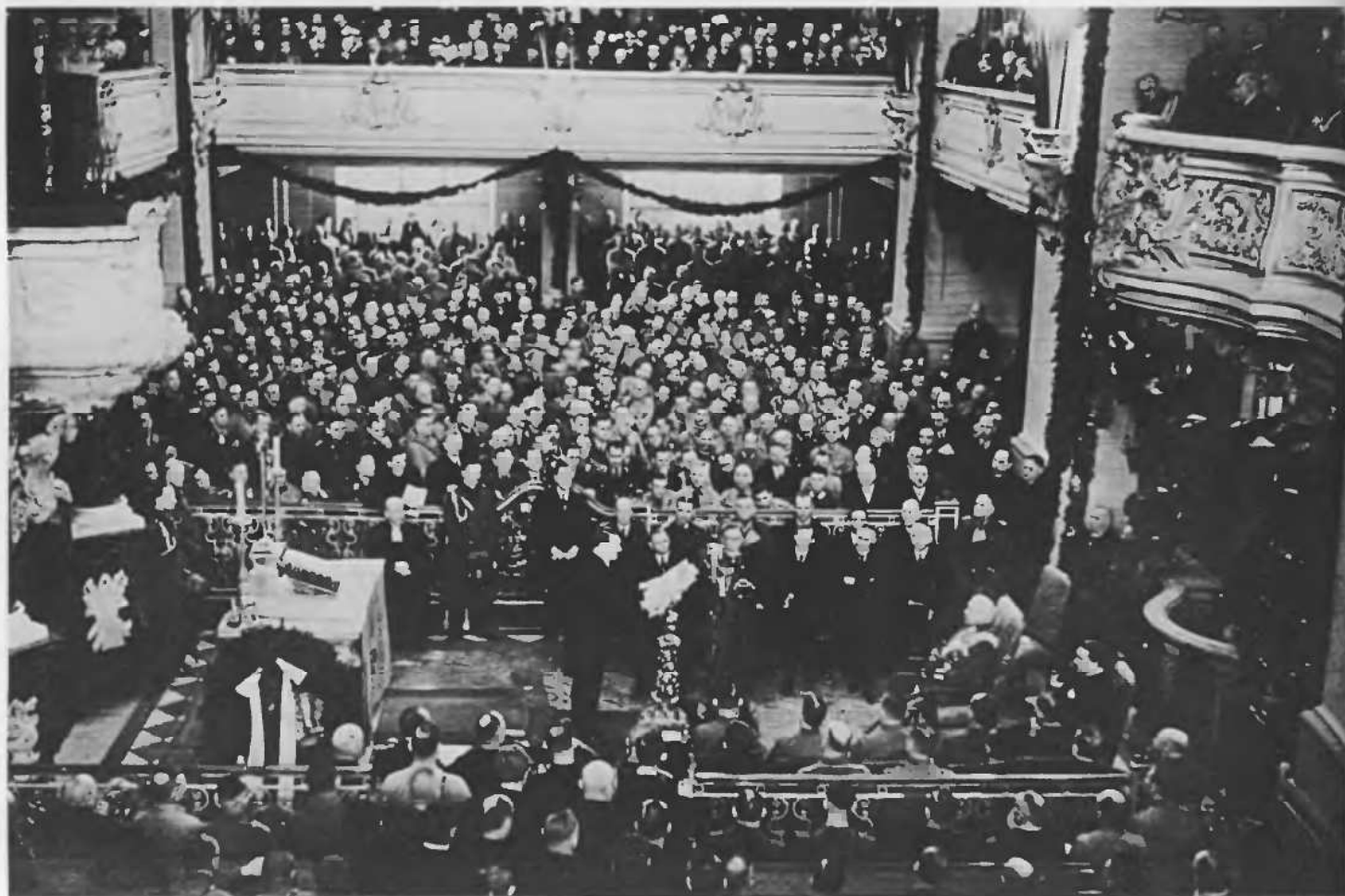
Poprvé v posledních, ještě poměrně svobodných volbách, stanovených na 5. března 1933, mohla nacistická strana využít všech ohromných možností, jaké jí poskytovala vláda, aby získala moc. Goebbels triumfoval. „Nyní již bude snadné,“ napsal si 3. února do deníku, „pokračovat v boji, můžeme totiž využít všechny možnosti, které poskytuje stát. Máme k dispozici rozhlas a tisk. Předvedeme mistrovské dílo propagandistického umění. Tentokrát samozřejmě nechybějí peníze.“

Počátkem února Hitlerova vláda zakázala komunistům pořádat velká setkání a vydávat tisk. Také shro-

máždění sociálních demokratů byla zakázána, nebo byla rozehnána dobrovolníky z SA a přední sociálně demokratické deníky byly zastaveny. Dokonce ani katolická strana Centrum neunikla teroru nacistů. Steigerwald¹⁾, vůdce katolických odborů, byl zavražděn hnědokošiláči a v době dalšího shromáždění musel Brüning²⁾ požádat policii o ochranu, neboť členové z SA zranili několik účastníků. Během trvání předvolební kampaně bylo zavražděno celkem 51 odpůrců nacismu a nacisté samotní ztratili 18 lidí.

Nyní začala být věnována pozornost klíčovému postu Göringa jako pruského ministra zahraničních věcí. Göring ignoroval protesty pruského premiéra Papena, který byl de iure jeho nadřízeným, odstranil stovky republikánských úředníků a nahradil je nacisty, především důstojníky SA a SS. Vydal policii rozkazy, aby se vystříhala „za každou cenu“ nepřátelských nálad vůči SA, SS a Stahlhelmu, konzervativnímu uskupení, na druhé straně zakázal projevoval jakoukoli lítost silám „nepřátelským státům“. Nabádal policii „užít zbraň“ a hrozil tresty za neuposlechnutí tohoto doporučení. Byla to přímo výzva státní policii (Pruska), která kontrolovala dvě třetiny země, zastřelit ty, kteří se postavili proti Hitlerovi.

Aby měl Göring jistotu, že úkol bude 22. února brutálně vykonán, určil pomocné oddíly policie o 50 000 členech, z nichž 40 000 pocházelo z řad SA a SS a ostatní ze Stahlhelmu. Pruské policejní síly byly ve valné většině tvořeny nacistickými bandity. Pouze velmi pošetilí Němci by se mohli obracet na takovou policii se žádostí o ochranu před nacistickými teroristy.

Kromě takového teroru, „bolševická revoluce“, s jejímž vpádem Goebbels, Hitler a Göring tak počítali, nemohla jaksi „vypuknout“. Jestliže se ji nedalo vyprovokovat, bylo možno ji obstarat?

Policie provedla 24. února kontrolu v Domě Karla Liebknechta, sídle komunistů v Berlíně. O několik týdnů dříve však komunističtí předáci opustili své sídlo, přešli do ilegality a odjeli tajně do Sovětského svazu. V pivnici zůstaly stovky propagačních letáků a to úplně stačilo, aby Goebbels mohl vydat oficiální zprávu o tom, že zachycené „dokumenty“ byly dokladem plánování komunistické revoluce. Veřejné mínění a dokonce i někteří konzervativci ve vládě na to zareagovali skepticky. Nebylo pochyb, že bylo nutno vymyslet něco senzačnějšího, aby byla vyvolána panika před volbami stanovenými na 5. března.

1) **Adam Steigerwald** (1874 – 1945), od 1902 generální tajemník Všeobecného spolku křesťanských odborů v Kolíně n. R. 1920 – 1933 poslanec Říšského sněmu za Centrum, 1930 – 1932 říšským ministrem práce. 1933 odstraněn z politiky. V roce 1945 ho jmenovala americká okupační správa premiérem mohanských Franků ve Würzburgu. Patřil k zakladatelům CSU.

2) **Heinrich Brünnig** (1885 – 1970), 1924 – 1933 poslanec Říšského sněmu za Centrum, 1930 – 1932 říšský kancléř; z nedostatku parlamentní podpory bojoval proti hospodářské krizi, byl tolerován SPD, 1934 emigroval do USA; 1951 – 1954 profesorem na univerzitě v Kolíně n. R. Zemřel v Norwichi (USA).

Požár Říšského sněmu

Policie prohlíží spáleniště Říšského sněmu, 1934.

Dvacátého sedmého února večer se čtyři nejdůležitější političtí vůdci v Německu sešli v Berlíně na dvou různých přátelských setkáních. V exkluzivním Herrenklubu na Vosstrasse pořádal vicekancléř von Papen večeři na počest prezidenta von Hindenburga. Kancléř Hitler se objevil na večeři *en famille* v Goebbelsově domě. Podle Goebbelsova sdělení trávili tento večer odpočinkem při hudbě z gramofonových desek a vyprávění. „Náhle,“ zapsal později v deníku, „se ozval telefon. Volal dr. Ernst „Putzi“ Hanfstaengl: „Říšský sněm hoří!“ Byl jsem přesvědčen, že na tom není ani zrnka pravdy, proto jsem se o tom Hitlerovi nezmínil.“

Besedující z Herrenklubu však byli blízko Reichstagu.

„Najednou (napsal později Papen) jsme uviděli červené světlo za oknem a uslyšeli volání z ulice. Přiběhl ke mně jeden z číšníků a zašeptal: „Říšský sněm hoří!“ Opakoval jsem to prezidentovi. Vstal a uviděli jsme z okna kopuli Říšského sněmu, která vypadala, jako by byla osvětlena reflektory. Každou chvíli probleskovaly plameny silněji a hustý dým bránil ve výhledu.“

Vicekancléř zavezl vlastním autem staříckého prezidenta domů a sám spěchal do hořící budovy. Zatím Goebbels podle jeho vlastního sdělení přemýšlel o Hanfstaenglově „nevěrohodné informaci“ a zatelefonoval několika lidem, aby se dozvěděl pravdu. Za několik vteřin již spolu s Hitlerem seděli v automobilu a uháněli závratnou rychlostí „téměř sto kilometrů za hodinu po Charlottenburger Chaussee směrem k místu činu“. Na místě okamžitě potvrdili, že to byl určitě zločin komunistů. Upocený a dechu sotva popadající Göring, který se rozčilením vůbec neovládal, tam byl již před nimi a divoce křičel „že je to zločin komunistů namí-

řený proti nové vládě“. Vzušeným hlasem říkal Rudolfu Dielsovi, novému šéfovi gestapa: „Je to počátek komunistické revoluce! Nesmíme ztrácet ani chvíli. Nesmíme projevit soucit. Musíme zastřelit všechny důležitější komunisty, ať se nacházejí kdekoli. Dnešní noc musíme pověsit všechny komunistické poslance.“

Snad nikdy nepoznáme úplnou pravdu o požáru Říšského sněmu. Všichni, kteří by mohli něco o tom vypovědět, již nežijí; většina z nich byla zavražděna Hitlerem během několika měsíců po této události. Dokonce ani v Norimberku nebylo odhaleno celé tajemství, ačkoli existují dostačující důvody, abychom s veškerou pravděpodobností konstatovali, že sami nacisté plánovali požár a svůj plán vykonali, aby dosáhli vytčených politických cílů.

Z Göringova paláce vedla podzemní chodba do Říšského sněmu, která byla vybudována kvůli

Na následující straně nahoře:

„Půda a krev“.

Nacistický plakát pro shromáždění rolníků z roku 1937.

Na následující straně dole: Shromáždění NSDAP v Norimberku.

Es gibt einen Weg zur Freiheit
Seine Meilensteine heißen:
Gehorsam, Fleiss, Ehrlichkeit,
Ordnung, Sauberkeit, Mäßigkeit,
Wahrhaftigkeit, Opfersinn und
Liebe zum Vaterlande!

Text: „Cesta ke svobodě; jejími mezníky jsou poslušnost, pila, čest, pořádek, čistota, skromnost, pravdivost, smysl přinášet oběti a láska k vlasti!“ Autorství: SS v koncentračním táboře v Dachau.

vedení ústředního topení. Touto chodbou přivedl Karl Ernst, bývalý hotelový sluha, a později velitel berlínského oddílu SA, 27. února malou skupinu členů SA do Reichstagu, kde rozlili benzin, položili samozápalné látky a poté se rychle vrátili stejnou cestou. V téže době slabomyslný holandský komunista Marinus van der Lubbe vešel do jemu neznámé velké ztemnělé budovy a též založil požár. Samotná nebesa seslala tohoto slabomyslného pyromana. Lidé z SA na něho narazili před několika dny, když se v jakémsi baru chlubil, že zkusil podpálit několik veřejných budov a napříště půjde do Říšského sněmu.

Souběh okolností, který umožnil nacistům nalézt šileného žháře – komunistu, aby vykonal přesně takový úkol, který sami plánovali, se sice zdá nepravděpodobný, ale existují o tom důkazy. Samotná myšlenka požáru byla zajisté dílem Goebbelse a Göringa. Hans Gisevius, tehdy úředník v pruském ministerstvu vnitra, v Norimberku vypovídal, že „Goebbels přišel jako první s tímto nápadem“. Rudolf Diels¹⁾, šéf gestapa, zase pod přísahou vypověděl, že „Göring přesně věděl, jak má být založen požár“ a přikázal mu „připravit před požárem seznam lidí, kteří měli být ihned po něm zatčeni“. Generál Franz Halder, šéf generálního štábu na počátku druhé světové války, vzpomínal v Norimberku na to, jak se kdysi Göring chlubil svým činem.

Je zřejmé, že se van der Lubbe stal obětí manipulace nacistů. Byl podněcován, aby se doznal k zapálení Říšského sněmu, ale úkol byl pouze, samozřejmě bez jeho vědomí, v ruce příslušníků SA. V průběhu lipského procesu bylo zjištěno, že tento holandský poloblázen ani neměl dostatečné prostředky pro založení požáru v tak ohromné budově. Pro roznění požáru měl pouze vlastní košili. Dvě a půl minuty po jeho příchodu byla velká centrální hala v plamenech. Hlavní požár podle výpovědi znalců byl rozpoután pomocí velkého množství lehce zápalných látek a benzínu. Není pochyb o tom, že jediný člověk by je sám nemohl dopravit do budovy, ani by nebyl s to rozlítit požár v tolika různých místnostech v tak krátké době.

Van der Lubbe byl zatčen na místě a Göring, jak sám později soudu sdělil, ho chtěl okamžitě pověsit. Když se příštího dne Ernst Torgler, předseda komunistické frakce v parlamentu, dozvěděl, že ho Göring vtáhl do této záležitosti, sám se vydal do rukou policie. O několik dní později byli zatčeni bulharský komunista Jiří Dimitrov¹⁾ a další dva Bulhaři Popov²⁾ a Tanev³⁾. Proces před Říšským soudem v Lipsku nepřinesl nacistům očekávaný úspěch a zkompromitoval Göringa. V průběhu ostrých výsledků ho Dimitrov, který se sám obhajoval, značně provokoval a vysmíval se mu. Podle soudních zpráv Göring v jisté chvíli zařval na Dimitrova: „Pryč odtud, darebáku!“ Torgler a tři Bulhaři byli osvobozeni, avšak vůdce německých komunistů byl ihned umístěn v domácím vězení, kde zůstal až do smrti v době války. Van der Lubbe

Peníze tištěné speciálně pro koncentrační tábor v Oranienburgu.

byl uznán vinným, odsouzen k smrti a popraven.

Proces, ač byl veden vůči nacistům v pokorném a služebnickém tónu, obrátil podezření na Göringa a jeho stranu, bylo však již příliš pozdě na vyvozování praktických závěrů. Hitler totiž neztrácel čas a využil požáru na hranice možností.

Den po požáru, tzn. 28. února, přiměl prezidenta Hindenburga, aby podepsal dekret o „ochraně národa a státu“, zakazující sedm odstavců ústavy, zaručujících občanské a osobní svobody. Dekret, prezentovaný jako „protiopatření vůči násilným komunistickým činům, ohrožujícím stát“ stanovil, že: „Omezení osobní svobody, práva svobodně vyjadřovat svůj názor, práva organizovat spolky a odbory, porušování soukromého charakteru korespondence a telefonních hovorů, příkazy k zatčení, konfiskace a dohled nad majetkem, jsou v podmínkách existujících právních nařízení přípustné.“

Dekret navíc říšské vládě dovoľoval převzít v případě nutnosti moc ve spolkových oblastech a zaváděl trest smrti pod takovými záminkami, jako např. „vážné narušování pořádku“ ozbrojenými osobami.

Jedním mávnutím ruky byl Hitler s to nejen zamknout ústa svým politickým soupeřům a bez-trestně je zatknout, ale také oficiálně rozhlásovat všem a před všemi o „komunistické“ hrozbě, ve-hnat miliony lidí ze střední třídy a rolníky do objeti paralyzujícího strachu před vládou bolševiků, a tak si je naklonit na stranu nacionálního socialismu. Bylo zatčeno na 4000 stoupenců komunistů a také mnoho sociálních demokratů a liberálů, včetně poslanců Říšského sněmu, jež chránila poslanecká imunita. Bylo to první setkání Němců s nacistickým terorem, jenž vláda podporovala. Automobily plné ozbrojenců projížděly hlučně ulicemi všech německých měst. Členové SA přepadali domy, odvlékali oběti a odváželi je do svých kasáren, kde zadržované bili a mučili. Komunistům bylo zakázáno vydávat svůj tisk a pořádat setkání; byly zastaveny sociálně demokratické listy a zavřeno mnoho liberálních nakladatelství; shromáždění byla zakazována nebo rozháněna. Pouze nacisté a jejich sympatizanti mohli v klidu konat svou předvolební kampaň.

Nacisté, kteří měli k dispozici zásoby německé a pruské vlády a rovněž skříně plné peněz od velkopřemyslníků, vedli takovou kampaň, kterou Německo dosud nikdy nevidělo. Poprvé státní rozhlas vysílal Hitlerovy, Göringovy a Goebbelsovy projevy až do nejdlehlších koutů země. Po ulicích ověšených hákovými kříži se rozléhaly hromovou ozvěnou kroky členů úderných oddílů. Konala se shromáždění, pochody s pochodem, rozléhal se řev tlampačů na náměstích. Poutače byly oblepeny křiklavými nacistickými plakáty a po celou noc hořely ohně na kopcích. Voliči bylo obluzováno sliby německého ráje, zastrašováno hnědým terorem na ulicích a děšení „odhaleními“ o komunistické „revoluci“. 23. března 1933 si Hitler obratně naklonil Říšský sněm, aby mu předal ústavní moc údajně na přechodné období. Zákonodárny sbor, který vydal tzv. zákon o plné moci, jenž poskytoval Hitlerovi možnost

Hitler, Göring a další nacističtí představitelé v Říšském sněmu po jeho požáru.

SA a zatčení komunisté v Berlíně 6. března 1934, kdy nacisté využili možností, které jim poskytoval požár Říšského sněmu.

Van der Lubbe (se svěšenou hlavou) odsouzený za zapálení Říšského sněmu při procesu.

vládnout prostřednictvím dekretů v majestátu práva, spáchal svou vlastní sebevraždu a byl to konec parlamentní demokracie ve Třetí říši. Neboť Hitler disponující tak ohromnou silou, kterou neměl v úmyslu pozbyť, zakázal brzy nato činnost veškeré opozice a posílil svou moc zřízením koncentračních táborů a eskalací teroru.

1) **Rudolf Diels** (1900 – 1957), 1930 byl povolán do pruského ministerstva zahraničí a pověřen „potlačení komunistických akcí“. Od r. 1933 spolupracovník Göringa a velitel gestapa v Berlíně. 1934 se stal předsedou vlády v Kolině, 1936 v Hannoveru. Za války byl státním komisařem pro dopravu na Černém moři. Nepohodl se s Hitlerem a Göringem a 1944 byl zatčen. 1949 vydal paměti Luzifer ante portas.

2) **Georgi Dimitrov** (1882 – 1949), od r. 1902 člen bulharské soc. demokracie, 1909 – 1919 člen vedení Bulharské dělnické socialistické strany (tzv. těšňaci), od r. 1919 člen Bulharské komunistické strany. Po porážce komunistického puče 1923 emigroval z Bulharska. 1923 – 1930 pracoval v exekutivě Kominterny. V březnu 1933 byl zatčen v Berlíně a obžalován v procesu se žhář Říšského sněmu. Ve své obhajobě ostře napadl nacistický režim a 1934 byl propuštěn. 1934 – 45 v exekutivě Kominterny v SSSR, 1937 – 1945 poslanec Nejvyššího sovětu SSSR, 1945 – 1948 v čele Bulharské dělnické strany. Od 1948 generální tajemník Bulharské komunistické strany. 1948 – 1949 premiérem Bulharské lidové republiky.

3) **Blagoj Semjonovič Popov** (1902 – 1968), představitel bulharského dělnického hnutí, za účast na komunistickém puči 1923 odsouzen k 15 letům vězení. Uprchl z Bulharska. 1929 založil Akademii komunistické výchovy N. K. Krupské v Moskvě. Poslán Kominternou do Německa. V únoru 1933 zatčen a obviněn ze spoluúčasti na požáru Říšského sněmu. Spolu s Dimitrovem a Tanevem odhalil hitlerovskou provokaci.

4) **Vasil Konstantinov Tanev** (1897 – 1941), představitel bulharského dělnického hnutí. Od r. 1919 člen Bulharské komunistické strany. V roce 1923 se zúčastnil komunistického puče. Odsouzen na 12,5 roku vězení. 1926 amnestován a emigroval. Studoval v Mezinárodní leninské škole. Člen politbyra ÚV BKS. V březnu 1933 zatčen v Berlíně, souzen v lipském procesu a osvobozen spolu s Dimitrovem. Zemřel za války v legiích v Řecku.

Hitlerova propagandistická mašinerie

Jedním z tajemství úspěchu nacistů bylo obratné využití tisku, rozhlasu, filmu a mnoha jiných veřejných sdělovacích prostředků. Dozor vykonávaný Goebbelsovým ministerstvem propagandy byl tak přísný, že dokonce i ti, kteří měli přístup k západnímu tisku, se mohli nechat nachytat na některá problematická prohlášení německých novin.

Nahoře, první vlevo: Plakát hlásající: „Zůstaňme spolujojníky“, příklad nacistické propagandy Arbeitsfrontu (Pracovní fronta).

Vpravo: Říšský ministr propagandy – dr. Josef Goebbels, z mnoha hledisek nejkompetentnější zástupce Hitlera.

Na předchozí straně nahoře: Hitler vystavuje na odív nacistické prapory. Důkladná příprava pochodu a manifestací představovala důležitou součást nacistické metody posilování podoby vlastní síly a triumfů.

Dole vpravo: „Celé Německo poslouchá Vůdce!“ Rozhlasové programy hrály důležitou roli.

Na předchozí straně dole: Pravděpodobně nejdůležitější prvek propagandy: Hitlerova schopnost veřejně vystupovat.

Dole: Plakát pro festival německé mládeže z r. 1934. Indoktrinace mládeže se uskutečňovala ve školách i v nacistických organizacích.

Krvavá čistka 30. června 1934

Ernst Röhm, vůdce SA, organizace rozrostlé do dvou a půl milionu lidí, se nenechal snadno odbýt laskavým gestem Adolfa Hitlera, který ho jmenoval členem kabinetu, ani přátelským tónem novoročního blahopřání v lednu 1934. V únoru předložil vládě druhé memorandum, jež navrhovalo, aby se oddíly SA staly základem nové lidové armády a aby jak SA, tak SS, ale i další uskupení veteránů podléhala ministerstvu obrany pod jeho vedením (a dal o tom výrazně vědět). Pro důstojnický sbor to nebyla realizovatelná myšlenka a jeho starší členové nejen jednomyslně zavrhovali tento projekt, ale obrátili se i na Hindenburga se žádostí o podporu. Dlouhá tradice vojenské kasty se mohla zhroutit, kdyby neotesaný Röhm a jeho hnědí dobrodruzi ovládli armádu. A co víc – generálové zděšeně naslouchali zvěstem kroužícím nyní stále častěji, o korupci, o úpadku mravů kliky homosexuálů shromážděných kolem šéfa SA. Generál von Brauchitsch¹⁾ vypovídal později, že „remilitarizace je příliš důležitým a obtížným úkolem, aby v ní participovali malverzanti, opilci a homosexuálové.“

V tomto okamžiku Hitler nemohl dovolit útoky na armádu a neposkytl Röhmovi podporu. 21. února pověřil dokonce Edenovi²⁾, který přijel do Berlína, aby vysvětlil bezvýchodnou situaci, v jaké se

ocitl problém odzbrojení, že zamýšlí snížit síly SA o dvě třetiny a přijmout systém kontroly, který by znemožnil provádět vojenský výcvik a dodávání zbraní. Když se zpráva o Hitlerově návrhu dostala k Röhmovi, byl šéf SA a jeho lidé ještě více rozhořčeni. Ze dne na den se vztahy mezi velitelem SA a nejvyšším velitelstvím armády stále zhoršovaly. Na jednáních vlády docházelo k prudkým střetům mezi Röhmem a generálem von Blombergem³⁾ a v březnu ministr obrany zaslal Hitlerovi protest proti tajnému vyzbrojování sil speciální ochrany těžkými strojními puškami, což představovalo nebezpečí nejen pro armádu, ale podle generála to bylo i zjevnou hrozbou pro tajné zkoušky remilitarizace pod záštitou Reichswehru.

Bezpochyby za takového stavu věcí Hitler na rozdíl od Rohma a jemu blízkých lidí byl již myšlenkově blíže ke dni, v němž nemocný Hindenburg vydechne naposledy. Věděl dobře, že jak staříček prezident, tak armáda a další konzervativní síly v Německu jsou stoupenci návratu monarchie Hohenzollernů okamžitě po maršálově smrti. Sám Hitler měl jiné plány a když počátkem května došla z Neudecku jemu a Blombergovi zpráva o tom, že prezidentův život se chýlí ke konci, uvědomil si, že brzy bude muset učinit odvážný krok. K úplnému úspěchu mu chyběla podpora důstojnického sboru. Byl připraven učinit vše, aby ho dosáhl. Brzy se naskytla příležitost k důvěrným vyjednáváním. Jednátého dubna kancléř v doprovodu generála von Blomberga a předních velitelů armády a námořnic-

Přepadení budovy
odborů oddílů SA
v Lipsku.

stva, generála svobodného pána von Fritsche⁴⁾ a admirála Raedera⁵⁾, odlul na křižníku *Deutschland* z Kielu do Královce, aby se zúčastnil manévru ve Východním Prusku. Oba velitelé již věděli o těžkém zdravotním stavu prezidenta a Hitler, podporovaný podlézavým Blombergem, otevřeně navrhl, aby se on sám s požeňáním Reichswchru stal Hindenburgovým nástupcem. Výměnou za podporu armády slíbil zkrátit Röhmovy ambice, výrazně zredukovat oddíly SA a zaručit armádě a námořnictvu výlučné právo na držení zbraně ve Třetí říši. Hitler rovněž patrně představil i perspektivy ohromného rozvoje ozbrojených sil, jestliže se rozhodnou ho podpořit. Poddajný Raeder nepředstavoval žádný problém, horší to mohlo být s Fritschem, který navrhl poradu generálního štábu. Porada se konala 16. května v Bad Nauheimu, kde byl důstojníkům objasněn „pakt z Deutschlandu“. Starší důstojníci jednomyslně uznali Hitlera za nástupce Hindenburga. Toto politické rozhodnutí se mělo v dějinách ukázat jako kritický bod. Zpečetilo osud země a dobrovolně předalo moc do rukou nevypočitatelného megalomanského diktátora. Dovolilo Hitlerovi absolutní diktaturu. Uminěný maršál již nepředstavoval překážku, přestala existovat perspektiva návratu k Hohenzollernům a sám jako hlava státu a vlády mohl bez překážek vytyčovat cestu. Cena, kterou zaplatil za získání moci, nebyla velká: obětoval SA. Nyní ji už nepotřeboval, protože měl moc. Cítil jenom odpor po tomto nepřijemném smlouvání. Onoho podzimu ještě více zesílilo jeho pohrdání omezenými generály. S jistotou soudil, že je bude možno snadno koupit. S výjimkou jedné špatné chvíle v červenci v to věřil neochvějně do svého i jejich konce.

Když však nadešlo léto, Hitlerovy starosti neskončily. V Berlíně sílilo zlověstné napětí. Stále častěji se rozléhaly hlasy požadující „druhou revoluci“ a nejen Röhm a členové úderných oddílů, ale dokonce i samotný Goebbels dávali průchod nespokojenosti v projevech a vlastním tisku. Pravice, junkerů, průmyslníků kolem Papena a Hindenburga vystupovali s požadavky zadržování revoluce, zákazu svévolného zatýkání, pronásledování Židů, zamezení útoků na církev, pacifikace arogantních členů ozbrojených organizací a skoncování s terorem nacistů. V kruzích samotné strany probíhal nový a neúprosný boj o moc. Göring a Himmler, nejhorlivější Röhmovi nepřátelé, spojili své síly. Prvního dubna Himmler, šéf černých oddílů SS, nadále podléhajících SA a Röhmovi, byl jmenován Göringem velitelem pruského gestapa a okamžitě začal budovat vlastní impérium. Göring, jemuž v srpnu minulého roku Hindenburg udělil titul pýchotní generál (i když byl ministrem letectví), s uspokojením vyměnil neslušivé mundúry SA za mnohem elegantnější uniformu a tato změna měla charakter symbolu: jako generál a člen vojenské rodiny zaujal brzy místo po boku armády v boji proti Röhmovi a SA. A Göring? Aby se cítil bezpečně v džungli probíhajících bojů, vytvořil

vlastní policejní síly *Landespolizeigruppe General Göring*, která byla tvořena několika tisíci členy seskupenými v bývalé kadetní škole v Lichterfeldu, strategickém bodě na předměstí Berlína, kde sám začínal vojenskou službu.

Církevní podpora nacistům.

Počátkem června měl Hitler otevřenou rozmluvu s Röhmem, která podle sdělení, předloženého později Říšskému sněmu, trvala téměř pět hodin a „protáhla se až do půlnoci“. Byla to, jak tvrdil Hitler, „poslední zkouška“ usmíření se s nejbližším přítelem... Podle Hitlera Röhm vyšel a ujistil ho, že „učiní vše, aby napravil situaci“. Hitler později tvrdil, že „Röhm zahájil přípravy, aby odstranil mne samotného“.

Nebyla to pravda. I když celá pravda o čistce podobně jako pravda o požáru Říšského sněmu nebude nikdy známa, všechny důkazy, jež jsou k dispozici, svědčí o tom, že vůdce SA neosnoval spiknutí proti Hitlerovi. Bohužel použité archivní dokumenty nevrhají na tuto událost více světla, než na požár; v obou případech existuje velká pravděpodobnost, že inkriminované dokumenty byly zničeny na Göringův rozkaz.

Ať již probíhaly rozhovory mezi dvěma veterány nacismu jakkoli, o den či dva dny později poslal Hitler členy SA na celý měsíc na dovolenou a během tohoto měsíce měli příslušníci zákaz nošení uniforem nebo se zúčastnit pochodů nebo cvičení. Sedmého června Röhm oznámil, že půjde na zdravotní dovolenou, ale současně vydal varování: „Jestliže si nepřátelé SA myslí, že tato organizace nebude existovat, pak se tímto záměrem budou těšit jen krátce. Konečnou odpověď na své pochybnosti dostanou v odpovídající době a v odpovídající formě. SA jsou a zůstanou posláním Německa.“

Dříve než Röhm opustil Berlín, požádal 30. června Hitlera o schůzku s představiteli SA ve Wiessee, malých lázních blízko Mnichova. Hitler přijal pozvání bez váhání a dostavil se na schůzku, i když ne úplně tak, jak si Röhm představoval. Je možné, že dokonce ani samotný Hitler to ještě nepředvídal. Jak později přiznal v Říšském sněmu, dlouho před tímto rozhodnutím váhal ... Měl jsem hlubokou naději, že se mi podaří zachránit naše hnutí a SA před hanbou z důvodu neshod a že bude ještě možno napravit toto zlo bez vážného konfliktu.

„Je třeba otevřeně přiznat,“ dodal, „že v posledních dnech května vycházelo najevo stále více znepokojujících skutečností.“ Bylo to jisté? Později Hitler tvrdil, že Röhm a jeho spiklenci organizovali přípravy na obsazení Berlína a jeho samotného chtěli internovat. Kdyby to měla být pravda, proč všichni velitelé SA odjeli z Berlína počátkem června, a co je důležitější, proč Hitler tehdy opustil Německo a dal jim možnost ovládnout stát během své nepřítomnosti?

Čtrnáctého června Hitler odletěl do Benátek, aby se zde zúčastnil jedné z mnoha konferencí s diktátorem bratrské fašistické země Benito Mussolinim. Mimochodem řečeno, setkání neprobíhalo podle představ německého vůdce, který v ušpiněném nepromokavém plášti a zabláčených botách se necítil dobře v přítomnosti mnohem zkušenějšího Duceho, jenž důstojně nosil svou černou uniformu fašisty ověšenou třpyticími se medailemi a choval se ke svému hostu s jistým pocitem převahy. Hitler se vrátil do vlasti poněkud rozrušen a svolal setkání stranických předáků na neděli 17. června do Gery, malého města v Durynsku, aby zde podal zprávu o průběhu rozhovorů s Mussolinim a potvrdil, že situace v zemi se zhoršuje. Řízením osudu se téhož dne konalo v Marburgu, starém univerzitním městě, setkání, které vzbudilo mnohem větší zájem nejen v Německu, ale na celém světě a pomohlo řešit kritickou situaci. Papen, diletant, Hitlerem a Göringem odstrčený na vedlejší kolej, avšak nadále teoreticky řídící úřad vicekancléře a nadále se těšící Hindenburgově důvěře, našel v sobě dosti odvahy, aby veřejně vystoupil proti excesům nacistů, které Němcům s takovou námahou vnutil. V květnu odvezl churavějícího prezidenta do Neudecku, tenkrát viděl svého ochránce naposledy živého, a šedivý

starý maršál mu řekl: „Papene, je zle. Musíš něco udělat, aby bylo lépe!“

Papen, povzbuzen tímto způsobem, přijal pozvání pronést projev 17. června na univerzitě v Marburgu. Tento projev byl z větší části dílem Edgara Junga, jednoho z osobních poradců vicekancléře, skvělého právníka z Mnichova a protestantského spisovatele. Autorem některých myšlenek však byl Herbert von Bose. Papenův sekretář, a Erich Klausener, vůdce Katolické akce. Všichni tři měli brzy za tuto spolupráci zaplatit životem. Bylo to odvážné a důstojné přednesené vystoupení a díky Jungovi, velmi výmluvné. Bylo v něm požadováno skoncovat s revolucí, učinit přítrž teroru nacistů, návrat k slušným životním normám a občanským svobodám, zvláště svobodě tisku a slova.

V celém Německu byl obsah projevu rozšiřován. Zpráva o něm spadla jak blesk z čistého nebe i na shromáždění nacistů v Geře. Goebbels se rychle pustil do práce, aby celou událost uttlal. Zakázal vysílat nahrávku projevu v rozhlasu v pořadu plánovaném večer téhož dne a jakoukoli zmínku v tisku. Vydal rozkaz policii konfiskovat vydání *Frankfurter Zeitung* s úryvky projevu, které již bylo v prodeji. Avšak ani absolutní moc ministra propagandy nebyla s to zabránit tomu, aby se Německo a svět neseznámily s obsahem pobuřujícího projevu. Mazaný Papen již dříve poskytl text projevu zahraničním dopisovatelům v Berlíně, a urychleně byl rovněž vytištěn v několika tisících exemplářích na stránkách Papenových novin, *Germanii*, a tajně distribuován.

Když se Hitler dozvěděl o projevu v Marburgu, dostal málem záchvat šílenství. Týž večer ve svém vystoupení v Geře odsoudil „trpaslíky, kterým se zdá, že několika frázemi mohou zadržet gigantic-

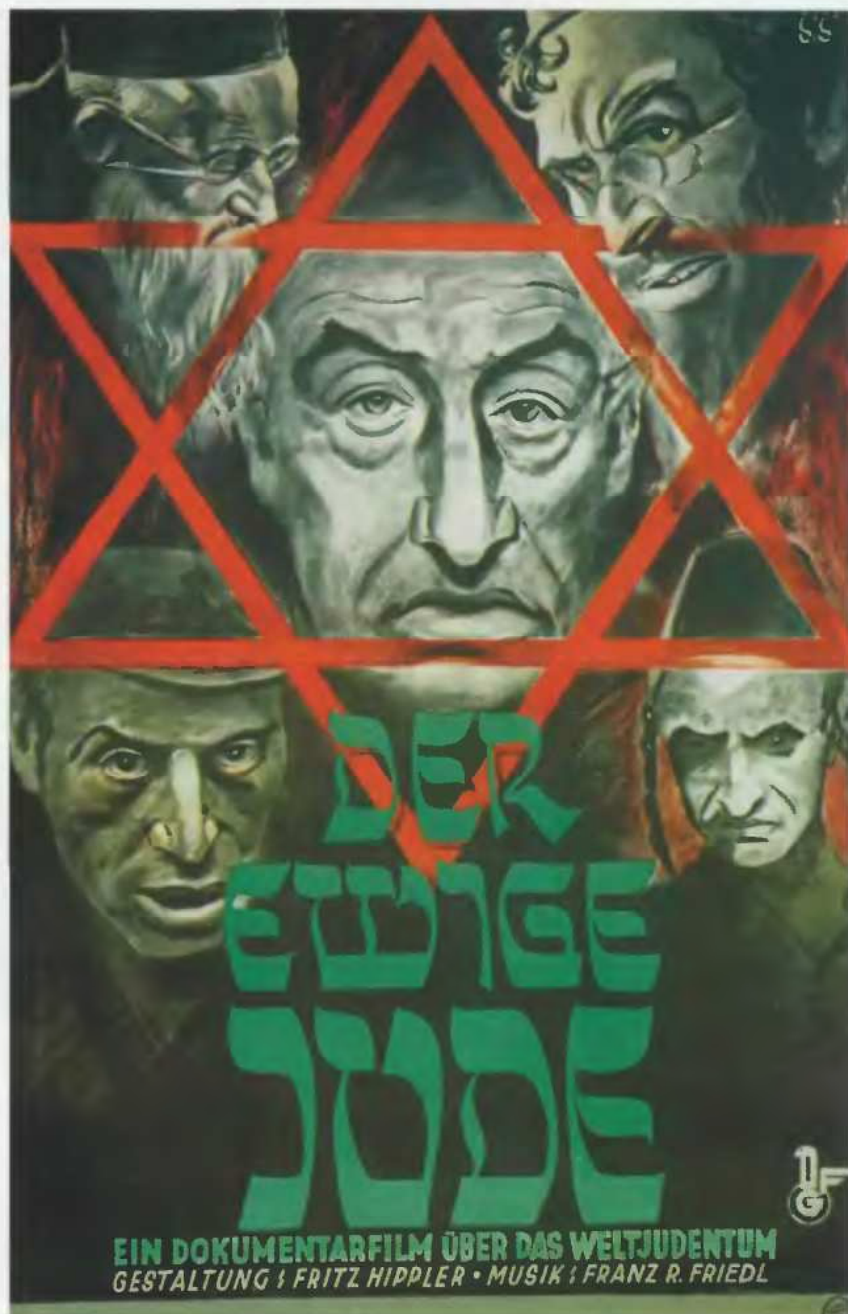
Spouštění pancéřové lodi *Admirál Scheer*. Byla projektována tak obratně, aby se vměstnala do limitů stanovených versailleskou smlouvou. Tato i další lodě tvořily základ nového německého loďstva.

kou obnovu života národa.“ Papien byl kvůli stažení projevu rovněž vzteky bez sebe. Dvacátého června si pospíšil k Hitlerovi a řekl, že nebude tolerovat takový zákaz ze strany „mladších v ministerské hierarchii“. Tato hrozba nepochybně Hitlera znepokojila, věděl totiž z hlášení, že prezident není spokojen s průběhem události a uvažuje o možnosti vyhlásit výjimečný stav a předat moc armádě. Příštího dne, 21. června, odletěl do Neudecku, aby se sešel s Hindenburgem a zhodnotil vážnost situace a její význam pro urvání nacistického režimu. Přijetí, jehož se mu dostalo, jen prohloubilo jeho obavy. Privítal ho generál von Blomberg, který, jak Hitler rychle postřehl, se k němu přestal chovat s obvyklou ponížeností. Blomberg se nyní choval jako neústupný pruský generál a informoval stručně Hitlera, že zplnomocněn maršálem musí sdělit, když se současná napjatá situace v Německu rychle nezmění, prezident vyhlásí výjimečný stav a kontrolu nad státem předá armádě. Když bylo Hitlerovi dovoleno krátké setkání s Hindenburgem v Blombergově přítomnosti, starý prezident toto ultimatum potvrdil.

Pro nacistického kancléře vzaly události nepříjemný obrat. Kdyby moc převzala armáda, byl v nebezpečí nejen plán nahrazení prezidenta, ale znamenalo by to i konec vlády nacistů a jeho samého. Ještě téhož dne odletěl do Berlína. Došel k rozhodnému závěru, chce-li přetrvat, má pouze jediné východisko. Musí uznat pakt s armádou, zlikvidovat SA a zadržet další revoluci, na niž naléhali velitelé úderných oddílů. Bylo zřejmé, že armáda, podporovaná prezidentem, nepřistoupí na nic jiného.

Avšak v posledním, rozhodném týdnu Hitler začal váhat. Nebyl si jist, jak dalece drastické kroky má učinit vůči velitelům SA, jimž za mnohé vděčil. Göring a Himmler mu pomohli rozhodnout se. Věděli již, jak vyrovnat staré účty, měli již se-

Nahoře: Plakát anti-semitského propagandistického filmu „Žid, věčný tulák“.

Nacistické standarty na shromáždění v Norimberku, 1933.

Goebbels po ode-
vzdání svého hlasu
v referendu 19. srpna
1934. Po smrti prezi-
denta Hindenburga
téhož měsíce voliči
jednomyslně podpo-
řili převzetí nejvyšší
moci Hitlerem.

znamy současných i starých nepřátel, s nimiž bylo nutno se vypořádat. Museli pouze Hitlera přesvědčit o ohromném rozsahu „spiknutí“ proti němu a o nutnosti rychlého a obratného vypořádání se se spiklenci. Podle svědeckých výpovědí Wilhelma Fricka, ministra vnitra a jednoho z nejvěrnějších Hitlerových stoupenců, právě Himmler nakonec přesvědčil Hitlera, že „Röhm chtěl zorganizovat puč“. „Vůdce,“ dodal Frick, „dal Himmlerovi rozkaz vzpouru potlačit.“ Vysvětlil, že Himmler to měl učinit v Bavorsku a Göring v Berlíně.

Rovněž velitelství armády popichovalo Hitlera k tomuto kroku, a proto nese spoluzodpovědnost za krutosti, které se měly brzy stát. Dvacátého pátého června generál von Fritsch, vrchní velitel armády, uvedl vojsko do stavu pohotovosti, odvolal všechny dovolené a uzavřel oddíly v kasárnách; 28. června byl Röhm vyškrtnut z Ligy německých důstojníků, což bylo významným varováním, že šéf SA má starosti. Aby nikdo, a zvláště Röhm, neměl žádné iluze pokud jde o armádu, Blomberg učinil bezprecedentní opatření: 29. června uveřejnil ve *Völkischer Beobachter* článek podepsaný svým vlastním jménem, v němž ujišťoval, že „armáda... podporuje Adolfa Hitlera... který je jedním z nás.“

Vojenské kruhy proto naléhaly na čistku, nechtěly si však špinit ruce. Museli to učinit Hitler, Göring a Himmler za přispění černých esesmanů a speciálních oddílů Göringovy policie. Ve čtvrtek 28.

června Hitler odejel z Berlína do Essenu na svatbu Josefa Terbovena, tamějšího nacistického gauleitera. Samotný odjezd a jeho cíl vůbec nesvědčily o blížící se neodvratné krizi. Téhož dne Göring a Himmler vydali rozkazy speciálním oddílům SS a policie o stavu pohotovosti. Když Hitler opustil město, cítili se svobodně a bez ostychu začali jednat. Další den prováděl Hitler inspekci táborů Služby říši ve Vestfálsku. Večer se vrátil do Godesbergu nad Rýnem, kde se ubytoval v hotelu, který vlastnil jeho starý přítel z doby války, Dreesen. Téhož večera Gobbels, který váhal, ke kterému táboru se přidat (byl v tajném kontaktu s Röhmem), přijel do Godesbergu již pevně rozhodnut a seznámil Hitlera s něčím, co Vůdce později popsal jako „děsivě zprávy“ z Berlína. Karl Ernst, bývalý hotelový poslíček a vyhazovač kavárny navštěvované homosexuály, z něhož Röhm udělal velitele berlínských oddílů SA, uvedl příslušníky úderných oddílů do stavu pohotovosti. Tento pohledný, ale nepřilís bystrý mladý muž věřil tehdy a po dalších 24 hodin svého života, že hrozí puč ze strany pravice a může hrdě zemřít se zvoláním „Heil Hitler!“ na tech.

Hitler později tvrdil, že do tohoto okamžiku, tj. do 29. června, rozhodl pouze „zbavit místa a na určitou dobu internovat velitele oddílů (Röhma) a také zatknout určitý počet vůdců, jejichž přestupky byly zřejmé... a vyslal naléhavou výzvu ostatním, aby se vrátili ke svým povinnostem.“

„Avšak (jak 13. července objasnil v Říšském sněmu)... o jedné hodině v noci mě zastihly dvě pilné zprávy z Berlína týkající se dvou poplašných srazů: jeden v Berlíně ve čtyři hodiny ráno v plné zbroji... v pět hodin měla začít akce překvapivým útokem; vládní budovy měly být obsazeny... Druhá akce v Mnichově byla již dříve ohlášena oddílům SA, dostaly rozkaz nastoupit v devět hodin večer... To byla vzpoura!“

Hitler nikdy neoznámil jméno osoby, která poslala tyto „pilné zprávy“. Je podezření, že to udělal Göring nebo Himmler. Všechny informace byly velmi přehnané. V Berlíně vůdce SA Ernst přišel pouze na nápad odjet onu sobotu na svatební cestu do Brém se svou manželkou, s kterou se právě oženil, a poté na portugalskou Madeiru. A kde se setkali konspirátoři?

Ve dvě hodiny v noci na 30. června, kdy Hitler s Goebbelsem po boku odlétal z letiště Hangelar u Bonnu, kapitán Röhm a jeho lidé se převraceli ze strany na stranu na svých lůžkách v hotelu Hanslbauer ve Wiessee na břehu jezera Tegernsee. Edmund Heines⁶⁾, obergruppenführer SA ve Slezsku, odsouzený za vraždu, známý homosexuál s divčí tváří a urostlou postavou nosiče klavírů, byl v posteli s jiným mužem. Velitelé SA byli tedy na hony vzdáleni, aby organizovali vzpouru a Röhm dokonce nechal své lidi z ochranky v Mnichově. Nepochybně se docela dobře bavili, avšak určitě to nebylo možno nazvat vzpourou.

Hitler s malým doprovodem (připojil se k nim Otto Dietrich⁷⁾, jeho tiskový šéf a Viktor Lutze, bezbarvý, ale loajální velitel SA v Hannoveru) při-

stál v sobotu 30. června o čtvrté ráno v Mnichově, aby potvrdil, že již byly učiněny jisté kroky. Major Walther Buch⁸⁾, šéf USCHLA, stranického soudu, a Adolf Wagner, bavorský ministr vnitra, podporováni starými Hitlerovými kamarády, Emilem Mauricem, bývalým odsouzcením a soupeřem v záletech s Geli Raubalovou, a Christianem Weberem, koňským handlířem a bývalým kabaretním vyhazovačem, kteří již zatkli mnichovské vůdce SA, včetně obergruppenführera Schneidhubera, který byl rovněž velitelem policie v Mnichově.

Hitler, který se dostal do hysterického stavu, našel zatčené v Ministerstvu zahraničí. Přistoupil k Schneidhuberovi, bývalému důstojníku armády, a proklel ho za „zradu“.

Vůdci národa v berlínském Opeře. Zleva doprava Göring, von Blomberg, Hitler, von Hindenburg, von Papen a Raeder.

Himmler a Röhm provádějí inspekci oddílů SA a SS, 1933.

Děti na shromáždění
nacistů, Koburg,
1934.

Časně ráno Hitler a jeho doprovod opustili Mnichov a dlouhý zástup automobilů směřoval do Wiessee. Röhm a jeho přátelé tvrdě spali v hotelu. Probuzení bylo násilné. Heines a jeho mladý přítel byli vytaženi z postele a na Hitlerův rozkaz okamžitě zastřeleni. Podle svědectví Otto Dietricha Vůdce sám vešel do Röhmova pokoje, podal mu župan a přikázal, aby byl převezen zpět do Mnichova a umístěn ve vězení Stadelheim, v též vězení, kde si velitel SA odpykával trest za účast v mnichovském puči v roce 1923. Po čtrnácti bouřlivých letech se oba přátelé, kteří především byli odpovědní za rozvoj Třetí říše, její teror a degradaci, kteří, ač se často názorově lišili, podporovali se v období krize, porážek a neúspěchů, nyní museli rozejít, a Röhm, tento statný voják s tváří zbrázděnou jizvami, stoupenec Hitlera a nacismu, se musel rozloučit se svým bouřlivým životem.

Hitler ve svém posledním aktu milosti vydal rozkaz, aby před starého přítele byla na stůl položena pistole. Röhm ji nechtěl použít. „Jestliže mám ze-

mřít, ať to učiní Hitler svýma vlastníma rukama,“ měl údajně říci. Podle očitého svědka, poručíka policie, vypovídajícího o dvacet tři let později na procesu v Mnichově roku 1957, vešli do cely dva esesmani s namířenými pistolemi. Svědek prohlásil, že „Röhm chtěl něco povědět, avšak esesmanu rukou naznačili, aby zmlknul. Tehdy se Röhm, svlečený do pasu, postavil do pozoru, s tváří plnou pohrdání.“ Zahynul tak brutálně, jak brutálně žil, naplněn pohrdáním vůči příteli, kterému pomohl vznést se do výšin, jakých před ním žádný jiný Němec nedosáhl. Jeho život skončil jako životy stovek jiných, kteří byli nelítostně zavražděni též den, jako Schneidhuber, který měl zvolat: „Pánové, nevím, oč zde jde, ale jednoduše střílejte,“ a kteří neměli ponětí, co se děje a proč. Mohl se podobně jako oni pouze domnívat, že to byl známý akt zrady, jenž ho však ze strany Adolfa Hitlera nikterak neudívoval.

Mezitím byli Göring a Himmler v Berlíně velmi zaneprázdněni. Podél zdi kadetské školy v Lichterfeldu bylo postaveno na 150 předáků SA a zastřeleno. Rozkaz byl vykonán popravčí četou příslušníků SS Heinricha Himmlera a speciálními oddíly Göringovy policie.

Byl mezi nimi i Karl Ernst, jehož svatební cesta byla brutálně esesmany přerušena, právě když přijížděl do Brém. Jeho manželka a řidič byli zraněni a on byl silným úderem zbaven vědomí a odvezen do Berlína na popravu.

V sobotu odpoledne byl Gregor Strasser⁹⁾ zadržen ve svém berlínském domě a o několik hodin později na rozkaz samotného Göringa zavražděn v cele vězení gestapa na Prinz Albrechtstrasse. Pápen měl více štěstí. Podařilo se mu šťastně vyvázat. Oddíl SS však zaútočil na jeho kancelář. Hlavní Pápenův sekretář, Bose, byl zastřelen za psacím stolem. Důvěrný spolupracovník Edgar Jung¹⁰⁾, zatčený gestapem o několik dní dříve, byl zavražděn ve vězení; Erich Klausener, další spolupracovník a vůdce Katolické akce byl zabit ve své kanceláři ministerstva komunikace a zbytek pracovníků s osobní sekretářkou baronkou von Stotzingen byli odvezeni do koncentračních táborů. Když se Pápen odebral s protestem ke Göringovi, ten neměl čas na „besedy“, jak později Pápen vzpomínal, a „více-méně“ ho vyhodil ze dveří a držel ho v domácím vězení ve vile hlídané ozbrojenými příslušníky SS. Byl mu odpojen telefon a zakázáno udržovat jakékoli kontakty; toto pokoření snášel německý vicekancléř nezvykle dobře. Neuplynul totiž ani měsíc, kdy se pošpinil přijetím nacistických vrahů v úřadu německého velvyslance ve Vídni, kde nacisté zavraždili kancléře Dollfusse.¹¹⁾

Nikdy nebylo definitivně zjištěno, kolik osob přišlo o život během čistky. Ve svém vystoupení v Říšském sněmu 13. července Hitler sdělil, že bylo zastřeleno 61 osob, z toho 19 „velitelů SA vyššího stupně“, 13 spáchalo sebevraždu, celkem tedy bylo 77 obětí. V „Bílé knize čistky“, kterou vydala pařížská emigrace, se píše o 401 oběti, z nichž bylo identifikováno pouze 116 osob. Na mnichovském

Nacistické antisemitské noviny *Der Stürmer* vylepené na informační tabuli.

procesu roku 1957 se hovořilo o celkovém počtu, který „přesahoval 1000 osob“.

Hitler začal v Německu tvrdě vládnout a nacisté převzali další úřady. Převzal fondy odborů, uvěznil jejich předáky, zakázal pořádání stávek, a tak omezil sílu dělnictva. Připoutal rolníky k půdě, jak v době trvání roboty, udusil malé firmy a přiměl obchodníky, aby se živili ze stálého platu. Obdobně ovládl církev a školství, utišil tisk a učinil z něho doplňující zdroj nacistické propagandy.

Čtyři a půl měsíce poté, kdy se Hitler stal kancléřem, se stalo v Berlíně něco, co západní civilizace neviděla od dob pozdního středověku. Kolem půlnoci na náměstí u třídy Unter den Linden naproti univerzitě skončil velký pochod mládeže. Na ohromnou hromadu knih byly naházeny hořící pochodně a když se oheň pořádně rozhořel, házeli na ně stále více knih, až oheň pohltil asi 20 tisíc výtisků.

Mnoho knih, jež do ohně házela nadšená mládež za souhlasného přitakávání dr. Goebbelse, pocházelo z pera autorů, kteří získali světový věhlas. Byli mezi nimi němečtí autoři Thomas a Heinrich Mannovi, Lion Feuchtwanger, Jakub Wassermann, Arnold a Štefan Zweigové, Erich Maria Remarque, Walter Rathenau, Alfred Kerr a Hugo Preuss, vědec, který napsal text Výmarské ústavy. Hořely nejen knihy německých autorů. Na hořících hromadách se octla díla i mnoha zahraničních autorů: Jacka Londona, Uptona Sinclaira, Helen Kellerové, Margaret Sangerové, Herberta G. Wellse, Havelocka Ellise, Arthura Schnitzlera, Sigmunda Freudy, André Gida, Emila Zoly a Marcela Prousta. Prohlášení studentů hlásalo, že každá kniha, „která se vyjadřuje negativně k naší minulosti nebo útočí na základy německého myšlení, německé vlasti a vitální síly našeho národa,“ má být vržena do plamenů.

Nahoře: „Mládež ve službách Vůdce, všichni desetiletí do Hitlerjugend.“

Nacističtí studenti a příslušníci SA s nadšením pálí v Berlíně knihy.

Zcela vpravo:
Shromáždění NSDAP
v Norimberku 1934.
V popředí vzdávají
čest nacistické vlajce
(zleva doprava) Him-
mler, Hitler a Lutze.

Když se knihy přeměnily v popel, dr. Goebbels, nový ministr propagandy, který zahájil akci přísné kontroly německé kultury, se obrátil ke studentům s těmito slovy: „Duch německého národa se může opět projevit. Tyto plameny nejen ozařují definitivní konec staré epochy, ale také září vstříc nové éře.“

Hitler pošlapal veškerou osobní svobodu a nahradil ji brutální mocí, v Německu dosud neznámou. Byl však přesto odměňován všeobecným obdivem. Proč?

Hlavní příčinou byla skutečnost, že dříve zde bylo šest milionů nezaměstnaných, nyní měl každý práci a jistotu, že ji neztratí. A navíc, pomineme-li jeho zločiny proti lidskosti, Hitler vzbuzoval dynamické síly nezvyklých dimenzí, které odjakživa v Němcích dřímaly.

Již v knize *Mein Kampf* a ve stavbách projevu Hitler výrazně vytyčil směr této nově probuzené energie. Měly se splnit dvě největší touhy jeho života – vytvoření mohutné vojenské mašinerie a zaměření německé zahraniční politiky na výboj.

Bojkot židovských
obchodů v Berlíně
vnucený nacisty.

1) **Walter von Brauchitsch**, něm. generál a polní maršál (1881 – 1948); 1938 nástupce W. von Fritsche ve funkci vrchního velitele pozemního vojska. Po neshodách s Hitlerem byl v prosinci 1941 sesazen.

2) **Sir Robert Anthony Eden** (1897 – 1977), hrabě z Avonu, britský státník, od r. 1923 poslanec Konzervativní strany v Dolní sněmovně, od 1961 Horní sněmovny. 1935 – 1938 min. zahraničí; odstoupil kvůli Chamberlainově politice appeasementu. 1940 ministr války, 1945, 1951 – 1955 opět min. zahraničí, pak předsedou vlády po Churchillovi. Odstoupil po Suezské krizi (1957).

3) **Werner Eduard Fritz svob. pán von Blomberg** (1878 – 1946), něm. polní maršál. Od 30. 1. 1933 říšský ministr války, od 1935 zároveň vrchní velitel wehrmachtu. Věrný a nadšený stoupencem Hitlera. 1938 odstoupil z osobních důvodů.

4) **Werner svob. pán von Fritsch** (1880 – 1939), generálplukovník. 1934 náčelník vojenského velení. Stavěl se odmítavě k Hitlerovým válečným plánům. Jako oběť Göringových intrik byl v únoru 1938 propuštěn s obviněním z homosexuality, ale vojenským soudním řízením byl plně rehabilitován. Padl před Varšavou (22. 9.).

5) **Erich Raeder** (1876 – 1960), německý velkoadmirál; 1928 – 1935 náčelník námořního velitelství, 1935 – 1943 vrchní velitel námořnictva. V Norimberském procesu odsouzen k dlouholetému pobytu ve vězení, 1955 propuštěn.

6) **Edmund Heines** (1897 – 1934), byl dobrovolníkem za I. světové války, účastník Kappova puče. Vstoupil do nacionálně socialistického hnutí. Po Hitlerově puči (1923) byl uvězněn. Po propuštění se angažoval v SA. V roce 1927 byl obžalován pro vraždy a ve štetinském fémovém procesu (1929) byl odsouzen na pět let, ale téhož roku amnestován. Studoval práva a zveřejnil *Der Heinesprozeß, ein Kapitel deutscher Notzeit*. V roce 1930 se stal členem NSDAP a byl zvolen do Říšského sněmu, 1933 policejním prezidentem ve Vratislavi (Breslau); obergruppenführer SA pro východní Německo. Vzhledem k účasti na Röhmově puči byl uvězněn a zastřelen.

7) **Otto Dietrich** (1897 – 1952). Po návratu z první světové války studoval politologii; věnoval se žurnalistice, od roku 1931 byl šéfredaktorem *Essener National-Zeitung* a téhož roku byl jmenován tiskovým šéfem NSDAP. V letech 1938 – 1945 byl tiskovým šéfem říšské vlády, státním tajemníkem v ministerstvu propagandy a předsedou Říšské tiskové komory. 1945 zatčen, 1949 odsouzen za šíření nenávisti vůči Židům na sedm let vězení, ale již roku 1950 propuštěn.

8) **Walther Buch** (1883 – 1949). Roku 1904 vstoupil do armády a opustil ji v hodnosti majora. Od roku 1922 člen NSDAP, od roku 1923 velitel SA, 1928 poslanec Říšského sněmu. V roce 1933 byl pověřen Hitlerem budováním soudnictví ve straně; v roce 1934 převzal vedení Nejvyššího stranického úřadu. Byl zetím Martinu Bormanna. Byl poradcem pro otázky obyvatelstva a rasy v Říšském ministerstvu vnitra, a publicisticky vystupoval jako radikální antisemita. Byl odsouzen spojeneckým soudem k pěti letům pracovního tábora, kde spáchal sebevraždu.

9) **Gregor Strasser** (1842 – 1934), lékárník, člen NSDAP od r. 1921, 1923 se zúčastnil Hitlerova puče, vůdce radikálního křídla NSDAP, přechodně stál v opozici proti Hitlerovi. Po nezdářeném pokusu o rozštěpení strany odešel 1922 ze stranických úřadů. Byl zastřelen během „Röhmova puče“.

10) **Edgar Julius Jung** (1894 – 1934), studoval práva. Od r. 1918 byl členem Deutsche Volkspartei. Usadil se jako advokát v Mnichově. Po uchopení moci nacisty vydal Papeňovu „Marburger Rede“ (17. 6. 1934), která obsahovala konzervativní kritiku nacionálního socialismu. Byl zavražděn během „Röhmova puče“.

11) **Engelbert Dollfuß** (1892 – 1934), rakouský křesťansko-sociální politik, 1931 ministr zemědělství, od května 1932 spolkový kancléř, min. zahraničí a zemědělství; po vyloučení parlamentu zavedl totalitní ústavu (1934) a za pomoci Vlastenecké fronty se pokusil uskutečnit myšlenku křesťansko – demokratického státního státu v austrofašistickém duchu.

Na následující straně:
Reichsarbeitsdienst
(oddíly pracovní
složky říše) defilují
před Hitlerem v No-
rimberku, 1934.

Sondáž za Rýnem

Hitlerovou taktikou v prvních dvou letech jeho vlády bylo řečnění o míru, tajné přípravy k válce a opatrný postup, aby se vyhnul preventivní akci ze strany versailleských vítězů.

Hitler hovořil o míru, ale budoval ozbrojené síly s neutuchající energií. Armáda dostala rozkaz ztrojnásobit svůj početní stav ze 100 na 300 tisíc mužů v období do 1. října 1934. Goebbels byl varován, že se v tisku nikdy nesmí objevit slova „generální štáb“, poněvadž Versailles zakázal existenci této organizace. Přestaly též vycházet oficiální seznamy vojáků německé armády, aby zvýšený počet důstojníků neupoutal pozornost zahraničních výzvědných služeb.

Ponorky, které versailleská smlouva zakazovala, se tajně stavěly ve Finsku, Nizozemsku a Španělsku. Göring jako ministr letectví, zvláště civilního letectví, vydal inženýrům rozkaz projektovat bojové letouny a výcvik vojenských pilotů začal okamžitě pod rouškou Ligy leteckého sportu.

Hosta, který v této době navštívil průmyslové oblasti Porúří a Porýní, mohla překvapit intenzivní činnost zbrojních podniků, zvláště Kruppových, hlavních německých výrobců střelných zbraní po tři čtvrtiny století, nebo I. G. Farben, velkého chemického trustu. Ačkoli Spojenci zakázali Kruppovi, aby po roce 1919 rozvíjel zbrojní výrobu, jeho společnost nesložila ruce do klína. V roce 1942, kdy německá armáda okupovala většinu Evropy, se Krupp chlubil, že „hlavní zásady zbrojení a projektů tankové věže byly vypracovány již v roce 1926. Z pušek užívaných v roce 1939 bylo 41 modelů kompletně hotových již v roce 1933.“ Pracovníci výzkumu I. G. Farben zachránili Německo před

porážkou již v počátečním období první světové války, když objevili metodu výroby syntetických dusičnanů ze vzduchu po přerušení pravidelných dodávek dusičnanů z Chile britskou blokádou německých přístavů. Nyní, v období Hitlerovy vlády, trust usiloval zajistit Německu soběstačnost v oblasti dvou strategických výrobků – benzínu a gumy, bez nichž nebylo možno vést moderní válku. Do té doby musely být oba výrobky dováženy. Problém výroby syntetického benzínu z uhlí vyřešili vědci již v polovině dvacátých let. Po roce 1933 nacistická vláda posílila činnost I. G. Farben a vydala nařízení zvýšit výrobu syntetického benzínu na 300 tisíc tun ročně. V roce 1937 společnost rovněž objevila způsob, jak vyrábět syntetickou gumu z uhlí a jiných surovin, jimiž Německo v dostatečném množství disponovalo. První ze čtyř závodů sériové výroby buny¹⁾, jak byl nazýván syntetický kaučuk, vznikl ve Schkopau. Počátkem roku 1934 schválil Výkonný výbor rady obrany říše plány podřízení 240 tis. podniků armádě. Do konce tohoto roku nabyla již remilitarizace takových měřítek, že bylo zřejmé, že ji není možno déle skrývat před podezřívavými a nespokojenými versailleskými mocnostmi.

V sobotu 16. března 1935 vydal kancléř zákon, jenž zaváděl všeobecnou brannou povinnost a stanovil armádě 36 divizí a kolem půl milionů vojáků v době míru. To znamenalo konec vojenských restrikcí versailleské smlouvy.

Francie a Anglie protestovaly, jak Hitler správně předpokládal, ale nepodnikly žádné kroky. Hitler zůstal nepotrestán.

Avšak Hitler neměl v úmyslu usnout na vavřínech. Nyní byl rozhodnut okupovat demilitarizovanou zónu Porýní. Francouzský velvyslanec André François-Poncet, pravděpodobně nejlépe informo-

Cyklistické oddíly SA
v Norimberku.

vaný velvyslanec v Berlíně, podotkl, že Hitlerovo váhání „se nyní týká pouze vhodné chvíle k činu“.

Po celou zimu 1935/1936 čekal Hitler na vhodnou příležitost. Nemohl nepostřehnout, že Anglie a Francie se snažily zastavit italskou agresi v Habeši, ale Mussolinimu se podařilo vyváznout bez následků. Kromě vyhlášení sankcí byla Společnost národů bezmocná vůči rozhodnému agresorovi.

Prvního března Hitler k údivu svých generálů dospěl k rozhodnutí. Většina generálů byla přesvědčena, že Francouzi rozsekají na kousky slabé německé síly shromážděné k útoku na Porýní. Kromě toho v referendu uskutečněném téhož měsíce se obyvatelstvo

Nahoře: Mussolini vítá Hitlera v Itálii (1934).

Vlevo: Nacistické prapory v Sársku, leden 1935. V lednovém referendu v témž roce obyvatelstvo Sárska zvolilo připojení k Německu a Hitler prohlásil, že nemá žádné územní požadavky vůči Francii.

Hitlerovský Jungvolk v Berlíně. Sekce Jungvolk (Jednotné mládežnické organizace) Hitlerjugend zahrnovala chlapce od 10 do 14 let. Vstup do Jungvolku byl spojen se složením přísahy oddanosti Hitlerovi.

Německé oddíly
vstupují do Porýní
(1936).

Sárska vyjádřilo pro připojení k Německu a Hitler prohlásil, že vůči Francii nemá žádné územní požadavky.

Druhého března 1936 v souladu s instrukcemi svého nadřízeného vydal generál Blomberg, ministr války a hlavní velitel ozbrojených sil, rozkaz k okupaci Porýní. Starším velitelům vysvětlil, že se jedná o „manévr překvapení“. Blomberg doufal, že to bude „mírová operace“. Kdyby se ukázalo, že by Francouzi odpověděli bojovou akcí, pak Blomberg již plánoval protiopatření čili rychlý ústup za Rýn.

Francouzi, paralyzovaní vnitřními politickými boji a prohlubujícím se defetismem, nevěděli o tomto plánu do chvíle, kdy ukázkové síly tří německých praporů slavnostním krokem překročily na úsvitu 7. března hranice na Rýnu. O několik hodin později stanul Vůdce v Říšském sněmu před oněmělým publikem a vyhlášoval své nejnovější tužby jak udržet mír. Toho večera jsem si do svého deníku poznamenal tuto scénu:

„Pánové německého Říšského sněmu,“ hovořil Hitler hlubokým, zvučným hlasem. „V této historické chvíli, kdy v západních oblastech říše pochodují německé oddíly do svých budoucích mírových posádek, my všichni se připojujeme dvěma posvátnými sliby ...“

Nemohl pokračovat. Pro tento parlamentní zástup bylo šokující, že němečtí vojáci již pochodují směrem do Porýní. Veškerý militarismus jejich germánské krve jim udcílil do hlav. Vyskočili rovnýma nohama, vykřikovali a křičeli; s rukama vzepnutýma do výše jákali v poddanském zanícení. Nový Mesiáš rozehrál svou partii. Se schýlenou hlavou, jakoby v pokoře, čekal trpělivě na ticho. Poté, hlasem staženým vzrušením, vyřkl dva sliby:

„Za prvé, přísaháme nepoddat se žádné síle ve věci obnovy cti našeho národa. Za druhé zavazujeme se ve jméno cti, že nemáme žádné územní nároky v Evropě! Němci nikdy neporuší mír!“

Trvalo dlouho, než ustal potlesk. Několik generálů popošlo dopředu. Avšak za jejich úsměvy jsem mohl postřehnout nervozitu. Narazil jsem na generála Blomberga. Jeho tvář byla pobledlá, tváře se mu chvěly.

Měl k tomu důvod. Ministr obrany, který před pěti dny podepsal vlastnoručně rozkaz vpochodovat do Porýní, musel být nutně nervózní. Francouzi však nikdy nepodnikli sebemenší akci, aby se postavili Němcům. Jediným gestem generála Maurice Gustava Gamelina, náčelníka generálního štábu, bylo soustředění 13 divizí v blízkosti německých hranic, aby byla posílena Maginotova linie.

Dokonce i tato skutečnost posloužila, aby vzbudila obavy německého velení. Blomberg, podporován většinou vyšších důstojníků, chtěl stáhnout prapory, které překročily Rýn. Jeden z důstojníků v Norimberku prohlásil: „Když jsme zhodnotili naši situaci, zjistili jsme, že francouzská armáda nás mohla rozbit na padrti.“

Mohla. Kdyby to učinila, určitě by to znamenalo Hitlerův konec a dějiny by se pak pravděpodobně ubíraly jiným směrem, protože diktátor by nikdy nepřežil takový neúspěch.

Potvrdil to sám Hitler. Později totiž přiznal: „Ústup by z naší strany znamenal zhroucení.“

Pouze Hitlerovy ocelové nervy, podobně jako během mnoha budoucích krizí, zachraňovaly situaci a přinášely úspěchy žasnoucích, ncochotných generálů. Hitler byl přesvědčen, že Francouzi ne-

zakročí, bezostyšně zamítl návrhy nerozhodného velení, aby ustoupil.

„Co by se stalo,“ vykřikoval na setkání se svými kumpány v hlavním stanu 27. března 1942, když vzpomínal na převrat v Porýní, „kdyby stál někdo jiný v čele říše. Každý, koho uvedete, by ztratil rozvahu. Zachránila nás má tvrdošíjná zatvrzelost a mimořádná chladnokrevnost.“

Z časové perspektivy lze snadno konstatovat, že rozhodný Hitlerův postup v Porýní mu přinesl vítězství ještě oslnivější a ještě tragičtější v důsledcích, než bylo možno pochopit v oné době. V zemi to posílilo jeho popularitu a moc, vyneslo ho to na výšiny, kterých dříve nedosáhl žádný německý státník. Zajišťovalo mu to převahu nad generály, kteří váhali a dostali strach v kritické chvíli, zatímco on byl rozhodný až do konce. To je poučilo, že v zahraniční politice a dokonce ve vojenských záležitostech bylo jeho hodnocení situace přesnější. A nakonec obsazení Porýní, ačkoli to byla rozsahem malá vojenská operace, otevřelo cestu (a to si uvědomoval pouze Hitler a Churchill v Anglii) širokých možností v Evropě, nejen otřesené, ale nalézající se v nezvratně jiné strategické situaci, než země, odkud tři vojenské prapory přešly přes rýnské mosty.

Z časové perspektivy je rovněž snadné postřehnout, že nečinnost Francie, aby vytlačila prapory wehrmachtu, a nedostatečná podpora ze strany Anglie, která to chápala pouze jako policejní akci, se stala pro Západ tragédií, z níž se zrodila všechna pozdější ponurá dramata.

V březnu 1936 měly obě západní demokratické velmoci poslední možnost zabránit bez rizika války vzniku militaristického, agresivního a totalitního Německa a ve skutečnosti, jak Hitler sám přiznával,

přivést nacistického diktátora a jeho režim k pádu. Anglie a Francie však této šance nevyužily.

Pro Francii to byl počátek konce. Její spojenci na východě – Sovětský svaz, Polsko, Československo, Rumunsko a Jugoslávie – stáli náhle tváří v tvář skutečnosti, že Francie nebude bojovat proti německé agresi, aby zachovala systém bezpečnosti, v jehož pravní výstavbě hrála hlavní roli. A co víc – tito východní spojenci si začali uvědomovat, že dokonce kdyby Francie nebyla tak neschopná, tak nebude s to jim poskytnout pomoc kvůli německé horečné výstavbě Západního valu¹⁾ na hranici mezi Francií a Německem. Vznik této opevněné linie, jak konstatovali, rychle změnil strategickou mapu Evropy v jejich neprospěch. Nemohli tedy počítat s tím, že Francie, která měla sto divizí a přesto se neodvážila odrazit tři německé prapory, nechá své mladé lidi vykrváčet v neprodyšných německých opevněních, za-

Vůdce říšské mládeže Baldur von Schirach. Do roku 1939 měla Hitlerjugend více než 7,7 mil. členů; dvě třetiny možného maxima. Ale zákon z roku 1939 stanovil odvod pro všechny, na téže zásadě jako pro dospělé.

Himmler se slavnou filmovou režisérkou Leni Riefenstahlovou (Norimberk 1934). Riefenstahlová režírovala slavný pronacistický film *Vítězství vůle*.

Německá jízda
vstupuje do Porýní
(1936).

Dole: Německá
přehlídka v Berlíně
během olympijských
her v srpnu
1936. Hitler si činil
naděje, že olympiáda
ukáže předpokládanou
rasovou nadřazenost
německých árijských
sportovců. Ve skutečnosti
nejúspěšnějším
závodníkem byl černý
Američan Jesse Owens.

tímco wehrmacht bude útočit na Východě. Dokonce kdyby se neočekávané stalo skutečností, bylo by to bezvýsledné. V budoucnosti by mohli Francouzi vázat na Západě pouze malou část rostoucí německé armády. Zbytek by byl uvolněn, aby mohl vést operace proti východním sousedům Německa.

Německý ministr zahraničních věcí von Ribbentrop to jasně tlumočil americkému velvyslanci na jaře 1936: „Až naše opevnění bude vybudováno a země střední Evropy si uvědomí, že Francie nemůže dobrovolně vstoupit na území Německa, pak všechny tyto země začnou jinak vnímat svou zahraniční politiku a rozvine se nová konstelace.“

Rakouský kancléř dr. Kurt von Schuschnigg ve svých pamětech napsal: „Abych zachránil nezávislost Rakouska, věděl jsem, že musím použít taktiku zmírňování. Bylo třeba se vyvarovat všeho, co by mohlo poskytnout Německu záminku k invazi a učinit vše, aby nějakým způsobem byl Hitlerem tolerován status quo.“ „Všechno“, jak se brzy ukázalo, však nepostačilo.

1) Syntetický umělý kaučuk; termín vznikl zkrácením z podstatných jmen butadien a natrium = sodík.

2) Západní val, systém opevnění, vybudovaný Německem od května 1938 do srpna 1939 na západní hranici mezi Čáchami a Basilejí v délce 400 km. V letech 1944 – 1945 měl jen omezený význam, tvořil protipól Maginotově linii.

Rozsudek smrti nad Rakouskem

Ještě měl být čas nabrat dech. V projevu v Říšském sněmu 30. ledna 1937 Hitler prohlásil: „Čas takzvaných překvapení skončil.“ A opravdu. V roce 1937 neexistovala žádná spektakulární překvapení. Pro Německo to byl rok konsolidace a další přípravy k realizaci cílů, které v listopadu Hitler předložil hrstce nejvyšších důstojníků. Byl to rok zasvěcený kování zbraní, výcviku vojenských oddílů, prověřování nových leteckých sil ve španělské občanské válce, zdokonalování syntetického benzínu a kaučuku, upevňování osy Berlín – Řím a sledování slabých bodů Paříže, Londýna a Vídně.

Dokonce v tomto „mírovém“ roce rakouští nacisté, financovaní a pobízení ke spěchu z Berlína, podporovali teroristické kampaně ve své zemi. Téměř denně docházelo k sabotážím a v horských oblastech se konaly masové demonstrace spojené zpravidla s násilím.

Byly odhaleny plány příprav na zavraždění Schuschnigga¹⁾ nacistickými pochopy.

Koncem února 1938 byl Schuschnigg pozván na „konferenci“ do Hitlerova sídla v Obersalzbergu. Schuschnigg, člověk bezúhonných mravů ze starého rakouského světa, zahájil rozhovor delikátní zmínkou o nádherném výhledu a pěkném počasí toho dne. Hitler ho bleskurychle zadržel: „Nesetkali jsme se tu, abychom hovořili o nádherném výhledu a počasí.“ A tehdy se strhla bouře. „Udělal jste vše, abyste se vyhnul příznivé politice?“ zlobil se Hitler. „Celé dějiny Rakouska jsou prostě jediným, nepřerušným aktem zrady.“

Klidný rakouský kancléř, šokovaný výbuchem Hitlera, se pokoušel o smír, ale současně se snažil mít vlastní názor. Po hodinové diskusi požádal svého protivníka o zformulování konkrétních výtek, ale na to Vůdce odpověděl další tirádou proti Rakousku.

Poté dal Schuschniggovi čas do odpoledne, aby tento problém vyřešil, neupřesnil však jeho podstatu.

To odpoledne po dvouhodinovém čekání v předpokoji byl Schuschnigg uveden k Joachimmu Ribbentropovi, novému německému ministru zahraničních věcí. Ten mu předložil dvoustránkovou „dohodu“, která, jak prohlásil, musela být podepsána okamžitě. Vůdce nedovolil žádnou diskusi.

Schuschnigg pocítil úlevu, že alespoň získal konkrétní návrh. Když si však přečetl tento dokument, úleva se ztratila. Bylo to německé ultimátum, které požadovalo, aby předal moc rakouským nacistům do týdne.

Co mohl udělat? Byl opět povolán k Hitlerovi. Zastihl podrážděného Vůdce, který měřil pokoj nervózním krokem sem a tam.

Hitler: „Pane Schuschniggu, toto je nástin dokumentu. Zde není o čem diskutovat. Nezměním v něm ani čárku. Bud' jej podepíšete a splníte můj požadavek, nebo vydám rozkaz k vstupu do Rakouska.“

Schuschnigg kapituloval. Řekl Hitlerovi, že podepíše. Připomněl však, že podle rakouské ústavy má pouze prezident republiky právo přijmout takovou dohodu. Po takové odpovědi, jak později pověděl Schuschnigg, Hitler ztratil sebekontrolu. Běžel ke dveřím, otevřel je a zařval: „Generále Keiteli!“ Poté, obrátaje se k Schuschniggovi, řekl: „Zavolám vás později.“

Byl to bluf, ale zděšený rakouský kancléř, který si byl vědom přítomnosti vysokých německých generálů toho dne, to pravděpodobně nevěděl. Později Keitel vypověděl, jak ho Hitler přivítal širokým úsměvem, když vešel do jeho pracovny pro rozkazy. „Nemám žádné rozkazy,“ zasmál se Hitler, „chtěl jsem vás zde jednoduše mít.“ O třicet minut později podepsal Schuschnigg Hitlerovo ultimátum. Byl to rozsudek smrti nad Rakouskem.

Hitler dal Schuschniggovi čtyři dny, do úterý 15. února, na zaslání „závazné odpovědi“ o přijetí ultimáta a další tři dny do 18. února, na splnění podrobných podmínek. Schuschnigg se vrátil do Vídně ráno 12. února a okamžitě vyhledal prezidenta Mi-

Úředníci místní organizace NSDAP při práci.

Manifestace nacistické mládeže ve Štýrském Hradci (Rakousko 1938).

Dole: Nadšená demonstrace Vídeňanů u příležitosti anšlusu (12. března 1938).

klase.²¹ Wilhelm Miklas byl pracovitý, ale průměrný člověk, jehož hlavním životním úspěchem byla, jak říkali Vídeňané, velká hromada dětí. Jeho vlastností však byla v této krizi selská důkladnost, neboť na konci padesátého druhého roku úřednické kariéry byl s to projevít více odvahy než jakýkoli jiný Rakoušan. Byl schopen jistých ústupků ve prospěch Hitlera, jako např. amnestování rakouských nacistů, ale byl proti tomu, aby místo prezidenta policie a hlavního velitele armády obsadil Vídeňanem Arthurem Seyss-Inquartem²², vůdcem rakouských nacistů. Německý velvyslanec von Papen zřejmě předal tuto zprávu do Berlína večer 14. února. Informoval, že Schuschnigg měl naději „na překonání odporu prezidenta do zítřka“.

Téhož večera v 19.30 hod. Hitler schválil návrh zformulovaný generálem Keitelem o vojenském tlaku na Rakousko. „Rozšířit falešné, ale vcelku věrohodné zprávy, které mohou vést k závěru o vojenských přípravách proti Rakousku.“

Pod hrozbou ozbrojené invaze ustoupil poslední den ultimáta, 15. února, i prezident Miklas. Schuschnigg formálně informoval velvyslance von Papena, že dohoda z Berchtesgadenu bude splněna do 18. února. Šestnáctého února rakouská vláda vyhlásila všeobecnou amnestii pro nacisty, včetně těch, kteří byli odsouzeni za zavraždění Dollfusse a informovala o reorganizaci vlády, v níž Arthur Syess-Inquart získal křeslo ministra bezpečnosti. Příští den spěchal nacistický ministr do Berlína, aby se setkal s Hitlerem a převzal jeho rozkazy.

Seyss-Inquart, první ze zrádců, byl inteligentním vídeňským právníkem s vybraným chováním, jehož roku 1918 uchvátila horoucí touha připojit Rakousko k Německu. V prvních letech po válce to byl rozšířený názor. Ve skutečnosti, 12. listopadu 1918, den po uzavření příměří, Prozatímní Národní shromáždění ve Vídni, které právě svrhlo habsburskou monarchii a proklamovalo Rakousko republikou, se pokusilo uskutečnit anšlus, když tvrdilo že „německé Rakousko je nedílnou součástí Německé republiky“. Vítězní spojenci to však nedovolili a v roce 1933, kdy se Hitler chopil moci, nebylo pochyb, že většina Ra-

Nacisté nutí Židy
ve Vídni drhnout
chodníky.

Hitler vítá Seyss-In-
quarta ve Vídni.

kušanů byla proti připojení své malé země k nacistickému Německu. Podle Seyss-Inquarta, jak přiznal na norimberském procesu, nacisté neochvějně naléhali na připojení, a proto jim poskytl svou pomoc. Sám do strany nevstoupil a nezúčastnil se chuligánských výtržností. Pro rakouské nacisty hrál spíše roli hodnou úcty a po dohodě z července 1936, kdy byl jmenován státním poradcem a brzy nato členem Státní rady, soustředil úsilí na rozkladnou činnost od centra. Pomáhal Papenovi a dalším německým úředníkům a agentům. Zdá se to zvláštní, ale jak Schuschnigg, tak Miklas mu důvěřovali téměř až do konce. Později Miklas, stejně jako Schuschnigg, horlivý katolík, přiznali, že Seyss-Inquart na ně učinil dojem, jak „chodil pilně do kostela“. Jeho katolicismus, nebo skutečnost, že stejně jako Schuschnigg sloužil v tyrolském pluku *Kaiserjäger* za první světové války a byl vážně raněn, vytvořily základy důvěry, kterou měl v něho rakouský kancléř. Schuschnigg však bohužel neoplyval schopností posuzovat lidi podle serióznějších předpokladů. Možná, že myslel, že bude s to udržet nového nacistického ministra na uzdě prostým úplatkem. Sám píše ve své knize o magickém vlivu 500 dolarů na Seyss-Inquarta o rok dříve, kdy Seyss-Inquart pohrozil rezignací na místo státního poradce. Avšak Hitler měl lepší způsoby, jak ovládnout ambiciózního právníka, o čemž se měl Schuschnigg brzy dozvědět.

Dvacátého února pronesl Hitler v Říšském sněmu dlouho očekávaný projev. Ačkoliv vřele hovořil o Schuschniggově „shovívavosti“ a jeho „srdečném“ přání přispět k bližšímu porozumění mezi Rakouskem a Německem, obsahoval nesmysly, které se vryly do paměti premiéra Neville Chamberlaina, a zformuloval rovněž varování, které v Londýně nenalezlo ohlas, zato však nalezlo pochopení ve Vídni a v Praze. „Více než deset milionů Němců žije ve dvou sousedních zemích... Zde nemůže být o ničem pochybnost. Politika oddělení od říše nemůže vést k odnětí jejich práv, to znamená, obecných práv sebeurčení. Není ve světě síla, která by nás zbavila myšlenky, že po našem boku jsou druhové naší rasy, kteří jsou vystaveni stálému pronásledování z dů-

vodu sympatií a touhy sjednotit se s celým národem, jeho životním posláním a jeho světovým názorem (*Weltanschauung*). Ochrana tohoto německého obyvatelstva, které samo není s to zajistit si politickou a duchovní svobodu v pohraničních oblastech, je v zájmu Německé říše.“ Bylo to otevřené, veřejné prohlášení, že od této doby Hitler považoval budoucnost sedmi milionů Rakušanů a více než tři milionů sudetských Němců za věc Třetí říše.

Během čtyř týdnů, za přispění bezohledného militaristického tisku, propagandy a diverzních akcí se nacistům podařilo převzít úplnou kontrolu nad Rakouskem. Aby byl „legalizován“ tento akt zjevné agrese, vyhlásil Hitler na 10. května plebiscit o anšlusu.

V řádných volbách by mohl být plebiscit důkladným prověřením sil, avšak ve vzniklé situaci pouze velmi odvážní Rakušané odevzdali svůj hlas proti anšlusu. Ve volební místnosti, kterou jsem navštívil toho odpoledne ve Vídni, široké štěrby ve volebních kabinách umožnily nacistické komisi dobře zjistit, jak kdo hlasoval. Ve venkovských volebních obvodech jen málo voličů se obtěžovalo či spíš odvážilo, aby odevzdali svůj hlas tajně; hlasovalo se otevřeně, aby to všichni mohli vidět. Ten večer jsem vysílal v 19.30 hod. po uzavření volebních místností, kdy ještě byly počítány hlasy. Ještě před tímto programem mne nacistický úředník ujistil, že 99 % Rakušanů hlasovalo pro anšlus. Úředně zveřejněná zpráva pak uváděla 99,08 % ve Velkém Německu a 99,75 % v Rakousku. Takto zmizelo Rakousko na určitou dobu z dějin.

V prvních týdnech bylo chování vídeňských nacistů horší než všechno, co jsem viděl v Německu. Byly to orgie sadismu. Den co den bylo vidět velký počet židovských mužů a žen stírajících z chodníku Schuschniggovy emblémy a čistící kanály. Zatímco pracovali na kolenou střežení vysmívajícími se členy úderných oddílů, rostly zástupy lidí, kteří jim spílali. Stovky Židů, mužů a žen, se zmocňovali tito násilníci na ulicích a nutili je k práci při čistění veřejných latrín a záchodů v barácích, v nichž byly umístěny jednotky SA a SS. Desítky tisíc jich byly odvezeny. Jejich nemovitý majetek byl zkonfiskován nebo rozkraden. Pozoroval jsem z našeho bytu na Plosslgasse oddíly SA, které odvážely stříbro, gobelíny a další uloupené věci z Rothschildova paláce stojícího vedle. Sám baron Louis de Rothschild si vykoupil svůj odjezd z Vídně předáním své ocelárny německým podnikům Hermanna Göringa. Pravděpodobně asi polovině ze 180 tisíc vídeňských Židů se podařilo koupit povolení emigrovat před vypuknutím války výměnou za předání svého jmění nacistům.

Tento lukrativní obchod s lidskou svobodou zajišťovala Kancelář židovské emigrace, speciální orga-

nizace založená pod záštitou SS v čele s Reinhardem Heydrichem, která se stala jedinou nacistickou agenturou, jež měla oprávnění vydávat Židům povolení opustit zemi. Kancelář od začátku jejího působení až do konce řídil Karl Adolf Eichmann, rakouský nacist, pocházející z Lince, města Hitlerova dětství. Byla to organizace, jež se na závěr své činnosti mohla vykázat pogromem 4 milionů lidí, především Židů. Himmler a Heydrich využili svého pobytu v Rakousku v prvních týdnech po anšlusu, aby vybudovali ohromný koncentrační tábor v Mauthausenu na severním břehu Dunaje poblíž Ennsu. Stálé transporty tisíců Rakušanů do koncentračních táborů v Německu představovaly velký problém. Proto se Himmler rozhodl, že Rakousko bude mít vlastní koncentrační tábor. Před pádem Třetí říše počet cizích vězňů převýšil počet vězňů rakouských a Mauthausen dosáhl rekordu jako německý koncentrační tábor (vyhlazovací tábory na Východě patřily do jiné kategorie) s největším počtem zapsaných poprav 35 318 během šesti a půl roku existence.

Kromě gestapa (Tajné státní policie) a teroru, jenž prováděli Himmler a Heydrich po anšlusu, statisíce Němců odjížděly do Rakouska. Tam mohli platit markami za bohaté chody v restauracích, v Německu po celá léta nedosažitelné, a za levnou dovolenou uprostřed nádherných hor a jezer. Němečtí obchodníci a bankéři přijížděli, aby skupovali podniky z majetků zabavených Židům a antifašistům za zlomek ceny.

Hitler bez jediného výstřelu a překážek ze strany Velké Británie, Francie či Sovětského svazu, jejichž vojenské síly ho mohly lehce zneškodnit, připojil nyní k říši sedm milionů poddaných a získal strategickou pozici neocenitelné hodnoty pro své příští plány. Ovládal nyní díky Vídni neuralgický bod střední Evropy a vstupní bránu do jihovýchodní Evropy. Navíc pak obklopil svou armádou Československo ze tří stran a učinil z něho z vojenského hlediska bezbrannou zemi.

Bylo nutno pospíšet si, aby příznivá situace mohla být využita.

1) **Kurt von Schuschnigg** (1897 – 1977), rakouský politik, právník, 1932 – 1934 ministr spravedlnosti. Po zavraždění E. Dollfusse 1934 – 1938 spolkový kancléř na základě dohody z Berchtesgaden, 1938 zatčen, 1941 – 1945 v koncentračním táboře, 1948 odešel do USA, 1967 se vrátil do Rakouska.

2) **Wilhelm Miklas** (1872 – 1956), rakouský politik, člen Křesťanskosociální strany, 1907 – 1918 poslanec Říšské rady, 1918 – 1928 člen Národní rady, 1923 – 1928 předseda Národní rady, 1928 – 1938 spolkový prezident; odstoupil na protest proti zákonu o anšlusu.

3) **Arthur Seyss-Inquart** (1892 – 1946), syn gymnaziálního učitele ze Stonařova na Moravě, studoval v Olomouci, Baden a ve Vídni práva, po r. 1918 advokát, 1933 člen NSDAP, z Schuschniggovy vlády 1937 člen Státní rady, v únoru 1938 ministr vnitra na Hitlerovu intervenci, po Schuschniggově pádu provedl jako spolkový kancléř anšlus; poté byl říšským místodržícím v Rakousku; 1939 – 1945 říšský ministr bez portfeje, podílel se na správě okupovaného Polska; 1940 – 1941 říšský komisař pro Nizozemsko. Odpovědný za deportace Židů z Nizozemska a za represe. Před koncem války nechal zničit hráze. Velké záplavy zničily úrodu a způsobily hladomor v Nizozemsku. V Norimberku byl odsouzen k smrti.

Pokoření Hitlera

Fall Grün (Plán zelený), byl krycím názvem překvapivého Hitlerova postupu vůči Československu, plánu vypracovaného poprvé v červnu 1937. Snadné podrobení Rakouska učinilo z *Fall Grün* neodkladnou věc. Aby však mohl být realizován, bylo nutno ho aktualizovat.

Československá republika, kterou se Hitler rozhodl zničit, vznikla v důsledku Němci nenáviděných mírových smluv po první světové válce. Nejdemokratičtější a nejkulturnější stát ve střední Evropě musel však řešit složitou vnitropolitickou otázku, kterou se mu nepodařilo úplně vyřešit – byl to problém národnostních menšin a zvláště pak otázka tří a čtvrt milionu sudetských Němců, kteří žili v pohraničních územích předválečného Československa.

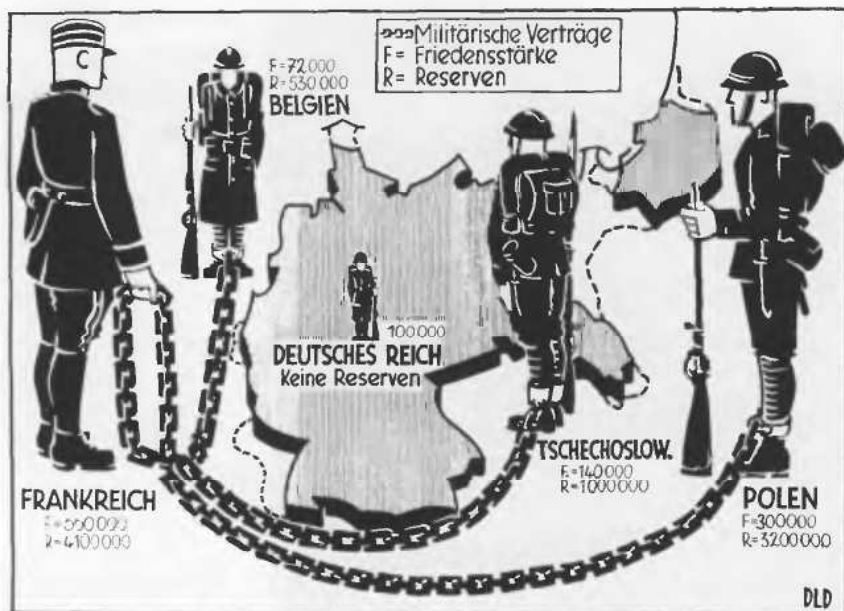
Sudetským Němcům se žilo v předválečném Československu celkem dobře; zajisté lépe než jiným menšinám v zemi. Avšak jejich existence stačila Hitlerovi jako záminka (stejně jako Gdaňsk měl být záminkou o rok později ve vztahu k Polsku), aby usmažil vlastní pečeni na území, které požadoval při současném klamání a obelhávání přátel této země a skrývání svých skutečných cílů. Vydal instrukci

Reichsleiter Martin Bormann, organizátor NSDAP před válkou.

Přehlídka gardy SS u příležitosti Hitlerových narozenin 20.dubna 1938.

Nacistická propagandistická mapa, představující Německo s armádou omezenou versailleskou smlouvou, obklopené Francií a jejími „přikovými spojeními.“

Lord Halifax, britský ministr zahraničních věcí, a Göring při návštěvě Göringovy venkovské usedlosti (listopad 1937).

Sudetoněmecké straně vedené nacisty, aby vystoupili s nepřijatelnými požadavky vůči československé vládě.

Pečně se začala smažit o víkend, který začal v pátek 20. května 1938. V Praze a Londýně bylo jasné, že Hitler obsadí Československo. Češi vyhlásili mobilizaci. Tehdy Velká Británie, Francie a Sovětský svaz projevíly rozhodnost a jednotu tváří v tvář německé hrozbě. Tento postoj však později bohužel neuplatnily až do chvíle, kdy je nová světová válka málem zničila.

Československá mobilizace Hitlera rozzuřila a depeše hovořící o stálých telefonátech britských a francouzských velvyslanců varujících Německo, že postup proti Československu bude znamenat válku v Evropě, neztlumily jeho rozbouranou náladu.

A přesto se Angličané odvážili jen na varování, že „v případě evropského konfliktu není možno

předpokládat, zda Anglie zůstane do něho vtažena či nikoli.“

Vůdce rozvažující ve svém horském sídle nad Berchtesgadenem se cítil hluboce pokořen Československem a podporou, již mu poskytli v Londýně a Paříži. Nic mu nemohlo způsobit černější a horší náladu. Jeho zuřivost byla tím hlubší, že byl předem obviněn ze záměru rychlého útoku, který očividně chtěl realizovat. Během tohoto víkendu přehodnotil Fall Grün, který v nové situaci již nemohl být realizován. Schováváje svou uraženou pýchu v kapse přikázal ministerstvu zahraničních věcí, aby 25. května informovalo československého velvyslance, že Německo nemá žádné nepřátelské úmysly vůči Československu.

V Praze, Londýně, Paříži a Moskvě si představitelé vlád s ulehčením oddechli. Krize byla překonána. Hitler dostal ponaučení. Musel si uvědomit, že další útok mu nevyjde bez trestně jako v případě Rakouska.

Jak málo však znali nacistického diktátora!

Po několikadenním překonávání hněvu v Obersalzbergu se ho zmocnilo horečné úsilí vyrovnat si s Československem účty. Povolal důstojníky wehrmachtu a burácejícím hlasem jim oznámil své okamžité rozhodnutí: „Československo bude vymazáno z mapy...“ „Fall Grün“ byl opět vytažen na světlo a přehodnocen. První věta nových direktiv zněla: „Je mým nezměnitelným rozhodnutím rozdrtit Československo v nejbližší době vojenským zásahem.“

V „nejbližší době“ bylo v dokumentu objasněno takto: „Fall Grün musí být realizován nejpozději do 1. října 1938.“

To byl termín, o který Hitler neochvějně usiloval a neustoupil ani tváří v tvář dalším krizím a hrozbě války.

Krok k rezignaci

První trhlinu v sevřených německých řadách způsobilo nedorozumění mezi Hitlerem a několika významnějšími generály. Opozice vůči agresivním Hitlerovým plánům našla svého vůdce v osobě generála Ludwiga Becka¹⁾, šefa generálního štábu, který později převzal vedení hnutí odporu proti Hitlerovi. Beck postřehl, že bude-li Hitlerova taktika směřující k záměrnému vyvolání rizika války s Velkou Británií, Francií a Sovětským svazem realizována i přes rady nejvyšších generálů, způsobí porážku Německa. Pátého května napsal první z řady memorand, v němž se rozhodně postavil proti akcím tohoto typu. Byly to vynikající texty, jež promlouvaly otevřeně o nepříjemných skutečnostech, vyznačovaly se solidní argumentací a logikou. Ačkoliv Beck přecenil sílu vůle Anglie a Francie a sílu francouzské armády, pokud jde o Německo, pak byly neobyčejně přesné.

Beck byl přesvědčen a psal o tom v memorandu z 5. května, že německý útok vyvolá evropskou válku, v níž Anglie, Francie a Rusko vystoupí proti Německu, přičemž Spojené státy budou arsenálem pro západní demokracie. Německo nebude s to vyhrát takovou válku. Již pouhý nedostatek surovin znemožní vítězství.

Hitler se však se svými plány výbojů nedal zastavit a nyní Beck tvrdil, že generálové dosáhli meze, po níž mohli být loajální. Jestliže by Hitler naléhal na válku, pak by oni všichni rezignovali. V takovém případě, argumentoval Beck, by válka nebyla možná, protože by nebyl nikdo, kdo by velel armádě.

Nahore: Generálplukovník Ludwig Beck.

Hitler na přehlídce gardy SS před budovou Krollovy opery, únor 1938

Julius Streicher (vpravo), „člověk z lidu“, vítá starého kamaráda. Streicher byl vydavatelem anti-semitského listu *Der Stürmer*.

Beck byl nyní povzbuzen jako nikdy předtím v životě. Náhle ho osvětila myšlenka o celkovém šilenství Třetí říše, její tyranii a korupci. Německý národ musí být osvobozen od nacistického jařma. Je třeba se vrátit ke státu, v němž vládne právo.

Beck uspořádal tajné setkání velicích generálů, aby mohl přistoupit k realizaci tohoto cíle. Jeho ar-

gumenty učinily hluboký dojem na většinu z nich, ale nebyly podniknuty žádné rozhodné kroky. Setkání smetánky německé armády neskončilo výzvou k vypořádání se s Hitlerem. K tomu nikdo nenalezl odvahu. Beckovi se zdálo, že byl opuštěn zbabělými bratry – důstojníky. Proto 18. srpna rezignoval. V normálních podmínkách by rezignace šéfa

Hitler při štábním cvičení v roce 1937. Vlevo generál Halder, vpravo generál von Fritsch.

generálního štábu v přelomovém období a zvláště někoho tak respektovaného, jako byl generál Beck, vyvolala doslova bouři ve vojenských kruzích a dokonce ohlas v zahraničí. Ale Hitler opět prokázal svou mazanost. Ačkoli přijal Beckovu rezignaci ihned a s velkou úlevou, zakázal o ní jakoukoli zmínku v tisku, a dokonce i v úředním vládním a vojenském tisku. Přikázal též propuštěnému generálovi a jeho druhům, aby si tuto skutečnost ponechali pro sebe. Nic nenasevňuje tomu, že by se v této době dostaly zprávy o neshodách ve velení německé armády do britské a francouzské vlády. Je též pravděpodobné, že se vlády v Paříži a Londýně nedozvěděly o této zprávě až do konce října, kdy byla oficiálně oznámena v Berlíně. Kdyby o tom věděly, pak lze spekulovat, že by se dějiny ubíraly jiným směrem.

Samotný Beck se smyslem pro vlastenectví a loajalitu vůči armádě, nevyvinul žádné úsilí, aby obrátil pozornost veřejnosti na svůj odchod. Byl však velmi rozčarován, že ani jeden generál z těch, kteří s ním souhlasili a podporovali nutnost opozice vůči válce, nešel v jeho stopách a nerezignoval. Nepokoušel se je však přesvědčit. „Byl,“ jak se o něm později vyjádřil Hassell²⁾, „čistým Claussewitzem³⁾ bez Blücherovy⁴⁾ či Yorkovy⁵⁾ jiskry,“ člověkem zásad a myšlení, ale nikoli činu. Byl znechucen, že Brauchitsch jako hlavní velitel armády ho zklamal v rozhodujícím okamžiku dějin německého národa. Beckův životopisec a přítel se vyjádřil o několik let později o generálově „hluboké hořkosti“, když hovořil o svém starém veliteli. Při takových příležitostech se trásl rozrušením a bručel: „Brauchitsch mě v kritické chvíli nechal samotného.“

Beckovým nástupcem ve funkci šéfa generálního štábu armády se stal Franz Halder, i když jeho jmenování Hitler držel v tajnosti několik týdnů až do konce krize. Halderovi bylo 54 let a pocházel ze staré bavorské rodiny s vojenskými tradicemi. Jeho otec byl generálem. On sám se specializací dělostřelec sloužil za první světové války jako mladý důstojník ve štábu knížete Rupprechta. Ačkoli se těsně po válce přátelil v Mnichově s Röhmem, což mohlo být v Berlíně podezřelé, rychle udělal kariéru a poslední rok sloužil jako Beckův zástupce. Beck ho doporučil Brauchitschovi jako svého nástupce, poněvadž byl přesvědčen, že Halder sdílí jeho názory.

Halder byl šéfem německého generálního štábu jako první Bavoran a první katolík vůbec, což bylo důležitou odchylkou od staré protestantské pruské tradice, která vládla v důstojnickém sboru. Halder měl široké intelektuální zájmy, se zvláštní zálibou pro matematiku a biologii (na můj první pohled vypadal jako univerzitní profesor matematiky či přírodních věd), zbožný křesťan, bezpochyby byl duchaplný a vzdělaný, aby se mohl stát Beckovým nástupcem. Zůstává však otázkou, zda mu jako jeho odstupujícímu předchůdci nechyběla schopnost zaujetí rozhodujících stanovisek v příslušném okamžiku. Jestliže mu nechyběla, pak by měl mít v od-

povídající situaci tolik silné vůle, aby bagatelizoval přísahu věrnosti, již složil Vůdci a statečně vystoupil proti němu. Halder, stejně jako Beck, přestože zpočátku nepřistoupil k silici konspiraci proti Hitlerovi, věděl o ní a byl připraven ji podporovat stejně jako Beck. Jako nový šéf generálního štábu se stal klíčovou postavou v prvním významném spiknutí, směřujícím ke svržení diktátora Třetí říše.

1) **Ludwig Beck** (1880 – 1944), v armádě od roku 1898, 1933 – 1938 šéf generálního štábu, podílel se na vytváření wehrmachtu. Byl odvolán pro rozpory s Hitlerem, odešel z armády. Byl nominálním vůdcem protihitlerovského tzv. hnutí 20. července 1944. Po atentátu na Hitlera měl převzít funkci hlavy státu. Byl zastřelen.

2) **Christian August Ulrich Hassell** (1881 – 1944). Diplomát. Po studiu práv vstoupil do zahraničních služeb. 1911 vicekonzul v Ženevě. Po zranění v 1. svět. válce byl vládním radou ve Štětíně. V roce 1918 vstoupil do *Deutsche Volkspartei* (DNVP). Po r. 1919 byl opět v zahraničních službách, v r. 1932 byl vyslancem v Římě. Jako pruský šlechtic a diplomat staré školy odmítal nacistický režim a roku 1938 dal své funkce k dispozici. 1938 navázal kontakty s Carlem Friedrichem Goerdelerem, L. Beckem a Johannesem Popitzem. Stal se jejich politickým expertem a byl považován za budoucího ministra zahraničí v Goerdelerově vládě. Byl ve spojení s britskými a americkými diplomaty. 20. 7. 1944 byl zatčen, a téhož dne popraven. Jeho deníky *Vom anderen Deutschland* byly zveřejněny (1946).

3) **Carl von Clausewitz** (1780 – 1831), pruský generál; 1830 ředitelem Všeobecné válečné školy v Berlíně. Proslul dílem *O válce*, jemuž věnovali pozornost vojáci téměř celého světa. Obsahuje ještě dnes platnou definici války, kterou vidí jako „pokračování politiky jinými prostředky“.

4) **Gebhard Leberecht Blücher** (1742 – 1819), pruský polní maršál, velel za osvobozovací války (1813 – 1815) slezské armádě. Velel v bitvě národů u Lipska (1813). Dosáhl s Wellingtonem vítězství u Waterloo.

5) **Johann David Ludwig Yorck von Wurttemberg** (1759 – 1830), pruský polní maršál. 1812 velel v napoleonském tažení do Ruska; 30. 12. 1812 uzavřel s Rusy v Tauroggu smlouvu o neutralitě.

Nahoře: Návrat Hitlera z Itálie (1938).

Německé tanky (1938).

Vznik konspirace proti Hitlerovi

Na následující straně:
Německé územní
zisky od roku 1935
do vypuknutí války.

Po pěti a půl letech vlády nacionálního socialismu hrstce Němců, kteří se postavili proti Hitlerovi, bylo jasné, že pouze armáda se svou fyzickou silou jej může svrhnout. Střední a vyšší třída a dělníci i kdyby chtěli povstat, neměli k dispozici vhodné prostředky. Neměli žádnou organizaci, protože existovala pouze nacionálně socialistická strana, a samozřejmě neměli zbraně. Později se mnoho psalo o německém hnutí odporu, ale od počátku do konce byl slabý a malý, ačkoli se na něm podílela hrstka odvážných a slušných lidí, kterým bohužel chyběla podpora.

Samotná podpora hnutí odporu byla velmi obtížná v policejním státě, v němž vládl teror a špehování. A kromě toho, jak mohla malá skupina (nebo i velká skupina, kdyby vůbec existovala) vystoupit proti kulometům, tankům, a plamenometům z SS?

Opozice proti Hitlerovi se formovala na počátku z civilních osob. Generálové, jak je zřejmé, byli příliš spokojeni se systémem, který rozbořil omezení z versailleského míru a přidělil jim ještě jednu ambiciózní úkoly odpovídající jejich tradicím, totiž budování velké armády. Ironií bylo, že přední civilisté, kteří stanuli v čele opozice, sloužili dříve Vůdci na důležitých postech. Zpočátku se většina z nich přiklonila k nacismu s nadšením, jež zaniklo, když si v roce 1937 uvědomili, že Hitler vede Němce do války, a to do války předem prohrané.

„Jedním z nich, který si to nejdříve uvědomil, byl Carl Goerdeler¹⁾, starosta Lipska, jenž byl jmenován Brüningem říšským ministrem pro cenový dohled. Na tomto místě pracoval tři léta i za Hitlerovy vlády. Byl duší konzervativcem a monarchistou; zbožný protestant, schopný, energický a inteligentní, ale rovněž nerozvážený a tvrdohlavý. V roce 1936 se rozešel s nacisty kvůli antisemitismu a intenzivnímu zbrojení. Rezignoval na obě funkce a celým srdcem a myslí se angažoval proti Hitlerovi. Jedním z jeho prvních kroků byla cesta do Francie, Velké Británie a Spojených států v roce 1937, aby je diskrétně varoval o hrozbě ze strany nacistického Německa.

Osvícení se dotklo o něco později i dvou dalších potenciálních konspirátorů, Johannese Popitze, pruského ministra financí, a dr. Hjalmara H. G. Schachta²⁾. Oba získali nejvyšší vyznamenání NSDAP, tj. Zlatý čestný odznak za zásluhy o rozvoj ekonomiky Německa pro válečné potřeby. Oba dva pochopili v roce 1938 skutečné Hitlerovy cíle. Žádnému z nich však ve vnitřních opozičních kruzích nevěřili vzhledem k jejich minulosti a charakteru.

Schacht byl příliš oportunistický a diplomat Ulrich von Hassell poznamenal ve svém deníku, že prezident Říšské banky měl sklon „mluvit jedno a činit něco zcela jiného“, a jak tvrdil, tento názor pak sdíleli generálové Beck a von Fritsch. Popitz byl inteligentní, ale nestálý. Vynikající znalec řečtiny, ale také významný ekonom. Spolu s generálem Beckem a Hassellem byl členem Střeďního klubu, skupiny 16 intelektuálů, kteří se scházeli jednou za týden, aby diskutovali o filozofii, historii, umění, vědě a literatuře. Tento klub se během doby stal jedním z center opozice.

Němečtí vojáci *Legionu Kondor*, Španělsko 1939. Hitler a Mussolini vyslali posilu pro pravavicové nacionalisty generála Franka ve španělské občanské válce.

Ulrich von Hassell se stal pro představitele hnutí odporu jakýmsi poradcem v otázkách zahraničních věcí. Jeho depeše jako velvyslance v Římě v době války v Habeši a za španělské občanské války obsahovaly mnoho rad pro Berlín, jak udržet Itálii v kontaktu s Velkou Británií a Francií. Byl příliš

kulturní, než aby pocítoval něco jiného, než pohrdání vulgárností nacionálního socialismu. Avšak dobrovolně na službu režimu nerezignoval. Byl zbaven diplomatického postu v období velkého míchání karet, které Hitler provedl 4. února 1938 ve vojenských a politických kruzích a na ministerstvu zahraničních věcí. Hassell, potomek staré hannoverské šlechtické rodiny, který se oženil s dcerou velkoadmirála von Tirpitz³⁾, zakladatele německého námořnictva, gentleman staré školy, stejně jako jini z jeho společenské vrstvy byl šokován, když ho nacisté odmítli, aby se zabýval činností směřující k jejich pádu. Když se to již stalo, tento citlivý, inteligentní a neklidný člověk se oddal tomuto úkolu a nakonec mu obětoval svůj život, když podlehl barbarské smrti po spiknutí 20. července 1944.

Mnoho jiných, méně známých a většinou mladých lidí se postavilo na odpor proti nacistům od počátku a postupně rozšiřovali své řady a tvořili různé odbojové skupiny. Jedna z osobností s intelektuální převahou v těchto skupinách byl Ewald von Kleist⁴⁾, šlechtic, potomek velkého básníka. Spolupracoval úzce s Ernstem Nickischem, dřívějším sociálním demokratem a vydavatelem listu *Widerstand* (Odpor) nebo s Fabianem von Schlabrendorffem, mladým právníkem, pravnukem barona von Stockmara, osobního lékaře a tajného rady královny Viktorie. V ilegální opozici byli též přední odboráři vůdci, jako byl Julius Leber, Jakob Kaiser⁵⁾ a Wilhelm Leuschner. A konečně dva policejní úředníci Artur Nebe, šéf kriminální policie, a mladý důstojník Bernd Gisevius, kteří se osvědčili jako důležité pomocníci při rozvíjení konspirace. Gisevius se stal oblíbencem americké prokuratury v Norim-

Montážní linka „Kubelwagenu“, německé obdoby jeepu v automobilce Volkswagen ve Wolfsburgu.

berku a napsal knihu, která vrhá mnoho světla na protihitlerovské spiknutí, ačkoli většina historiků bere knihu i autora s rezervou.

V hnutí odporu byli zapojeni také někteří potomci vážených německých rodin: hrabě Helmut von Moltke⁶⁾, prasnovec slavného maršála, nazvaný podle *Kreisauer Kreis*, sídla hraběte H. J. von Moltkeho u Świdnice (dnes Krzyżowa v Dolním Slezsku); hrabě Karl Ludwig von Guttenberg⁷⁾, vydavatel nekompromisního katolického měsíčníku, hrabě Albrecht Bernstorff⁸⁾ a pastor Dietrich Bonhoeffer, potomek významných protestantských duchovních, který považoval Hitlera za Antikrista a věřil, že je povinností křesťana jeho „vyeliminování“.

Téměř všichni tito schopní a aktivní lidé vytrvali ve své činnosti i přes věznění, mučení, exekuce, a úkladné vraždy SS.

Po dlouhou dobu toto malé jádro civilního odporu nebylo tak úspěšné, aby zaujalo armádu svou činností. Maršál von Blomberg⁹⁾ v Norimberku doložil: „Před rokem 1938 – 1939 se němečtí generálové nepostavili proti Hitlerovi. Neměli důvod, protože jeho činnost přinášela výsledky, které požadovali.“ Existoval určitý kontakt mezi Goerdelerem a generálem Hammersteinem¹⁰⁾, ale hlavní velitel německé armády byl ve výslužbě od roku 1934 a měl omezený vliv na aktivně sloužící generály. V prvních letech nacistického režimu se Schlabrendorff dohodl s plukovníkem Hansem Osterem, hlavním asistentem admirála Canarise z Abwehru, zpravodajské služby OKW, a poznal, že je nejen horlivým antifašistou, ale usiluje také o navázání spolupráce mezi vojáky a civilisty. K tomu však až do zimy 1937/1938, kdy byli generálové vystaveni postupně otřesům, nedošlo. Překvapením byl rozhodný tlak

Hitlera rozpoutat válku, přeskupit vojenské velení a hanebné jednání s generálem von Fritschem.

Tehdy si někteří důstojníci uvědomili ohrožení Německa ze strany nacistického diktátora. Demise generála Becka koncem srpna roku 1938 spolu s rostoucí hrozbou, vyvolanou československou krizí, vedly k dalšímu procitnutí. Ačkoli žádný z Beckových vojenských kolegů nešel v jeho stopách, vzor jeho nadějí, bylo hned jasné, že poražený náčelník generálního štábu byl osobností, kolem níž by se mohli zformovat jak neústupní generálové, tak i vůdcové civilní opozice, poněvadž obě skupiny ho respektovaly a věřily mu.

Nyní již bylo oběma stranám zřejmé, že pouze síla byla s to zadržet Hitlera a sílu měla pouze armáda. Kdo však mohl v armádě stanout v čele opozice? Ani Hammerstein a dokonce ani Beck, protože oba již byli ve výslužbě. Bylo zapotřebí generálů, kteří v té době veleli oddílům v Berlíně a kolem něho, a proto mohli jednat rychle a účinně. Generál Halder, nový šéf generálního štábu, neměl žádné oddíly pod osobním velením. Generál von Brauchitsch měl pod sebou celou armádu, ale až do konce mu nevěřili. Konspirátoři cítili, že jeho autorita by byla užitečná, mohla by být však využita jenom v krajním případě.

A tak se poznalo, že část klíčových generálů sympatizuje s hnutím a byli vtaženi do klíčící konspirační. Tři z nich stáli v čele jednotek důležitých pro úspěch tohoto záměru: generál Erwin von Witzleben, velitel Wehrkreis III, jenž zahrnoval Berlín a jeho okolí, generál hrabě von Brockdorff-Ahlefeld, velitel posádky v Postupimi, tvořené 23. pěchotní divizí; a generál Erich Höpner, který velel divizi pancéřových vojsk v Durynsku. Tato divize

by v případě nutnosti odrazila oddíly SS z Mnichova, kdyby se snažily přijít na pomoc Berlínu.

Podle plánu, který byl upřesněn koncem srpna, měli konspirátoři uvěznit Hitlera v okamžiku vydání posledního rozkazu k útoku na Československo a postavit ho před jeden z jeho vlastních lidových soudů s obviněním, že jednal nerozváženě a vrhl Německo do víru evropské války, a proto není vhodné, aby vládl. Mezitím by měla na krátké přechodné období převzít moc vojenská vláda, po níž by vznikla prozatímní vláda v čele s některým významným civilním politikem. Konzervativní, demokratická vláda by pak byla vytvořena ve vhodné době.

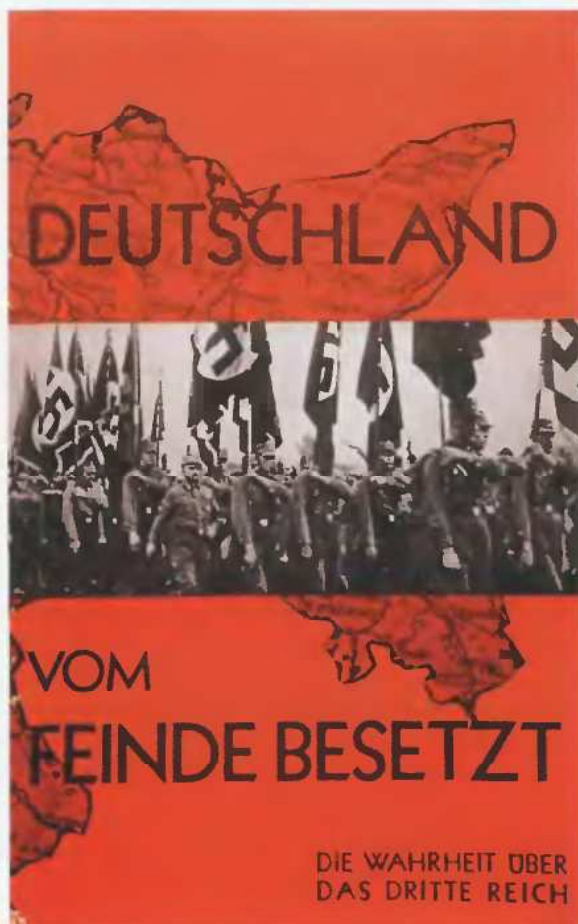
Úspěch převratu spočíval ve dvou okolnostech, které měli ovlivnit dva významní konspirátoři: generálové Halder a Beck. První okolností byla synchronizace. Halder dojednal s OKW, že osobně 48 hodin předem získá informace o posledním Hitlerově rozkazu k obsazení pohraničních území Československa. To by mu poskytlo čas, aby realizoval spiknutí, zatímco oddíly překročí československou hranici. Tímto způsobem by byl s to nejen zatknout Hitlera, ale rovněž zabránit tragickému kroku, vedoucímu k válce.

Druhým činitelem bylo Beckovo umění přesvědčit. Jeho úkolem bylo přesvědčit nejprve generály a potom německý lid (v době plánovaného procesu s Hitlerem), že obsazení Československa by znamenalo vstup Anglie a Francie do konfliktu, který by přerostl v evropskou válku. Pro tuto válku nebylo Německo připraveno a určitě by ji prohrálo. Úsili zachránit Německo před evropským konfliktem bylo podstatou Beckových memorand během celého léta a stalo se základem všech jeho aktivit. Jedinou cestou k dosažení cíle bylo svržení Hitlera.

Na neštěstí pro Becka a pro budoucnost světa to byl Hitler a nikoli šéf generálního štábu ve výslužbě, jenž přesněji zhodnotil možnosti.

Beck, kulturní Evropan, se smyslem pro historii, připouštěl, že Anglie a Francie budou vědomě obětovat své vlastní zájmy a intervenovat v případě německé invaze do Československa. Beck intuitivně prožíval historii, nikoli však současnou politiku. Politický smysl měl naopak Hitler, který se nyní cítil posílen ve svém názoru, že premiér Chamberlain raději obětuje Československo, než aby zahájil válku, a v tomto případě Francie nesplní své smluvní závazky vůči Praze.

Wilhelmstrasse (Říšské ministerstvo zahraničních věcí) analyzovalo depeše zveřejněné v newyorských novinách ještě 14. května, v nichž londýnští korespondenti podávali zprávy z „neoficiálního“ oběda s Chamberlainem u Lady Astor. Britský premiér sdělil, což zaznamenali novináři, že ani Anglie, ani Francie, a pravděpodobně ani Sovětský svaz neprijdou Československu na pomoc v případě německého útoku. Podle něho československý stát nemůže existovat v současné podobě, a Anglie v zájmu udržení míru podporovala předání Sudet Německu. Němci si rovněž dobře povšimli, že kromě zlostných otázek v Dolní sněmovně Chamberlain nepopřel správnost amerických hlášení.

„Německo okupované nepřítelem“. Propagandistická publikace, kterou napsali němečtí političtí emigranti jako „pravdu o Třetí říši“.

Prvního června hovořil premiér zčásti neoficiálně s britskými dopisovateli a o dva dny později *The Times* publikovaly první ze svých úvodníků, které měly vyvrátit stanovisko Československa. Článek totiž naléhal na vládu v Praze, aby souhlasila s „právem na sebeurčení“ národnostních menšin, „i kdyby to mělo znamenat jejich odtržení od Československa“ a poprvé navrhl plebiscit jako způsob volby budoucnosti pro sudetské a jiné Němce. O několik dní později německé velvyslanectví v Londýně informovalo Berlín, že úvodník *Timesu* se opíral o neoficiální Chamberlainovy úvahy a odrážel jeho názory. Osmého června velvyslanec von

Hitler a dr. Schacht, prezident Říšské banky.

Dirksen uvědomil Wilhelmstrasse, že Chamberlainova vláda by ráda viděla oddělení Sudet od Československa pod podmínkou, že to bude výsledek plebiscitu „bez užití síly ze strany Německa“.

To všechno muselo Hitlera uspokojit. Zprávy z Moskvy nebyly rovněž špatné. Koncem června Friedrich Werner, hrabě Schulenberg, německý velvyslanec v Sovětském svazu, předal do Berlína zprávu, že Sovětský svaz „pravděpodobně nevystoupí na obranu buržoazního státu“, tzn. Československa. Třetího srpna Ribbentrop informoval důležitější německá diplomatická zastoupení, že pravděpodobnost intervence Anglie, Francie nebo Sovětského svazu při obraně Československa je jen velmi mizivá.

Téhož dne, 3. srpna, vyslal Chamberlain do Československa lorda Runcimana s osobní misí jako „zprostředkovatele“ v sudetské krizi. V den jeho příjezdu jsem byl v Praze a zúčastnil se jeho tiskové konference. Po jejím ukončení a po rozhovorech s osobnostmi, jež ho doprovázely, jsem si do svého deníku zapsal, že „celá Runcimanova mise smrdí“. Ostatně její ohlášení v Dolní sněmovně 26. července provázal velmi vyhýbavý Chamberlainův projev, v tradicích britského parlamentu výjimečný. Premiér řekl, že vysílá Runcimana „s odpovědí na žádost československé vlády“. Pravdou bylo, že Chamberlain Runcimana pražské vládě vnutil. Premiérovo tvrzení však zakrývalo velkou lež. Všichni včetně Chamberlaina věděli, že „zprostředkovatelská“ Runcimanova mise mezi pražskou vládou a představiteli sudetských Němců byla absurdní

Ernst Niekisch, bývalý sociální demokrat, vydavatel protifašistického listu *Widerstand* (Odpor).

a předem předurčená k neúspěchu. Konrád Henlein, vůdce sudetských Němců, neměl odpovídající plně moci, a nemohl tedy jednat⁽¹⁾. Řešení sporu měla Praha a Berlín. Moje záznamy v deníku v těchto dnech svědčí o tom, že Češi dobře věděli, že Chamberlain vyslal Runcimana, aby připravil cestu pro předání sudetského území Hitlerovi. Byl to diplomatický trik.

Léto 1938 právě skončilo. Runciman se motal trochu po Sudetech a trochu po Praze, a činil stále přátelská gesta vůči sudetským Němcům. Současně však stupňoval požadavky vůči pražské vládě, aby jim přiznala to, co požadovali. Hitler, jeho generálové a ministr zahraničních věcí byli velmi zaměstnáni. Dvacátého třetího srpna hostil Vůdce maďarského regenta admirála Miklóse Horthyho a členy maďarské vlády na palubě pancéřové lodě *Patria* během námořních manévru v Kielské zátocce. Hitler jim řekl, že jestliže se chtějí dostat na českou hostinu, pak si musí pospíšet. „Ten, kdo chce sedět u stolu,“ jak to formuloval, „musí alespoň pomáhat v kuchyni.“ Italský velvyslanec Bernardo Attolico byl rovněž hostem na lodi.

Když se snažil získat od Ribbentropa datum „německé invaze do Československa“, aby se Mussolini mohl připravit, uslyšel od německého ministra zahraničí vyhýbavou odpověď. Bylo jasné, že Němci ne zcela věřili v diskretnost svého fašistického spojence. Pokud jde o Polsko, byli si jisti svou pozicí. Po celé léto velvyslanec von Moltke ve Varšavě předával do Berlína zprávy, že Polsko nejen odepře Československu pomoc, ale také nedovolí Sovětskému svazu přechod jeho oddílů a přelet letadel přes polské území.

Kromě toho Józef Beck, polský ministr zahraničí, se díval chtivýma očima na Český Těšín a území kolem něho. Beck prokázal tragickou krátkozrakost, v tomto roce ostatně v Evropě tak rozšířenou, jež se nakonec ukázala katastrofálněji, než si to mohl vůbec představit.

Ve vrchním velitelství branné moci (OKW – Oberkommando der Wehrmacht) a ve Vrchním velitelství pozemních vojsk (OKH) vládla horečná situace. Byly dopracovávány poslední plány, jež měly připravit ozbrojené síly na zásah proti Československu v období do 1. října. 24. srpna plukovník Jodl z OKW napsal pilné memorandum Hitlerovi zdůrazňující, že „stanovení přesného termínu incidentu, který bude záminkou německé vojenské intervence, je velmi důležité“. Závisela na tom, jak objasňoval synchronizace Dne X. „Není možno zahajovat nějaká opatření před X minus 1, pro něž se nenajde zdůvodněné vysvětlení, v opačném případě vyjde najevo naše účast v přípravě tohoto incidentu.“

Dvanáctého září Hitler pronesl brutální a bombastický projev přetékající jedem proti československému státu. Poslouchaly ho nadšeně davy fanatiků, které se shromáždily na ohromném stadionu v Norimberku. Reakce byly okamžité. V Sudetech propukl puč, ale pražská vláda ho po dvou dnech úporného boje nasazením vojsk a za vyhlášení výjimečného stavu potlačila.

Příštího dne francouzská vláda zasedala celý den, avšak rozhodnutí, zda má realizovat smluvní závazky vůči Československu v případě nevyhnutelného napadení ze strany Německa, nepadlo. Týž večer byl britský velvyslanec v Paříži pozván k naléhavému jednání s francouzským premiérem Edouardem Daladierem. Daladier apeloval na Neville Chamberlaina, aby se okamžitě pokusil dohodnout se co nejlépe s německým diktátorem. Téže noci v 23.00 hod. odeslal britský premiér Hitlerovi naléhavou depeši:

„V souvislosti s vyostřující se kritickou situací navrhuji svůj okamžitý příjezd, abych se s Vámi setkal za účelem nalezení mírového řešení. Navrhuji svůj přilet letadlem a jsem připraven odletět zítra.“

Kapitulace Západu, která měla dosáhnout svého vrcholu v Mnichově, započala.

1) **Carl Friedrich Goerdeler** (1884 – 1945), 1930 – 1937 starosta Lipska, 1931/32 a 1934/35 říšský ministr pro cenový dohled; po roce 1939 přední postava hnutí odporu proti Hitlerovi, měl obsadit funkci kancléře v nové vládě po atentátu na Hitlera 20. 7. 1944. 10. září 1944 byl odsouzen k smrti a st'at na příkaz Hitlera (2. 2.).

2) **Hjalmar Schacht** (1877 – 1970), něm. bankér, 1923 říšský měnový komisař, 1923 – 1930 a 1933 – 1939 prezident Říšské banky; 1934 – 1937 říšský ministr hospodářství. Vytvořil finanční předpoklady pro získávání pracovních sil a pro vyzbrojování. 1944/45 v koncentračním táboře. Norimberským vojenským tribunálem byl osvobozen.

3) **Alfred von Tírpitz** (1849 – 1930). V letech 1897 – 1916 státní tajemník Říšského námořního úřadu; od 1911 velkoadmirál; 1916 odešel z armády, když neuspěl s požadavkem nemečného nasazení ponorek. 1917 spoluzakladatel Vlastenecké fronty; 1924 – 1928 člen Říšského sněmu za Německou národní lidovou stranu.

4) **Ewald Kleist – Schmenzin** (1890 – 1945); německý politik, od r. 1932 bojoval proti spolupráci konzervativců s nacisty, od podzimu 1938 udržoval kontakty s britskými politiky při přípravě státního převratu proti Hitlerovi. Po 20. 7. 1944 byl odsouzen a v únoru 1945 popraven.

5) **Jakob Kaiser** (1888 – 1961); knihvazač, 1919 – 1924 jednatel Všeobecného spolku křesťanských odborů spolu s Wilhelmem Leuschnerem, 1938 zatčen. V r. 1945 patřil k zakladatelům odborů CDU. 1949 odešel do západního Německa a v letech 1949 – 1957 byl ministrem pro celoněmecké otázky.

6) **Helmut, hrabě von Moltke** (1800 – 1891), pruský maršál, 1823 přešel z dánských do pruských služeb, 1836 – 1839 instruktorem v Turcku, 1858 – 1888 náčelník pruského gen. štábu. Měl důležitý podíl na vítězství Pruska nad Rakouskem v bitvě u Hradce Králové (1866), a Francií (1870 – 71).

7) **Karl Ludwig, svob. pán von Guttenberg** (1902 – 1945). Od r. 1922 studoval právo a historii v Mnichově. Patřil k okruhu „konzervativní revoluce“. Od r. 1934 vydával *Zeitschrift für Geschichte, Tradition und Staat, Weiße Blätter*. Od roku 1939 patřil Guttenberg, jenž byl švagrem Clause, hraběte Schenke v. Stauffenberga, k hnutí odporu kolem L. Becka a Ulricha von Hassella. Za druhé světové války byl důstojníkem v záloze. Po atentátu na Hitlera 20. 7. 1944 byl zatčen a bez soudu popraven.

8) **Albrecht hrabě von Bernstorff**, (1890 – 1945), diplomat; studoval v Oxfordu, vstoupil do diplomatických služeb, 1920 – 1922 říšský komisař pro okupované území v Koblenzi; brzy byl povolán na německé velvyslanectví v Londýně. Zasloužil se o rozvoj německo-britských vztahů. V roce 1933 odmítl další setrvání v diplomatických službách a vstoupil do Berlínského bankovního domu A. E. Wassermann. Zasažoval se zde o židy pronásledované režimem. 1940 byl vězněn v Dachau, 1943 opět vězněn, nejprve v Ravensbrücku a později v berlínském vězení na Lehrter Strasse, kde byl gestapem zavražděn.

9) **Werner Eduard Fritz von Blomberg**, (1878 – 1946), polní maršál; na Hindenburgovo doporučení se stal 30. 1. 1933 říšským ministrem války, 1935 vrchním velitelem wehrmachtu; přívrženec Hitlera. 1938 musel odstoupit vzhledem k nerovnému sňatku.

10) **Kurt von Hammerstein-Equord** (1878 – 1943), prasynovec generála Hanse von Hammersteina-Equorda. V první svět. válce byl důstojníkem generálního štábu. V roce 1918 vstoupil do republikánské vlády a podílel se na budování Reichswehru. Váhal s účastí na Kappově puči. Roku 1930 byl jako generál pěchoty šéfem armádního velení. Usiloval o nezávislé velení armády. 1933 však neuspěl a 1934 odstoupil. Udržoval kontakty s gen. L. Beckem a Fr. Halderem. 1939 byl opět sesazen.

11) Rozhovory byly zahájeny 4. srpna 1938 s E. Benešem a čs. vládou, Sudetoněmeckou stranou (SDP) a později i Německou sociálně dem. stranou (DSAP). Zatímco čs. vláda byla připravena vyjednávat a připravila několik návrhů, SDP trvala na splnění karlovarských požadavků. Po vypuknutí henleinovského puče v pohraničí a první schůzce N. Chamberlaina s A. Hitlerem byl 16. 9. 1938 W. Runciman povolán do Londýna, kde britské vládě doporučil vyřešit otázku německé menšiny odstoupením čs. pohraničí Německu. Toto řešení podporoval i Chamberlain a bylo pak v duchu politiky appeasementu vnuceno pražské vládě.

Nahoře vlevo: Pastor Dietrich Bonhoeffer byl důležitým činitelem německé opozice. Byl zavražděn nacisty po porážce spiknutí z 20. července 1944.

Dole vlevo: Hitler na slavnostech na počest Richarda Wagnera, svého oblíbeného skladatele. Vlevo Winifred Wagnerová, skladatelova snacha, po Hitlerově pravici Carl Goerdeler, tehdejší starosta Lipska, později významný činitel hnutí odporu.

Hitler ustupuje z propasti

„Snad jsem spadl z nebe!“ (Ich bin vom Himmel gefallen!), vykřikl Hitler, když si přečetl Chamberlainovu depeši. Byl překvapen, ale i nesmírně spokojen, že muž, který řídil osudy ohromné Britské říše, přijede k němu jako pokorný žadatel. Lichotilo mu, že Chamberlain, jemuž bylo 69 let a nikdy předtím necestoval letadlem, podnikne namáhavý sedmihodinový let do Berchtesgadenu v nejvzdálenějším místě Německa. Hitler neměl ani tolik smyslu pro slušnost, aby navrhl místo setkání na Rýně, a zkrátil tak britskému premiérovi cestu o polovinu.

Hitler zahájil rozhovory s Chamberlainem stejně, jako začínal své projevy, tzn. dlouhým řečením o tom, co vykonal pro německý národ, pro mír a pro anglicko-německé *rapprochement* (sblížení). Nyní měl vyřešit další problém. Tři miliony Němců v Československu se musí „vrátit“ do Říše. Potom se neočekávaně zeptal:

„Souhlasila by Anglie s odstoupením sudetského území nebo ne?“ Chamberlain vyjádřil uspokojení, že „nyní dospěli k jádru věci“. Samozřejmě odsekl, že nemůže dát závaznou odpověď, dokud se neporadí se svým kabinetem a Francouzi, ale dodal, že „o s o b n ě u z n á v á o p r á v ě n o s t o d t r ž e n í s u d e t s k é h o ú z e m í . C h c e s e v š a k v r á t i t d o A n g l i e , a b y s l o ž i l v l á d ě z p r á v u a z a j i s t i l j e j í p o d p o r u p r o s v o j e o s o b n í s t a n o v i s k o“.

Výsledkem této kapitulace v Berchtesgadenu byly všechny další události.

Když se britský premiér radil se svým kabinetem a s francouzskou vládou, Hitler dále pracoval na svých vojenských a politických plánech vstupu do Československa. V průběhu rozhovorů došlo k mnoha událostem, které způsobily, že Hitler váhal. Aby vyvolal válečnou horečku v řadách prostých lidí, uspořádal Vůdce v hlavním městě 27. září za soumraku přehlídku motorizované di-

vize v době, kdy desítky tisíc Berlíňanů odcházejí z kanceláří do ulic.

Skončilo to však velkým neúspěchem, alespoň pro Hitlera. Obyvatelé Berlína prostě nechtěli, aby se jim připomínala válka. Do svého deníku jsem si o této noci poznamenal: „Vyšel jsem do ulic a očekával nádhernou přehlídku. Představoval jsem si scény, známé z četby o roku 1914, kdy jásající davy házely květiny na pochodující vojáky a dívky přibíhaly a líbaly je. Ale dnes lidé mizeli v průchodech a podzemních podchodech a nechtěli se dívat na přehlídku. Hrstka těch, kteří zůstali, stála tiše na okrajích chodníků. Byla to nejotřesnější demonstrace proti válce, kterou jsem kdy viděl.“

Na Willhelmsplatzu, kde Hitler na balkoně přihlížel oddílům, nebylo ani 200 diváků. Vůdce vypadal mrzutě, později zlostně. Brzy vešel dovnitř a nechal defilující vojáky sobě napospas.“

V kancléřství ho čekaly rovněž nepříjemné věci. Depeše z Budapešti hovořila o tom, že Jugoslávie a Rumunsko informovaly maďarskou vládu, že vojensky vystoupí proti Maďarsku, jestliže Maďaři zaútočí na Československo. To by rozšířilo válku na Balkán, což si Hitler nepřál.

Zprávy z Paříže byly ještě vážnější. Německý vojenský atašé telegraficky oznamoval, že částečná francouzská mobilizace velmi připomíná všeobecnou mobilizaci, „že počítá se zakončením rozvinutí prvních 65 divizí na německé hranici šestý den mobilizace“. Proti takové síle měli Němci sotva tucet divizí. To Hitler dobře věděl.

Není však možno zjistit, zda Hitler věděl, že rozkaz o mobilizaci britského loďstva měl být vydán ještě též večer. Věděl zato, že Praha se vzbouřila. Paříž mobilizovala a Londýn ochladl. Věděl též, že jeho vlastní národ je apatický a generálové vystupovali proti válce a navíc termín posledního ultimáta ve věci Československa měl vypršet ve 14 hodin příštího dne.

Téže noci ve 22.30 hod. telegrafoval Hitler pilně Chamberlainovi do Londýna. Dopis měl umírněný tón, pečlivě vypočten na získání Chamberlainových sympatií. Premiér se rád chytil tohoto stěbla a odpověděl:

„Po přečtení Vašeho dopisu jsem přesvědčen, že můžete dosáhnout všechny důležité cíle bez války a bez prodlení.“

Příští den, 28. září, těsně před 14.00 hod., kdy mělo vypršet jeho ultimátum, se Hitler rozhodl. Urychleně vyslal pozvánku členům vlád Velké Británie, Francie a Itálie, aby se setkali s Vůdcem v Mnichově druhého dne v poledne, aby vyřešili otázku Československa. Představitelé Československa vůbec nebyli pozváni, aby byli přítomni, když se připravoval rozsudek smrti jejich státu.

Když Chamberlain přerušil projev v Dolní sněmovně, aby oznámil Hitlerovo pozvání na setkání za 11 hodin, zareagoval jednací sál masovou hysterií, do té doby v dějinách nevídanou. Zazněly di-

Fotografie komunistického aktivisty Ericha Honeckera z dokumentů Gestapa (1935). Honecker, později první a generální tajemník ÚV SED a předseda Státní rady (hlava státu) NDR.

Hitler se slavným automobilovým konstruktérem dr. Ferdinandem Porschem (nar. 1875 ve Vratislavicích nad Nisou) a Reichsleiterem Robertem Leyem.

voké výkřiky, dokumenty létaly vzduchem, mnozí tonuli v slzách a nad tou vřavou zazněl hlas, který vyjadřoval hluboké uspokojení všech: „Díky bohu za premiéra.“

Jan Masaryk, československý ministr, syn zakladatele československé republiky, hleděl z galerie diplomatů, a nemohl uvěřit vlastním očím. Později vykonal návštěvu u premiéra a ministra zahraničních věcí na Downing Street, aby se dově-

děl, zda jeho země, která bude muset obětovat vše, bude alespoň pozvána do Mnichova. Dozvěděl se, že nikoli, poněvadž Hitler si to nepřál. Masaryk učinil vše, aby se ovládl.

„Jestliže jste pánové, obětovali můj národ, aby byl zachován na světě mír,“ řekl nakonec, „jako první Vám budu blahopřát. Jestliže se to nepodaří, tak ať Vás chrání bůh.“

Gestapo a SA kontrolují dokumenty na venkovní straně berlínské kavárny, patrně v době kontroly pohybu Židů.

Mnichovská hanba

Rozhovory na konferenci v Mnichově, které byly zahájeny 29. září ve 12.45 hod., přinesly rozčarování. Představovaly něco více než obvyklé formality – předání toho, co chtěl Hitler slyšet a co požadoval v době, kterou si sám zvolil. Hitler již stačil vycítit, že jak Francie, tak Anglie přes zdání rozhodnosti, se rozhodnou pro všechno, jen aby se vyhnuly válce („Naši protivníci jsou malými červy“, řekl později svým generálům. „Viděl jsem je v Mnichově.“). Na každém kroku, čím více Chamberlain ustupoval, tím více Hitler požadoval a získával.

Těsně po jedné hodině po půlnoci 30. září připojili Hitler, Chamberlain, Mussolini a Daladier podpisy pod mnichovskou dohodu, jež dovolovala německé armádě vstoupit do Československa 1. října 1938, jak to plánoval Führer, a ukončit obsazení Sudet do 10. října. Hitler získal, co chtěl.

Chamberlain se triumfálně vrátil do Londýna. „Moji drazí přátelé“, oslovil jásající davy, „podruhé v našich dějinách se muž vrátil se ctí z Německa na Downing Street. Doufám, že je to náš mír.“

Times napsaly, že „žádný vítěz, vracející se z válečných polí, nebyl ozdoben vzácnějším vavřínovým věncem.“ Vzniklo spontánní hnutí sbírky „národního fondu vděčnosti“ na počest Chamberlaina, který on velkomyslně nepřijal. Pouze Duff Cooper, první lord admirality, rezignoval na účast v kabinetu. „Hlasem

volajícího na poušti“ bylo vystoupení Winstona Churchilla, který během diskuse v Dolní sněmovně stačil říci pouze památnou větu: „Utrpěli jsme úplnou porážku, v plném významu tohoto slova.“ Bohužel musel přerušit své vystoupení, a jak později napsal, do té doby, dokud bouře protestu proti jeho slovům neutichla.

V Praze panovala v té době úplně jiná nálada. Třicátého září v 6.20 ráno německý chargé d'affaires vytáhl z postele českého ministra zahraničních věcí dr. Kamila Kroftu¹⁾ a doručil mu text mnichovské dohody spolu se žádostí, aby Československo vyslalo v pět hodin odpoledne do Berlína dva představitele na první schůzku „mezinárodní komise“, která měla kontrolovat provádění této dohody.

Prezidentu Benešovi, který jednal celé dopoledne na Pražském hradě s politickými a vojenskými představiteli, nezbyvalo nic jiného, než se podřídit této dohodě. Anglie a Francie nejen, že zradily jeho zemi, ale nyní byly ochotny podpořit Hitlerovo vojenské vystoupení v případě odmítnutí mnichovských podmínek. Deset minut před první hodinou po půlnoci se Československo podrobilo „pod nátlakem ostatního světa“, jak tvrdila oficiální zpráva. „Zůstali jsme opuštěni. Jsme sami“, oznámil s hořkostí nový československý premiér generál Syrový²⁾.

Do samého konce vykonávaly Anglie a Francie nátlak na zemi, kterou podvedly a zradily. Téhož dne vyslanci Velké Británie, Francie a Itálie navštívili dr. Kamila Kroftu, aby zjistili, zda nevypukne povstání obyvatelstva proti kapitulaci.

Německý diplomat dr. Hencke popsal tuto scénu v depeši do Berlína: „Pokus francouzského vyslance vyjádřit účast dr. Kroftovi byla zadržena výčitkou československého ministra zahraničních věcí: „Tato situace nám byla vnucena silou, nyní všechno skončilo. Dnes je řada na nás, zítra přijdou na řadu další.“ Britský vyslanec jen stěží pronesl, že Chamberlain učinil vše, co mohl. Dostal tutéž odpověď jako francouzský vyslanec. Ministr zahraničí byl zcela zlomen a měl pouze jedno přání, aby všichni tři vyslanci opustili co nejrychleji jeho pracovnu.“

Prezident Beneš 5. října na nátlak Berlína abdikoval a když bylo zřejmé, že jeho život je ohrožen, odešel do exilu do Velké Británie. Dočasně ho zastupoval generál Syrový. 30. listopadu byl dr. Emil Hácha, předseda Nejvyššího soudu, člověk čestný, avšak slabý a vetší šedesátník, zvolen Národním shromážděním prezidentem Česko-Slovenska, oficiální název tzv. *druhé republiky* byl psán s pomlčkou.

To, co zbylo z Československa a co Chamberlain a Daladier nedali Němcům v Mnichově, začala jim nyní předávat tzv. Mezinárodní komise. Tento narychlo slepený orgán tvořili italský, britský a francouzský velvyslanec, český vyslanec v Berlíně a baron von Weizsäcker, státní tajemník na ministerstvu zahraničí (otec Richarda von Weizsäckera, prezidenta SRN v letech 1984 – 1994). Každá diskuse o dalším území pro Německo skončila rozhodnutím v jeho prospěch; ostatně nejednou pod vlivem hrozby použití síly ze strany Hitlera a OKW. A nakonec 13. října hlasovala komise proti plebiscitům, které se měly podle mnichovské dohody konat na sporných územích. Nyní již plebiscity nebyly vůbec zapotřebí.

Hitler a (zleva do
prava) generál von
Fritsch s generálem
von Blombergem.

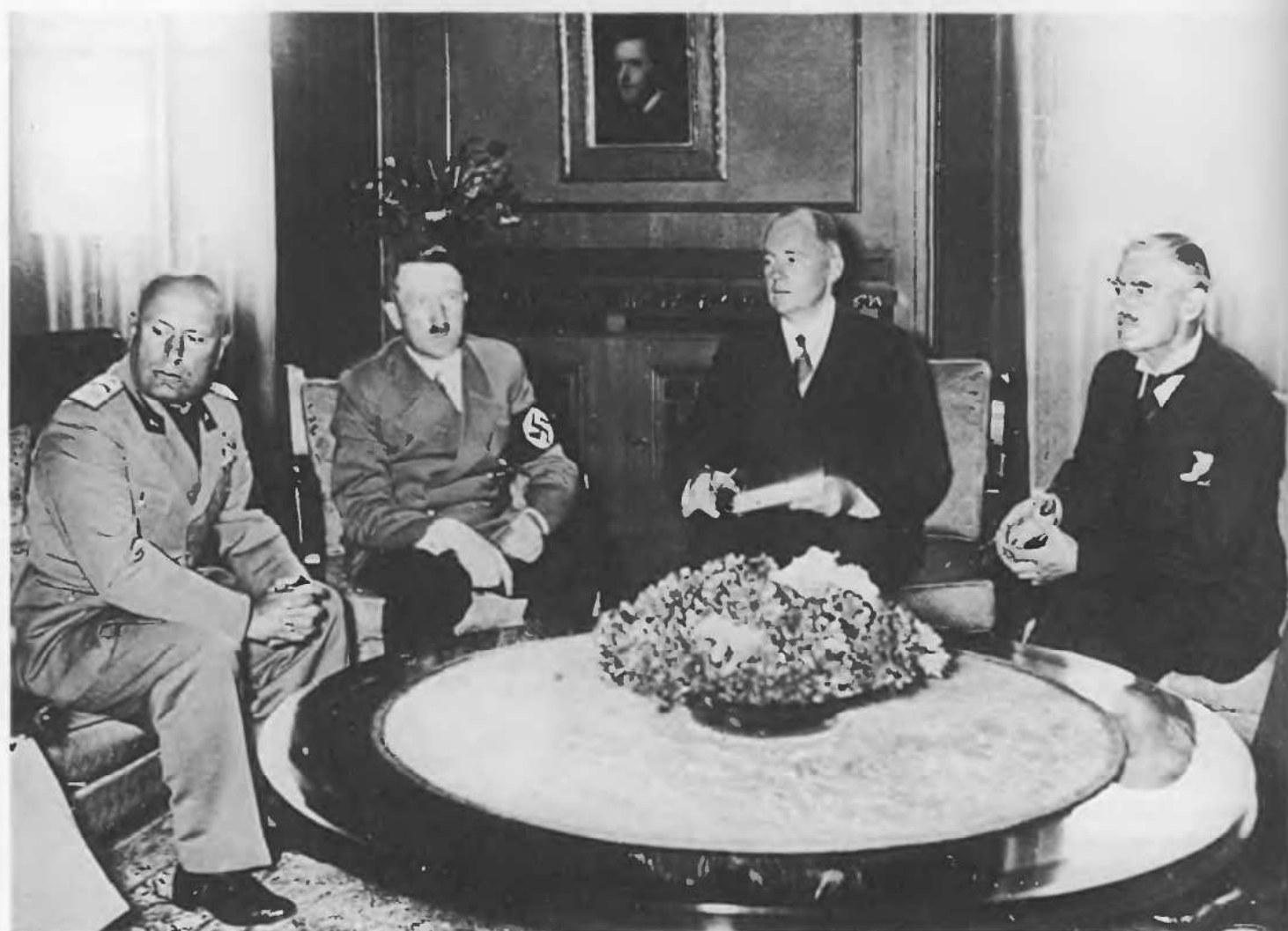

Předání hlášení o obsazení sudetských území Hitlerovi (1938).

Georges Bonnet, francouzský ministr zahraničních věcí (1938 – 1939), Edouard Daladier a generál Maurice Gustave Gamelin, vrchní velitel francouzských ozbrojených sil, Londýn, srpen 1938.

Poláci a Maďaři, po hrozbě vojenského zásahu proti bezbranné zemi, se vrhli nyní jako supi, aby také dostali část československého území. Polsko tlakem ministra zahraničí Józefa Becka získalo 1871 km². Po Mnichovu mu připadly politické okresy Fryštát a Český Těšín (2. – 3. 10. 1938). Československo tak ztratilo karvinské doly a železářny v Třinci. Československo muselo odstoupit 7 menších území na Kysucích a další na Oravě a Spiši, v oblasti Pienin (Červený Kláštor aj.). Z českých zemí se tak ocitlo v Polsku 228 000 obyvatel, z toho 133 000 bylo Čechů. Maďarsko získalo území mnohem větší. O nové hranici slovensko-maďarské již jednali Slováci sami. Nakonec však rozhodlo Německo s Itálií tzv. vídeňskou arbitráží 2. listopadu 1938. Maďarsku bylo odstoupeno vlastně celé jižní Slovensko. Předání proběhlo v šesti etapách od 5. do 10. listopadu 1938. Bylo odstoupeno i Komárno, Nové Zámky, Levice, Rožňava, Rimavská Sobota a Košice. Maďarsko získalo i jižní a nejúrodnější oblast Podkarpatské Rusi

s Užhorodem a Mukačevem. Hlavním městem nově vytvořené autonomní oblasti Československa se stal Chust. V Maďarsku se tak ocitlo 500 tisíc slovenských Maďarů a 272 tisíc Slováků.

Navíc muselo okleštěné a bezbranné Československo souhlasit s ustavením proněmecké vlády. Od této chvíle bylo Československo vydáno na milost vůdci Třetí říše.

Podle podmínek dohody bylo Československo s tehdejší rozlohou 140 508 km² okleštěno na 98 912 km². Ztratilo 29,6% území; ze 14 739 526 obyvatel zbylo 9 807 066 obyvatel, tj. o 33% méně. České země se z původních 78 870 km² zmenšily na 49 362 km² (ztratily 37,4% svého území), z 10 674 386 obyvatel jim zůstalo 8 804 876 (ztráta 35,9%). Slovensko se zmenšilo z původních 49 021 km² na 38 456 km² (ztratilo 21,8% území), z 3 329 793 obyvatel zůstalo 2 450 896 (úbytek 26,4%). Tehdejší Podkarpatská Rus se z původních 12 617 km² zmenšila na 11 094 km² (ztratila 12% území), z původních 725 357 obyvatel zůstalo 552 124 (ztráta 29,7%). Na odstoupeném území se nacházela všechna mohutná česká opevnění, tvořící nejvelkorysejší obrannou linii po francouzské Maginotově linii.

To ještě není všechno. Podle německých údajů ztratila okleštěná země 66% zásob uhlí, 86% chemického průmyslu, 70% výroby železa a oceli, 70% elektrické energie. Bohatá a průmyslová země byla rozdělena a zruinována během jediné noci. Proč?

Později se tvrdilo, že Mnichov poskytl dvěma západním demokraciím téměř jeden rok na to, aby dohonily Německo ve zbrojení. Fakta však svědčí o tom, že tento argument není pravdivý. Churchill, o něhož se opírají všichni významní vojenští historikové, psal: „Po roce „lapání dechu“, o němž se říká, že byl Anglii a Francii „darován“ v Mnichově, byly obě země i nadále v mnohem horší situaci než

Hitlerovo Německo v okamžiku podpisu mnichovského diktátu.“

Německo nemohlo zahájit válku proti Československu a současně proti Anglii a Francii. Kdyby tak učinilo, bylo by rychle a snadno poraženo, a to by znamenalo konec Třetí říše.

Pro Francii znamenal Mnichov porážku. Její vojenské postavení v Evropě se zhroutilo. Mohli po Mnichovu věřit její spojenci ve východní Evropě francouzským zárukám? Odpověď ve Varšavě, Bukurešti a Bělehradě zněla, že nikoli. V hlavních městech těchto zemí to vřelo, aby, dokud byl ještě čas, byla podepsána co nejlepší možná dohoda s nacistickým dobyvatelem.

I přes oslnivé vítězství výsledky Mnichova Hitlera rozčarovaly. „Ten chlap,“ vykřikl po návratu do Berlína, „mi překazil můj vstup do Prahy.“ Chamberlain totiž přiměl Prahu, aby přijala všechny Hitlerovy požadavky, a tak ho zbavil možnosti v o j e n s k é h o zásahu do Československa, o který Hitler po celou dobu usiloval.

„Bylo mi jasné od prvního okamžiku,“ svěřil se později svým generálům, „že jsem se nemohl spokojit sudetským územím. To bylo jen částečné řešení.“

Několik dní po Mnichovu německý diktátor oživil plány na dosažení „celkového“ řešení.

1) **Kamil Krofta** (1876 – 1945), český historik a diplomat. Československý vyslanec ve Vatikánu, Rakousku a Německu; 1936 – 1938 ministr zahraničí. Za 2. světové války byl zapojen v odboji, 1944 vězněn v Terezíně.

2) **Jan Syrový**, čs. generál (1888 – 1970), za 1. svět. války příslušník čs. legii v Rusku. 1927 – 1933 náčelník hlavního štábu, 1933 – 1948 generální inspektor čs. armády; 1926 a 1938 – 1939 ministr národní obrany. Na podzim 1938 předseda úřednické vlády, jež přijala mnichovský diktát. 1947 odsouzen ke 20 letům vězení za to, že 15. 3. 1939 nedal rozkaz ke zničení čs. vojenského materiálu; 1960 amnestován.

Na předchozí straně
nahore: Francouzský
premiér E. Daladier
a německý ministr
zahraničních věcí
von Ribbentrop při
inspekci čestné gardy
SS v Mnichově v ob-
dobí sudetské krize.

Na předchozí straně
dole: Mnichovská
konference. Zleva
Mussolini, Hitler,
Paul Schmidt (tlu-
močnick) a Chamber-
lain.

Chamberlain po
návratu z Mnichova
s podepsanou doho-
dou

Zesílení nátlaku

Hitler vcelku bagatelizoval své ujištění, že ušetří hranice okleštěné země a zahájil proti ní propagandistickou a podvratnou vnitropolitickou kampaň usilující o rozdělení národa. To by dalo záminku k vstupu německých vojsk a „nastolení pořádku“.

Čtrnáctého března 1939, v situaci, kdy německá armáda již stála na hranicích země, odjel prezident druhé Československé republiky, dr. Emil Hácha, trpící srdečními potížemi, do Berlína, aby prosil Hitlera o život pro svou zemi. Führer ho přijal dosti zdvořile, avšak když bylo jasné, že nepřistoupí na nic jiného než na celkovou rezignaci Čechů, Hácha a jeho ministr zahraničí začali ustupovat.

„Němečtí ministři byli bezohlední,“ informoval jeden z diplomatů. „Doslova Hácha a jeho ministra zahraničí honili kolem stolu, na němž byly rozloženy dokumenty, předkládali jim papíry před oči, vtlačovali jim pera do rukou a bez přestání opakovali, když budou trvat na svém odmítnutí, pak polovina Prahy

se octne po dvouhodinovém bombardování v troskách.“

Nakonec, když se Háchovi udělalo nevolno a musel být vzkříšen německým lékařem, byl donucen podepsat dokument. Oficiální zpráva zněla:

„Československý prezident pro uklidnění situace vložil osud českého národa do rukou Vůdce Třetí říše. Vůdce vyjádřil vůli vzít český národ pod ochranu říše a zaručit mu autonomní rozvoj.“

Hitlerův nátlak dosáhl vrcholu. Nezabýval se myšlenkou, že konec Československa by mohl být počátkem konce Německa. Na úsvitě 15. března 1939 otevřel, jak je všeobecně známo, cestu k válce, porážce a pohromě. Jestliže Hitler vstoupil na tuto cestu, nemohl z ní již sejit, stejně jako před ním Napoleon.

Patnáctého března v šest hodin ráno překročily německé oddíly hranice Čech a Moravy. Nesetkaly se s žádným odporem a večer Hitler triumfálně vstoupil do Prahy, o níž si myslel, že mu ji v Mnichově Chamberlain vzal.

Před odjezdem z Berlína vydal nabubřelé prohlášení k německému národu, obsahující

Nadšení sudetští
Němci vítají německé
oddíly překračující
hranice.

výslovné lži o „divokých excesech“ a „teroru“ českých úřadů, jemuž je nutno učinit přítrž. Hlasitě též oznámil, že „Československo přestalo existovat“.

Tu noc spal na Pražském hradě, starobylém sídle českých králů, čnicím vysoko nad Vltavou. Posledními obyvateli hradu byli prezidenti Masaryk a Beneš, kteří stáli v čele prvního demokratického státu ve střední Evropě. Vůdcova pomsta se uskutečnila a že byla sladká, dokládaly řady vydávaných prohlášení. Vyrovnával si své účty s Čechy, jimž měl za zlé, že se Beneš odvážil postavit se proti němu, mocnému německému diktátorovi. Dlouhá noc německého barbarství se rozestřela nad Prahou a českými zeměmi.

Avšak náhle a neočekávaně se probudil Neville Chamberlain. 17. března přestal připravovat přípravy projevu o vnitřní politice a rychle načrtl poznámky zcela jiného projevu.

„Říká se, že územní zábor byl diktován nepokoji v Československu. Jestliže byly nějaké nepokoje, nebyly podporovány zvnějšku? Je to poslední útok na malý stát, nebo budou následovat další? Anebo je to nakonec krok k tomu, aby síla vládla světu? Není větší chyby než domnívat

Německá policie zatýká odpůrce nacistů v Sudetech.

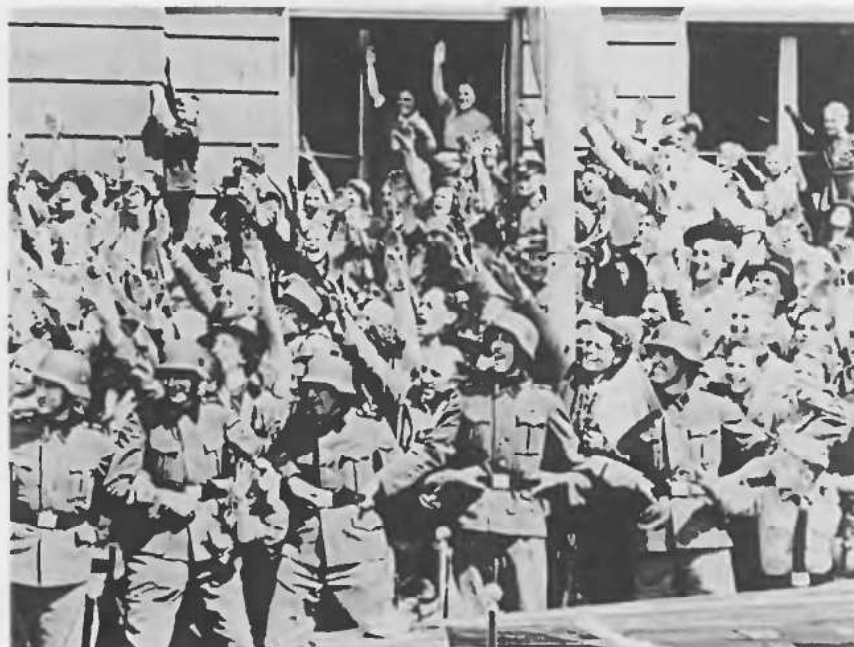
se, že tento národ ztratil natolik svou sílu, aby se nepostavil proti výzvě, kdyby byla kdykoli vržena.“

Každý, kdo si přečetl knihu *Mein Kampf* nebo se podíval na mapu a zjistil nová postavení německé armády na Slovensku, viděl, která z „malých zemí“ bude příště na Vůdcově seznamu. Chamberlain, stejně jako všichni ostatní, to věděl dokonale.

Šestnáct dní po vstupu Hitlera do Prahy, tedy 31. března, mluvil britský premiér v Dolní sněmovně.

„V případě jakékoli akce, která by výrazně ohrožovala polskou svrchovanost, a polská vláda by považovala za nutné proti ní vystoupit vojensky, vláda Jeho královského Veličenstva se bude cítit zavázána poskytnout polské vládě takovou pomoc, již je schopna. Budiž mi dovoleno dodat, že francouzská vláda mě pověřila oznámit, že zaujme stejné stanovisko.“ Nyní bylo na řadě Polsko.

Berlíňané vítají B. Mussoliniho (1938).

Ocelový pakt

Zpráva o Chamberlainových zárukách Polsku uvedla německého diktátora do jeho charakteristických stavů zuřivosti. Podle očitého svědka Vůdce v pracovně šílel vzteky, bouchal pěsti do mramorových desek stolů, s tváří zkřivenou zlostí, a na adresu Britům vykřikoval: „Uvařím jim polévku, kterou se zadává.“

Příštího dne, 1. dubna, měl tak bojovnou náladu, že si očividně netroufal, aby vystoupil v rozhlase a na poslední chvíli projev odvolal. Měl být nahrán a vyslán v pozdějším termínu. Dokonce i verze připravená později oplývala výhrůžkami na adresu Anglie a Polska. Avšak, jak tomu bylo i dříve, Hitler zahájil svůj projev „mírovou“ notou: „Němci nehodlají útočit na jiné národy.“

Tento projev byl určen veřejnosti. V největší tajnosti předal Hitler skutečnou odpověď Chamberlainovi o dva dny později, tj. 3. dubna. V přísně tajném rozkaze ozbrojeným silám, provedeném pouze v pěti kopiích, vyhlašoval Hitler „plán Bílý“ (Biały plan; Fall Weiss) – útok na Polsko. „Je třeba se připravit,“ předvídal rozkaz, „aby bylo možno provést tyto operace kdykoli počínaje 1. zářím roku 1939.“

Obdobně jako v případě termínu vstupu do Sudet, který Hitler plánoval dříve, bylo i toto důležité datum dodrženo.

Otázka nyní zněla, zda se Hitlerovi podaří vnutit Polákům své požadavky jak to učinil v případě Rakouska a Československa, nebo se Polsko vzepře německé agresí.

Autor pobýval první týden v dubnu v Polsku a hledal odpovědi. Potvrdil, že Poláci se nepodrobí Hitlerovým hrozbám, ale po stránce vojenské i politické byli v tragické situaci. Jejich letecké síly byly zastaralé, armáda špatně připravená, strategická situace (vzhledem k německému obklíčení ze tří stran) téměř beznadějná.

Události měly rychlý spád. Sedmého dubna vyslal Mussolini vojenské oddíly do Albánie¹⁾. V napjaté situaci trávající v Evropě přispěla

tato opatření k ještě většímu zastrašení malých států, které se odvážily postavit se Ose²⁾. Třináctého dubna Francie a Anglie odrážely rány a poskytly záruky Řecku a Rumunsku. Začaly se formovat dvě strany.

Ačkoli Vrchní velení wehrmachtu nemělo nejlepší mínění o italské vojenské síle, Hitler nyní naléhal na vojenskou dohodu s Itálií. Mussolini na její uzavření nespěchal. Šestého dubna však Mussolini pod tlakem náhlého impulsu neodvolatelně spojil svůj osud s osudem Hitlera, když podepsal dávno připravované spojení. Brzy se jeho důsledky ukázaly pro duceho³⁾ tragické. Souhlas s dohodou byl jednou z prvním známek, že italský diktátor, stejně jako německý, začínal ztrácet železnou sebekontrolu, která do konce tohoto roku umožnila oběma státníkům realizovat jasnou a nezávislou politiku národních zájmů.

Ocelový pakt⁴⁾ byl podepsán s velkou pompou 22. května v Berlíně na Říšském kancléřství. Jádrem paktu tvoří článek III:

„Jestliže jedna z vysokých smluvních stran bude vtažena do války s jinou mocností, druhá z vysokých smluvních stran jí poskytne okamžitou pomoc veškerými vojenskými prostředky.“

Článek V stanovil, že v případě války žádný stát nepodepíše zvlášť dohodu o příměří nebo mírovou dohodu.

1) Itálie stupňovala po rozpadu Československa diplomatický nátlak na albánského krále Ahmeda Zogu; 25. 3. 1939 mu byl předán návrh italsko-albánského paktu. Římská vláda v něm ultimativně žádala vytvoření celní unie obou zemí, právo na umístění vlastních vojenských sil ve čtyřech hlavních přístavech a na kontrolu letišť, silnic a hraničních bodů. Italským občanům měla být dána možnost neomezeně se v Albánii usazovat. Italové měli zastávat i nejvyšší úřady a funkce ve státní správě. Generálními tajemníky všech ministerstev měli být rovněž jmenováni Italové. A. Zogu byl znepokojen těmito požadavky, hledal cestu ke kompromisu. Ještě 7. dubna, kdy započal útok, nabízela delegace vyslaná tiranskou vládou do Drače ke generálu Guzzonimu mírové řešení. Neúspěch vyvolal paniku, král s rodinou uprchl do Řecka. 8. dubna byla obsazena Tirana a brzy celé území státu.

2) Osa Berlín – Řím: smlouva o vojenské a politické spolupráci mezi Německem a Itálií. Italský ministr zahraničí a Mussoliniho zeť hrabě Ciano podepsal s Hitlerem v Berlíně 25. 10. 1936 Řijnové protokoly o koordinaci společného postupu na Balkáně a pomoci generálu Frankovi ve Španělsku. Mussolini nazval protokoly „osou, kolem níž se soustředí evropské státy“. Spolupráci Německa, Itálie a Japonska diktovaly ještě Pakt proti Kominterně, ocelový pakt a Pakt tří.

3) duce (it.) = vůdce, titul fašistického diktátora Benita Mussoliniho.

4) Ocelový pakt: německo-italská vojenská aliance uzavřená Hitlerem a Mussolinim 22. 5. 1939 v Berlíně. Obě země se zavazovaly, že společnými silami zabezpečí svůj „životní prostor“. V případě, že by se jeden ze signatářů ocitl ve válce, byl druhý povinen mu poskytnout pomoc. Pakt byl jedním z diplomatických kroků přípravy vpádu do Polska.

Vypálená synagoga v Mnichově po „křišťálové noci“. V noci z 9. na 10. listopadu 1938 nacističtí bandité napadli domy Židů, podniky a synagogy, patrně odvetou za zavraždění německého diplomata v Paříži.

„Útok při první příležitosti“

Dvacátého třetího května, den po podepsání ocelového paktu, pozval Hitler vojenské velitele do pracovny v berlínském kancléřství, kde jim otevřeně vysvětlil, že není možno počítat s dalšími úspěchy bez prolévání krve, a proto je válka nevyhnutelná.

Tato porada byla větší než předchozí, jež se konala 5. listopadu 1937, kdy Vůdce poprvé sdělil vrchním velitelům tří vojenských formací rozhodnutí zahájit válku. Porady se zúčastnilo celkem 14 důstojníků, včetně polního maršála Hermanna Göringa, velkoadmirála Raedera, generála von Brauchitsche, generála Haldera¹⁾, generála Keitelera, generála Erharda Milcha, generálního inspektora Luftwaffe a kontradmirála Otto Schienwinda, šéfa štábu námořních velitelů. Pobočník podplukovník Rudolf Schmundt byl rovněž přítomen a naštěstí pro historii sepsal poznámky z jednání. Tento protokol se nachází mezi ostatními přejatými německými dokumenty v mé publikaci *Berlin Diary, 1937 – 1941*. Je zřejmé, že Hitlerova slova pronesená při této příležitosti byla považována za tak přísně tajná, že nebyly provedeny žádné kopie. Jediný zápis, který máme k dispozici, je ten, který provedl Schmundt.

Tyto záznamy jsou jedním z nejdůležitějších a nejinstruktivnějších dokumentů, které popisují Hitlerovu cestu k válce. Zde, před hrstkou lidí, kteří měli velet ozbrojeným silám ve válečném konfliktu, Hitler odhalil lživost své vlastní propagandy a diplomatický podvod. Vypovídá pravdu o tom, proč musí zaútočit na Polsko a jestliže to bude nutné, přijme výzvu Velké Británie a Francie. S neobvyklou přesností předvídá směr, kte-

Hitlerjugendvolk
na přehlídce.

rým se bude ubírat válka, zvláště v prvním roce. Celý tento projev, protože hovořil pouze diktátor, ukázal kromě upřímnosti i jeho nejistotu a zmatek mnohem jasněji, než to odhalil dosud. Především Velká Británie a Britové byli pro něho záhadou, kterou nemohl vyřešit do konce života.

Jeho názory jsou naopak jasné a zřejmé, jestliže se jedná o blížící se válku a jsou zcela spjaté s jejím počátkem. Žádný generál či admirál nemohl vyjít 23. května z kancléřství bez důkladné znalosti toho, co se stane koncem léta.

Německé hospodářské problémy, řekl Hitler, je možno řešit pouze rozšiřováním životního prostoru (*Lebensraum*) v Evropě, a „to není možné bez napadení jiných zemí – získání území jiných států. Není možno dosáhnout dalších vítězství bez prolévání krve. Musíme rozšířit náš životní prostor a vyřešit problém pobaltských zemí. V Evropě není jiná možnost. Jestliže nás osud přinutí k rozhodné konfrontaci se Západem, pak existence velkého německého území na Východě bude neocenitelná.“

Přehlídka SA a SS
v Norimberku.

A navíc, jak dodal Hitler, obyvatelstvo žijící na Východě bude dostupným zdrojem pracovní síly. Toto zjištění naznačovalo program otrocké práce, který později realizoval.

Volba první oběti byla zřejmá.

„Problém ušetřit Polsko neexistuje, učinili jsme rozhodnutí: *Z a ú t o č í m e n a P o l s k o p ř i p r v n í p ř í l e ž i t o s t i*. Neočekávejme, že se bude opakovat případ Československa. Bude válka.“ Tedy bude válka. S osamoceným Polskem? Tím si Vůdce nebyl jist. Ve skutečnosti byl zmaten, ale sám sobě to nepřiznával. Říkal, že si musí ponechat poslední rozkaz k úderu pro sebe. „Není možno připustit současnou konfrontaci se Západem – Anglií a Francií. Jestliže německo-polský konflikt povede ke konfrontaci se Západem, pak se válka bude muset vést především proti Anglii a Francii. Obecně vzato konflikt s Polskem, počínaje již útokem na Polsko, skončí vítězstvím pouze tehdy, když Západ do něho nebude vtažen. Jestliže se tak stane, bude lépe přesunout své síly na Západ a současně vyřadit Polsko.“

Vzhledem k rychle se měnícím Hitlerovým náladám generálové ztráceli monokly a mžourali očima, ačkoli v zápisech nestojí, že by se kdokoli z přítomných odvážil položit otázku objasňující pochybnosti.

Hitler se však vrátil z výšin na zem a nastínil strategický plán, který byl později realizován s podivuhodným úspěchem.

„Cílem musí být dát nepříteli zdrcující úder, a to hned na počátku. Přemýšlet, co je dobré a co nikoli, nepřichází v úvahu. Armáda musí získat pozice, jež jsou důležité pro loďstvo a pro Luftwaffe. Jestliže se nám podaří dobýt Nizozemsko a Bel-

gii, a rovněž porazit Francii, vytvoříme základnu pro vítěznou válku proti Anglii. Luftwaffe potom může hermeticky zablokovat Anglii z území Francie a loďstvo může zajistit širší blokádu prostřednictvím ponorek.“

Tento plán byl přesně proveden po roce a několika měsících.

Dvacátého třetího května Hitler, jak sám řekl, spálil za sebou všechny mosty. Bude válka. Německo potřebovalo *Lebensraum* na Východě. Proto bude Polsko napadeno při první příležitosti. Překážela v tom pouze Anglie. Její výzva, jakož i výzva Francie, bude přijata. Bude to boj na život a na smrt.

Koncem května 1939 německé válečné přípravy značně pokročily. Ve velkých zbrojovkách se horečně pracovalo na výrobě pušek, tanků, letadel a válečných lodí. Štáby armády, námořnictva a vzdušných sil byly uvedeny do stavu bojové pohotovosti. Počet vojáků se zvýšil o nové brance povolané na „letní školení“.

I přes značnou vojenskou moc však nebylo Německo v létě 1939 dostatečně silné a pravděpodobně nikdy by nebylo s to přijmout výzvu Anglie a Francie nebo Sovětského svazu a současně postupovat do Polska. Počátkem tohoto rozhodujícího roku vše záviselo na tom, zda se Führerovi podaří omezit počet vojenských akcí, a především, zda udrží Sovětský svaz, aby nevytvořil vojenské spojení se Západem.

1) **Franz Halder** (1884 – 1972), od 1. 9. 1938 – září 1942 náčelník generálního štábu armády, velitel tažení proti Polsku, Francii a na Balkán. Kvůli jeho dřívějším vztahům (1938) k organizátorům atentátu na Hitlera (20. 7. 1944) zatčen, až do konce války byl v koncentračním táboře.

Židé zatčeni po „křišťálové noci“.

Stalin – Hitlerův partner

Hitler měl v tomto ohledu důvody k obavám. Francie a Anglie souhlasily 23. července s návrhem Sovětského svazu zahájit okamžitě jednání generálních štábů s cílem připravit dohodu, která by přesně určovala, jak by tyto tři země měly reagovat na Hitlerovy plány. Avšak západní mocnosti nebraly vážně sovětskou vojenskou sílu, proto když nakonec vyslaly svou misi k rozhovorům s Rusy, zvolily pro ni neslychaně pomalou osobní a nákladní loď. Mise připlula do Leningradu 5. srpna a do Moskvy dospěla teprve 11. srpna. Tehdy bylo již příliš pozdě, neboť Hitler mezitím vyvinul úsilí, jehož výsledkem měl být sovětsko-německý pakt o neútočení.

Ve druhé polovině srpna 1939 němečtí velitelé uspíšili plány na zničení Polska a obrany západních hranic říše v případě, kdyby i přes veškerá očekávání západní demokracie intervenovaly. Patnáctého srpna byl tajně odvolán každoroční norimberský sjezd strany, plánovaný na první týden v září, který Hitler ještě 1. dubna vyhlásil „stranickým sjezdem míru“. Čtvrt milionu mužů bylo povoláno do armády na západní frontě, další obdrželi mobilizační rozkazy již dříve. Hlavní stan byl přenesen do Zossenu východně od Berlína. Téhož dne, 15. srpna, námořnictvo ohlásilo, že pancéřované lodě *Graf Spee* a *Deutschland* a 21 ponorek jsou připraveny k vyplutí do svých atlantských postavení.

Generál Halder učinil 17. srpna ve svém deníku podivný zápis: „Canaris se kontaktoval se sekci I (Operace). Himmler, Heydrich, Obersalzberg, 150 polských uniforem s doplňky do Horního Slezska.“

Co to znamenalo? Teprve po válce to bylo vysvětleno. Bylo to spojeno s jedním z nejpodivnějších incidentů, které kdy byly nacisty zaranžovány. Již předtím Hitler a vojenští velitelé uvažovali o přípravě „incidentu“, něco jako úkladná vražda německého ministra, aby byl zdůvodněn zábor Rakouska či okupace Československa. Nyní, když již čas začal utíkat, zabývali se přípravou provokace, která by alespoň v jejich očích ospravedlnila před světem německé přepadení Polska.

Krycí název této operace dostal označení „Operace Himmler“ a samotná myšlenka byla celkově prostá a brutální.

SS a gestapo mělo zinscenovat předstíraný útok na německou radiostanici v Gliwicích, těsně u polské hranice. Pro tuto provokaci byli vybráni odsouzenci z koncentračního tábora převlečení za vojáky polské armády. Tak bylo možno obvinít Polsko za akt agrese vůči Německu. Počátkem srpna admirál Canaris, velitel Abwehru¹⁾ v OKW, obdržel rozkaz od samotného Hitlera, aby dodal Himmlerovi a Heydrichovi 150 polských uniforem a nějaké polské zbraně. Takový rozkaz Canarise udivil a 17. srpna požádal generála Keitela o vysvětlení. Zbabělý velitel OKW potvrdil, že neví „o takové akci“, avšak „není možno ji nevykonat“, poněvadž rozkaz pochází od samotného Vůdce. I přes odpor k této věci Canaris splnil doporučení a předal Heydrichovi uniformy i zbraně.

Velitel Sicherheitsdienst²⁾ (SD) vybral mladého veterána zpravodajských služeb Alfreda Helmuta Naujockse, aby operaci provedl. Nebyl to ani první, ani poslední úkol, jenž byl přidělen tomuto mimořádnému agentu. Předtím, v březnu 1939, těsně před německou okupací Československa, Naujocks po Heydrichově přemlouvání propašoval na Slovensko výbušniny, kde, jak později dozal, jich bylo užito pro „vyvolání incidentů“.

Alfred Naujocks byl typickým produktem SS a gestapa, typem „intelektuálního gangstera“. Studoval matematiku na univerzitě v Kolíně nad Rýnem, kde poprvé poznal, jak chutnají rvačky s antinacisty; jednou mu komunisté rozbili nos. Do SS vstoupil roku 1931 a se SD spojil své osudy od počátku její existence roku 1934. Podobně jako mnoho jiných mladých lidí kolem Heydricha se zajímal o to, co platilo v SS za intelektuální hledání, totiž o „historii“ a „filozofii“. Současně rychle vyrůstal v tvrdého mladého člověka (Otto Skorzeny byl pro něho příklad k následování), jemuž bylo možno svěřit provedení nejpodezřelejších Himmlerových a Heydrichových výmyslů. 19. října 1944 utekl Naujocks k Američanům a o rok později složil v Norimberku mnoho místopřísežných svědectví. V jednom z nich se zachoval popis „incidentu“, který Hitler využil, aby ospravedlnil svůj útok na Polsko.

„Desátého srpna 1939 nebo někdy kolem tohoto data mi dal velitel SD Heydrich osobně rozkaz simulovaného napadení rozhlasové stanice v Gliwicích blízko polské hranice,“ informoval Naujocks ve svědectví v Norimberku 20. listopadu 1945. Mělo to vypadat tak, že útočníky jsou Poláci. Heydrich řekl: „Jak zahraniční tisk, tak německá propaganda potřebují reálné důvody, jež potvrzují útok Poláků.“

Měl jsem vzít rozhlasovou stanici a držet ji tak dlouho, abych umožnil nějakému Němci, který mi bude k dispozici a hovořícímu polsky, aby vyslal projev v polštině. Heydrich mi doporučil, aby obsahoval oznámení, že nadešel čas konfliktu mezi Němci a Poláky...

Jel jsem do Gliwic a čekal tam čtrnáct dní... Mezi 25. a 31. srpnem jsem navštívil Heinricha Müllera,

Zdemolované židovské obchody v Berlíně. Sklo rozbité v důsledku takových incidentů dalo i název akci „Kristallnacht“ (Křišťálová noc).

NS-FrauenWarte

Die richtige porträtmalerei für Frauen

HEFT 5 - 8. JAHRGANG - 1. SEPTEMBERHEFT 1939

Nahore: Obálka nacistického časopisu pro ženy.

šéfa gestapa, který žil v Opole. V mé přítomnosti Müller hovořil s jakýmsi Mehlhornem o jiném incidentu na hranicích, v němž měl být předstírán útok polských vojáků na německé oddíly... Müller dodal, že 12 až 13 odsouzených trestanců bylo převlečeno do polských uniforem a byli ponecháni na místě incidentu jako důkaz, že byli zabiti během boje. Lékař zaměstnaný u Heydricha jim měl podat smrtící injekce a až poté měla jejich těla být zasažena střelnými ranami. Po ukončení akce měli být na místo incidentu přivezeni zástupci tisku a jiné osobnosti.

Müller mi pověděl, že na základě Heydrichova rozkazu byl jeden z těch trestanců přidělen pro mou akci v Gliwicích. Kryptonym, který používal ve vztahu k těmto lidem, zněl: „Konzervy“.

V době, kdy Himmler, Heydrich a Müller připravovali na Hitlerův rozkaz „Konzervy“, které měly být zdůvodněním německé agrese proti Polsku, Führer vykonal první rozhodný krok v rozmístění ozbrojených sil v případě války. Devatenáctý srpen byl dalším rozhodujícím dnem. Německé válečné námořnictvo dostalo rozkaz vyplout na moře. Jedenadvacet ponorek zamířilo na sever a severozápad od britských ostrovů. Křižník *Graf Spee* vyrazil do vod poblíž brazilského pobřeží a sesterská loď – křižník *Deutschland* – zaujal postavení přetínající anglické cesty do severního Atlantiku.

Datum rozkazu vyplutí válečných lodí k možné akci proti Anglii je významné. Bylo spjato s odpovědí sovětské vlády zaslanou Hitlerovi 19. srpna. Po

1) Abwehr, německá vojenská zpravodajská služba 1925 – 1945.

2) Sicherheitsdienst (SD), bezpečnostní služba založená R. Heydrichem jako zpravodajská služba NSDAP. Byla podřízena říšskému pokladníkovi strany. Jejím úkolem bylo vyhledávání politické opozice doma i v zahraničí. Ve dvou nařízeních Rudolfa Hesse získala SD monopol jediné zpravodajské a ochranné služby strany. Během války se podílela výrazně na zločinech nacistického režimu, např. incident v Gliwicích. S jejím jménem je spjat teror na obsazených územích.

Hitler provádí inspekci gardy SS na přehlídce v roce 1938.

horečném týdnu výměny propozic a pobídek z Berlína do Moskvy Hitler 19. srpna v 19.10 hod. konečně obdržel od německého velvyslance v Moskvě očekávaný telegram:

**TAJNÉ. VELMI PILNÉ. SOVĚTSKÁ VLÁDA SOUHLASÍ S PŘÍJEZDEM MINISTRA ZAHRA-
NIČNÍCH VĚCÍ DO MOSKVY 26. NEBO 27. SRP-
NA. MOLOTOV MI PŘEDAL NÁVRH PAKTU
O NEÚTOČENÍ.**

Navrhovaný termín setkání byl pro Němce příliš vzdálený. Kdyby Ribbentrop nebyl v Moskvě přijat před 26. srpnem a kdyby Rusové použili navíc ještě taktiku oddalování, termín 1. září by nemohl být dodržen. Celý plán invaze do Polska závisel na tomto termínu, protože zásadní otázkou bylo, zda lze vůbec provést útok v tak krátké době před podzimními dešti.

V tomto rozhodujícím okamžiku intervenoval u Stalina samotný Hitler. Odhodil svou hrdost a osobně prosil sovětského diktátora, jehož po dlouhou dobu očerňoval, aby okamžitě přijal v Moskvě jeho ministra zahraničních věcí. Hitler stál během dalších 24 hodin od nedělního večera 20. srpna, kdy jeho výzva byla telegrafována do Moskvy, až do příštího večera na pokraji nervového zhroucení. Nemohl spát a ve středu v noci volal Göringovi, aby mu pověděl o své nejistotě, pokud jde o to, jak zareaguje Stalin na jeho žádost a o nervozitě spojené s opožděním.

Příští den Stalin poslal odpověď:

**SOVĚTSKÁ VLÁDA MI DOPORUČILA, ABYCH
VÁS INFORMOVAL, ŽE SOUHLASÍ S PŘÍJEZ-
DEM PANA VON RIBBENTROPA DO MOSKVY
23. SRPNA. J. STALIN.**

Po obdržení zprávy od samotného Stalina, že Sovětský svaz bude přátelský a neutrální, svolal Hitler ještě jednou poradu nejvyšších velitelů a informoval je, že patrně vydá rozkaz k útoku na Polsko za čtyři dni v sobotu 26. srpna, čili šest dní před termínem.

Bylo to možné díky Stalinovi, Hitlerovu nepříteli na život a na smrt. Z hlediska čistého cynismu nalezl nacistický diktátor sobě rovného v osobě sovětského despota. Nyní se otevřela zadní dvířka, aby současně mohli napsat tečku nad „i“ na jedné z nejhanebnějších smluv té doby.

Co noví partneři podepsali?

Zveřejněná smlouva obsahovala slib, že žádná ze smluvních stran nezaútočí na druhou. Kdyby se jedna ze stran stala „předmětem válečné akce“ třetí síly, druhá strana „žádným způsobem neposkytne podporu té třetí síle“. V dodatečném tajném protokolu se Německo a Sovětský svaz dohodly na dělení Polska.

V pátek 25. srpna se sovětský maršál Kliment Jefremovič Vorošilov setkal naposled s představiteli francouzské a britské vojenské mise v Moskvě. „V souvislosti se změnčnou politickou situací,“ prohlásil, „nemám důvod pokračovat v našich rozhovorech.“

Mussolini ustupuje

Nyní se Hitler již cítil lépe díky dobrým zprávám z Moskvy. Byl přesvědčen, že po ústupu Moskvy Velká Británie a Francie budou rozvažovat své závazky vůči Polsku. Večer 23. srpna Vůdce stanovil termín útoku na Polsko: sobota 26. srpna ve 4.30 ráno.

„Nebudou již vydávány rozkazy týkající se dne Y a hodiny X,“ zapsal si do svého deníku velitel generálního štábu armády generál Halder. „Všechno má probíhat automaticky.“

Generál se mýlil. Dvě události, které se staly 25. srpna, způsobily, že Hitler ustoupil od operace alespoň na 24 hodin před plánovaným vstupem svých armád na hranice Polska. Téhož odpoledne Vůdce přijal britského velvyslance a sdělil mu, že „akceptuje“ Britskou říši a je připraven osobně „zaručit její další existenci a angažovat se v této záležitosti silou německé Říše“.

Hitler usiloval, jak dále vysvětlil „učinit obrat směrem do Anglie, který musí být tak rozhodný, jak obrat směrem do Ruska. Vůdce je připraven podepsat dohodu s Anglií, v níž Německo nejen zaručí existenci Britské říše, ale rovněž jí zaručí německou pomoc bez ohledu na to, kdy taková pomoc bude nutná.“

Tak, jak popisoval, „všestranná nabídka“ předložená Anglii podléhala jedné podmínce: vstoupí v platnost teprve „po vyřešení německo-polského problému“. Tento absurdní návrh vyplynul nejzjevněji z chvilkového obluzení. Britská vláda ho nemohla ve shodě s požadavkem Hitlera hodnotit „velmi vážně“, Chamberlain by totiž měl sotva čas, aby si jej vůbec přečetl před vstupem nacistických armád do Polska za rozbřesku příštího dne Y, který nadále platil.

Za tímto „návrhem“ se však nepochybně skrýval další cíl. Hitler chtěl zjevně záminku, jak se vyhnout válce. Nemohl si koupit britskou neintervenci ujišťováním premiéra, že Třetí říše

**Sjezdový sál NSDAP
v Norimberku.**

nikdy nebude představovat hrozbu pro Britskou říši?

Odpověď obdržel kolem 18. hodiny. Byla to zpráva o podpisu oficiální Anglicko-polské dohody, která měnila jednostranné britské záruky vůči Polsku v pakt o vzájemné pomoci. Hitler pochopil, že se mu nepodařilo Brity koupit, tak jako Rusy. Jeho tlumočník, jenž byl přítomný v Hitlerově pracovně v okamžiku obdržení této zprávy, odpovídal později, že Vůdce seděl zamýšleně u psacího stolu.

Zakrátko jeho chmurné myšleny přerušila rovněž špatná zpráva z Říma. Zapůsobila na Vůdce jako bomba. Mussolini po vyjádření své „celkové

podpory“ německo-sovětskému paktu a „dohodě týkající se Polska“, přešel k hlavnímu bodu:

„Informuji, že jestliže Německo zaútočí na Polsko a jeho spojenci zahájí odvetná opatření, tzn. že vystoupí s vojenskou iniciativou, pak v současné etapě italských válečných příprav, to nebude pro mne příznivé. Během našeho setkání byla válka plánovaná na rok 1942 a do této doby bych byl připraven.“

Hitler si přečetl dopis od Duceho a chladně propustil italského velvyslance. Téhož večera se kancléřstvím rozléhala nelichotivá slova na adresu „neloajálního partnera Osy“. Slova samotná nestačila. Německá armáda měla podle plánů vy-

Hitler provádí inspekci tanků na přehlídce u příležitosti jeho narozenin 20. dubna 1939.

táhnout proti Polsku za devět hodin. Nacistický diktátor se musel okamžitě rozhodnout, zdali v souvislosti se zprávami z Londýna a Říma má zahájit invazi nebo ji přerušit či odvolat.

Hitler vehnaný do úzkých se rychle rozhodl: veškeré pohyby vojsk měly být zastaveny a útok odvolán.

Zastavení německé armády vyžadovalo určité úsilí, poněvadž některé jednotky již byly uvedeny do pohybu. Jednu motorizovanou kolonu zastavil na hranicích štábní důstojník, který přiletěl malým průzkumným letadlem. Na několika úsecích rozkazy došly až po zahájení palby. Protože však Němci provokovali incidenty podél celé hranice

Hitler s československým prezidentem Emilem Háchou v Berlíně 14. března 1939; den před vyhlášením německého rozhodnutí o zřízení Protektorátu Čechy a Morava.

již několik dní, polský generální štáb neměl podezření, co se skutečně stalo.

„Vůdce byl velmi rozrušen,“ zaznamenal si generál Halder ve svém deníku pod datem 25. srpna, poté jak zprávy z Londýna a Říma odvedly Hitlera od propasti války. Dokonce pro jeho důvěrné spolupracovníky nebylo snadné domyslet podivné a fantastické výmysly horečnaté Hitlerovy mysli, nyní trpícího chorobnou megalomanií. Již příští odpoledne zaznamenal náčelník generálního štábu náhlou změnu ve velení. „Vůdce je velmi klidný a sebejistý,“ zapsal si do deníku.

Generálův deník vysvětluje též důvod této změny. „Připravit všechno na ráno sedmého dne mobilizace. Útok začíná 1. září.“

A jaký byl stav Führerovy mysli té noci, když se neodvolatelně rozhodl uvrhnout národ pod svým vedením do totální války? Zde je líčení očí-tého svědka:

„Hitler náhle vstal, byl velmi podrážděný a nervózní, chodil sem a tam, jako by mluvil sám k sobě, že Německo je nepřemožitelné. Náhle se zastavil uprostřed místnosti a hleděl do prostoru. Jeho hlas byl přerývaný a choval se celkem ne-normálně. Hovořil v nesouvislých větách: „Jest-liže bude válka, pak budu stavět ponorky, ponorky, ponorky.“

Jeho hlas byl nevýrazný a nakonec mu nikdo nerozuměl. Potom se vzpamatoval, zvýšil hlas a jako by se obracel k velkému publiku, zakřičel: „Postavím letadla, postavím letadla, letadla, letadla a zničím své nepřátele.“ Vypadal spíše jako duch z hrůzostrašných příběhů než jako živý člověk.“

V takové atmosféře začala druhá světová válka.

1) Franz Halder (1884 – 1972), od 1. 9. 1938 – září 1942 náčelník generálního štábu armády, velitel tažení proti Polsku, Francii a na Balkán. Kvůli jeho dřívějším vztahům (1938) k organizátorům atentátu na Hitlera (20. 7. 1944) zatčen, až do konce války byl v koncentračním táboře.

Nahore: Německé oddíly vstupují do Prahy, březen 1939.

Řady SA shromážděné v Norimberku.

Hitler činí poslední rozhodnutí

V posledních dnech míru nervózní a unavení diplomaté všech zainteresovaných zemí podnikali do poslední chvíle četné kroky o zprostředkování. Byly to však, bohužel, rány do prázdna a zbytečné úsilí; ze strany Německa pak diplomatické kroky zcela a úmyslně klamné.

Půl hodiny po poledni 31. srpna učinil Adolf Hitler poslední rozhodnutí a vydal rozhodující rozkaz, který měl uvést svět do nejkrvavější války.

VRCHNÍ VELENÍ
OZBROJENÝCH SIL
PŘÍSNĚ TAJNÉ

Berlín, 31. srpna 1939. Direktiva č. 1. týkající se vedení války

1. Protože se situace na německé východní hranici stala nesnesitelnou a veškeré politické možnosti mírového urovnání byly vyčerpány, rozhodl jsem se pro řešení silou.

2. *Útok na Polsko* bude podniknut v souladu s přípravami na Plán Bílý, s takovými změnami, jaké si případně vyžádá rozmístění armády, které je nyní prakticky dokončeno.

Datum útoku: 1. září 1939

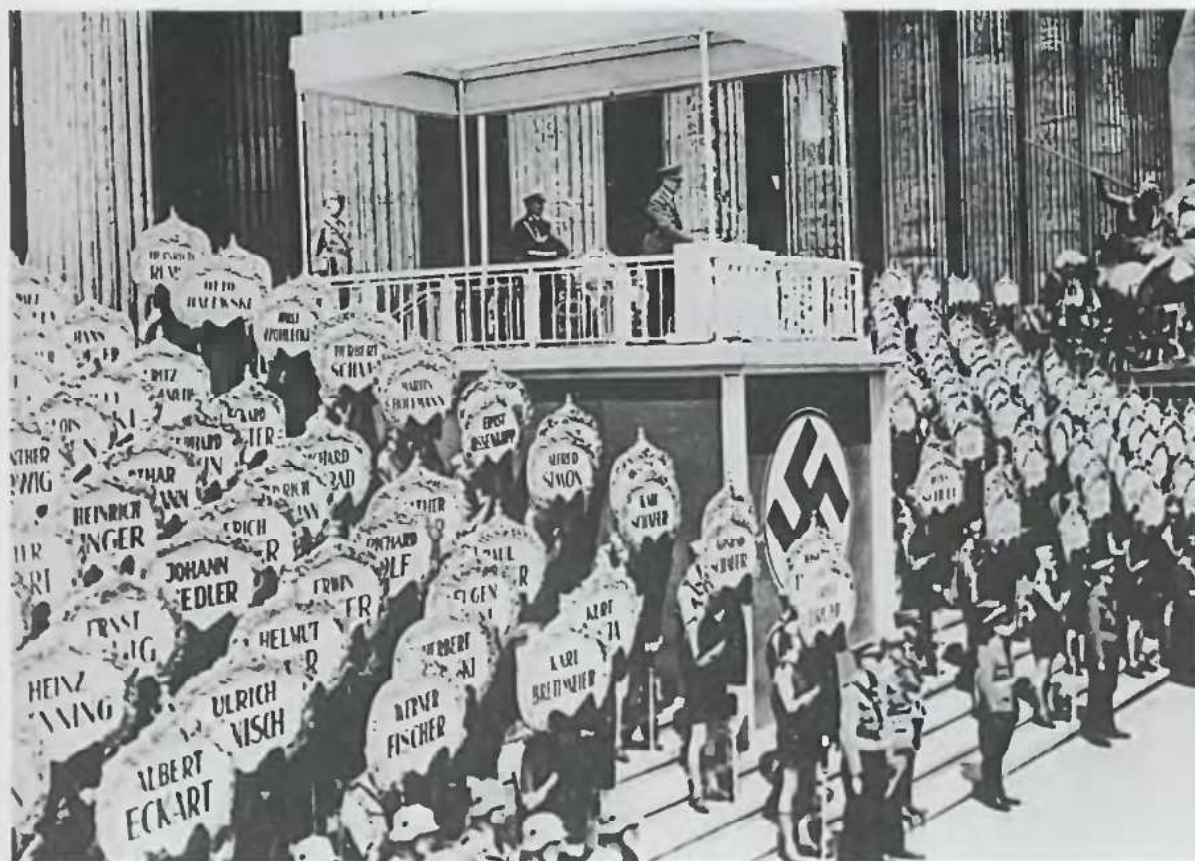
Čas útoku: 4.45

3. Na západě je důležité ponechat odpovědnost za zahájení nepřátelských akcí nezpochybnitelně na Anglii a Francii. [...]

4. Pokud Anglie a Francie zahájí nepřátelské akce proti Německu, bude úkolem ozbrojených sil operujících na západě... zajistit podmínky pro úspěšné zakončení operaci proti Polsku. [...]

Nahoře:
Praporečník SA.

Hitler hovoří ke členům Legionu „Kondor“ po jejich návratu ze Španělska (7. června 1939). Na transparentech po obou stranách tribuny jsou uvedena jména padlých německých vojáků ve Španělsku.

Protestující Češi při vstupu německých oddílů do Prahy.

Když Evropu zahalila 31. srpna 1939 tma a jeden a půl milionu německých vojáků bylo uvedeno do pohybu, aby zaútočili za úsvitu, Hitlerovi zůstalo pouze jediné. Musel vymyslet klamavou propagandu, připravující německý národ na válku.

Lidé potřebovali takovou propagandu, v jejímž použití se Hitler, podněcovaný Goebbelsem a Himmlerem, stal mistrem. Chodil jsem po ulicích Berlína a rozmlouval jsem s prostými lidmi. Toho rána jsem zaznamenal do svého deníku: „Všichni proti válce. Lidé hovoří otevřeně... Jak může země vstoupit do války, když je její obyvatelstvo je tak rozhodně proti?“

I přes mé veškeré znalosti o Třetí říši jsem si kladl tak naivní otázku! Hitler znal odpověď velmi dobře. Týden předtím na svém bavorském horském sídle přislíbil generálům, že „vymyslí propagandistický

důvod zahájení války“, ale varoval je, aby „nevěnovali pozornost tomu, zda bude věrohodný či nikoliv.“ „Vítěz“, řekl jim, „nebude účtovat z toho, zda mluvil pravdu. Na počátku a během války se nepočítá se spravedlivostí, počítá se s vítězstvím.“

Nyní zbývala pouze příprava „zdůvodnění“, že to bylo Polsko, které zaútočilo jako první.

Za tímto účelem Německo pod vedením Hitlera se postaralo o důkladnou přípravu. Více než šest dní Alfred Naujocks, „inteligentní“ lotr z SS čekal v Gliwicích na polské hranici, aby provedl údajný polský útok na zdejší německou rozhlasovou stanici. Plán byl upraven. Členové SS převlečení do uniform polské armády měli zahájit palbu, a trestanci z koncentračního tábora omámeni drogami měli být ponecháni jako „oběti“. Tato poslední část operace měla, jak již víme, název pod výmluvným heslem „Konzervy“. Bylo naplánováno několik údajných „polských prepádů“, ale nejdůležitějším byl útok na rozhlasovou stanici v Gliwicích.

„Třicátého prvního srpna v poledne (referoval Alfred Naujocks v norimberských svědeckých výpovědích) jsem od Heydricha obdržel zakódovaný rozkaz k útoku, k němuž mělo dojít téhož dne ve 20 hodin. Heydrich řekl, že za účelem provedení útoku se mám přihlásit u Müllera o „Konzervy“. Udělal jsem to a vzkázal Müllerovi, aby poslal jednoho člověka k rozhlasové stanici. Dostal jsem ho a položil jsem ho u vchodu. Byl živ, ale úplně v bezvědomí. Zkoušel jsem otevřít mu oči. Neviděl jsem na něm žádné stříelné rány, ale na jeho tváři bylo hodně rozmazané krve. Měl na sobě civilní šaty.

Podle rozkazu jsme převzali stanici, odvysílali jsme tři až čtyřminutový proslov havarijním vysílačem, vypálili jsme několik střel a opustili jsme to místo.“

Židé vyhánění z Klajpedy (březen 1939). Tento měsíc Litva na nátlak nacistů postoupila Německu oblast Klajpedy (něm. Memel).

Téhož večera byl Berlín uzavřen pro vnější svět. Byly vysílány pouze tiskové depeše a vysílaly se rozhlasové programy, které předávaly „propozice“ Vůdce pro Polsko a německá obvinění Poláků z „útoků“ na německé území. Zkoušel jsem spojit se telefonicky s Varšavou, Londýnem a Paříží, ale dozvěděl jsem se, že spojení s těmito hlavními městy bylo přerušeno. Samotný Berlín vypadal normálně. Nedošlo k evakuaci žen a dětí, jako tomu bylo v Paříži a Londýně, ani výkladní skříně obchodů nebyly zabezpečeny pytlí s pískem, jak bylo hlášeno z jiných hlavních měst. Prvního září před čtvrtou hodinou ráno jsem po mém posledním vysílání odjel z rozhlasové stanice do hotelu Adlon. Byl klid. Domy byly temné. Lidé spali a pravděpodobně, soudě podle toho, co jsem viděl, usnuli s nadějí na lepší zítřek, na mír.

Hitler byl po celý den dokonale sebevědomý. Třetího prvního srpna v šest hodin navečer si generál Halder poznamenal ve svém deníku: „Vůdce je klidný, dobře spal... Rozhodnutí proti evakuaci (na západě země) naznačuje, že se nezdá, že by Anglie a Francie přistoupily k akci.“

Admirál Canaris, velitel Abwehru a OKW a jeden z předních protinacistických konspirátorů měl však jinou náladu. Hitler vede Německo do války! Ačkoli okruh kolem Canarise přísahal nepřipustit válku odstraněním diktátora, pak nyní, když nadešel pravý okamžik, konspirace přestala existovat.

Pozdě odpoledne plukovník Oster pozval Giseviuse¹⁾ do hlavního stanu OKW. V centru vojenské moci Německa to vřelo. Canaris odvedl Giseviuse do hloubi slabě osvětlené chodby a hlasem lámajícím se vzrušením řekl: „To je konec Německa.“

Příštího rána na úsvitu, právě ten den, který Hitler stanovil již 3. dubna, překročily německé armády polskou hranici a zamířily od severu, jihu a od západu na Varšavu.

V Berlíně i přes nesmírný význam zpráv, které se objevily v ranních novinách, zůstali jeho obyvatelé apatičtí. Patrně je omámila skutečnost účasti ve válce, poněvadž věřili, že Führer jí nějak unikne.

„Nebyl tu žádný slavnostní jásot jako v roce 1914 ani na počest armády, ani na počest nacistického vůdce, který těsně před desátou hodinou jel prázdnými ulicemi z kancléřství do Říšského sněmu, aby uvědomil národ o významné události, kterou sám rozvážně a chladnokrevně zosnoval. Dokonce ani bezduší členové Říšského sněmu, většinou strániční horlivci jmenovaní Hitlerem, nereagovali s nadměrným nadšením, když Hitler vysvětloval, proč se Německo ocitlo toho pátečního rána ve válečném stavu. Nebyly tu žádné velké ovace jako při dřívějších méně důležitých příležitostech, kdy Vůdce promlouval z tribuny v slavnostně vyzdobeném sále opery.“

Hitler, tak často promlouvající v bojové náladě, se zdál poněkud zaražený a jeho projev, jak jsem vycítil, prozrazoval nezvyklé napětí, jako by byl zaskočen a trochu vystrašený potíží, které sám vyprovokoval. Jeho vysvětlení, proč italský spojenec nedostal závazků přijít na pomoc, neuspokojilo dokonce ani publikum, které si sám vybral: „Chtěl bych zde především poděkovat Italům, kteří nás až do tohoto okamžiku podporovali, ale rozumějte, že

pro uskutečnění tohoto boje nehodláme prosit o cizí pomoc. Vykonáme tento úkol sami.“

Navyklý nestydatým lžím na své cestě k moci nebo v období jejího posilování, rovněž i nyní v tomto vážném okamžiku se Hitler nemohl zdržet, aby nevyřvával lehkověrným Němcům další lži. Takto ospravedlňoval svůj nesmyslný čin: „Znáte nesmírné úsilí, které jsem vynaložil, abych mírovými prostředky objasnil otázky Rakouska a poté otázky Sudet, Čech a Moravy. Veškeré úsilí tu bylo marné.“

V rozhovorech s polskými politiky ... jsem zformuloval nakonec německé návrhy a ... a není nic skromnějšího a loajálnějšího než tyto návrhy. Chtěl bych to povědět světu. Pouze já jsem je mohl předložit, poněvadž vím velmi dobře, že když to činím, nalezl jsem se v opozici vůči milionům Němců. Tyto návrhy byly odmítnuty.“

Nyní nebylo východisko. Třetího září Velká Británie a Francie vyhlásily válku Německu. Téže noci v 21.00 hod. německá ponorka U-30 torpédovala a potopila anglickou osobní loď Athenia asi 200 mil západně od Hebrid. Sto dvanáct cestujících, z toho 28 Američanů, přišlo o život.

Začala druhá světová válka.

1) **Hans Bernd Ginesius** (1904 – 1974), úředník, účastník hnutí odporu. Studoval práva; 1934 převzal policejní oddělení Říšského a pruského ministerstva vnitra. Po jmenování Himmlera velitelem říšské policie byl z policejních služeb propuštěn. Připojil se k vojenskému odporu proti Hitlerovi. V roce 1938 se podílel spolu s Wilhelmem Canarise, Hansem Osterem a Erwinem von Witzlebenem na přípravě puče, který ztroskotal. V roce 1940 byl vicekonzulem a gen. konzulem v Curychu a navázal tam kontakty s americkými tajnými službami Allana W. Dullese. Po nezdařeném atentátu na Hitlera 20. 9. 1944 mohl Gisevius odjet do Švýcarska a vrátil se jako svědek v norimberských procesech do Německa. V roce 1946 vydal knihu *Bis zum bitteren Ende* (Až do hořkého konce), přeloženou do mnoha jazyků.

Podepsání německo-sovětského paktu o neútočení, 23. srpna 1939. Vjačeslav M. Molotov, sovětský ministr zahraničí, odkládá pero do kalamáře, za ním stojí J. von Ribbentrop (uprostřed) a Staloin (vpravo).

Blitzkrieg!

Poláci, i když byli stateční, zdatní a nadšení – postavili se proti útoku nacistických tanků koňskou jízdou – byli prostě rozdraceni německým útokem. Byl to první úspěch bleskové války – *Blitzkrieg* před Poláky a celým světem. Náhlý útok byl překvapující: stíhačky a bombardéry hřmějící nad hlavami zasévaly oheň a hrůzu, štoky, německé střemhlavé letouny vyjící při klesání; celé divize tanků postupující vpřed 30 – 40 mil za den; neslýchaná rychlost pěchoty a celé ohromné motorizované armády, tvořené 1,5 milionu vojáků; koordinace prostřednictvím labyrintu elektrické komunikace. Svět nikdy předtím neviděl tolik mechanizované destruktivní síly.

Polské letectvo bylo zničeno během 48 hodin a polská armáda poražena během týdne. Většina z jejích 35 divizí byla buď zničena, nebo byla uzavřena kolem Varšavy. Do 17. září byly všechny polské ozbrojené síly, s výjimkou hrstky obránců na sovětské hranici, obklíčeny. Znamenalo to konec polské obrany, snad kromě ojedinělých oddílů, které nadále krvácely, bráníce se s obdivuhodným odhodláním.

Nyní nadešla chvíle, kdy Rusové postupovali do nitra poražené země pro svou část kořisti.

Kreml, stejně jako ostatní vlády, žasl nad rychlostí, s jakou německá vojska postupovala přes

Polsko. Jejich úspěch uvedl Rusy do rozpaků. Pod jakou záminkou mohli nyní oni intervenovat v poražené zemi? Sedmnáctého září došlo ke konfliktu mezi oběma dočasnými partnery v souvislosti s textem společného komuniké, které „by zdůvodnilo“ sovětsko-německé dělení Polska.

Stalin nesouhlasil s německou verzí, poněvadž „prezentovala fakta příliš otevřeně“. Napsal svou vlastní verzi, arcidílo podvodu a přiměl Němce, aby ji akceptovali. Zpráva prohlašovala, že společným cílem Německa a Sovětského svazu bylo „navrácení míru a pořádku, jež přestaly existovat rozpadem polského státu a poskytnutí pomoci polskému národu při stanovení nových podmínek jeho politického života.“ Na základě této hanebné záminky začal 17. září ráno Sovětský svaz rozdupávat poražené Polsko. Příští den se sovětské jednotky setkaly s německými vojsky v Brestu Litevském.

Polsko, stejně jako dříve Rakousko a Československo, zmizelo z mapy Evropy. Tentokrát získal Hitler podporu při vymazávání této země od Sovětského svazu, který po dlouhou dobu pózoval jako ochránce utiskovaných národů. Hitler bojoval a vyhrál válku v Polsku, ale větším vítězem byl Stalin, jehož vojska vypálila sotva několik střel. Sovětský svaz získal téměř polovinu Polska a vliv v pobaltských zemích. Představovalo to překážku pro realizaci dvou hlavních, dlouhodobých cílů Německa: ukrajinské pšenice a rumunské ropy. Německo po-

Hitler hovoří v Říšském sněmu v den vypuknutí války (1. září 1939).

třebovalo jedno i druhé, jestliže mělo vydržet anglickou blokádu. Dokonce i polský ropný pás, který Hitler požadoval, obsadil Sovětský svaz.

Proč Hitler zaplatil Rusům tak velkou cenu? Je pravda, že s ní souhlasil v srpnu, aby udržel Sovětský svaz daleko od tábora spojenců a daleko od války. Nikdy se však nevzpíral dodržovat smlouvy a nyní, když bylo Polsko podmaněno v důsledku výjimečného postupu německých vojsk, mohl klidně zbagatelizovat pakt z 23. srpna, jak mu radila armáda. Kdyby se Stalin postavil na odpor, Vůdce by ho mohl zastrašit útokem nejsilnější armády světa, jak to ukázalo polské tažení.

Mohl si to však dovolit? V tomto okamžiku zajisté nikoliv, když Francouzi a Angličané byli připraveni k válce na Západě. Musel mít tedy zajištěný týl, aby obsadil tyto země. Jeho další výpovědi objasnily, proč zanechal Stalinovi tak dobrý obchod. Nezapomínal však na tvrdé smlouvání se sovětským diktátorem, když obrátil svou pozornost na západní frontu.

Nic velkého se tam nedělo, přelétlo sotva několik střel. Samotní Němci označovali tuto válku jako „sedící“ – *Sitzkrieg*. Na Západě získala brzy název „podivná válka“ (phony war, la drôle de guerre). Byla to francouzská armáda, „nejsilnější na světě“, jak ji charakterizoval britský generál J. F. C. Fuller. Tváří v tvář nikoli více než 26 německým divizím, seděla spokojeně a schovávala

Nahoře: Němci zabili Poláky v Bydhošti 3. září 1939 (3. září, němečtí diverzanti, tzv. pátá kolona, se pokusili o ozbrojený puč v Bydhošti. Ustupující polská armáda „Pomořany“ toto vystoupení potlačila. V boji bylo zabito a zastřeleno na základě rozsudku vojenského soudu asi 300 Němců. O týden později po svém vstupu do města zastřelili Němci odvetou 1500 Poláků.

Hitler hovoří s generálem von Reichenauem (září 1939). Vpravo za Reichenauem je generál Rommel, v té době člen štábu Hitlerova hlavního stanu).

Polská jízda v akci. (Útoky polské jízdy na tanky jsou historickým mýtem. Oddíly polské jízdy proti pancéřovým zbraním (samozřejmě bez koně) kladly v několika bitvách (např. v bitvě u Mokré 1. a 2. září) tuhý odpor německým tankovým formacím.

se za ocel a beton v době, kdy krvácel hrdinný spojenec.

Tato nečinnost přišla Západ dříve. Generál Halder vypověděl v Norimberku: „Vítězství v Polsku bylo umožněno pouze celkovým vyřazením naší západní fronty. Francouzi mohli svobodně překročit Rýn, nebyli jsme s to jim v tom zabránit.“ Proč francouzská armáda, která měla velkou převahu nad německými silami na západě, nezahájila útok v souladu s tím, co generál M. Gamelin a francouzská vláda slibovali Polákům v podepsané dohodě?

Bylo to z mnoha důvodů: defetismus v hlavním francouzském velení, ve vládě i národě; vzpomínka na vykrvácení Francie za první světové války, spjata s rozhodnutím vyhnout se novým jat-kám, vědomí skutečnosti, že v polovině září byla polská vojska na hlavu poražena, že Němci brzy přemístí své síly na západ, a tak znemožní jakékoli francouzské kroky; konečně to byly obavy z německé převahy v oblasti výzbroje a letectva.

Nyní šance na úspěšnou ofenzívu zanikla. Hitler mohl obrátit svou veškerou pozornost a ohromnou většinu ozbrojených sil na Západ.

Devátého října, přes rady generálů, kteří potřebovali trochu času na technickou prohlídku tanků použitých v Polsku, vydal Vůdce Direktivu č. 6, týkající se vedení války:

PŘÍSNĚ TAJNÉ

Je nutno činit přípravy k útoku přes Lucembursko, Belgie a Nizozemsko v nejkratším možném termínu.

Tajné memorandum, které Hitler přečetl velitelům dříve než jim předal směrnicí, svědčilo nejen o výtečné znalosti vojenské strategie a taktiky, ale rovněž i o prorockém smyslu vedení války na Západě. Hlavní věcí, řekl, je vyhnout se pozici válce let 1914 – 1918. Pro dosažení rozhodujícího přelomu je nutno určit úlohu pancéřových divízi.

„Není třeba je ztrácet v labyrintu nespočetných řad domů v belgických městech. Není vůbec třeba útočit na města, ale udržovat plynulost útoku armády.“

Neochotné generály informoval Hitler o termínu útoku. „Není možno zahájit útok příliš brzy. Musí být zahájen, když se na podzim objeví taková možnost.“ Přesto, že naléhal spěchat, objevila se další zpoždění.

Když kritický rok 1939 již pomalu končil, uvědomil si Hitler, že nebude moci spoléhat do nekonečna na sovětskou neutralitu a upozornil na to své generály v memorandu z 9. října. Sdělil jim, že za osm měsíců nebo za rok se může situace změnit. „Můžeme se postavit proti Rusku jenom tehdy, když budeme volní na Západě.“ Tato myšlenka nikdy neopouštěla jeho neklidnou mysl.

Tragický rok přecházel do historie v podivné, hrůzné atmosféře. Ačkoli svět vedl válku, nebyl svědkem pozemních bojů; velké bombardéry převážely pouze propagandistické brožury, které byly špatně napsány. Pouze na moři trvala válka. Ponorky sklízely smrtelnou žeň mezi anglickými a také neutrálními námořníky na nelitostném a zledovatělém severním Atlantiku.

Graf Spee, jedna ze tří německých kapesních bitevních lodí, vyplula 21. srpna 1939 z Wilhelmshavenu. A během tří měsíců potopil *Graf Spee* devět britských lodí o celkové tonáži 50 000 BRT. Dva týdny před vánočními svátky, 14. prosince 1939, byli Němci elektrizováni zprávou, která byla vysílána v plamenných titulcích a častých rozhlasových zprávách o velkém vítězství na moři. Den předtím bojoval *Graf Spee* se třemi britskými křižníky 600 km od Montevidea a vyřadil je z boje. Brzy se nadšení změnilo v rozpaky. O tři dni později tisk oznámil, že kapesní bitevní loď se potopila v ústí La Platy, tedy před hlavním městem Uruguaye. Co to však bylo za vítězství? Vrchní velitelství válečného námořnictva (OKM) oznámilo, že kapitán bitevní lodí *Graf Spee* Hans Langsdorff šel ve stopách své lodí, a tak „jako voják a hrdina splnil naděje Vůdce, Němců a námořnictva.“

Nešťastný německý národ se nikdy nedověděl, že *Graf Spee* byl rozstřílen třemi britskými křižníky, které ho převyšovaly počtem děl, a proto musel odplout do Montevidea kvůli opravě. Uruguayská vláda mu ve shodě s mezinárodním právem dovolila zůstat zde pouze 72 hodiny, což nestačilo, takže „hrdiný“ kapitán Langsdorff namísto, aby riskoval další bitvu s Brity na poškozené lodi, nařídil loď proděravět a potopit ji. Zastřelil se o dva dny později v hotelovém pokoji v Buenos Aires.

Třináctého ledna 1940 odložil Hitler útok na Belgii a Nizozemsko na neurčitou dobu „v souvislosti s meteorologickou situací“. Počasí tu mohlo hrát určitou roli, ale nyní víme, že plány odvážného útoku na dvě další malé neutrální země, položené více na severu, mezitím v Berlíně dozrávaly a staly se prvořadými. „Podivná válka“, pokud jde o Němce, pomalu počátkem jara končila.

Německá pěchota a tanky ve Varšavě.

Němečtí vojáci přecházejí kolem mrtvých Poláků.

Úder na sever

Weserübung byl nevinně znějícím kryptonymem nejnovějšího plánu německé agrese. Jeho počátky a rozvinutí se lišily svou výjimečností a úplně se odchylovaly od jiných plánů týkajících se ničím nevyprovokovaného útoku. Tento plán na rozdíl od ostatních nebyl Hitlerovým dílem, ale vytvořil ho ambiciózní admirál, přední činitel nacistické strany. Byl to jediný plán německé agrese, kde námořnictvo sehrálo důležitou roli. Byl to rovněž jediný plán, pro který OKW připravilo plány a koordinovalo jejich plnění se třemi druhy zbraní. V této otázce neproběhly konzultace dokonce ani s Vrchním velitelstvím pozemních sil a jeho generálním štábem, k jejich velké nespokojenosti a Göring byl uveden na scénu až v poslední chvíli. Tato urážka přivedla korpulentního šéfa Luftwaffe k šílenství.

Německé námořnictvo se již od jisté doby zajímalo o sever. Německo nemělo bezprostřední přístup k širokému pobřeží oceánu. Tato geografická nevýhoda utkvěla v paměti důstojníkům námořnictva v době první světové války. Hermetická britská síť napříč úzkým Severním mořem, od Shetlandských ostrovů po pobřeží Norska, posílena minovou bariérou a hlídkovými loděmi, zabezpečovala silné královské loďstvo, kladla vážné překážky ponorkám v přístupu do severního Atlantiku a nedovolo-

vala německým obchodním lodím cesty po mořích. Německá zaoceánská flotila nikdy nevyplovala na širé moře. Britská námořní blokáda dusila imperialistické Německo za první světové války. V meziválečném období hrstka německých námořních důstojníků, kteří tvořili početně skromné válečné loďstvo, promýšlela tyto nepříjemné zkušenosti a s přihlédnutím ke geografické poloze dospěla k závěru, že v případě budoucí války s Anglií musí Německo získat základny v Norsku. To by zlomilo linii britské blokády napříč Severním mořem, otevřelo by to široké oceánské prostory pro německé lodě a umožnilo by říši změnit situaci vytvořením účinné blokády Britských ostrovů.

Nebylo proto divu, že s vypuknutím války v roce 1939 admirál Rolf Carls, třetí nejvyšší důstojník v německém námořnictvu a velmi silná osobnost, začal zasypávat admirála Raedera¹⁾ (který si to zapsal do deníku a potvrdil v Norimberku) dopisy vypovídajícími o „významu německé okupace norského pobřeží“. Raeder nepotřeboval příliš mnoho pobídek a 3. října, po ukončení polského tažení, vyslal tajný dotazník do štábu válečného loďstva a žádal prověření možnosti dobytí „základny v Norsku ve spojeném útoku Ruska a Německa“. Ribbentrop dotázaný, jaký bude postoj Moskvy, odpověděl, že je možno „očekávat dalekosáhlou podporu“. Raeder pověděl svému štábu, že je třeba co nejrychleji informovat Hitlera o těchto „možnostech“. V říjnu, v dlouhé zprávě pro Führera o námořních ope-

Vojáci SS prohledávají ulice ve Varšavě.

Zraněný Polák od-
nášený k lékaři po
náletu na Varšavu.

Dole: Triumfující
Führer zdraví své
oddíly v Polsku.

Němečtí vojáci používají se sovětským motocyklistou na demarkační čáře v okupovaném Polsku (září 1939).

racích, navrhl Raeder důležitost dobytí základen v Norsku, a jestliže to bude nutné, tak se sovětskou pomocí. Podle důvěrných zápisů loďstvo vzbudilo v této otázce poprvé Hitlerovu pozornost. Raeder tvrdil, že „Vůdce ihned poznal význam norského problému“. Požádal ho, aby si připravil poznámky o této otázce a přislíbil, že se jí bude zabývat. V těchto dnech byl nacistický vůdce zaneprázdněn přípravou a zahájením útoku na Západě. Musel rovněž překonat pochybnosti generálů. Norsko nejzjevněji uniklo jeho paměti.

Vrátilo se však o dva měsíce později, a to hned ze tří důvodů. Jedním z nich byl příchod zimy. Existence Německa závisela na dovozu železné rudy ze Švédska. Němci počítali s dovozem 11 mil. tun švédské rudy při celkové spotřebě 11 mil. tun pro

první rok války. V období teplých měsíců byla ruda dopravována ze severního Švédska podél Botnického zálivu a přes Baltské moře do Německa. Tato trasa nečinila potíže ani v době války, protože Baltské moře bylo pro britské lodě účinně uzavřeno. Ovšem tato cesta nemohla být používána v zimě vzhledem ke tlusté ledové pokrývce. V zimních měsících musela být švédská ruda dopravována do blízkého norského přístavu Narviku a potom na lodích podél norského pobřeží do Německa. Německé lodě s rudou mohly plout téměř po celou dobu v teritoriálních norských vodách, a tak mohly uniknout nebezpečí hrozcímu od britských lodí a bombardérů.

Mezitím v Londýně Winston Churchill, tehdy ministr válečného loďstva, postřehl okamžitě německé snahy a již v prvních dnech války se snažil přesvědčit vládu, aby souhlasila se zaminováním norských teritoriálních vod a aby tak zastavila německé transporty železné rudy. Chamberlain a Halifax nechtěli bohužel porušit norskou neutralitu a návrh byl zatím zamítnut.

Sovětské napadení Finska 30. listopadu 1939 radikálně změnilo situaci ve Skandinávii a nesmírně zvýšilo její strategický význam jak pro západní spojence, tak pro Německo. Francie a Anglie začaly formovat ve Skotsku expediční oddíl ve Skotsku s cílem vyslat ho na pomoc válčícím Finům, kteří přes veškerá očekávání úporně odrazili útoky Rudé armády. Tento oddíl mohl dorazit do Finska pouze přes Norsko a Švédsko. Němci si rychle uvědomili, že v případě přechodu spojeneckých vojsk přes severní část těchto dvou skandinávských zemí může na tomto území zůstat dostačující počet vojáků pod záminkou udržování spojení, aby bylo možno kontrolovat dodávky švédské železné rudy. Západní spojenci by kromě toho obklíčili Říši ze

Němci vyslýchají polské zajatce.

Policejní razie v židovském ghettu ve Varšavě (1940).

Dole: Hladovějící židovské děti ve varšavském ghettu.

severu. Admirál Raeder neopomněl Hitlerovi tuto hrozbu připomenout.

Velitel německého válečného loďstva našel v Norsku významného spojence pro své plány v osobě majora Vidkuna Abrahama Lauritze Quislinga, jehož jméno se stalo synonymem zrádce téměř ve všech jazycích.

Svůj život zahájil Quisling důstojně. Narodil se roku 1877 v selské rodině a norskou Vojenskou akademii ukončil s vyznamenáním. Ve věku něco přes dvacet let byl vyslán do Petrohradu jako vojenský attaché. Velká Británie mu udělila titul plukovníka britského válečného loďstva (Commander of the Order of British Empire) za zásluhy v dohledu nad britskými zájmy po přerušení diplomatických styků s bolševickou vládou. V tomto období byl Quisling současně probritský i probolševický. V Sovětském svazu ještě určitou dobu zůstal a sice jako asistent významného norského polárního badatele a filantropa Fridtjofa Nansena, když se podílel na jeho pomoci hladovějícím v Povolží.

Úspěch komunistů v Rusku učinil na mladého norského důstojníka ohromující dojem, a proto, když se vrátil do Osla, nabídl své služby sociální demokracii, která byla tehdy součástí Kominterny.²⁾ Navrhl jí, že založí „Rudou gardu“, ale sociální demokracie, jež se stavěla vůči němu a jeho projektu podezřívavě, s tím nesouhlasila. Potom změnil názor. Po ukončení státní služby ve funkci ministra obrany v letech 1931 – 1933, založil v květnu 1933 fašistickou stranu nazvanou Nasjonal Samling – Národní sjednocení, Nacismus však na bohaté, demokratické půdě Norska nezakořenil. Quislingovi se dokonce nepodařilo ani dostat se do parlamentu. Když byl poražen ve volbách, přiklonil se ještě více k nacistickému Německu.

Navázal tam kontakty s Alfredem Rosenbergem, oficiálním filozofem nacistického hnutí, který byl mj. stranickým šéfem byra pro zahraniční otázky.

**Staří Židé ve Varšavě
musí odstraňovat
trosky a suť.**

Tento pobaltský hlupák, jeden z nejranějších Hitlerových mentorů, se zajímal o norského důstojníka, poněvadž jedním z hlavních Rosenbergových cílů bylo založení nordické říše, z níž by byli odstraněni Židé a jiné „nečisté“ rasy. Tato říše by vládla světu pod vedením nacistického Německa. Od roku 1933 udržoval kontakty s Quislingem zasypávaje ho nesmyslnou filozofií a propagandou.

V červnu 1939, kdy se již nad Evropou stahovaly válečné mraky, využil Quisling své přítomnosti na setkání nordické společnosti v Lübecku a požádal Rosenberga o něco více než ideologickou podporu. Podle důvěrných Rosenbergových zpráv, předložených v Norimberku, Quisling ho varoval před nebezpečím, kdyby Anglie v případě války převzala kontrolu nad Norskem a o výhodách, které by plynuly Německu při německé okupaci jeho

země. Současně žádal o značnou pomoc pro svou stranu a tisk. Rosenberg, neúnavný tvůrce memorandum, připravil další tři týkající se této záležitosti, a to pro Hitlera, Göringa a Robbentropa. Ti je však bagatelizovali. Nikdo v Německu nebral „oficiálního filozofa“ vážně. Samotnému Rosenbergovi se sotva podařilo zařídit dvoutýdenní školení pro 25 zdatných Quislingových bodygardů.

V prvních měsících války admirál Raeder, alespoň tak to dosvědčil v Norimberku, neměl kontakt s Rosenbergem, jehož sotva znal, ani s Quislingem, o němž nikdy neslyšel. Těsně po sovětské invazi do Finska začal Raeder dostávat informace od kapitána Richarda Schreibera, námořního atašé v Oslu, když hovořil o hrozbě blízkého vylovení spojenců v Norsku. Připomněl to Hitlerovi 8. prosince a bez okolků mu radil: „Je třeba okupovat Norsko.“

Brzy nato poslal Rosenberg memorandum (nedatované) Raederovi „týkající se návštěvy tajného rady Quislinga – Norsko“. Norský konspirátor přijel do Berlína a Rosenberg pomýšlel, že musí informovat Raedera, kdo je Quisling a jaké má plány. Pověděl mu, že Quisling má mnoho sympatizantů mezi předními důstojníky norské armády a jako důkaz předložil poslední dopis od plukovníka Konrada Sundla, velícího důstojníka v Narviku. V tomto dopise charakterizoval plukovník norského premiéra jako „hlupáka“, a jednoho z jeho ministrů jako „starého ochmelku“ a prohlásil, že je ochoten „riskovat svůj život za národní povstání“.

Rosenberg informoval Raedera, že Quisling měl ve skutečnosti připravenou koncepci převratu. Připomínala plán anšlusu, proto byla v Berlíně přijata příznivě. Určitý počet Quislingových mužů měl být

**Hitler s admirálem
Raederem (vlevo).**

urychleně v Německu přeškolen „zkušenými a zapálenými nacisty, kteří jsou v takových operacích zdatní“. Po návratu do Norska musí tito „žáci“ převzít strategické body v Oslu. Byla to tedy taktika anšlusu, v níž měl Quisling sehrát úlohu Seyss-Inquarta. „Quisling nemá pochyb (dodal Rosenberg), že takový převrat ... by se setkal s podporou těch oddílů armády, s nimiž měl nyní kontakty ... Pokud jde o krále, pak soudí, že přijme tento převrat jako *fait accompli* (hotovou věc). Quislingův odhad, týkající se počtu německých vojáků, nutných k provedení této operace, se shoduje s německými odhady.“

Admirál Raeder se setkal s Quislingem 11. prosince. Toto setkání zajistil za Rosenbergova prostřednictví Viljam Hagelin, norský obchodník, který pobýval v Německu v souvislosti se svými zájmy a současně byl hlavní Quislingovou spojkou. Hagelin a Quisling předali Raederovi důležité informace, které admirál pečlivě zapsal do důvěrných dokumentů válečného námořnictva. „Quisling tvrdil ... britské vylovení je plánované v oblasti Stavangeru, a Christiansand se má stát britskou základnou. Současná norská vláda, stejně jako parlament a veškerá politika podléhají kontrole známého Žida Hambra (Carl Joachim Hambro, předseda Stortingu – norského parlamentu), velkého přítele Hore-Belisha ... Nebezpečí hrozící Německu plynoucí z britské okupace bylo popsáno velmi podrobně.“ Quisling navrhl „dát nezbytné základy k dispozici německých ozbrojených sil, aby přešel anglickým opatřením. V celé pobřežní oblasti byli již kvůli tomuto účelu podplaceni lidé zastávající důležité funkce (na železnici, poštách, ve spojích).“ On a Hagelin přijeli do Berlína, aby navázali s Němci „jasně vymezené vztahy do budoucnosti“.

Hitler souhlasil s přijetím tohoto plánu vzhledem k dodávkám švédské železné rudy. Když vydal urychleně rozkaz „přípravy jednotek“, nebyl ještě určen důstojník, který by velel tomuto záměru. Kdosi navrhl generála Nikolause von Falkenhorsta, který bojoval ve Finsku koncem první světové války. Hitler nechal okamžitě pro něho poslat.

Později při výslechu v Norimberku popsal Falkenhorst první setkání v Říšském kancléřství ráno 21. února, které nebylo prosté směšných prvků. Falkenhorst nikdy neslyšel o „Operaci půlnoc“, a kromě toho se setkal poprvé s nacistickým vůdcem, který ho zdaleka tak neděsil jako ostatní generály.

„Byl jsem vybídnut, abych se posadil (vyprávěl v Norimberku). Potom jsem musel vyprávět Vůdci o událostech ve Finsku v roce 1918 ... Führer řekl: „Sedněte. Sedněte si prosím a vyprávějte mi prostě, jako to bylo“. To jsem také učinil. Potom jsem vstal a vedl mě ke stolu pokrytému mapami. Řekl: „... Říšská vláda ví o tom, že Angličané mají v úmyslu uskutečnit desant v Norsku ...“ Generál byl nečekaně ke svému údivu jmenován hlavním velitelem této operace. Armáda, dodal Hitler, mu

U-Boot hlídkující v Atlantiku.

dá k dispozici pět divizí. Jeho úkolem bude převzetí hlavních námořních přístavů.

V poledne Vůdce propustil Falkenhorsta a doporučil mu hlásit se opětovně v 17 hodin, ale již s plány okupace Norska.

„Vyšel jsem z kancléřství a koupil si turistického průvodce Baedeker (vysvětloval Falkenhorst v Norimberku), abych se jednoduše dověděl, jaké je Norsko. Neměl jsem o něm ani ponětí ... Potom jsem šel do hotelu a pracoval nad tím Baedekerem ... V 17 hodin jsem se vrátil k Vůdci.“

Generálovy plány, zpracované na základě starého Baedekera (nikdy mu nebyly ukázány plány OKW) byly, jak si bylo možno představit, velmi obecné, ale Hitlera uspokojily. Do každého z pěti hlavních norských přístavů – Osla, Stavangeru, Bergenu, Trondheimu a Narviku bude rozmístěna jedna divize. „Nic více nebylo možno udělat,“ pověděl později Falkenhorst, „poněvadž to byly velké přístavy.“

Po přísaze byl generál požádán, aby „spěchal“ a poté byl propuštěn, aby se mohl věnovat práci.

Brauchitsch a Halder, zaměstnaní přípravou ofenzívy na západní frontě, nevěděli o tom, co se stalo, dokud se Falkenhorst 26. února neohlásil u velitele Generálního štábu pozemních sil, kde požadoval vojáky a zvláště horské jednotky pro provedení své operace. Halder s pomocí nepospíchal a dokonce byl pobouřen a požádal o více informací v této

Německá karikatura z listopadu 1939 představující Hoare-Belisha a Churchilla (tehdy britského ministra války a válečného námořnictva) jako konspirátory v údajném spiknutí proti Hitlerovi. Ve skutečnosti bylo spiknutí vykonstruováno nacisty pro jejich vlastní cíle.

věci, co již bylo vykonáno a co bude zapotřebí. „Vůdce a Brauchitsch si o této záležitosti nevyměnili ani slovo.“ Halder ve svém deníku vykřikoval: „To musí být zapsáno do dějin války!“

Avšak Hitler, plný opovržení vůči generálům, zvláště vůči veliteli generálního štábu, se nenechal zviklat od svého rozhodnutí. Falkenhorstovy plány s nadšením 29. února schválil a poskytl mu dvě horské divize a navíc nařídil, že bude nutné větší množství vojáků, poněvadž potřeboval „mnoho sil v Kodani“. Dánsko bylo zjevně připojeno do seznamu obětí, neboť letectvo chtělo využít tamější základny proti Anglii.

Příštího dne, 1. března, vydal Hitler formálně rozkazy pro *Weserübung*.

1) Erich Raeder, německý velkoadmirál (1876 – 1960); 1928 – 1935 náčelník námořního velitelství; 1935 – 1943 vrchní velitel námořnictva. V Norimberském procesu odsouzen k dlouholetému vězení; 1955 propuštěn.

2) Komintern (Komunistická čili Třetí internacionála) byla založena z Leninova popudu 2. – 6. 3. 1919 v Moskvě. Jejím záměrem bylo prosadit revoluční marxismus-leninismus, organizovat nové založené komunistické strany a realizovat světovou revoluci. Po vypuknutí války nebylo možno řídit její činnost z jednoho centra a s ohledem na válečnou spolupráci Sovětského svazu s Velkou Británií a USA byla v květnu 1943 rozpuštěna.

Král mobilizuje svůj národ

Operace *Weserübung* měla být zahájena 9. dubna 1940 v 5.15 ráno. Téhož dne, přesně za úsvitu, němečtí vyslanci v Kodani a Oslu předali dánské a norské vládě německé ultimátum, požadující od nich, aby okamžitě a bez odporu přijali „ochranu Říše“. Toto ultimátum bylo patrně nejnestoudnějším dokumentem, který kdy byl Hitlerem a Ribbentropem napsán. Dánové se nalézali v bezvýchodné situaci. Jejich sympatická, rozvinutá malá země nebyla s to bránit se Hitlerovým tankům. Vojsko svedlo několik potyček, ale všechno skončilo dříve než Dánové dojedli svou bohatou snídani. Král Kristián X. na radu vlády kapituloval a žádal, aby byl zastaven odpor, a současně protestoval proti německému útoku.

V Norsku se hnutí odporu rozvinulo od samotného počátku, i když samozřejmě ne všude. V Narviku s přístavem a konečnou stanicí železnice, po níž se dopravovala železná ruda ze Švédska, velel místní posádce plukovník Konrad Sundlo, fanatický stoupenec Quislinga. Sundlo se vzdal Němcům bez jediného výstřelu. Velitel loďstva však postupoval jinak. Když se deset německých torpédoborců blížilo ke vstupu do fjordu Eidsvold, jeden ze dvou starých dělových člunů v přístavu vypálil varovné výstřely a přikázal torpédoborcům, aby se představily. Kontradmirál Fritz Bonte, velitel flotily torpédoborců, vyslal k norské lodi důstojníka ve člunu se žádostí podrobit se. A pak následoval případ nacistické perfidnosti, i když se později důstojníci německého válečného námořnictva bránili argumentem, že v době války žádné právo neplatí. Když důstojník ve člunu zaslanoval německému kontradmirálovi, že Norové se budou bránit, Bonte čekal jenom tak dlouho, až člun zmizel z cesty a okamžitě torpédoval *Eidsvold*. Druhý norský dělový člun *Norge* zahájil palbu, ale byl rovněž rychle zničen. Zahynulo zde 300 norských námořníků, téměř celé posádky dvou lodí. V 8 hodin ráno byl Narvik v rukou Němců. Byl dobyt deseti torpédoborci, které proklouzly hradbou válečného britského loďstva. Obsadily ho pouze dva prapory nacistických vojáků vedených brigádním generálem Eduardem Dietlem, starým bavorským Hitlerovým kumpánem z období mnichovského puče. Dietl se osvědčil jako nápaditý a odvážný velitel, když události v Narviku doznaly nečekaného zvratu, a stalo se to již příštího dne.

Trondheim, ležící v polovině cesty podél západního pobřeží Norska, byl dobyt Němci poměrně snadno. Přístavní děla nevystřelila na německé válečné lodě, které pluly v dlouhém fjordu vedeny křižníkem Hipper ani jedinou salvu. Vojáci převáženi křižníkem a čtyřmi torpédoborci přešli v klidu na pevninu. Některé opevněné body se držely několik hodin a blízké letiště ve Vaernes dva dny. Tyto boje neměly žádný vliv na obsazení vý-

Německý propagandistický nápis vyhláškující Hitlerovu touhu, aby bylo pohřbeno staré nepřátelství mezi Francií a Německem.

Dole: Německá karikatura z října 1939 představující Johna Bulla, izolovaného na svém ostrově a obklopeného U-Booty (ponorkami).

tečného přístavu, přístupného pro největší válečné lodě, ponorky a současně konečné železnice směřující ze severního a středního Norska do Švédska. Němci plánovali využít této brány do Norska pro případ, kdyby je Angličané odřízli od moře.

Bergen, druhý největší přístav a město Norska, ležící 300 mil jižně od Trondheimu a spojené železnici s Oslom, kladlo odpor po určitou dobu. Dělovým bateriím střežícím přístav se podařilo vážně poškodit křižník Königsberg a pomocnou loď, ale vojáci jiných lodí se bezpečně vylodili a obsadili město ještě před polednem. Právě tehdy přišli do Bergenu Britové s pomocí pro šokované Nory. Odpoledne patnáct bombardérů královského válečného loďstva potopilo Königsberg, první loď této velikosti, která šla ke dnu díky leteckému útoku. Na vnější straně přístavu měli Angličané silnou flotilu složenou ze čtyř křižníků a sedmi torpédoborců, které mohly přemoci menší německé námořní síly. Flotila již začala vplouvat do přístavu, ale dostala rozkaz, že útok je odvolán vzhledem k příliš velkému riziku položených min a bombardování ze vzduchu. Později Churchill litoval tohoto rozhodnutí, na jehož přijetí se podílel. Byl to první signál opatrnosti a polovičatých prostředků, které během několika dalších rozhodujících dní přišly Angličany draze.

Letiště Sola poblíž Stavangeru na jihozápadním pobřeží bylo obsazeno německými parašutistickými oddíly, po vyrazení norských kulometů se tam protiletická obrana rozpadla.

Letiště Sola bylo největším letištem v Norsku a ze strategického hlediska mělo pro německou Luftwaffe nesmírný význam. Z tohoto místa mohly bombardéry proniknout k britské flotile, umístěné podél norského pobřeží a do jejích hlavních základů v severní Anglii. Získání letiště za-

München, 15. Oktober 1939
64. Jahrgang / Nummer 41

30 Pfennig

SIMPLICISSIMUS

VERLAG ERNST & HIRTH KONNARDTGESELLSCHAFT, MÜNCHEN

Englands Selbsteinkreisung

„Gefahr von unten und oben — eine Situation, aus der man sich schwer herausziehen kann.“

Nová francouzská vláda, která začala pracovat pod vedením Paula Reynauda (uprostřed), březen 1940.

jišťovalo Němcům okamžitou převahu ve vzduchu a znemožňovalo každý pokus většího desantu anglických vojáků.

Kristiansand na jižním pobřeží bojoval statečně. Jeho děla dvakrát odrazila německou flotilu vedenou lehkým křižníkem *Karlsruhe*. Pevňůstky však byly rychle zničeny bombami Luftwaffe a přístav byl obsazen během dopoledne. Avšak *Karlsruhe* byl při vyplouvání z přístavu zasažen anglickou ponorkou tak vážně, že musel být potopen. Kolem poledne se pět důležitých norských měst a přístavů a jedno velké letiště podél západního a jižního pobřeží o délce 1500 mil od Skagerraku až po Arktidu nalézalo v německých rukou. Obsadila je hrstka vojáků přivezených na lodích německého válečného loďstva, mnohem slabšího než britské námořnictvo. Odvaha, lest a překva-

Setkání nejvyšší Vojenské spojenecké rady v Paříži (únor 1940). Zprava doleva: Churchill, Chamberlain, Daladier a Halifax.

pení vynesly Hitlerovi slavné vítězství při malých nákladech.

Avšak v Oslu, hlavním cíli agrese, se jeho vojenské síly a diplomacie setkaly s neočekávanými problémy.

Nadšená vítací skupina německého vyslanectví čekala celou chladnou noc z 8. na 9. dubna na přístavním molu na příjezd německé flotily a vojáků. V jejím čele stál kapitán Schreiber, atašé válečného loďstva a občas se objevil velmi zaneprázdňený vyslanec Bräuer. Mladší německý atašé válečného loďstva hlídal záliv v motorové lodi v očekávání své úlohy lodivoda flotily, kterou vedly kapesní bitevní loď *Lützow* (původně *Deutschland*, protože Hitler nechtěl riskovat ztrátu lodě s tímto názvem) a nový křižník *Blücher*, vlajková loď eskadry.

Všichni čekali marně. Lodě nikdy nepřišly. Byly napadeny u vjezdu do padesátimílového Oslofjordu norskou minolovkou *Olaf Trygvasson*, která potopila německý torpédoborec a lehký křižník *Emden*. Němci shromáždili malou skupinu vojáků pro utišení pobřežních děl a přes ztráty pluli vzhůru do fjordu. S dalšími potížemi se setkali patnáct mil na jih od Oslo, v místě, kde se vody fjordu zužují na 15 mil. Stála zde starobylá pevnost Oskarsborg, jejíž obránci byli ostražitější, než Němci předpokládali. Těsně před svítáním Kruppova děla ráže 25 mm zahájila z pevnosti palbu na křižníky *Lützow* a *Blücher*. Z pobřeží byla vypuštěna torpéda. *Blücher* o tonáži 10 tis. BRT byl v plamenech a poškozený výbuchy vlastní munice klesl ke dnu. Zahynulo 1600 námořníků včetně několika úředníků a členů gestapa, kteří měli zatknout krále a vládu a převzít vládu v hlavním městě. *Lützow* byl rovněž poškozen. Velitel eska-

dry kontradmirál Oskar Kummetz a generál Erwin Engelbrecht, velitel 163. divize, kteří se nalézali na jeho palubě, dopluli na břeh, kde je Norové zajali. Hlavní cíl, obsadit norské hlavní město, se Němcům nepodařilo splnit. Německé lodi sem dopluly teprve další den.

Oslo padlo do rukou Němců až po zásahu leteckého desantu malého oddílu výsadkářů na místní nechráněné letiště. Katastrofické zprávy z dalších námořních přístavů a dunění děl vzdálených asi patnáct mil na jih v Oselském fjordu způsobily, že norská královská rodina, vláda a členové parlamentu nastoupili v 9.30 hod. ráno do zvláštního vlaku odjíždějícího do Hamaru, osmdesát mil na sever. Ve stejnou dobu odjelo dvacet nákladních aut naložených zlatem Norské banky a tři další s tajnými dokumenty ministerstva zahraničních věcí. Statečná akce posádky v Oskarsbergu zkrátila Hitlerovy plány na uvěznění norského krále a vlády a na zmocnění se zlata.

Oslo se však nacházelo v celkovém zmatku. Několik norských oddílů umístěných v hlavním městě se nebránilo. Především nebylo zablokováno letiště v blízkém Fornebu. To bylo možno provést zaparkováním několika starých automobilů podél startovací pásu a kolem přistávací plochy. Noc

předtím kapitán Spiller, německý atašé leteckých sil v Oslu, tam zaujal místo, aby přivítal vojáky, kteří zde měli přistát po příchodu námořnictva do města. Když se lodě neobjevily, byla z vyslanectví odeslána do Berlína horečná rádiová zpráva o neočekávané a nešťastné situaci. Odpověď přišla okamžitě. Brzy na to začali ve Fornebu přistávat parašutisté a oddíly pěchoty. Do poledne zde bylo asi pět rot. Byli to lehce ozbrojení vojáci a norští vojáci, kteří zůstali v hlavním městě, je mohli lehce přemoci. Z dosud neobjasněných příčin (patrně kvůli chaosu v Oslu) se nevzpamatovali, nerozvinuli obranu a symbolické oddíly německé pěchoty vstoupily do hlavního města za zvuků vyhrávající, i když jen provizorní kapely. Tak padlo i poslední norské město, ale Norsko se ještě nepodrobilo.

Devátého dubna odpoledne se sešel Storting (norský parlament) v Hamaru, přičemž ze dvou set jeho členů chybělo pouze pět. Schůze parlamentu byla zahájena v půl osmé večer, kdy došly zprávy, že se německé oddíly blíží k Elverumu, několik mil východně směrem k švédské hranici. Dr. Bräuer žádal na Ribbentropovo naléhání přijetí u krále. Norský premiér s tím souhlasil pod podmínkou, že se německé oddíly stáhnou na bezpečnou vzdálenost na jih. S tím německý vyslanec nesouhlasil.

Francouzský generál Gamelin, vrchní velitel branné moci, kontroluje britskou protipancéřovou jednotku v Aldershotu (1939).

Ve skutečnosti nyní nacisté připravili následující úskok. Kapitán Spiller odletěl z letiště ve Fornebu do Hamaru se dvěma rotami německých parašutistů, aby zatkli vzdorovitého krále a vládu. Německý atašé nečekal v Hamaru žádnou obranu, poněvadž norští vojáci neodpověděli žádnou palbou, aby zabránili vstupu Němců do Osla. Dvě rot, které cestovaly zrekvírovanými autobusy, se cítily jako na vlastivědné exkurzi. Spiller nedocenil důstojníka norské armády, který postupoval jinak než mnoho jiných. Plukovník Ruge, generální inspektor pěchoty doprovázející krále v cestě na sever, naléhal na zajištění ochrany uprchlé vlády. Zablokoval proto cestu u Hamaru dvěma narychlo sehnanými prapory pěchoty a zadržel německé autobusy. Ve vzniklé potyčce byl Spiller smrtelně raněn. Po dalších lidských ztrátách se Němci vrátili do Osla.

Příští den dr. Bräuer odjel z Osla sám po téže cestě, po níž jel Spiller na setkání s králem. Německý vyslanec, diplomat staré školy, se necítil příjemně při plnění této mise, avšak Ribbentrop žádal bezvýhradně, aby přiměl krále a vládu k přijetí kapitulace. Obtížný Bräuerův úkol se zkomplikoval vzhledem k novým politickým incidentům, které se právě v Oslu staly. Předchozí večer, když se Němci usadili v hlavním městě, začal jednat Quisling. Vpadl do rozhlasové stanice a odvysílal proklamaci, v níž se prohlásil za šéfa nové vlády a vydal rozkaz norskému hnutí odporu, aby okamžitě ukončilo akce pro Němcům. Ačkoli Bräuer to ještě nemohl pochopit (a Berlín to nemohl pochopit nikdy, ani později); tento akt zraedy učinil škrt německým snahám přinutit Norsko vzdát se.

Paradoxně to však byl tento čin národní hanby a právě Quislingova zrada, která přiměla šokované Nory, aby se semkli ve skvělém a hrdinném hnutí odporu.

Dr. Bräuer se sešel s Haakonem VII. ve škole v městečku Elverumu ve tři hodiny odpoledne 10. dubna. Haakon VII. byl ve 20. století jediným králem, který byl zvolen ve všeobecných volbách a byl prvním národním panovníkem, jehož Norsko po více než pěti stoletích mělo.¹⁾ Průběh tohoto setkání je znám na základě rozhovoru, který později uskutečnil autor s králem a na základě studia jak norských pramenů, tak tajné právy dr. Bräuera (zpráva se nalézá v zachycených dokumentech německého ministerstva zahraničí). Po dlouhém uvažování se král rozhodl přijmout německého vyslance v přítomnosti svého ministra zahraničních věcí dr. Halvdana Kohta. Na Bräuerovo naléhání, aby se setkání mohlo uskutečnit mezi čtyřma očima, král souhlasil, avšak s vědomím svého ministra.

Německý vyslanec postupoval podle instrukce, střídavě králi pochleboval nebo se pokoušel ho zastrašit. Němci chtěli zachovat dynastii, ale požadovali pouze, aby Haakon učinil totéž jako jeho bratr Kristián X., dánský král, den předtím v Kodani. Vzepřít se wehrmachtu bylo šílenstvím. Nevyplyvá z toho nic než nesmyslné vraždění. Vyslanec apeloval na krále, aby akceptoval Quislingovu vládu a vrátil se do Osla.

Haakon, přesvědčený demokrat, dokonce i v tomto tragickém okamžiku puntičkářsky dodržující ústavu, se pokoušel vysvětlit německému diplomatu,

Němci vykládají
dodávky v Norsku
(duben 1940).

že v Norsku král nečiní politické rozhodnutí. To může učinit pouze vláda, s níž hodlá nyní konzultovat. V tomto okamžiku se k jednání připojil Koht a bylo dohodnuto, že Bräuer dostane odpověď telefonicky.

Haakon, který nemohl činit politická rozhodnutí, ale mohl je určitě ovlivnit, měl pro Němce pouze jednu odpověď. Král se odebral do skromné hospody ve vesnici Nybergsund u Elverumu (v obavě před zatčením po Bräuerově odchodu) a shromáždil členy vlády jako Státní radu.

„Z mé strany (řekl jim) nemohu přijmout německé požadavky. Bylo by to v rozporu se vším, co pokládám za svou povinnost jako král Norska, když jsem před 35 lety do této země přišel... Nechci, aby rozhodnutí vlády záviselo na tom, co jsem řekl. Avšak... nemohu jmenovat premiérem Quislinga, člověka, kterému nedůvěřuji ani já, ani náš národ... ani jeho reprezentaci ve Stortingu.“

„Jestliže se vláda rozhodne přijmout německé požadavky, a důvody tohoto kroku zcela chápu, protože беру v úvahu nebezpečí války, v níž by tolik mladých Norů muselo zahynout, zůstává mi pouze jediné – a b d i k a c e.“

Vláda nebyla o nic méně statečná než král, ačkoli v ní bylo několik nerozhodných členů, přešla na jeho stranu. Když Bräuer dojel do Eidsvoldu, na poloviční cestě do Osla, Koht mu zavolal a předal norskou odpověď. Německý vyslanec okamžitě telegrafoval na vyslanectví do Osla, odkud byla odpověď zaslána do Berlína. „Král neschvaluje vládu pod vedením Quislinga. Toto rozhodnutí

bylo přijato jednomyslně. Na mou otázku ministr zahraničních věcí odpověděl: „Odpor bude trvat tak dlouho, jak to bude možné.“

Toho večera s použitím slabé vesnické radiostanice, jediného dostupného komunikačního prostředku se světem, norská vláda odmítla výzvu mocné Třetí říše. Bylo vyhlášeno rozhodnutí zamítnout německé požadavky a třímilionový národ byl vyzván do boje proti agresorům. Král se formálně k výzvě připojil.

Nacističtí agresori nemohli uvěřit tomuto rozhodnutí. Ještě dva dny se Němci pokoušeli přesvědčit krále. Ráno 11. dubna kapitán Irgens, Quislingův vyslanec, přijel za králem, aby ho přiměl k návratu

**Němečtí křižník
Admirál Hipper zakot-
vený v suchém doku
kvůli opravám poško-
zení, která utrpěl za
norského tažení.**

**Němečtí vojáci určení
pro invazi do Norska
při nalodění.**

Himmler s Vidkunhem Quislingem, vůdcem norských nacistů.

do hlavního města. Slíbil mu, že Quisling mu bude loajálně sloužit. Tento návrh byl s pohrdáním odmítnut.

Odpoledne obdržel Bräuer pilnou zprávu, v níž bylo požadováno ještě jedno přijetí u krále kvůli projednání „určitých návrhů“. Nervózní německý vyslanec získal instrukce od Ribbentropa, aby monarchovi pověděl, že „chtěl dát norskému národu poslední šanci rozumné dohody“.

Hned po poradě s králem dr. Koht odpověděl, jestliže má vyslanec „určité návrhy“, pak je může předat ministru zahraničí.

Reakce nacistů na odpor této malé a bezbranné země byla okamžitá a charakteristická. Němci se pokusili zavraždit krále i členy vlády. Jedenáctého

dubna letadla Luftwaffe odletěla do vesnice Nybergsund, aby demonstrovala svou sílu. Nacističtí piloti zasypali vesnici zápalnými a výbušnými bombami, stříleli do lidí snažících se utéci z hořících trosek. Zpočátku Němci s určitostí soudili, že se jim podaří zabít krále a členy vlády. Deník jednoho letadla, které se zúčastnilo náletu, obsahoval pod datem 11. dubna tento zápis: „*Nybergsund. Oslo Regierung. Alles vernichtet.*“ (Vláda Oslo. Vše zničeno.)

Ves byla srovnána se zemí, ale král a členové vlády přežili. V okamžiku příletu nacistických bombardérů se ukryli v blízkém lese. Stojíce po kolena ve sněhu pozorovali, jak Luftwaffe měnila skromné usedlosti v trosky. Měli nyní na výběr buď dojít pěšky k blízké hranici a požádat o azyl v neutrálním Švédsku nebo pochod na sever do svých hor pokrytých ještě stále hlubokým jarním sněhem. Rozhodli se pro údolí Gudbrands plné výmolů, které vedlo přes Hamar a Lillehamar a potom přes hory do Andalsnesu na severozápadním pobřeží, sto mil na jihozápad od Trondheimu. Cestou mohli organizovat do dalšího boje oslabené a rozprášené norské síly. Byla tu ještě naděje, že mohou nakonec dorazit s britskou vojenskou pomocí.

Německý torpédoborec Friedrich Eckoldt u norského pobřeží (duben 1940).

1) Posledním norským národním králem byl Haakon VI. Magnusson (1355 – 1380). V letech 1380 – 1814 bylo Norsko spojeno s Dánskem, 1814 – 1905 bylo spojeno se Švédskem. V srpnu 1905 schválilo lidové referendum zrušení unie se Švédskem a na trůn nastoupil dánský princ Haakon. Norsko se stalo samostatným státem.

Bitva o Norsko

Na dálném severu v Narviku britské vojenské námořnictvo ostře zareagovalo na nečekanou německou okupaci. Churchill přiznal, že Angličané byli „Němci zcela přelstěni“. Nyní, alespoň o půlnoci, mimo dosah strategických bombardérů z německých základen, přešli Angličané do ofenzívy. Ráno 10. dubna, 24 hodin poté, kdy německé torpédoborce obsadily Narvik a vysadily na pevninu Dietlovy oddíly, vplulo do přístavu pět britských torpédoborců. Potopily dvě z pěti kotvících lodí, zničily tři bývající a potopily všechny německé nákladní lodě kromě jedné. Při této akci zahynul kontradmirál Bonte, německý velitel. Avšak při opuštění přístavu narazily britské lodě na pět zbylých německých torpédoborců, které se vynořily z blízkých fjordů. Lépe vyzbrojení Němci potopili jeden britský torpédoborec: další, na jehož palubě byl smrtelně raněný britský velitel kapitán Warburton-Lee, přinutili přistát u pobřeží. Třem z pěti britských torpédoborců se podařilo odplout na širé moře, kde potopily velkou německou nákladní loď směřující do přístavu.

V poledne 13. dubna se Angličané vrátili do Narviku, zničili zbylé německé válečné lodě. V čele flotily torpédoborců plula bitevní loď Rarspite, proslavená v bitvě o Jutsko za první světové války. Viceadmirál W. J. Whitworth, hlavní velitel, se ve svých depeších ministerstvu usilovně přimlouval

o okamžité obsazení Narviku „hlavními pozemními silami“ v souvislosti s dezorganizací německého vojska na pobřeží, protože Dietl a jeho vojáci se ukryli na blízkých výšinách. Na neštěstí pro spojence britský velitel generálmajor P. J. Mackesy byl přehnaně opatrným důstojníkem. Příštího dne dorazil se třemi prapory pěchoty, ale nepodstoupil riziko vylodění v Narviku, ale pouze v Harstadu, třicet pět mil severněji, který byl v rukou Norů. Byla to drahá chyba.

Ve světle příprav malého expedičního sboru pro Norsko je zřejmé, že Angličané nikterak nespěchali s jeho začleněním do bojových akcí. Osmého dubna odpoledne po obdržení zprávy o pohybu německé flotily vzhůru podle norského pobřeží, britské námořnictvo urychleně vysadilo na pevninu vojáky, kteří již byli na palubě s určením pro příští akci při obsazení Stavangeru, Bergenu, Trondheimu a Narviku při vědomí, že každá loď bude zapotřebí pro boj na moři. Do doby, kdy britští vojáci opět vstoupili na palubu, byla všechna tato města a přístavy obsazeny Němci. A proto, když pozemní vojska dorazila do středního Norska, byla vydána na milost a nemilost leteckým útokům Luftwaffe stejně jako britské lodě, které je měly chránit.

Dvacátého dubna britská brigáda podporovaná třemi prapory francouzských alpských střelců byla vysazena do oblasti Namsosu, malého přístavu vzdáleného osmdesát mil na severovýchod od Trondheimu. Druhá britská brigáda byla vysazena na pobřeží v Andalsnesu, sto mil na jihozápad od Trondheimu. Na město tak mělo být zaútočeno ze

Německé oddíly při
výsadku v Oslo
27. dubna 1940.

Potopené lodě v přístavu Narvik během bojů o město.

severu i od jihu. Angličanům však bohužel chybělo polní dělostřelectvo, protiletadlová děla a podpora ze vzduchu. Jejich základny byly bombardovány ve dne v noci německými letadly, což znemožňovalo výsadky dalších dodávek a posil. Proto žádná z těchto sil nikdy výrazně Trondheim neohrozila. Brigáda v Andalsnesu se setkala s norskou jednotkou v Bombasu, ale opustila myšlenku navrhovaného útoku na sever ve směru na Trondheim a vyrazila na jihovýchod dolů údolím Gudbrandsdal, aby pomohla norským oddílům. Tyto formace pod energickým vedením plukovníka Rugeho brzdily hlavní německou skupinu vojsk postupující vzhůru do Osloského údolí.

V Lillehammeru, na sever od Hamaru, došlo 21. dubna k prvnímu velmi nerovnému střetnutí mezi britskými a německými vojsky. Loď naložená britskými děly byla potopena. Angličanům zůstaly pouze kulomety a strojní pušky na obranu proti Němcům, již byli silně vyzbrojeni děly a lehkými tanky. A navíc britská pěchota, zbavená podpory ze vzduchu, byla neustále bombardována letadly Luftwaffe, nalétávajícími z blízkých norských letišť. Lillehammer padl po čtyřiašedesátihodinové bitvě. Britské a norské oddíly zahájily ústup na linii 140 km vzhůru podél železnice v údolí do Andalsnesu. Zastavovaly se v různých místech, aby bojovaly v týlu, což sice brzdilo postup Němců, ale nezastavilo jej. V noci z 30. dubna na 1. května byly z Andalsnesu evakuovány britské síly a 2. května pak anglicko-francouzská skupina z Namsosu. Nebyl to ledajaký výkon, protože oba přístavy se změnily v krvavé peklo bitvy při stálém německém bombardování. Dvacátého devátého dubna vstoupili norský král a členové jeho vlády v Molde na druhé straně Romsdalsfjordu na-

proti Andalsnesu na palubu britského křižníku Glasgow. Údolí rovněž skýtalo zoufalý pohled. Křižník je dopravil do severonorského města Tromsø, daleko za polárním kruhem, kde bylo 1. května ustanoveno prozatímní hlavní město.

Do té doby jižní část Norska se všemi důležitými městy a hlavními centry byla nenávratně ztracena. Severní Norsko se však zdálo být bezpečné; 28. května spojenecká vojska o počtu 25 tis. vojáků, z toho dvě brigády Norů, jedna brigáda Poláků a dva prapory francouzské cizinecké legie vytlačily zbylé německé síly z Narviku. Nyní se zdálo již jisté, že Hitler zůstane bez železné rudy i bez možnosti obsadit celé Norsko a přimět vládu ke kapitulaci. V tomto okamžiku však wehrmacht udeřil s nezvyklou silou na západní frontě a spojenci potřebovali každého vojáka. Narvik byl vyklizen. Spojenecká vojska urychleně odlupla a generál Eduard Dietel, který se ukrýval v divoké horské oblasti při švédské hranici, dobyl přístav 8. června. O čtyři dny později přijal kapitulaci vytrvalého a aktivního plukovníka Rugeho a jeho dezorientovaných a pobouřených vojáků, kteří se domnívali, že je Britové v kritické chvíli opustili. Král Haakon a jeho vláda odlupli 7. června na palubě křižníku *Devonshire* z Tromsø do Londýna na pět let hořkého vyhnání. V Berlíně byl Dietel povýšen na generálmajora a vyznamenán Rytířským křížem. Hitler ho prohlásil *Sieger von Narvik* (Vítěz z Narviku).

Přes oslnivé úspěchy prožíval Vůdce v průběhu norského tažení rovněž zlé chvíle. Deník generála Jodla se hemží stručnými poznámkami, komentujícími řadu Vůdcových nervových krizí. „Strašlivé rozrušení,“ zaznamenal 14. dubna po obdržení zprávy o porážce německých námořních sil v Na-

rviku; 17. dubna přežil Hitler hysterický záchvat v souvislosti se ztrátou Narviku, požadoval, aby vojska generála Dietla byla evakuována letecky, což nebylo uskutečnitelné. „Každá špatná zpráva.“ zapsal si Jodl toho dne, „vyvolává ty nejhorší obavy.“ O dva dny později: „Opět krize. Politické prostředky zklamaly. Vyslanec Bräuer byl odvolán. Podle Führera bylo třeba užít síly...“ Porady v berlínském kancelářství téhož dne, tj. 19. dubna, byly tak trapné a velitelé tří vojenských uskupení se navzájem obviňovali z časové prodlevy, že dokonce lokajský Keitel odešel z pracovny. „Znovu hrozí chaos vedení,“ poznamenal si Jodl a 22. dubna dodal: „Führer se stále více obává anglického desantu.“

Postupný posun německých vojsk 23. dubna z Osla do Trondheimu a Andalsnesu způsobil, že „rozrušení sílilo“, jak shrnul Jodl, „ale příštího dne přišly lepší zprávy, a proto další dny byly stále příznivější. 26. dubna byl Vůdce v tak skvělé náladě, že ve 3.30 hod. během celonoční schůzky s vojenskými poradci, „jimž řekl, že zamýšlí zahájit plán Žlutý (Fall Gelb), jenž byl krycím názvem tažení na Západ do Nizozemska a Belgie. Ačkoli 29. dubna si Hitler opět dělal starosti s Tronheimem, „pak příští den byl nadšen“ informací, že úderná skupina z Osla dorazila do Trondheimu. Proto mohl konečně obrátit svou pozornost na západ; 1. května nařídil stav pohotovosti k velkému útoku na 5. května.

Velitelé wehrmachtu Göring, Brauchitsch, Halder, Keitel, Jodl, Raeder aj. viděli během norského tažení, jak jejich démonický vůdce se hroučí dokonce kvůli bezvýznamným bojovým neúspěchům. Byla to slabost, která se stupňovala, když po sérii

překvapivých vojenských úspěchů se průběh války změnil a která významně přispěla ke konečnému zhroutení Třetí říše.

Rychlý zábor Dánska a Norska byl důležitým vítězstvím. Zajistil zimní trasu železné rudy, zpřístupnil Hitlerovi letecké základny ležící o stovky mil blíže hlavnímu nepříteli a což asi bylo ze všeho nejdůležitější, nesmírně posílil vojenskou prestiž Třetí říše. Německo se zdálo být nepřemožitelné.

V té době nebylo možno dost dobře hodnotit jeden fakt. Německé válečné loďstvo utrpělo obrovské ztráty: 10 ze 20 torpédoborců, 3 z 8 křižníků a dvě pancéřové lodě a jedna kapesní bitevní loď. Když nadešel čas bitvy o Anglii, a to bylo již zakrátko, Hitler neměl flotilu, která by stála za zmínku. To se ukázalo nepřekonatelnou překážkou.

Führer nebral v úvahu budoucí důsledky oslabení německého válečného loďstva, poněvadž již počátkem května pracoval se svými generály na posledních přípravách k největšímu vítězství.

Stanoviště německého kulometu v Narviku.

Německý útok přes hořící norskou vesnici.

Wehrmacht klade nástrahy

Hned po východu slunce 10. května 1940 byl belgický velvyslanec a nizozemský vyslanec v Berlíně informován, že německá vojska vstupují do jejich zemí, aby „byla zajištěna jejich neutralita vůči útoku ze strany britsko-francouzských ozbrojených sil“. Němci použili stejnou triviální záminku jako předchozí měsíc v případě Dánska a Norska. Toto formální německé ultimátum adresované dvěma zemím mělo zabránit jakémukoli pokusu o odpor pod hrozbou bezohledného rozdrčení.

V okamžiku zahájení bojů na Západě byl počet vojsk na obou stranách vyrovnán: 136 německých divizí proti 135 divizím francouzským, anglickým, belgickým a nizozemským. Obránci měli k dispozici opevnění: neprostupnou Maginotovu linii na jihu, belgické pevnosti v centru a opevněné vodní trasy v Nizozemsku na severu. Bojující strany měly dokonce obdobný počet tanků. Spojenci je však neseskupovali, jak to činili Němci. Z důvodu přísné politiky neutrality předválečné Belgie a Nizozemska se nekonaly porady štábů, které by spojencům umožňovaly sjednocení prostředků.

Němci měli jednotné velení, iniciativu v útoku, sebejistotu a odvážný plán. Tento plán předpoklá-

dal hlavní úder koncentrovaným použitím tanků uprostřed fronty přes Ardeny, které by poté překročily řeku Meuse (Máas) severně od Sedanu, pronikly by do otevřeného prostoru a dotkly by se přes Abeville průlivu La Manche.

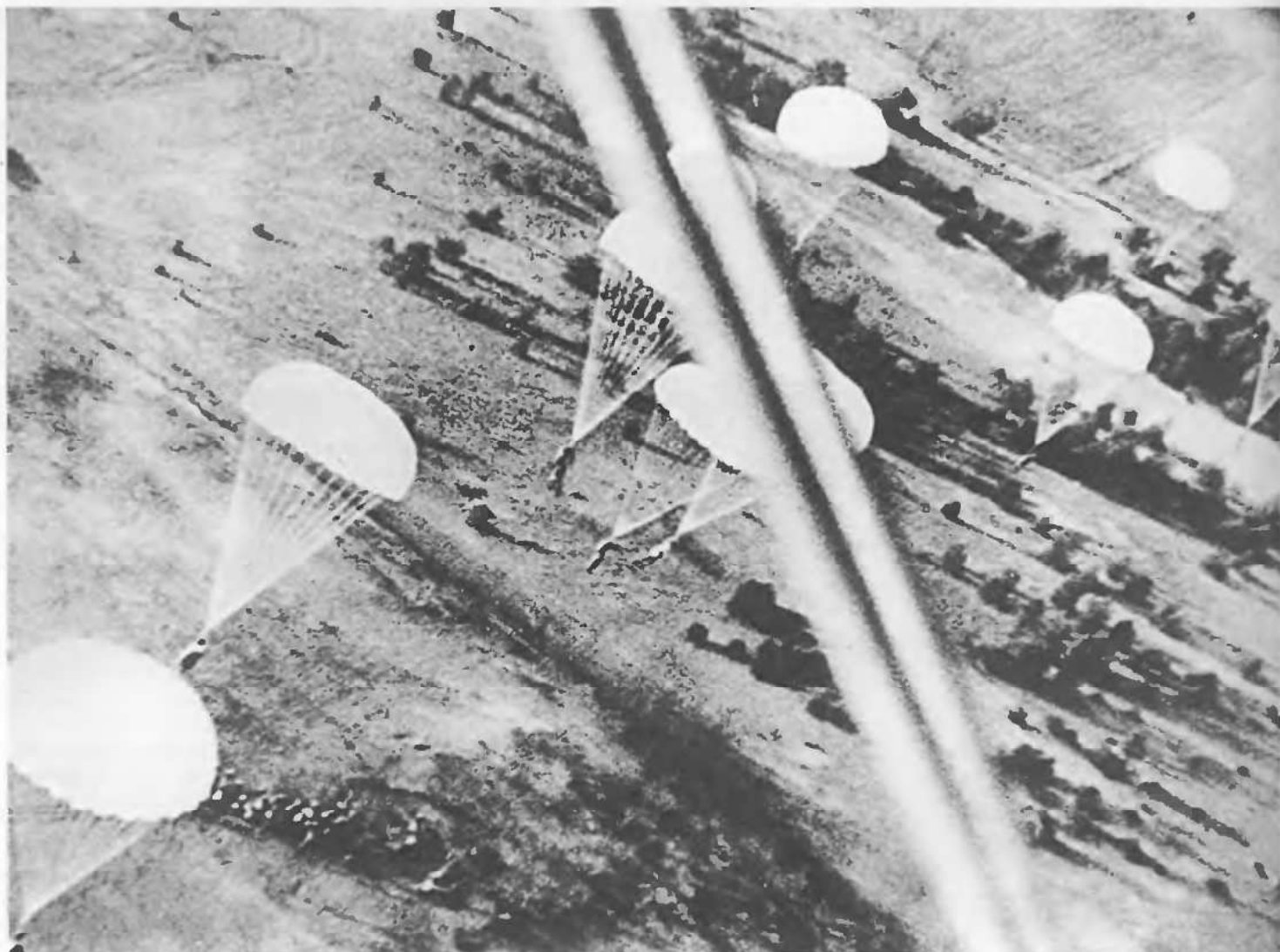
Tento útok by udeřil na spojence tam, kde to nejméně očekávali, poněvadž jejich generálové podobně jako většina Němců, považovali tuto pahorkatou, zalesněnou krajinu za nevhodnou pro nasazení tanků. Klamný manévry, který by provedlo pravé křídlo německého vojska, by obrátil anglické a francouzské oddíly v bezvládném spěchu do Belgie. Po porážce Francouzů u Sedanu a usilující proniknutí na západ k průlivu La Manche vechnali by Němci do pastí většinu anglo-francouzských sil a belgickou armádu.

Byl to riskantní plán, jak zdůraznilo několik generálů. Avšak Hitler, považující se nyní za vojenského génia, věřil, že je to jeho vlastní nápad.

Útok byl zahájen na frontě dlouhé 175 mil, tj. od Severního moře po Maginotovu linii. Pro Němce se všechno rozvíjelo podle plánu, dokonce lépe. Hitlerovi generálové byli udiveni bleskurychlým tempem a rozměry svých vítězství. Velitelé spojenců byli naopak paralyzováni vývojem událostí, které nečekali a které nechápali.

Němci mohli vyčlenit na podmanění Nizozemska pouze jednu tankovou divizi. Vykonali to za pět

Němečtí parašutisté
nad Nizozemskem
(květen 1940).

Hitler s významnými německými důstojníky výsadkových oddílů, kteří veleli při obsazení pevnosti Eben Emael.

dni hlavně nasazením parašutistů a leteckého desantu, kteří byli vysazeni za velkými zaplavenými vodními cestami, které podle mnohých berlinských stratégů měly zadržet Němce po několik týdnů. Překvapení Holanďané se stali poprvé v dějinách válek obětmi vzdušného desantu ve velkém měřítku. Vezmeme-li v úvahu úplnou absenci přípravy na tak těžkou zkoušku a úplné překvapení, zachovali se lépe, než si to tehdy sami uvědomovali.

Hlavním cílem Němců bylo svržení silného vzdušného desantu u Haagu, okamžité obsazení

hlavního města a poté zatčení královny a vlády, oč se již dříve pokusili v Norsku.

Avšak v Haagu, obdobně jako v Oslu, se tento plán nezdařil, i když z jiných důvodů. Po překonání počátečního překvapení a chaosu nizozemská pěchota podporovaná dělostřelectvem vytlačila večer 10. května německé pluky ze tří letišť v okolí Haagu. Zachránilo to dočasně hlavní město i vládu, ale vázalo nizozemské rezervy, jichž bylo zapotřebí jinde.

Klíčem německého plánu bylo ovládnutí mostu na Nieawe Maas na jih od Rotterdamu a dalších

Německé tanky a pěchota pokračují v ofenzívě ve Francii, květen 1940.

Nahoře: Němečtí vojáci v ulicích nizozemského města.

na jihovýchod nad dvěma ústími Maasy (franc. Meuse) v Dordrechtu a Moerdijku oddíly vzdušného desantu; 18. armáda generála Georga von Küchlera, pohybující se 100 mil od německé hranice, měla naději, že využije tyto mosty, aby pronikla do tzv. Pevnosti Holandsko. Toto opevněné území ležící za skvělými vodními hrázemi obklopujícími Haag, Amsterdam, Utrecht, Rotterdam a Leyden nemohlo být dobyto snadno a rychle žádným jiným způsobem.

Desátého května se letecký desant ve spojení s jednou rotou, která přistála na řece v Rotterdamu v zastaralých hydroplánech, zmocnil těchto mostů dříve je než překvapená holandská hlídka stačila vyhodit do povětří. Narychlo svolané holandské oddíly konaly nadlidské činy, aby odrazily agresory. Němci se stěží udrželi do rána 12. května, kdy jim dorazila na pomoc pancéřová divize pod Küchlerovým velením.

Tanky se probily přes linii Grebbe-Peel, opevněnou frontu na východě, posílenou vodními pře-

Němečtí motocyklisté ve Francii (květen 1940).

Štáb hlavního Hitlerova stanu. Vlevo od Hitlera generál Jodl a Reichsleiter Bormann, po jeho pravici generál Keitel.

kázkami, za nimiž měli Holanďané naději bránit se několik dní.

Němci mohli být zadrženi ještě před mosty v Moerdijk 7. francouzskou armádou generála Girauda, která spěchala od průlivu la Manche a dorazila do Tilburgu 11. května odpoledne. Francouzi, stejně jako Holanďané, neměli však bohužel podporu ze vzduchu, ani tanků a pancéřových děl, byli tedy snadno zatlačeni do Bredy. To otevřelo cestu pro 9. pancéřovou divizi, která překročila mosty v Moerdijk a Dordechtu a 12. května odpoledne dorazila na jižní břeh Nieuwe Maas naproti Rotterdamu, kde němečtí parašutisté dále bránili mosty.

Tanky však nemohly přes ně přejít a mezitím Holanďané zajistili mosty na severních okrajích města. Ráno 14. května byla situace v Nizozemsku zoufalá, ale ještě nikoli beznadějná. Tzv. pevnost Holandsko ještě nebyla rozdrčena. Část silného německého desantu, která byla vysazena u Haagu, byla zajata a zbytek parašutistů byl rozprášen v okolních vesnicích. Rotterdam se ještě držel. Vrchní německé velení nebylo právě nadšeno, neboť chtělo stáhnout z Nizozemska pancéřovou divizi a oddíly, které ji podporovaly, aby je využilo v nové situaci, která právě vznikla na jihu Francie. Ráno 14. května vydal Hitler Direktivu č. 11, která potvrzovala: „Síla odporu nizozemské armády je silnější, než jsme očekávali. Jak politické, tak vojenské důvody nás nutí, aby tento odpor byl rychle zlomen.“ A jakým způsobem? Vůdce nařídil přeskupení oddílů vzdušných sil 6. armády v Belgii, „aby bylo usnadněno rychlé dobytí pevnosti Holandsko“.

Hitler a Göring rozkázali zvlášť intenzivní bombardování Rotterdamu. Holanďané budou nuceni vzdát se za použití odpovídající dávky nacistic-

kého teroru, téhož, který byl předtím uplatněn ve Varšavě.

Ráno 14. května německý štábní důstojník z 39. sboru přešel s bílým praporem most v Rotterdamu a požadoval kapitulaci. Varoval, že jestliže se město nevzdá, bude bombardováno. V době, kdy byly projednávány podmínky kapitulace, nalétávaly bombardéry a ničily centrum tohoto velkého města. Asi 800 lidí, z nichž téměř všichni byli civilní osoby, bylo zabito, několik tisíc zraněno a 78 tisíc zůstalo bez přístřeší. Tato zrada, akt vypočítavé bezohlednosti, zůstala dlouho v paměti Holanďanů. V Norimberku jak Göring, tak Kesselring z Luftwaffe použili na svou obranu argumentu, že Rotterdam nebyl otevřeným městem, ale silně bráněnou pevností. Oba dva popírali, že by věděli o probíhajících jednáních, když vyslali bombardéry. Avšak v archivech německé armády existují nezvratné důkazy svědčící o tom, že lhali. V každém případě OKW nehledalo omluvy. Večer 14. května jsem slyšel v berlínském rozhlasu zvláštní zprávu: „V souvislosti s velkým dojmem vyvolaným útokem německých hloubkových bombardérů a tanků město Rotterdam kapitulovalo a zachránilo se tak před zničením.“

Nejprve se vzdal Rotterdam a po něm nizozemské ozbrojené síly. Královna Vilemína a členové vlády utekli do Londýna na dvou britských torpédoborcích. Čtrnáctého května za soumraku generál H. G. Winkelmann, hlavní velitel nizozemských ozbrojených sil, vydal rozkaz svým vojákům, aby složili zbraně. Příští den v 11 hodin ráno podepsal oficiální kapitulaci. Vše skončilo během pěti dní. Skončil boj. Od této chvíle po dobu pěti let zavládla nad malou civilizovanou zemí noc divokého nacistického teroru.

Nacisté prorážejí střed

Lavina se dala do pohybu 14. května. Armáda tanků, poprvé v historii válek tak obrovská jak vzhledem k počtu a koncentraci, tak i pohyblivostí a úderné síle, se probila francouzskými vojsky a rychle směřovala směrem k průlivu La Manche za silami spojenců v Belgii.

Úderná síla Němců byl tak ohromná, že když se dala 10. května do pohybu přes lesy v Ardenách na německé hranici, jejich vojska tvořila tři kolony přes 100 km za Rýnem.

Překvapení obránci nemohli nikterak zadržet tuto lavinu oceli a ohně, již doprovázely štuky, střemhlavé letouny.

Francouzi vpustili 15. pancéřový sbor generála Hermanna Hotha po obou stranách Dinantu nad řekou Másou (Meuse). Jedné ze dvou tankových divízi sboru velel mladý odvážný brigádní generál Erwin Rommel. Dále k severu přešel přes řeku 14. pancéřový sbor, tvořený dvěma tankovými divizemi pod velením generála Reinhardta.

Avšak k největšímu úderu, pro Francouze tak tragickému, došlo u Sedanu. Zde se ráno 14. května přepravily přes pontonový most přes Másu narychlo postavený během jedné noci dvě tankové divize z 19. tankového sboru generála Heinze Guderiana a udeřily na západě. Francouzské pancéřové oddíly a anglické bombardéry se zoufale snažily most

zničit, avšak marně. V této jediné akci německé protiletadlové dělostřelectvo sestřelilo čtyřicet z jedenasedmdesáti letadel RAF (Royal Air Force) a Francouzi ztratili 70 tanků. Večer bylo německé předmostí v Sedanu již 30 mil široké a sahalo 15 mil do nitra země. Francouzské síly byly rozdrčeny na neuralgickém místě fronty. Vojáci, kteří nebyli zajištěni, zmateně ustupovali. Francouzsko-anglickým armádám na severu a rovněž dvaceti dvěma divizím Belgičanů hrozilo vážné nebezpečí odříznutí. Několik prvních dní bylo pro Spojence zdánlivě úspěšných, podle Churchilla hroužícího se zapáleně do nových povinností premiéra, „až do noci dvanáctého, jak později psal, nebyl důvod k pochybnostem, že operace neprobíhají dobře“.

Gamelin, generalisimus spojeneckých vojsk, byl rovněž velmi spokojen se situací. Předchozího večera nejlepší a největší část francouzských sil, tj. 1., 7. a 9. armáda spolu s BEF (Britský expediční sbor) o počtu devíti divízi pod velením lorda Gorta, se podle plánu spojily s Belgičany, na silné obranné linii, směřující podél řeky Dyle z Antverp přes Louvain, do Wavre a odtud před sedlo Gembloux do Namuru a na jih podél Másy do Sedanu. Na frontě o délce sotva 60 mil, mezi skvělou belgickou pevností Namur a Antverpami, převyšovali Spojenci početně blížící se Němce. Měli 36 divízi proti 20 divizím 6. armády generála Reichenaua.

Belgičané, ačkoli aktivně bojovali na své severovýchodní hranici, neudrželi se tam tak dlouho, jak

**Generál Guderian na
svém velitelském voze
za bojů ve Francii.**

se původně počítalo, a určitě ne tak dlouho, jako v roce 1914. Podobně jako Holanďané si neuměli poradit s novou, revoluční taktikou wehrmachtu. Zde, stejně jako v Nizozemsku, obsadili Němci nejdůležitější mosty a riskantně používali speciálně vycvičené oddíly, které za svítání přistávaly potichu v kluzácích. Německý desant přemohl hlídky dvou ze tří mostů na Albertově průplavu za Maastrichtem, dříve než je mohli obránci vyhodit do povětří.

Tyto oddíly byly ještě úspěšnější po dobytí pevnosti Eben Emael, která střežila místo dotyku Másy a Albertova průplavu. Jak Spojenci, tak Němci již považovali tuto moderní, strategicky položenou pevnost za nejúčinnější opevnění v Evropě, silnější než všechno, co Francouzi vybudovali na Maginotově linii nebo Němci na Západním valu. Byla zde vybudována řada ocelovo-betonových galerií pokračujících hluboko do podzemí. Její dělostřelecké věžky byly chráněny silným pancířem a bráněny 1 200 vojáky. Odhadovalo se, že se musí ubránit proti nejhorším náletům bomb a dělostřeleckým střelám. A zatím se tato pevnost vzdala po třiceti hodinách boje osmdesáti německým vojákům, kteří pod velením svého seržanta přistáli v devíti kluzácích na její střeše.

V této akci zahynulo šest Němců a 19 bylo zraněno. Pamatuji si, že v Berlíně OKW propůjčilo tomuto činu charakter tajemnosti. Ve zvláštním komuniké vydaném večer 11. května bylo oznámeno, že pevnost Eben Emael byla dobyta za použití „nové metody útoku“. Tato zpráva vyvolala záplavu pověstí, šířených s radostí Goebbelsem o tom, že Němci mají novou smrtící „tajnou zbraň“, možná plyn zasahující nervový systém, který dočasně obránce paralyzoval.

Pravda však byla mnohem prozaičtější. V zimě 1939 – 1940 se Němci s tvrdostí jim vlastní puntičkářsky připravovali na dobytí pevnosti.

Nahore: Němečtí ženisté přeplouvají řeku Másu.

Němečtí vojáci se chrání před palbou francouzského děla.

Zničený francouzský tank Char B, květen 1940.

Německé tanky postupují ve Francii vpřed (fotografie ze soukromé sbírky E. Rommela). Rádiová anténa jeho vozu je vidět na horním okraji fotografie.

V Hildesheimu postavili repliku pevnosti a mostu nad Albertovým průplavem. Tam prováděli nácvik dobytí těchto objektů při nasazení čtyř set vojáků vyslaných kluzáky. Tři skupiny se měly zmocnit tří mostů, čtvrtá skupina pak měla dobýt Eben Emael. Tento poslední oddíl, tvořený 80 muži, přistál na střeše pevnosti a umístil v opancérováných dělostřeleckých vízkách speciálně připravené výbušniny, které je nejen vyřadily z boje, ale rozšířily plameny a plyn do nižších komor. Byly rovněž použity přenosné plamenomety u vchodů do oddělení a pozorovaten. Během hodiny Němci vtrhli do výše položených prostor, zneškodnili lehká a těžká děla, vyřadili pozorovatele. Belgická pěchota za obranným postavením se marně pokoušela vytlačit skupinku útočníků, podporovaných ze vzduchu štukami a útoky parašutistů. Ráno 11. května čelní

pancéřové jednotky překročily dva nedotčené mosty na severu, dorazily k pevnosti a obklíčily ji. Následovalo další bombardování a boj zblízka v podzemních tunelech. V poledne zavlála na stožáru bílá vlajka; více než 1200 omámených belgických obránců vyšlo z pevnosti a vzdalo se.

Ovládnutí mostů a rychlost útoku provedeného 6. armádou generála Reichenaua, která byla podpořována dvěma tankovými divizemi a jednou mechanizovanou pěchotní divizí 16. tankového sboru generála Höppnera, přesvědčily Vrchní spojenecké velení, že nyní, obdobně jako roku 1914, je hlavní útok německé ofenzivy zaměřen na pravé křídlo a byly zahájeny odpovídající kroky jak ho zastavit. Pozdě večer 15. května se belgická, anglická a francouzská vojska držela na linii Dyle od Antverp po Namur.

A právě o to usilovalo Vrchní německé velení. Nyní mohli Němci realizovat Mansteinův plán a udeřit ohromnou silou do středu spojeneckých vojsk. Večer 13. května generál Halder, šéf generálního štábu armády, jasně charakterizoval tuto situaci a své možnosti. „Na sever od Namuru (zapsal si do deníku) můžeme počítat s celkovou koncentrací 24 anglických a francouzských divizí a kolem 15 divizí belgických. Proti nim stojí naše 6. armáda, jež má 15 divizí na frontě a šest v záloze... Jsme dostatečně silní, abychom odrazili každý útok nepřítele. Není zapotřebí přesunovat další vojska. Na jih od Namuru se setkáme se slabším nepřítelem, který dosahuje poloviny našich sil. Výsledek útoku na Máse rozhodne zda, kdy a kde budeme moci využít této převahy. Nepřítel nemá za touto frontou žádné síly, které stojí za zmínku.“

Nebyla tedy za touto frontou žádná síla, hodná zmínky, která byla příští den prolomena?

Šestnáctého května premiér Churchill přiletěl do Paříže, aby zjistil situaci na místě. To dopoledne,

kdy jel po Quai d'Orsay na schůzku s premiérem Reynaudem a generálem Gamelinem, se německý předvoj nalézal 60 mil západně od Sedanu. Postupoval nechráněným otevřeným územím. Nic nebránilo Němcům v cestě do Paříže a k průlivu La Manche, avšak Churchill o tom nevěděl. „Kde je strategická rezerva?“ zeptal se Gamelina a opako- val to ve francouzštině – „Où est la masse de ma- noeuvre?“ Vrchlní velitel spojeneckých armád mu přikyvoval, krčil rameny a odpověděl: „Aucune (žádná není)“.

„Oněměl jsem,“ pověděl později Churchill. Bylo nemyslitelné, že by *Grande Armée* (Velká armáda) neměla v okamžiku útoku žádné rezervní oddíly. „Přiznávám,“ řekl Churchill, „že to bylo jedno z největších překvapení, které jsem ve svém životě pocítil.“

Německé vrchní velení, alespoň Hitler a generá- lové z OKW, pocítili rovněž podobné překvapení. V průběhu tažení na západě Hitler dvakrát zaváhal. Poprvé to bylo 17. května, kdy podlehl nervové krizi. Onoho rána Guderian, který již se svým pan- cěrovým sborem překonal třetinu cesty k průlivu La Manche, obdržel rozkaz zastavit pochod. Informace Luftwaffe sdělovaly, že Francouzi připravili velký protiútok, kterým chtějí odříznout nevelké německé tankové klíny, které byly vytvořeny na západ od Se- danu. Hitler se urychleně radil s hlavním velitelem armády Brauchitschem a s Halderem. Byl přesvěd- čen, že na jihu hrozí Němcům vážné nebezpečí ze strany Francouzů. Avšak Rundstedt, velitel Sku- piny armád A, hlavní síly, která překonala Máu, podpořil Hitlera, když se radili později ještě téhož dne. Očekával „velkou, překvapivou frontu – ofen- zivu silných francouzských vojsk z oblasti Verdun

a Châlons-sur-Marne“. V horečnaté Hitlerově mysli se zrodila vize druhé Marny.¹⁾ „Spěchá to,“ psal Mussolinimu příští den, „zárak Marny z roku 1914 se nebude opakovat.“

„Velmi nepříjemný den (zapsal si Halder do svého deníku večer 17. května). Führer je hrozně ner- vózní. Dělá mu starosti jeho vlastní úspěch, nechtěl se pustit do žádného rizika a brzdí nás. Vysvětluje, že všechno to vyplývá z jeho starosti o levé křídlo... Způsobil jenom dezorientaci a pochybnosti.“

Příštího dne se nacistický vůdce nezbavil svých obav. Halder zvětčil tuto krizi v deníku pod datem 18. května: „Führer prožívá nevysvětlitelný strach o jižní křídlo. Vzteká se, že jsme na nejlepší cestě prohrát celou operaci a hrajeme si s nebezpečím celkové porážky. Nesouhlasí s pokračováním po- chodu na západ a celou dobu se drží myšlenky udeřit na jihozápad. Je to předmětem nanejvýš nepříjemné diskuse mezi Vůdcem na jedné straně a Brauchitschem a mnou na straně druhé.“ Generál Jodl z OKW, vždycky uznávající pravdu Führera, rovněž zaznamenal neshodu nahoře. „Den velkého napětí (psal 18. května). Vrchnímu veliteli pozem- ních sil (Brauchitschovi) se nepodařilo uskuteč- nit plán bleskově zaujmout obkličující pozici na jihu... Brauchitsch a Halder byli okamžitě povoláni a obdrželi neodvolatelný rozkaz učinit ihned nutné kroky.“

Halder měl pravdu. Francouzi neměli vojsko, s nímž by mohli zahájit protiútok od jihu. Pancé- řové divize získaly nepříznivé zpoždění a když do- staly rozkaz postupovat vpřed, ale nikoli dál, než dovolu- je „průzkum“, postupovaly rychle směrem k La Manche. Ráno 19. května se mohutný klín tankových divízi postupujících tvrdošíjně severo-

Fraternité – sbrat- ření. Francouzské dívky hovoří s němec- kými vojáky.

„Odpovědnost Francie“. Nacistický propagandistický plakát, obviňující Francii z rozpoutání války společným působením stereotypního židovského bankéře a „rasově nižších“ vojáků z francouzských kolonií v Africe.

Německý plakát z roku 1940 představující zoufalého Johna Bulla, který se pokusil vydražit své námořní základny.

západním směrem od řeky Sommy přes historická území bojů za první světové války nalézal asi 50 mil od průlivu. Večer 20. května k údivu hlavního Hitlerova stanu dorazila 2. pancéřová divize do Abbeville v ústí Sommy. Belgičané, BEF (Britský expediční sbor) a tři francouzské armády se nalézali v pasti. „Vůdce je bez sebe radostí (zapsal si té noci Jodl). Stav nejvyššího uznání pro německou armádu a její

velení. Pracuje na mírové smlouvě, jejíž obsah zdůrazní vrácení území uloupeného Němcům před více než 400 lety... Ve spisech je rovněž zvláštní memorandum obsahující Vůdcova slova po obdržení telefonické zprávy od hlavního velitele armády o obsazení Abbeville, jež neskrývají jeho pohnutí.“

Za jedinou naději, jak se dostat z tohoto tragického obklíčení, považovali spojenci vojska na území Belgie. Měla se okamžitě přesunout na jihozápad, uvolnit se od útočící 6. německé armády, vybojovat cestu přes německý tankový klín, který se táhl přes severní Francii k moři, a spojit se s čerstvými francouzskými vojsky útočícími severně od Sommy. Tuto akci nařídil ráno 19. května generál Gamelin, ale večer téhož dne byl nahrazen generálem Maximem Weygandem, který okamžitě tento rozkaz odvolal. Před přijetím rozhodnutí se Weygand, který získal výtečnou pověst za první světové války, chtěl nejprve poradit se spojeneckými veliteli v Belgii. Nakonec vystoupil Weygand s přesně takovým plánem jako jeho předchůdce, ale Spojenci tím ztratili tři dny. Zdržení se ukázalo velmi drahé. Na severu se nadále nalézalo čtyřicet francouzských, anglických a belgických divizí připravených k boji. Kdyby zaútočily v poledne přes nevelkou tankovou linii Němců již 19. května, jak rozkázal Gamelin, měli by šanci se probít. Avšak v okamžiku, kdy se daly divize do pohybu, nastal místo koordinace mezi jednotlivými velitelskými chaos a několik spojeneckých armád začalo bojovat proti sobě. Weygandův plán existoval pouze v generálově mysli, protože žádný francouzský oddíl nepostupoval na Sommu.

Mezitím německé Vrchní velení uvedlo do pohybu všechny oddíly pěchoty, které mělo k dispozici, aby posílilo tankový klín. Guderianovy tanky, postupující směrem k průlivu La Manche od Abbeville, obsadily dvacátého čtvrtého května Boulogne a obklíčily Calais, dva hlavní přístavy, a poté dorazily do Gravelines před pobřežím, asi 20 mil do Dunkerque. Fronta v Belgii se posunula jihozápadním směrem a Spojenci se pokusili dostat se odtud; 24. května byl anglická, francouzská a belgická vojska na severu stlačena do poměrně malého trojúhelníku se základnou probíhající podél průlivu z Gravelines do Terneuzen s vrcholem ve Valenciennes asi 70 mil směrem do vnitrozemí. Nyní nebylo možno dostat se z pasti. Jedinou velmi slabou nadějí byla možnost evakuace z Dunkerque po moři.

Za těchto okolností dostaly německé tankové síly, nyní již v těsném dosahu Dunkerque, stojící mezi Gravelines a Saint-Omer a čekající na poslední útok, podivný a pro vojáky v poli nesrozumitelný rozkaz, zastavit další postup. Byla to první z vážnějších chyb německého Vrchního velení za druhé světové války. Tento rozkaz se stal nejen mezi německými generály, ale i mezi vojenskými historiky předmětem bouřlivých sporů, kdo je za něj vlastně zodpovědný a proč. Nezávisle na důvodech vydání tohoto rozkazu dal Spojencům, zvláště pak Angličanům, nevěrohodnou možnost útoku,

vedoucí až k „zázraku Dunkerque“. Nezachránilo to však Belgičany.

Belgický král Leopold III. se vzdal časně ráno 28. května. Tvrdohlavý, mladý panovník rezignoval na dohody s Anglií a Francií ve prospěch pošetilé neutrality. Odmítl obnovit spojení, i když věděl, že Německo připravuje mohutný útok přes hranice jeho země. Teprve v poslední chvíli, již po Hitlerově úderu, požádal Francouze a Angličany o pomoc, kterou mu nakonec poskytli. Nyní, v tomto tragickém okamžiku, je opustil a otevřel přechod pro německé divize, které zaplavily křídla britsko-francouzských oddílů. A navíc to učinil, jak sdělil Churchill v Dolní sněmovně 4. června „bez předchozích konzultací, téměř bez oznámení, bez porady s ministry, ale pouze na základě vlastního osobního rozhodnutí.“

Ve skutečnosti král postupoval proti jednomyslnému rozhodnutí vlády; pro tento postup neměl ústavní právo. Dvacátého pátého května v pět hodin ráno se v hlavním stanu krále konala schůzka monarchy a tří ministrů, včetně premiéra a ministra zahraničních věcí. Pokoušeli se ho naposled přesvědčit, aby se nevzdával a raději zůstal vězněm Němců. Kdyby se vzdal, „byl by degradován do úlohy Há-

Nahoře: Mussolini, Hitler a rytíř von Epp.

Rozbořené předměstí Paříže.

Německé protitan-
kové dělo ráže 37 mm
před Východním
nádražím (La Gare
de l'Est), jedním
z hlavních vlakových
nádraží v Paříži
(14. června 1940).

Dole: Potopené ang-
lické lodě a zničená
vozidla v přístavu
Dunkerque.

chy“ v Praze. Připomněli mu rovněž, že je současně hlavou státu a hlavním velitelem ozbrojených sil a kdyby došlo k nejhoršímu, mohl by vykonávat svůj úřad ve vyhnanství, jak se rozhodla i holandská královna a norský král, a to až do definitivního vítězství Spojenců.

„Rozhodl jsem se zůstat,“ odpověděl Leopold, „vše Spojenců je prohraná.“

Dvacátého sedmého května v 17.00 hod. vyslal k Němcům generála Derousseauxe, zástupce šéfa belgického generálního štábu se žádostí o příměří. Generál se vrátil v deset hodin večer s německými podmínkami: „Vůdce žádá bezpodmínečné složení zbraní.“ Král přijal bezpodmínečnou kapitulaci ve 23.00 hod. a přislíbil ukončení bojů ve 4 hodiny ráno, což se též stalo.

Přes tento další neúspěch se Britové rozhodli bojovat do konce. Hitler a jeho generálové, kteří neměli o moři příliš velké vědomosti, si dokonce

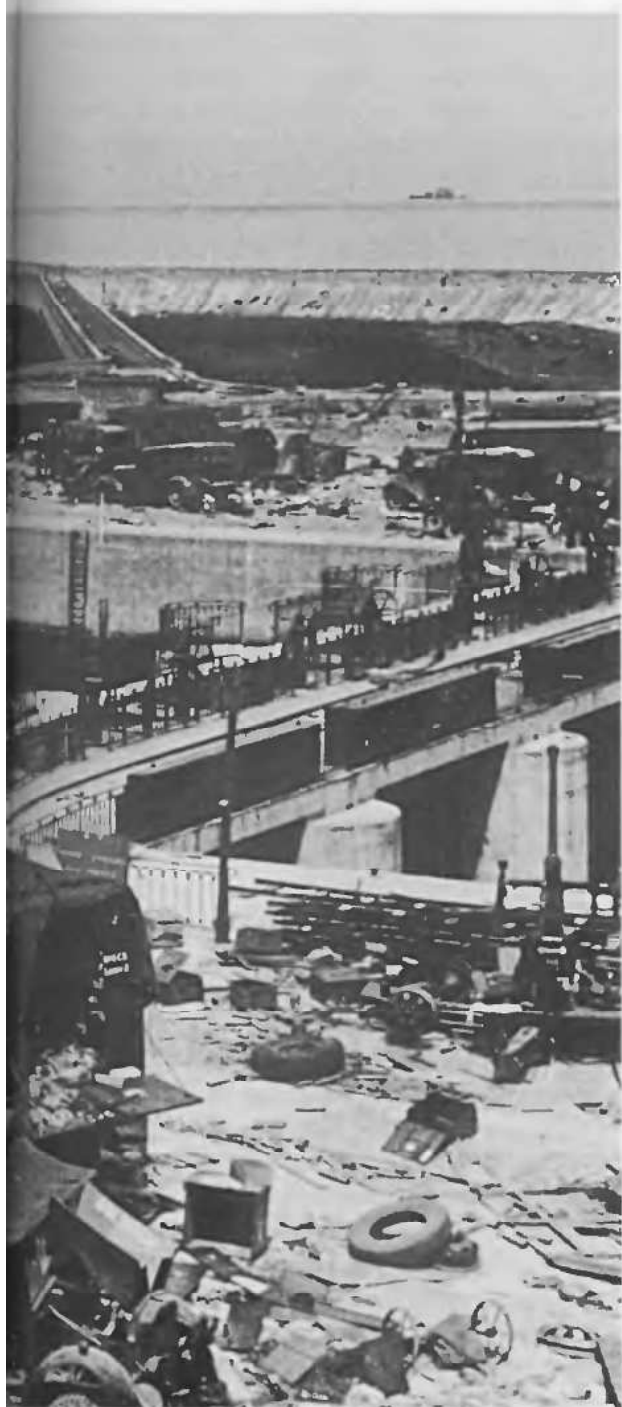
nepřipustili ani pomyšlení, že by se Britům, tak důvěrně obeznámeným s mořským živlem, mohlo podařit evakuovat více než 300 tis. lidí z malého, zničeného přístavu a otevřených pláží v Dunkerque přímo pod jejich nosem v operaci pod krycím názvem *Dynamo*.

Flotila 850 plujících jednotek různých rozměrů, tvarů, různého pohonu od křižníků a torpédoborců po malé plachetní lodě a holandské *scooty*, v nichž posádku tvořili mnohdy civilní dobrovolníci z anglických pobřežních měst, se soustředila v Dunkerque. První den 27. května bylo evakuováno 7 669 vojáků, další den 17 804, 29. května pak 47 310, 30. května již 53 823, tzn. 126 606 osob v prvních čtyřech dnech. Bylo evakuováno mnohem více osob než předpokládala admirálita. Na počátku operace se očekávalo, že bude odvezeno pouze 45 tisíc lidí za dva dny. Nepočítalo se, že bude více času.

Teprve čtvrtý den operace *Dynamo*, tj. 30. května, německé hlavní velení zjistilo, co se děje. Po čtyři předchozí dny zprávy OKW stále tvrdily, že obklíčené nepřátelské armády jsou odsouzeny k záhubě. Zpráva z 29. května, kterou jsem si poznamenal v deníku, suše konstatovala: „Osud francouzské armády v Artois je zpečetěn... Britská armáda kolem Dunkerque rovněž míří ke své záhubě ještě před naším soustředěným útokem.“

Avšak armáda nespěla ke své záhubě, ale k moři. Byla sice zbavena těžké výbroje a výstroje, ale

Německé dodávkové vozy před katedrálou Notre Dame v Paříži. Vchody do katedrály byly zajištěny pytlí s pískem.

s přesvědčením, že lidé budou žít, aby jistého dne obnovili boj.

Ráno 30. května si Halder poznamenal v deníku: „Rozklad nepřítele, jehož jsme obkličili, pokračuje.“ „Někteří Angličané.“ přiznal, „bojovali urputně, jiní utíkali k pobřeží a pokoušeli se dostat přes průliv na všem, co plulo. Le Débâcle,“ skončil, děláje nárazky na slavnou Zolovu povídku o porážce Francie za prusko-francouzské války.

Odpoledne, po poradě s Brauchitschem, si šéf generálního štábu uvědomil význam roje malých, ubohých lodí, na nichž Angličané utíkali. „Brauchitsch je vztekly... Ten úsek fronty na pobřeží by byl uzavřen, kdyby se naše tanky nedržely vzadu. Špatné počasí uzemnilo Luftwaffe a nyní musíme stát stranou a přihlížet, jak nespočetné tisíce našich nepřátel odplouvají do Anglie přímo pod naším nosem.“

A právě to Němci pozorovali. I přes zvýšený tlak, který silně uplatnili na všech stranách frontového výstupku, se anglické linie držely, což umožnilo pokračovat v evakuaci. Příští den 31. května byl nejúspěšnější ze všech; 68 014 lidí odplulo do Anglie,

třetina z pláže, zbytek z přístavu v Dunkerque. Bylo již evakuováno 194 620 vojáků, tedy čtyřikrát více než se původně předpokládalo.

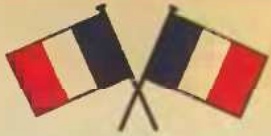
Kde byla slavná Luftwaffe? Po jistou dobu ji vyřadilo špatné počasí. V dalším období narazila na neočekávanou překážku v podobě letadel RAF (Britského královského letectva), která startovala ze základen na druhé straně průlivu a poprvé vítězně opětovala výzvu. Ač méně početné, nové anglické Spitfiry se vyrovnávaly Messerschmittům a kosily těžké neohraňané německé bombardéry. Několikrát se však Göringovým letadlům podařilo bombardovat Dunkerque a způsobit tím v přístavu rozsáhlé škody, takže po určitou dobu nemohl být vůbec používán. Bylo proto nutno odvážet vojáky pouze z otevřených pláží. Luftwaffe provedla rovněž několik silných útoků na plovoucí lodě a potopila většinu z 243 ztracených lodí (z celkového počtu 861). Nepodařilo se ji však splnit Göringův slib daný Hitlerovi, tzn. zničit BEF. Prvního června, kdy Luftwaffe provedla svůj největší útok (a současně doznala největší ztráty – každá ze stran ztratila 30 letadel), potopila tři anglické torpédoborce a jistý počet malých lodí, byla evakuována druhá nejpočetnější skupina osob (64 429). Za úsvitu příštího dne zůstalo v okolí Dunkerque pouze 4 000 anglických vojáků bráněných 100 tis. Francouzi, kteří tam převzali obranu.

Mezitím nastoupilo německé dělostřelectvo středního dosahu a bylo třeba ukončit denní evakuaci. Poněvadž tehdy Luftwaffe nelétala potmě, podařilo se v noci z 2. na 3. června odvézt poslední část BEF a 60 000 francouzských vojáků. Dunkerque byl nadále urputně bráněn 40 000 Francouzi a udržel se do 4. června. Do tohoto dne bylo 338 226 anglických a francouzských vojáků vyrváno z německých spárů. Netvořili již armádu, většina z nich byla ve špatném stavu, ale měli zkušenosti z války. Věděli, že by se mohli Němcům postavit čelem, kdyby byli vhodně vyzbrojeni a patřičně kryti ze vzduchu. Většina z nich to dokázala i na plážích nepříliš vzdálených od míst, kde byli zachráněni.

Dunkerque byl pochvalou Angličanů. Churchill jim však 4. června v Dolní sněmovně připomenul, že „války se nevyhrávají evakuacemi, ale v té záchrane se přece jen skrývalo určité vítězství.“

Velká Británie se skutečně nalézala v těžké situaci, v nebezpečnější než v období nájezdu Normanů před tisíci lety. Neměla vojska na ochranu ostrovů. Letecké síly byly ve Francii značně oslabené. Zůstalo pouze válečné loďstvo, i když norské tažení ukázalo, jak bezbranné jsou velké válečné lodě vůči letadlům startujícím ze základen na pevnině. Nyní bombardéry Luftwaffe čekaly na druhé straně úzkého průlivu v základnách vzdálených pouze 5 nebo 10 minut letu. Francie se nadále bránila jižně od Sommy a Aisne. Bohužel její nejlepší oddíly a výzbroj byly ztraceny v Belgii a severní Francii, její malé a zastaralé letecké síly byly většinou zničeny a dva slavní generálové maršál Pétain¹⁾ a generál Weygand, kteří začali ovládat labilní vládu, nebyli dostatečně odvážní, aby bojovali proti tak výrazně převažujícím silám nepřítele.

Výzva generála de Gaulla z exilu v Londýně k pokračování v hnutí odporu, červen 1940.

A TOUS LES FRANÇAIS

*La France a perdu une bataille!
Mais la France n'a pas perdu la guerre!*

Des gouvernants de rencontre ont pu capituler, cédant à la panique, oubliant l'honneur, livrant le pays à la servitude. Cependant, rien n'est perdu!

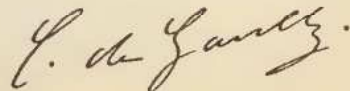
Rien n'est perdu, parce que cette guerre est une guerre mondiale. Dans l'univers libre, des forces immenses n'ont pas encore donné. Un jour, ces forces écraseront l'ennemi. Il faut que la France, ce jour-là, soit présente à la victoire. Alors, elle retrouvera sa liberté et sa grandeur. Tel est mon but, mon seul but!

Voilà pourquoi je convie tous les Français, où qu'ils se trouvent, à s'unir à moi dans l'action, dans le sacrifice et dans l'espérance.

**Notre patrie est en péril de mort.
Luttons tous pour la sauver!**

VIVE LA FRANCE !

GÉNÉRAL DE GAULLE

**QUARTIER-GÉNÉRAL,
4, CARLTON GARDENS,
LONDON, S.W.1**

Tato smutná fakta byla hluboko vryta v Churchillově vědomí, když hovořil v Dolní sněmovně 4. června 1940 po příjezdu posledního transportu z Dunkerque. Rozhodl se, jak napsal později, ukázat nejen svému národu, ale rovněž celému světu, a zvláště Spojeným státům, „že rozhodnutí pokračovat ve válce je postaveno na pevných základech“. Právě při této příležitosti pronesl slavná slova, která vešla do historie a určitě patří k nejdůležitějším, která kdy byla pronesena: „Ačkoli velké cesty Evropy a mnoho starých a slavných zemí se rozpadlo nebo se mohou ještě dostat do kleští gestapa a celého ohavného aparátu nacistické moci, nevzdáme se a nezklameme. Dojdeme až do konce, budeme bojovat ve Francii, budeme bojovat na mořích a oceánech, budeme bojovat s rostoucí důvěrou v sebe a rostoucí silou ve vzduchu, budeme bránit náš ostrov nepočítajíc výdaje, budeme bojovat na plážích, budeme bojovat na přistávacích plochách, budeme bojovat na polích a v ulicích, budeme bojovat v horách, nikdy se nepoddáme a dokonce jestli, več nevěřím ani na chvíli, tento ostrov nebo jeho značná část by byla dobyta a umořena hladem, pak naše zámořská říše, vyzbrojená a střezaná britským loďstvem, povede válku do chvíle zvolené bojem, kdy Nový svět s veškerou svou silou a mocí vystoupí vpřed, aby zachránil a vysvobodil Starý.“

Britské rozhodnutí pokračovat ve válce Hitlera neznekotajilo. Byl přesvědčen, že toto rozhodnutí se změní po porážce Francie, což se právě připravovalo. Příštího rána po pádu Dunkerque, 5. června, zahájili Němci ohromný útok na Sommě a brzy útočili převažující silou podél celé čtyřsetkilometrové fronty, která se rozkládala přes Francii z Abbeville až k hornímu toku Rhôny. Osud Francouzů byl rozhodnut. Proti 143 německým divizím, z nichž bylo 10 tankových, mohli postavit pouze 65 divizí, především druhořadých, poněvadž nejlepší jednotky a většina tankových se vyčerpaly v Belgii. Ze stálých leteckých sil zůstaly Francii pouhé zbytky. Britové mohli nabídnout pouze jednu pěchotní divizi a část tankové divize. RAF mohla vypomoci pouze několika letadly, poněvadž v opačném případě by Britské ostrovy zůstaly bez obrany. A nakonec francouzské Vrchní velení v čele s Pétainem a Weygandem nasáklo defetismem. Přesto některé francouzské jednotky bojovaly nescírně statečně a s vypětím sil, na některých místech brzdily německé tanky a dokonce se aktivně stavěly na odpor stálým náletům Luftwaffe.

Byl to však nerovný boj. V tomto „vítězném zmatku“, jak to výstižně nazval Telford Taylor, se hmula německá vojska přes území Francie jako přílivová vlna. Šířila zmatek, protože jich bylo tak mnoho a postupovala tak rychle, že často překážela sama sobě. Desátého června francouzská vláda spěšně opustila Paříž a 14. června bylo velké město, chlouba Francie, zcela nebráněno a téměř liduprázdné, obsazeno 18. armádou generála Georga von Küchlera. Brzy pak na Eiffelově věži zavlála svastika. Šestnáctého června premiér Paul

Reynaud, jehož vláda uprchla do Bordeaux, rezignoval. Zastoupil ho maršál Pétain, který příští den prostřednictvím španělského velvyslance požádal Němce o příměří. Téhož dne Hitler odpověděl, že se musí poradit se svým spojencem Mussolinim. Ten po ujištění, že francouzské vojsko bylo zcela poraženo, vstoupil jak šakal 10. června do války, aby se mohl podílet na dělení kořisti. Duceho tažení bylo absurdní: 18. června, kdy Hitler pozval svého slabšího partnera do Mnichova, aby projednal příměří s Francií, 32 italských divizí po týdnu boje nebylo s to si poradit s nepatrnou silou šesti francouzských divizí, které navíc ohrožoval útok Němců, postupujících údolím Rhôny. Mussolinimu se dokonce nepodařilo naklonit si Hitlera k návazným rozhovorům o příměří s Francouzi. Hitler se nehodlal dělit o triumf s opozdilcem a Duce odjel z Mnichova zatrpklý a frustrovaný.

1) Porážka na řece Marně roku 1914 zhatila německý plán a naději na vítězství. Za Ludendorffovy ofenzívy dosáhli Němci v květnu 1918 znovu Marny a překročili řeku. Francouzi podporovaní americkými divizemi přešli do protiútoků. Generál Ludendorff byl nucen 6. 9. 1918 od Marny ustoupit. Porážka ve druhé bitvě u Marny znamenala konec všech německých nadějí za 1. světové války.

2) **Henri Philippe Pétain** (1856 – 1951), francouzský maršál a politik. Úspěšně bránil Verdun (1916); 1917 vrchní velitel francouzských vojsk. 1934 ministr války; 16. 6. 1940 předseda vlády; 22. – 24. 6. 1940 uzavřel příměří s Německem a Itálií; 11. 7. 1940 hlava neokupované části Francie se sídlem ve Vichy; v srpnu 1945 odsouzen za kolaboraci k trestu smrti; rozsudek byl změněn na doživotní žalář.

Piloti Luftwaffe odpocívají v přestávkách mezi bojovými lety.

Na následující straně: Německí vojáci pochodují pod Vítězným obloukem v Paříži v kulminačním bodě přehlídky vítězství ve francouzském hlavním městě.

Oslavy vítězství na Západě

Dole: Němečtí vojáci vytahují z muzea železniční vagon, který byl užit při jednání o uzavření příměří v listopadu 1918, aby ho připravili ke slavnostnímu podpisu kapitulace Francie.

Zcela dole: Německá delegace přichází, aby přijala francouzskou kapitulaci. Zleva doprava: Brauchitsch, Raeder, Hitler, Hess, Göring a Ribbentrop.

Nahoře vpravo: Francouzští představitelé čekají v Compiègne na příjezd Vůdce.

Dole vpravo: Sklíčení francouzští představitelé odcházejí po podepsání příměří.

Děla umlkají

Na následující straně:
Hitlerova přehlídka
v Berlíně po vítězství
nad Francií, nafilmo-
vaná pro propagan-
distické účely.

V červnu, jako vždy nejkrásnějším měsíci v Paříži, jsem si pospíšil za německou armádou do důstojného hlavního města Francie. Devatenáctého června jsem se dozvěděl, kde Hitler plánoval vyhlásit své podmínky příměří. Mělo se to konat v témž místě, kde se Německo vzdalo Francii a jejím spojencům 11. listopadu 1918, tzn. na malé mytině v lesích u Compiègne. Tam toužil nacistický vůdce pocítit chuť pomsty a vybrané místo ji mělo učinit sladkou. Jel jsem tam pozdě odpoledne 19. června a viděl, jak němečtí vojáci táhnou starý salonní vůz, v němž bylo podepsáno příměří po první světové válce, po kolejích do středu mytiny, přesně na to místo, kde stál v pět hodin ráno 11. listopadu 1918.

Po obědě 21. června jsem stál na okraji lesa v Compiègne a pozoroval jsem nejnovější a největší triumf Hitlera, kterých jsem už v posledních neklidných letech viděl tolik. Byl to jeden z nejkrásnějších letních dnů, na které si ve Francii vzpomínám. Teplé červnové slunce pronikalo vysoko se tyčícími stromy a vrhalo příjemný stín na lesní aleje vedoucí k malé, kulaté mytině. Přesně v 15.15 hod. přijel ve velkém mercedesu Hitler.

„Pozoroval jsem jeho tvář,“ zapsal jsem si do deníku, „byla vážná, slavnostní, ale naplněná touhou po pomstě. Vyjadřovala rovněž stejně jako jeho pružný krok, dobytelský triumf, vyzývající celý svět. Bylo v ní ještě cosi, co vyjadřovalo pohrdavou, vnitřní radost z tak velkého zvratu osudu.“

Usmívající se vítězni
němečtí vojáci pocho-
dují Berlínem.

Když došel na okraj mytiny v lese a byla vztyčena jeho osobní standart, upoutal pozornost Vůdce velký žulový blok. „Hitler a za ním další k němu zvolna přistupovali (cituji z mého deníku) a četli francouzský nápis vyrytý velkými písmeny:

ZDE SE 11. LISTOPADU 1918 ZHROUTILA
ZLOČINNÁ MYŠLENKA NĚMECKÉ
ŘÍŠE PORAŽENÁ SVOBODNÝMI NÁRODY.
KTERÉ SE SNAŽILA ZOTROČIT.

Hitler čte a Göring čte. Pokoušel jsem se postřehnout výraz Hitlerovy tváře. Viděl jsem tu tvář mnohokrát ve velkých okamžicích jeho života. A dnes? Dnes je rozpálena pohrdáním, hněvem, nenávistí, chutí po pomstě, triumfem.

Odchází od památníku a dokonce i to gesto je arcidílem opovržení. Dívá se dozadu, pohrdavý, zlostný, téměř to lze vycítit, neboť nemůže zahladit provokující písmena jediným kopnutím vysoké pruské holínky.

Rozhlíží se pomalu i nyní, a když se jeho pohled setká s tvým, chápeš hloubku jeho nenávisti. Je v něm rovněž triumf – mstivá, triumfální nenávist.

Náhle, jako by jeho tvář ještě plně nevyjadřovala jeho pocity, uvádí celé tělo do souladu se svou náladou. Rychle klade ruce v bok, vypíná ramena, široce se rozkročí. Je to gesto výzvy, palčivého pohrdání pro toto místo a pro vše, co toto místo symbolizovalo více než 22 let, kdy bylo svědkem ponížení německé říše.“

Rozhazování květů
na ulicích Berlína
před přehlídkou
vítězství.

Dole: Hitler a Göring
odpovídají jásajícímu
davu z Říšského
kancléřství.

Potom Hitler se svým doprovodem vstoupil do železničního vagónu, kde usedl do křesla, v němž roku 1918 seděl francouzský generál Ferdinand Foch. O pět minut později dorazila francouzská delegace v čele s generálem Charlesem Huntzigerem. Francouzi vypadali zlomeně, ale zachovali si tragickou důstojnost. Nikdo jim nesdělil, že budou uvedeni do hrdé francouzské svatyně, aby pocítili takové ponížení. Hitler bezpochyby počítal se šokem, jaký museli zažít.

Hitler a jeho doprovod opustili salonní vůz, když generál Keitel dočetl úvodní text o podmínkách příměří.

Podmínky byly tvrdé a nelítostné. Druhého dne rozhovorů se francouzská delegace snažila diskutovat, a protahovala přijetí rozhodnutí. Nakonec v 18.30 Keitel vyhlásil ultimátum. Francouzi museli přijmout nebo odmítnout německé podmínky během hodiny. V uvedeném termínu

francouzská vláda kapitulovala; 22. června 1940 v 18.50 Huntziger¹⁾ podepsal dohodu. Francie se stala německým vazalem.

Začalo drobně pršet, když delegáti opustili vagón a odjeli. Cesta lesem byla vroubená nepřerušovanou řadou unavených uprchlíků, kteří směřovali do svých domovů pěšky, na kolech a vozech, několik šťastlivců pak ve starých nákladních vozech. Vyšel jsem na mýtinu. Skupina německých vojáků plných elánu již začala přemísťovat starý salonní vagón.

„Kam?“ zeptal jsem se.

„Do Berlína,“ odpověděli.

Francouzsko-italské příměří bylo podepsáno v Římě o dva dny později. Mussolini obsadil pouze území dobyté jeho vojáký, což představovalo několik set čtverečních yardů francouzského území a vynutil si padesátimilovou demilitarizovanou zónu ve Francii a Tunisku. Příměří bylo

podepsáno 24. června v 19.35 hod. O šest hodin později umlkla francouzská děla.

Francie, která se za první světové války bránila čtyři roky, se nyní vzdala po šesti týdnech. Němečtí vojáci kontrolovali většinu Evropy, od Severního mysu nad severním polárním kruhem po Bordeaux, od průlivu La Manche po řeku Bug ve východním Polsku. Adolf Hitler dosáhl vrcholu. Rakouský přivandrovalec, kaprál²⁾ z první světové války, se stal největším německým dobytatelem.

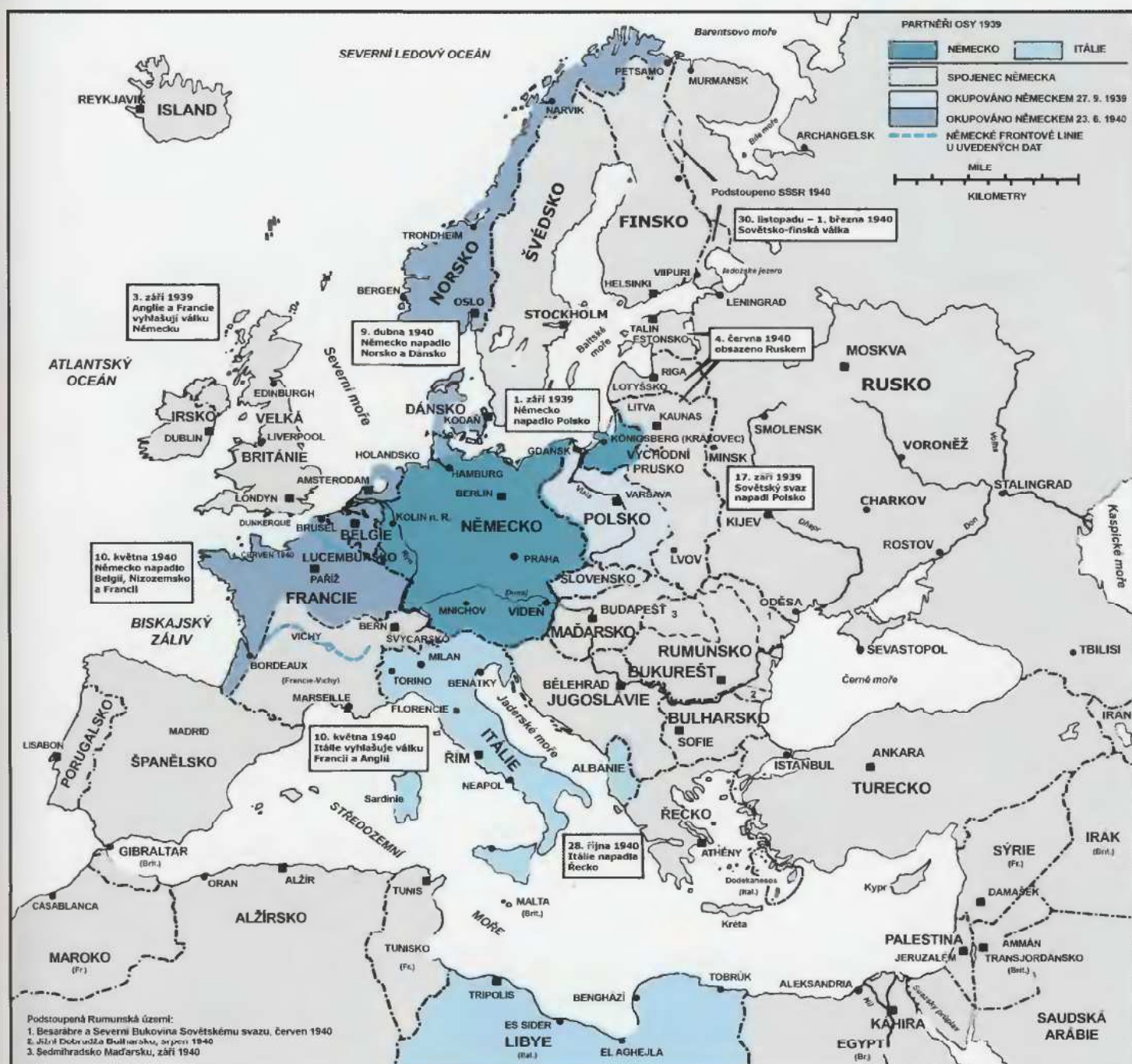
Jediné co stálo mezi ním a ustavením německé hegemonie v Evropě, byl neporažený Angličan Winston Churchill.

1) Charles Huntziger (1880 – 1941), francouzský generál, velitel 2. armády u Sedanu v roce 1940, podepsal příměří, poté byl ministrem války Pétainovy vlády.

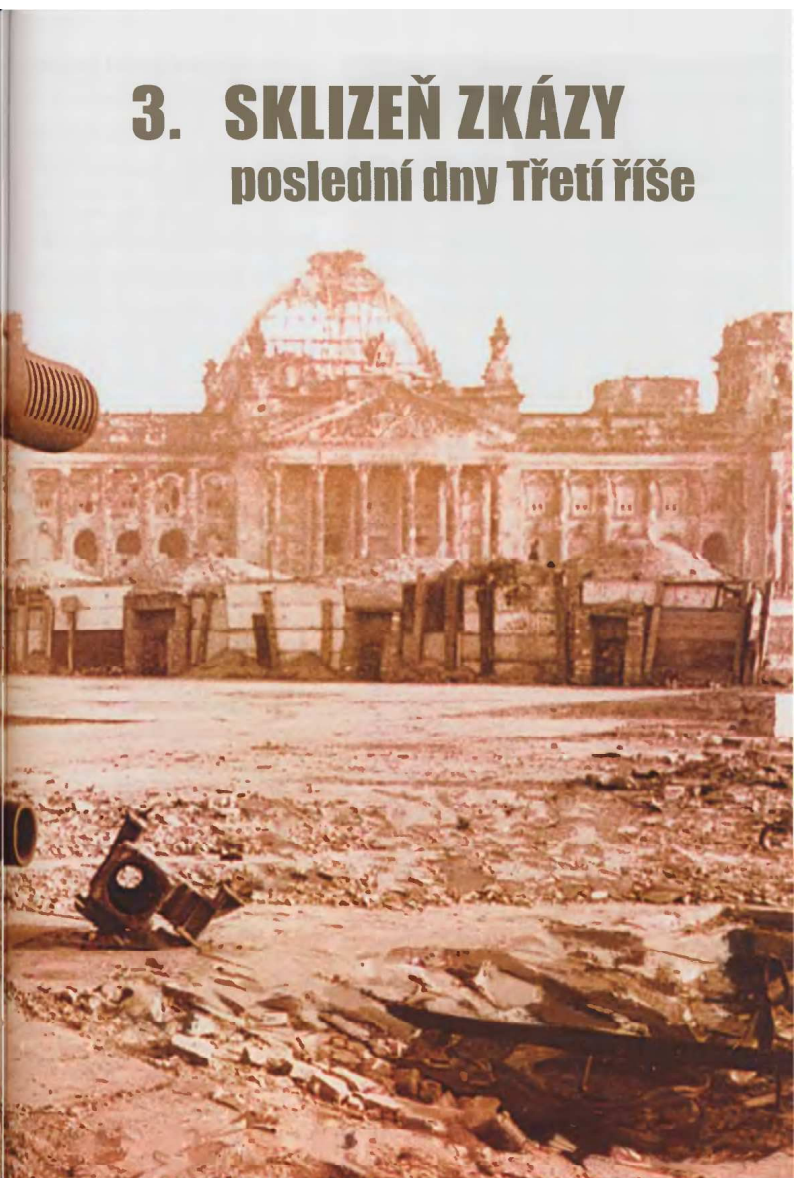
2) zast. desátník

Na následujících dvou stranách: Trosky Říšského sněmu v Berlíně obklopené sutí, květen 1945.

Dole: Dobyté německé území v letech 1939 až 1940.

3. SKLIZEŇ ZKÁZY poslední dny Třetí říše

Anglie dále bojuje

Po pádu Francie v červnu 1940 se zdálo, že Hitler neměl žádné pochyby o tom, že Anglie bude toužit po míru. Ohromná německá armáda rozdrtila vše, co jí překáželo, dobyla pro Führera větší část Evropy a nyní byla připravena zaútočit na téměř nechráněné pobřeží Británie. Proč Britové mají dále bojovat sami tváří v tvář nevelké šanci zvítězit?

Dokonce když premiér Winston Churchill veřejně oznámil, že Anglie se nevzdá, Hitler tomu zcela jasně nevěřil. Večer 19. července jsem ho pozoroval, když vešel do Říšského sněmu, aby navrhl Anglii mír. Jeho projev tento večer v ostrém protikladu proti jinak často hysterickému řečnění, byl uvážlivý, pronesený klidným, sebejistým tónem.

„Cítím se povinen odvolat se na rozum a zdravý úsudek ve Velké Británii. Soudím, že jsem zde ve správném místě, abych se obrátil s takovou výzvou, když nevystupuji jako poražený, nýbrž jako vítěz hovořící ve jménu rozumu. Nenacházím důvodu, proč by měla válka dále trvat.“

Hlídkující stíhačky
RAF typu Hurricane.

Nikdo z velkých osobností, na něž jsem se obrátil po ukončení zasedání, neměl nejmenší pochybnosti, že Anglie přijme velkomyslný Hitlerův návrh. Tato iluze neměla trvat dlouho.

Sotvaže jsem přijel do rozhlasu, abych odeslal do Spojených států referát o projevu, uslyšel jsem německé zprávy z BBC, které sdělovaly Hitlerovi britskou odpověď. Okamžitě, během hodiny, to bylo rozhodné NE!

„Můžeš pochopit ty britské blbce?“ otázal se mě tehdy německý úředník z ministerstva. „Oni se zbláznili!“

Ale přes arogantní sebejistotu a vojenskou převahu ani Hitler, Vrchní velení, ani generálové armády, letectva a námořnictva se nikdy vážně nezamýšleli, jak může být vedena válka s Velkou Británií a jak ji lze vyhrát. Je to jeden z největších paradoxů v dějinách Třetí říše. Hitler právě ve chvíli, kdy se nalézal na vrcholu své vojenské moci a jeho vítězné armády byly rozmístěny od Pyrenejí po severní polární kruh, od Atlantiku až po Vislu, neměl ponětí jak využít svého oslnivého úspěchu a vítězně ukončit válku. Toto zanedbání se nakonec změnilo v jeho pád.

Začíná letecká válka

Velká Göringova letecká ofenzíva proti Anglii (operace *Orel*, *Adlerangriff*) byla zahájena 13. srpna. Jejím cílem bylo vyhnání britského letectva ze vzduchu a tím splnění podmínky, na níž závisela invaze na Britské ostrovy – operace *Seelöwe*. Říšský maršál neměl pochybnosti o vítězství. Do poloviny července byl absolutně přesvědčen, že britská obrana v jižní Anglii zajištěná stíhačkami může být zničena během čtyř dní koncentrovaným útokem, jenž by takto připravil cestu invazi. Celkové zničení Royal Air Force zabere poněkud více času, řekl Göring Vrchnímu veliteli armády: dva až čtyři týdny. Vrchní velitel německých leteckých sil, doslova ověšený medailemi, se domníval, že Luftwaffe samotná srazí Anglii na kolena a invaze na pevnině nebude zřejmě vůbec nutná.

Aby uskutečnil tento velký cíl, měl k dispozici tři velké letecké armády (*Luftflotten*): 2. armádu pod vedením generála Alberta Kesselringa¹⁾, operující z Nizozemska, 3. armádu pod velením polního maršála Sperrla s velitelstvím v severní Francii a 5. armádu pod velením generála Stupmffa, jež byla rozmístěna v Norsku a Dánsku. Dvě první armády měly 929 stíhaček, 875 bombardérů a 316 hloubkových bombardérů. Pátá armáda byla mnohem menší, měla jen 123 bombardérů a 34 dvoumotorových stíhaček typu ME-110. Této ohromné síle mohla RAF postavit 700 – 800 stíhaček.

Během července Luftwaffe postupně zvyšovala počet útoků na britské loďstvo v průlivu La Manche a na přístavy v jižní Anglii. Byla to výzvědná operace. Ačkoli před zahájením invaze bylo nutno očistit vody od britských lodí, hlavním cílem těchto průzkumných útoků bylo vtažení britských stíhacích letadel do boje. To se nepodařilo. Velitelství RAF chytrě nasadilo pouze část svých stíhaček a výsledkem střetnutí byly značné ztráty způsobené loďstvu a v některých přístavech. Čtyři torpédoborce a 18 obchodních lodí bylo potopeno, ale tento vstupní *sparring* stál Luftwaffe 296 zničených a 135 poškozených letadel. RAF ztratil 148 stíhaček.

Dvanáctého srpna Göring vydal rozkaz k zahájení operace *Orel* (*Adlerangriff*). Útok začal bombardováním 12 radarových stanic nepřítele, z nichž pět bylo zasaženo a poškozeno, a jedna byla zcela zničena. Tehdy si Němci ještě neuvědomovali, jak důležitý byl radar pro anglickou obranu a nepokračovali v útoku; 13. a 14. srpna nasadili Němci do boje na 1 500 letounů, hlavně proti letištím, z nichž startovaly stíhačky RAF, a ačkoli byly chráněny a pět z nich bylo zcela zničeno, nebyly ztráty velké, neboť Luftwaffe ztratila 47 letounů oproti 13 letounům RAF.

Dvacátý pátý srpen znamenal první velký boj ve vzduchu. Němci nasadili ohromný počet svých letadel ze tří leteckých armád v 810 bombových náletech a 1 149 náletů stíhacích letounů. Pátá armáda,

Premiér Winston Churchill.

kteřá operovala ve Skandinávii, byla poražena. Když Němci vyslali 800 letadel v koncentrovaném útoku na jižní pobřeží, očekávali, že zastihnou jiho-východní pobřeží úplně bez obrany. Avšak stovka bombardérů doprovázených 34 dvoumotorovými stíhačkami ME-110 byla překvapena sedmi eskadrami letadel typu Hurricane a Spitfire, právě když se blížily k Tyneside. Třicet německých letounů, především bombardérů, bylo sestřeleno bez ztráty v anglické obraně. Tato armáda se sem již nikdy nevrátila.

Němcům přálo více štěstí v jižní Anglii. Uskutečnili zde čtyři koncentrované útoky, z nichž jeden směřoval na Londýn. Čtyři letecké základny v Croydonu byly zasaženy a pět letišť stíhacích letounů RAF bylo poškozeno. Celkem ztratili Němci 75 letadel, RAF pouze 34 letadel. Při postupu tímto tempem, i přes svou početní převahu měli Němci sotva naději, že by donutili RAF, aby se stáhlo ze vzduchu.

Umění Velitelství britských stíhaček nasadit svá letadla do boje proti ohromné převaze útočících sil Luftwaffe spočívalo v dokonalém využití radaru.

Göring provádí inspekci jednotek Luftwaffe v severní Francii, srpen 1940.

Od okamžiku startu ze svých základen v západní Evropě byly německé letouny sledovány na obrazovkách britských radarů, a jejich kurs byl tak přesně vytyčen, že Velitelství stíhacího letectva vědělo přesně, kdy a kde dojde k útoku. Bylo to něco nového ve válečných akcích a poutalo to pozornost Němců, kteří byli daleko za Angličany ve využití tohoto elektronického zařízení. „Uvědomujeme si (sdělil později Adolf Galland, slavný německý stíhač), že eskadry stíhaček RAF musely být kontrolovány ze země jakýmsi novým způsobem, poněvadž jsme slyšeli obratně a přesně vydávané rozkazy směřující Spitfiry a Hurricany na německé formace... pro nás byl

radar a systém navádění stíhaček překvapením, a to velmi hořkým.“

Avšak útok na britské radarové stanice, který si 12. srpna vyžádal tolik škod, již nepokračoval a 15. srpna, v den prvního citelného neúspěchu, jej Göring zcela odvolal a oznámil: „Je nutno pochybovat, zdali další pokračování útoků na radarové stanice má smysl. Téměř žádná ze stanic, které byly napadeny, nebyla vyřazena z provozu.“

Dalším klíčem úspěšné obrany vzdušného prostoru nad jižní Anglií byla sektorová stanice. Bylo to podzemní centrum, z něhož byly letouny typu Hurricane a Spitfire směřovány do bitvy radiotelefonem na základě posledních radarových signálů,

Němečtí pozorovatelé sledují let hloubkového bombardéru Stuka vracejícího se z náletu v Anglii.

zpráv pozemních pozorovacích stanovišť nebo pokynů pilotů ze vzduchu. Němci, jak poznamenal Galland, slyšeli neustále rozhovory ve vlnách mezi sektorovou stanicí a piloty ve vzduchu a nakonec začali rozumět významu těchto pozemních velicích center. Proto 24. srpna změnili taktiku, když chtěli zničit sektorové stanice, z nichž sedm, soustředěných kolem Londýna, mělo nejdůležitější význam pro obranu jižní Anglie a samotného hlavního města. Byl to úder do nejdůležitějšího bodu letecké obrany Anglie.

Až do tohoto dne se zdálo, že bitva byla vedena proti Luftwaffe. Sedmnáctého srpna ztratila 71 letadel oproti 27 strojům RAF. Pomalý hloubkový bombardér Stuka, který pomohl prokřestit cestu k vítězství v Polsku a na západě, byl pro britské stíhačky příliš pomalý, a proto jej toho dne, tj. 17. srpna, Göring stáhl z bitvy a snížil tím německou údernou leteckou silu o třetinu. Období od 19. do 23. srpna bylo pětidenním obdobím klidu ve vzduchu v důsledku špatného počasí. Göring, analyzující situaci v Karinhallu, turistickém středisku u Berlína, vydal 19. srpna rozkaz soustředit útoky Luftwaffe, jak to počasí umožní, výlučně pouze na Královské letecké síly.

„Dospěli jsme do rozhodujícího období letecké války proti Anglii,“ sdělil. „Zásadním úkolem je porážka leteckých sil nepřítele. Naším hlavním cílem je zničit nepřátelské stíhačky.“

Od 24. srpna do 6. září vysílali Němci průměrně tisíc letadel denně, aby dosáhli vyčteného cíle. Alespoň v tomto případě měl polní maršál pravdu. Bitva o Anglii vstoupila do rozhodující etapy. Ač-

Verband	Auftrag	Start	Landing
I/154	Portsmouth	6:00	20 Ju 88
II/154		6:05	16 Ju 88
K.G. 54		6:37	He 111
K.G. 54		7:06	He 111

koli piloti RAF již v minulém měsíci, kdy museli uskutečnit několik letů denně, bojovali statečně, německá převaha, vyjádřena početně, mluvila za sebe. Pět letišť na jihu Anglie bylo značně poškozeno a co bylo horší – šest ze sedmi sektorových stanic bylo silně bombardováno a celý komunikační systém byl téměř úplně zničen. To hrozilo Anglii porážkou.

Šílené tempo začalo vyčerpávat obranu stíhačů RAF. V kritickém období dvou týdnů mezi 23. srpnem a 6. září ztratili Britové 466 stíhaček, které byly zničeny nebo značně poškozeny a ačkoli tehdy ještě o tom nevěděli, byly ztráty Luftwaffe menší. 103 piloti RAF byli zabiti, 128 těžce

Tabulka ukazující nálety Luftwaffe v době bitvy o Anglii.

Příprava Luftwaffe k náletu na Anglii.

Německá stíhačka při čerpání pohonných hmot na Guernsey v Normanských ostrovech. Normanské ostrovy, patřící Británii, byly okupovány Německem od června 1940 do roku 1945.

Na následující straně: Boj s požárem v Londýně za náletu, říjen 1940.

zraněno, což představovalo čtvrtinu pilotů, kteří ještě létali.

„Miska vah,“ jak napsal později Churchill, „se nachýlila proti Velitelství stíhacího letectva... existovalo mnoho obav.“ Ještě několik takových týdnů a Anglie by pozbyla organizovanou obranu svého vzdušného prostoru. Invaze by se určitě zdařila.

Avšak najednou Göring udělal druhou taktickou chybu, jež byla v důsledcích podobná chybě Hitlera, když odvolal 24. května ozbrojený útok na Dunkerque. Tato chyba zachránila ztrápené RAF a stala se kritickým bodem ve velké letecké bitvě.

Když anglická stíhací obrana utrpěla ve vzduchu i na zemi ztráty, které nebyla s to dlouho překonat, zaměřila Luftwaffe 7. září svůj mocný noční nálet na Londýn. Stíhačkám RAF tak byl poskytnut odpočinek.

Co se stalo v německém táboře v rozporu s ambicemi Hitlera a Göringa? Odpověď je plná ironie.

Především se 23. srpna piloti desítek německých bombardérů dopustili nepatrné navigační chyby. Když letěli na letecké závody a nádrže ropy na předměstích Londýna, aby na ně shodili bomby, nezasáhli dané cíle, ale shodili bomby v centru hlavního města, zbořili domy a zabili určitý počet civilních osob. Britové soudili, že to bylo provedeno uvážně a v odvetě příští den bombardovali Berlín.

Neproniklo to mnoho. Tu noc byla nad Berlínem hustá pokrývka mraků a pouze polovina z 81 vyslaných bombardérů RAF zasáhla cíl. Ztráty nebyly velké. Odrazilo se to však velmi v německém myšlení.

Neboť to bylo poprvé, kdy na Berlín padaly bomby.

„Berlíňané jsou zděšení,“ zapsal jsem si do svého deníku 26. srpna, „nikdy si nepřipustili, že se něco takového může stát. Když začala válka, Göring je ujišťoval, že k tomu nemůže dojít... Věřili mu. Proto je dnes rozčarování o to větší. Je třeba vidět jejich tváře, abychom to posoudili.“

Berlín byl bráněn dvěma prstenci protiletadlových děl a po tři hodiny, kdy nalétávající bombardéry hučely kdesi v mracích, znemožňujících stovkám reflektorů jejich objevení, byla palba protiletadlového dělostřelectva nejsilnější, jakou jsem kdy slyšel a viděl. Avšak ani jedno letadlo nebylo zasaženo.

Britové svrhli rovněž několik letáků, tvrdících, že „válka zahájená Hitlerem bude trvat tak dlouho, dokud bude trvat Hitler“. Byla to dobrá propaganda, ale ohlas vybuchujících bomb byl lepší.

RAF udeřily v noci z 28. na 29. srpna s ještě větší silou a jak jsem si poznamenal ve svém deníku, „poprvé byli Němci zabiti v hlavním městě Říše“.

Záloha Luftwaffe odpočívající za horkého letního počasí.

Protiletadlová děla
střílí z Hyde Parku
v Londýně za nočního
náletu.

Oficiální údaje hovořily o deseti zabíjených a 29 raněných. Nacističtí bonzové byli pobouřeni. Goebbels, jenž nařídil tisku, aby o prvním útoku zveřejnil pouze několik řádek, vydal nyní instrukci, aby byla vykřičena „brutalita“ britských letců útočících na bezbranné ženy a děti. Většina deníků hlavního města měla tytéž titulní stránky: ZBABLÝ BRITSKÝ ÚTOK. O dvě noci později po třetím náletu titulky zněly: BRITSTÍ LETEČTÍ PIRÁTI NAD BERLÍNEM!

Němci nacvičují
vylovení z narychlo
postaveného můstku,
září 1940.

„Nejdůležitějším cílem stálého nočního britského bombardování, trvajícího celý týden,“ zapsal jsem si ve svém deníku 1. září, „bylo vyvolat velké rozčarování mezi lidmi a zasévání pochybností...“

Bombardování nebylo ve skutečnosti svými výsledky příliš závažné.“

Na prvního září připadlo první výročí rozpoutání války. Zjišťoval jsem, že nálady lidí i přes pocuchané nervy vzhledem k tomu, že byli zbaveni iluzí před neočekávaným bombardováním a obávali se dunění protiletadlových děl, nebyly nejhorší.

„Toho roku německá vojska dosáhla vítězství, které se nedalo porovnat s ničím v oslňujících dějinách této agresivní, vojácké země. A válka pořád nekončí a není vyhrána. K této myšlence se dnes upíná myšlení lidí. Touží po míru a chtějí ho mít před příchodem zimy.“

Pozdě odpoledne 7. září byl zahájen velký letecký útok na Londýn. V sobotu kolem páté hodiny odpoledne vlna 320 bombardérů, chráněných všemi stíhačkami, které mělo Německo k dispozici, nalétávala nad Temží a začala vrhat bomby na arsenál Woolwich, plynárny, elektrárny, muniční sklady a doly, míli po míli. Celý tento velký prostor zachvátil nesmírný požár. V okolí Silvertown se obyvatelé ocitli v zajetí požárů a museli být evakuováni po vodní cestě. Od 20.10 hod. po západu slunce nalétávala další vlna 250 bombardérů a obnovila útok, který byl udržován dalšími třemi nálety až do 4.30 hod. ráno v neděli. Další večer v 19.30 byl útok obnoven s dvěma sty bombardéry a trval celou noc. Podle anglických oficiálních dějin bylo během těchto dvou nocí zabito 842 osob a 2 347 bylo raněných. Město utrpělo ohromné ztráty. Nálety trvaly celý další týden, noc co noc.

Poté se Luftwaffe, opořená svými úspěchy, rozhodla uskutečnit velký nálet ve dne, na zničené a hořící hlavní město. V neděli, 15. září došlo k jedné z rozhodujících bitev této války. Kolem půlnoci se objevilo nad průlivem La Manche téměř 200 německých bombardérů, doprovázených 600 stíhačkami a mířily směrem na Londýn. Velitelství stíhacího letectva pozorovalo shromažďování na obrazovkách radarů a bylo na útok připraveno. Němci byli zjištěni dříve než se přiblížili k hlav-

nímu městu, a přestože některá letadla pronikla, mnoho z nich bylo rozprášeno a jiná byla sestřelena ještě před svržením bomb. O dvě hodiny později doletěla ještě silnější německá formace a byla rovněž rozdrčena. Ačkoli Britové tvrdili, že sestřelili 185 letadel Luftwaffe, faktický počet, jak jsme zjistili po válce v berlínském archivu, byl značně nižší – 56, ale 36 z nich bylo bombardérů. RAF ztratilo pouze 26 strojů.

Toho dne se ukázalo, že Luftwaffe nemohla a v žádném případě ne ihned, poněvadž Velitelství stíhacího letectva poskytlo letcům týden na obnovu sil, provést plánovaný rozhodující denní útok na Anglii. V této situaci byla perspektiva zdařilého přistání mizivá. Tak se 15. září stalo „kritickým bodem“, bodem zvratu bitvy o Anglii, jak to později hodnotil Winston Churchill. A ačkoli příští den vydal Göring rozkaz k využití bombardérů během dne nikoli pro bombardování, ale prostě jako návnady pro britské stíhače, chvástal se, že stíhačky nepřítele „musí být zničeny během čtyř či pěti“ dní. Hitler a velitelé pozemního vojska a námořnictva věděli už své, a dva dny po rozhodující letecké bitvě, 17. září, Führer odvolal operaci Seelöwe na dobu neurčitou.

Během 57 nocí, od 7. září do 3. listopadu, kdy byl ohrožován průměrně 200 bombardéry denně, utrpěl Londýn hrozivé ztráty. Churchill později prozradil

Lodě tažené podél francouzského pobřeží, připravené pro plánovanou invazi do Velké Británie.

Propagandistický film „Sieg im Westen“ (Vítězství na Západě), který byl promítán na Normanských ostrovech.

své tehdejší přesvědčení, že se město brzy změní v hromadu sutí. Ačkoli většina dalších britských měst a především Coventry utrpěla během toho ponurého podzimu a zimy mnoho ztrát, Britové neklesali na mysli. Nesnížila se ani výroba zbraní, jak to s určitostí očekával Hitler. Právě naopak. Letecké závody, jeden z hlavních cílů bombardérů Luftwaffe, přesáhly do konce roku 1940 německou produkci, když vyrobily 9 924 letounů oproti 8070 německým. Ztráty německých bombardérů nad Anglií byly citelné a Luftwaffe, jak dokládají důvěrné německé archivy, se už nikdy úplně nevzpamatovala z rány, kterou utrpěla nad Anglií.

Německé loďstvo, zmrzačené ztrátami u norského pobřeží v předjaří, nebylo s to, jak jeho velitelé po

celou dobu přiznávali, zajistit na moři síly potřebné pro invazi do Anglie. Bez silného loďstva a bez převahy ve vzduchu byla německá armáda bezradná, pokud jde o překročení úzkého průlivu. Poprvé v této válce byl Hitler zastaven. Jeho plány týkající se dalšího tažení byly zničeny a to v tom okamžiku, kdy si byl jist, že dobyl poslední vítězství.

Až do této chvíle ani jeho, ani nikoho jiného nenapadlo, že by rozhodující bitva mohla být rozhodnuta ve vzduchu. Pravděpodobně si ještě neuvědomoval, když se temná zima rozprostřela nad Evropou, že hrstka britských pilotů zmařením jeho invaze nedopustila, aby se Anglie stala německou základnou nového dobývání kontinentu ze západu v příštím období. Jeho myšlenky se nyní ubíraly jinam.

Británie byla zachráněna. Více než tisíc let ji opravdu chránilo moře. V pravý čas britští představitelé, i když ještě nikoli všichni, uznali, že v polovině 20. století má zásadní význam ve vojenské taktice letectvo a malý stíhací letoun a jeho pilot jsou rozhodujícím článkem obrany. Jak řekl Churchill v Dolní sněmovně v proslulém projevu 20. srpna, kdy zuřila bitva v anglickém vzdušném prostoru a její výsledek byl pochybný, „nikdy ve válečném konfliktu nevzděčilo tak mnoho lidí tak málo lidem“.

1) **Albert Kesselring** (1885 – 1960), něm. polní maršál, 1936 – 1947 náčelník generálního štábu sil Luftwaffe, 1942 až 1943 vrchní velitel Luftwaffe, od r. 1943 velitel všech německých bojových sil v oblasti Středozemního moře, v březnu 1945 „vrchní velitel Západu“; 1947 odsouzen britským vojenským soudem v Benátkách k trestu smrti, 1952 propuštěn.

Podpis Paktu tří mezi Německem, Itálií a Japonskem 27. září 1940.

Hádka zlodějů

Během roku 1940 hlavní sovětský představitel Josef Stalin využil vojenské angažovanosti Němců a rozšířil sféru svého vlivu do Pobaltí a na Balkán. Od té doby se vztahy mezi Berlínem a Moskvou začaly zhoršovat. Společným rysem Stalina i Hitlera bylo přechytračování třetí strany, ale vzájemné podvádění, to bylo něco úplně jiného. Hitler, který měl vojska zaměstnána na Západě, byl bezradný vůči sovětskému obsazení Litvy, Lotyšska a Estonska či Besarábie a části Bukoviny. Jeho frustrace prohloubila sílící pocit krivdy. Poход Sovětů na západ a především do Rumunska musel být zastaven, protože wehrmacht byla zoufale závislá na rumunské ropě.

Abý zkomplikovaly Hitlerův problém, požadovalo rovněž Maďarsko a Bulharsko část rumunského území. Hitler si uvědomoval, kdyby vypukla válka na Balkáně, přiměla by patrně Rusy, aby obsadili celé Rumunsko.

Do 28. srpna se situace natolik zhoršila, že Hitler vyslal ministra zahraničních věcí Joachima von Ribbentropa do Vídně, aby přiměl Maďarsko a Rumunsko přijmout arbitráž Osy. Jeho mise byla splněna bez větších potíží, neboť Ribbentrop oběma stranám pohrozil. Toto rozhodnutí rozrušilo Rusy, kteří obvinili německou vládu z porušování německo-sovětského paktu, podle něhož otázky zajímající obě strany vyžadovaly vzájemné konzultace. Zloději, jak je to nevyhnutelné, se začali hádat o kořist.

Jak postupně vzájemné obviňování sílilo, Hitlerova podrážděnost rostla. „Stalin je chytrý a ma-

zaný,“ řekl Hitler svým generálům, „žádá stále více a více. Německé vítězství nemůže Rusko unést. Proto též musí být sražen na kolena a to co možná nejrychleji.“

Nemilosrdný nacistický vyděrač narazil na sobě rovného protivníka a to ho uvedlo do stavu zuřivosti; 18. prosince 1940 vydal Hitler směrnici s podtitulem „Operace Barbarossa“. Začínala slovy: „PŘÍSNĚ TAJNÉ“. „Ozbrojená německá vojska musí být připravena na rozdrčení s o v ě t s k é h o R u s k a v krátkém vojenském tažení, před skončením války proti Anglii. Přípravy musí být ukončeny do 15. května 1941.“

Dříve než mohla být Operace Barbarossa provedena, muselo být zajištěno jižní křídlo, které bylo umístěno na Balkánu. Führer se zde však dostal do nesnázi kvůli Benito Mussolinimu, pěšákovi v Ose.

Delegace japonského námořnictva na setkání s Hitlerem, 1940.

Mussolini, Hitler a Ciano, italský ministr zahraničních věcí na setkání v průsmyku Brenner, 4. října 1940.

Mussolini podvádí svého partnera

Vpravo: Generál Erwin Rommel, velitel Afrického sboru v letech 1941 – 1943.

Čtvrtého října se Hitler a Mussolini setkali v Brennerském průsmyku. Jako obvykle mluvil především Hitler, ale neprozradil, že vysílá oddíly do Rumunska. Když se o tom Duce o několik dní později dozvěděl, byl pobouřen.

„Hitler mě vždy staví před *fait accompli*,“ stěžoval si zeťovi, ministru zahraničních věcí Galeazzo Ciano, „v tom případě mu zaplatím stejnou mincí.“

22. října stanovil Mussolini datum překvapivého útoku Italů na Řecko na 28. října. Dozví se z novin, že jsem obsadil Řecko, a tak bude dosaženo rovnováhy. Téhož dne napsal Hitlerovi dopis (s dřívějším datem 19. října), připomínal plánovanou akci, ale neupřesnil termín. Obával se, poznamenal Ciano ve svém deníku toho dne, že Führer může „nařídít“ ukončení akcí. Hitler a Ribbentrop se nadchli plány Duceho a na rozkaz Führera nacistický ministr zahraničních věcí naléhal

Hitler a princ Pavel, regent Jugoslávie, 1941.

na okamžité setkání vůdců Osy. V souladu s návrhem Mussoliniho se konalo 28. října ve Florencii. Duce přivítal Hitlera vystupujícího z vlaku slovy plnými radosti: „Vůdce, útočíme! Dnes při úsvitu vítězné italské oddíly překročily albánsko-řecké hranice!“

Podle všech vysílaných zpráv měl Mussolini nesmírnou radost, že se pomstil svému příteli za všechny předchozí situace, kdy nacistický diktátor zabíral další zemi, aniž by informoval svého italského spojence. Hitler zuřil. Tato ukvapená akce proti silnému protivníkovi, v osudné roční době, ohrožovala plány na Balkáně.

Sotvaže se Vůdce vrátil do Berlína, utrpěla Duceho armáda v Řecku porážku. Během týdne se „vítězný“ italský útok změnil v drtivou porážku. Věc byla o to vážnější, že Britové vyslali do Řecka své oddíly, a ohrozili tak německé pozice na Balkáně.

Aby zabránil tomuto nebezpečí, vydal Hitler armádě rozkaz připravit okamžité plány invaze do Řecka přes Rumunsko a Bulharsko.

Ve třetím týdnu února 1941 soustředili Němci v Rumunsku ohromnou armádu v počtu 680 000 vojáků. V noci 28. února překročily německé jednotky z Rumunska Dunaj a zaujaly strategické pozice v Bulharsku, které se příští den připojilo k Paktu tří.

Nejkatastrofálnější Hitlerovo rozhodnutí

Tvrdí Jihoslované se nepodvolili tak snadno. Avšak po tradičních hrozbách a zastrašování premiér Jugoslávie Dragiša Cvetković podepsal (25. března) prohlášení o přistoupení země k Paktu tří. Hitler byl nesmírně spokojen, protože mu to usnadnilo útok na Řecko. K paktu se mezitím připojily Maďarsko, Rumunsko a Slovensko.

Sotvaže se však jugoslávští ministři vrátili do Bělehradu po podepsání paktu, byla vláda spolu s princem regentem svržena v důsledku národního povstání. Nová vláda okamžitě navrhla podepsání paktu o neútočení s Německem, ale bylo zřejmé, že nepřijme roli loutky, již jí připisoval v Jugoslávii Hitler. V průběhu oslavy v Bělehradě dav plival na auto německého vyslance.

Během noci tři sta jugoslávských letců obsadilo všechny důležité budovy v Bělehradě. Vojáci zatklí členy vlády a úřadujícího prince regenta Pavla vyzvali, aby opustil zemi. Na jeho místo povolali sedmnáctiletého prince Petra Karadjordjeviće, syna jugoslávského krále Alexandra I. Přebírat v Bělehradě uvedl Hitlera do jednoho z největších záchvatů zuřivosti v životě. Přijal ho jako osobní urážku a v tomto

vzteku přijal nepromyšlené rozhodnutí, které se ukázalo pro Třetí říši absolutně katastrofální.

27. března urychleně pozval své velitele do kancelářství v Berlíně. Schůzka byla svolána tak náhle, že Brauchitsch, Halder a Ribbentrop se opozdili a Hitler křičel, že se pomstí Jugoslávii. „Bělehradský převrat,“ poznamenal, „ohrozil jak plán *Marica* (krycí název pro útok na Řecko), tak ještě více plán *Barbarossa*.“ Proto byl odhodlán „bez čekání na možné deklarace o loajalitě nové vlády generála Dušana Simoviće zničit Jugoslávii jak vojensky, tak i jako národ. „Nebudou žádná diplomatická jednání,“ oznámil, „Jugoslávie bude rozdrcena s nelitostnou bezohledností.“ Potom dal rozkaz Göringovi, aby ihned „zničil vlnovými nálety Bělehrad“ pomocí bombardérů vzlétávajících z maďarských leteckých základů. Vydal směrnici č. 25 o okamžité invazi do Jugoslávie a rozkázal generálům Keitelovi a Jodlovi, aby ještě téhož večera vypracovali vojenské plány. Informoval Ribbentropa, aby slibil Maďarsku, Rumunsku a Itálii, že každý z těchto států dostane kousek území Jugoslávie, která bude mezi ně rozdělena, s výjimkou loutkového Chorvatska.

A poté, v souladu se zdůrazňovanou částí v přísně tajných dokumentech OKW z tohoto setkání, vyhlásil Hitler jedno z nejškodlivějších, a přímo katastrofálních, rozhodnutí.

„Počátek operace *Barbarossa*,“ řekl svým generálům, „musí být odložen o čtyři týdny.“

Německá samohybná děla. Atény, duben 1941.

Vlevo dole: „Il Duce“, Benito Mussolini, 1941.

Srbské oddíly
se vzdávají,
duben 1941.

Odložení útoku na Sovětský svaz proto, aby nacistický vůdce dal průchod svému osobnímu dotčení od malé balkánské země, která se odvážíla postavit se mu na odpor, bylo pravděpodobně nejkatastrofálnější zcela osobní rozhodnutí v jeho kariéře. Nebude patrně přehnané tvrdit, že rozhodnutím toho březnového večera v berlínském kancléřství v záchvatu nezkrotné zuřivosti promarnil tento barbarský génius poslední možnost vyhrát válku a vytvořit z Třetí říše, kterou vybudoval tak úchvatným způsobem, největší impérium v dějinách Německa a ze sebe učinit vládce Evropy. Polní maršál von Brauchitsch, vrchní velitel německé armády, a generál Halder, nadaný šéf generálního štábu, si připomenuli toto rozhodnutí s velkou trpkostí, ale také s větším porozuměním důsledkům než ve chvíli, kdy bylo učiněno; a to tehdy, když se ocitli na širých pláních Ruska v hlubokém sněhu a uvědomili si, že tři nebo čtyři týdny zdržení byly osudné pro konečné vítězství. Od tohoto okamžiku jak oni, tak i ostatní generálové považovali toto ukvapené, neuvážené rozhodnutí samolibého, rozrušeného člověka za příčinu všech porážek, které z něho vyplynuly.

Směrnice č. 25, kterou vydal hlavní velitel svým generálům před ukončením porady, byla typickým Hitlerovým dokumentem. „Ozbrojený puč v Jugoslávii změnil politickou situaci na Balkáně. Jugoslávie i přes ujištění o loajalitě musí být nyní považována za nepřítele a musí být co nejdříve zničena. Mým záměrem je vstoupit do Jugoslávie... a zničit jugoslávskou armádu...“

Jodlovi jako šéfu Operačního štábu OKW byl dán rozkaz připravit plány ještě téže noci. „Pracoval jsem celou noc v říšském kancléřství,“ říkal později před norimberským tribunálem. „Ve čtyři hodiny ráno 28. března jsem předal aide-mémoire generálu von Runtelenovi, našemu styčnému důstojníkovi s hlavním italským velením.“

Mussolini, jehož vojska byla v Albánii ohrožena z týlu útokem jugoslávských jednotek, byl okamžitě informován o německých operacích a byl požádán o spolupráci. Aby se ujistil, že Duce porozuměl tomu, co se od něho žádá a aby bez čekání na generála Jodla promyslel ozbrojený plán, napsal Hitler o půlnoci 27. března urychleně dopis a přikázal telegrafovat ho do Říma, aby jej Mussolini obdržel ještě v téže noci:

„Duce, události mě nutí předat Vám touto nejrychlejší cestou mé hodnocení situace a důsledků z nich vyplývajících.

Od počátku jsem považoval Jugoslávii za nebezpečný faktor ve sporu s Řeckem. Hlášení z dnešního dne staví mimo jakoukoli pochybnost, že v Jugoslávii dojde brzy ke změně zahraniční politiky.

Proto jsem také učinil všechna nutná opatření... včetně vojenských. Nyní bych Tě chtěl, Duce, srdečně požádat, abys nepodnikal v Albánii další operaci během několika dalších dní. Považuji za nutné, abys všemi dostupnými silami chránil a bránil všechny důležité přechody z Jugoslávie do Albánie.

Přijmi mé vřelé a srdečné pozdravy.

Tvůj ADOLF HITLER“

V případě tohoto krátkodobého cíle měl nacistický vůdce opět pravdu ve svých předpovědích, ale muselo se navenek zdát, že nemá žádná podezření, ani dlouhodobá; drahá bude jeho vydařená pomsta Jugoslávii. Za úsvitu 6. dubna jeho vojska s početní i údernou převahou napadla Jugoslávii a Řecko a rozšiřovala současně hranice Bulharska, Maďarska a samotného Německa veškerým nasazením pancéřových vozidel a rychle postupovala proti nedostatečně vyzbrojeným obráncům, které Němci překvapili ohromujícím bombardováním.

Samotný Bělehrad, jak rozkázal Hitler, byl téměř srovnán se zemí. Po tři dny a noci Göringovy bombardéry zuřily nad malým hlavním městem ve výšce střech. Město nemělo žádná protiletadlová děla; bylo zabito 17 000 civilních osob, mnohem více lidí bylo zraněno a město bylo změněno v hromady doutnajících sutin.

Operace *Trest*, tak ji nazval Hitler, a byl nanejvýš spokojen, že jeho rozkazy byly správně vykonány. Jihoslované, kteří neměli čas, aby zmobilizovali svou statečnou malou armádu a jejichž generální štáb se zmýlil, když se pokusil organizovat obranu celé země, byli rozdraceni. Třináctého dubna ně-

mecké a maďarské jednotky vstoupily do toho, co ještě zbylo z Bělehradu a 17. dubna se zbytky jugoslávské armády v počtu 28 divízi vzdaly v Sarajevu, zatímco král Petr II. a premiér odletěli do Řecka. V Bělehradě byl zřízen německý vojenský vysilač proslavený písní Lilli Marlen.

Nejostudnější kapitolu za druhé světové války na území bývalé Jugoslávie představuje vznik a existence Nezávislého státu Chorvatska. Byl vyhlášen ustašinci 10. dubna 1941 současně se vstupem wehrmachtu do Záhřebu. Státy Osy jej uznaly ihned. Ustašovci byly asi čtyři tisíce, ale skutečnou moc nikdy neměli. Tu měl Ante Pavelić jako 1. vůdce státu (Poglavnik), jenž sám vládl terorem a intrikami. Nový režim vyhlásil za svůj cíl „křesťansko-korporativní stát“ s protižidovskými zákony a diskriminující Srby, kteří byli rekatolizováni.

Řekové, kteří porazili Italy během šesti měsíců, nebyli s to postavit se 12. armádě polního maršála Wilhelma Liszta, která byla tvořena 15 divizemi, z nichž čtyři byly divize pancéřové. Britové vyslali do Řecka urychleně čtyři divize z Libye v počtu 53 000 vojáků, ale také oni, stejně jako Řekové, byli rozdraceni německými tanky a vražedným úderem Luftwaffe.

**Němečtí vojáci
při prohlídce Atén,
duben 1941.**

Zabitý německý parašutista. Kréta, květen 1941.

Severní řecká armáda, tato hořká pilulka, se vzdala Němcům a Italům 23. května. O čtyři dny později pásy německých tanků zaskřípěly v Aténách a vlajka s hákovým křížem byla vztyčena na Akropoli. Do té doby se Britové zoufale pokoušeli opětovně evakuovat své oddíly po moři. Rychlá porážka řecké armády ohrozila britské a další spojenecké oddíly, jež byly vyslány na pomoc Řekům. Bylo nutno je evakuovat na Krétu a do Egypta. Britské vrchní velení zahájilo 24. dubna operaci Demon, tzn. evakuaci více než 50 tis. vojáků. Byl to tzv. malý či druhý Dunkerque. Když bylo obsazování pevninského Řecka 30. dubna ukončeno, zůstalo v německém zajetí 22 tis. řeckých a téměř 22 tis. britských vojáků. Po okupaci Řecka v zemi začala partyzánská válka.

Do konce dubna, během tří týdnů, bylo po všem, s výjimkou Kréty, která byla obsazena Brity za le-

teckého útoku koncem května. Tam, kde se Mussolini setkal s tak nepříjemným neúspěchem v zimě, tam Hitler triumfoval během několika dní na jaře. I když se duce dostal z této nevýhodné situace, cítil se pokořen, že se to stalo kvůli Němcům. Tento jeho pocit ukřivdění mu zůstal i při účasti Itálie v počátečním dělení Jugoslávie.

Balkán nebyl jediným místem, v němž Führer uvedl svého slabšího, zmatek vyvolávajícího partnera, do obtížné situace. Po porážce italských vojsk v Libyi Hitler, i když nerad, souhlasil nakonec s vysláním lehké pancéřové divize a několika jednotek Luftwaffe do severní Afriky, kde generálporučík Erwin Rommel měl převzít veškeré velení nad italsko-německými silami. Rommel, skvělý velitel tankových vojsk, plný iniciativy, se vyznamenal jako velitel tankové divize v bitvě o Francii. Byl typem generála, jakého Britové dříve na pouštích severní Afriky nepotkali a který pro ně po další dva roky představoval nesmírný problém. Avšak problém byl nejen on. Početné oddíly a letecké síly, které Britové poslali do Řecka z Libye, je v poušti nesmírně oslabily. Zpočátku si nedělali přesprávnost až do okamžiku, když jejich výzvědná služba informovala o příchodu německých tankových jednotek do Tripoliska koncem února.

Rommel spolu se svou německou tankovou divizí a dvěma divizemi italskými, z nichž jedna byla tanková, udeřil překvapivě v Kyrenajce poslední den v březnu. Během dvanácti dní ovládl tuto libyjskou provincii, obklíčil Tobruk a pronikl do Bardie, několik kilometrů od hranice s Egyptem. Britské pozice v Egyptě a na Suezu byly opět ohroženy; zvláště pak vzhledem k německé a italské vojenské přítomnosti v Řecku byla britská vojska ve východní části Středozemního moře vystavena vážnému nebezpečí.

Němečtí parašutisté během útoku v bitvě o Krétu.

Další jaro, druhé během této války, přineslo ještě významnější německá vítězství, a situace Anglie, sužované doma mohutnými nálety Luftwaffe a vytlačené z Řecka a Kyrenajky, se zdála být ještě chmurnější a beznadějnější než kdekoliv jinde. Její prestiž, tak důležitá v boji na život a na smrt, kdy propaganda byla mocnou zbraní, působící nesmírně na Spojené státy a Sovětský svaz, velmi poklesla.

Hitler se snažil tuto situaci využít. Výrazem toho byl jeho vítězoslavný projev v Říšském sněmu v Berlíně 4. května. Obsahoval především zlomyslné a sarkastické útoky na Churchilla jako válečného žháře (kladl ho naroveň Židům) a člověka, který přivedl svůj národ k porážce.

Pokud šlo o puč v Jugoslávii, který ho uvrhl do takové zuřivosti, Hitler se dokonce ani nepokoušel ukryt své skutečné pocity. „Byli jsme všichni překvapeni tím pučem, který provedla hrstka podplacených spiklenců... Chápete, pánové, když jsem to uslyšel, ihned jsem vydal rozkazy zaútočit na Jugoslávii. Chovat se takto vůči Německé říši je neodpustitelné...“

Ačkoli se Hitler chlubil svými jarními vítězstvími, zvláště nad Brity, neuvědomoval si zcela jasně, jakou ztrátou byly pro Anglii, ani jak byla zoufalá situace Britské říše. Právě v den, kdy hovořil v Říšském sněmu, psal Churchill prezidentu Rooseveltovi o důležitých důsledcích ztráty Egypta a Blízkého východu a prosil, aby Spojené státy vstoupily do války. „Úpěnlivě Vás prosím, pane prezidente,“ psal, „uvědomte si důsledky, které vzniknou po pádu Blízkého východu.“

Německé námořnictvo pobízelo Führera ke spěchu, vzhledem k možnostem, které tato situace nabízela. Také nově jmenovaný irácký premiér Rašid Ali-al-Kajlání se snažil tohoto úspěchu Osy využít, zaútočil proti britské letecké základně v Habbáníji

u Bagdádu a žádal Hitlera o pomoc při vytlačení Britů ze země. Bylo to počátkem května. Po dobytí Kréty 27. května, admirál Raeder, který nikdy nedocenil význam Plánu Barbarossa, vyzval 30. května Hitlera, aby připravil rozhodující ofenzívu proti Egyptu a Suez. I Rommel byl ochoten opět útočit v okamžiku, kdy dorazí posily a vysílal obdobné výzvy ze severní Afriky. „Tento úder,“ řekl Hitlerovi, „by byl pro Britskou říši smrtelnější než dobytí Londýna.“ O týden později doručil admirál Hitlerovi memorandum připravené operačním oddělením štábu válečného námořnictva, v němž upozorňoval, že „kromě prvořadého významu Barbarossy není možno v plánech OKW bez ohledu na okolnosti vzdát se nebo opozdit se ve vedení války na Středozemním moři.“

Avšak Führer již rozhodnutí učinil; fakticky nikdy je nezměnil od vánočních svátků, kdy vyhlásil Plán Barbarossa a odpověděl admirálu Raederovi, že Rusko musí být „vyeliminováno jako první.“ Jeho rozum vojáka pěchoty prostě nechápal širší strategii, za níž se přimlouvalo námořnictvo. Ještě dříve než se na něho Raeder a štáb námořnictva obrátili, vydal 25. května ve směrnici č. 30 rozkaz. Nařídil, aby byla do Iráku vyslána vojenská mise, několik letadel a určitý počet zbraní. „Rozhodl jsem se,“ řekl, „podpořit nový vývoj na Blízkém východě a pomoci Iráku.“ Neučinil však nic více kromě tohoto malého a nedostatečného kroku. Pokud jde o větší, odvážnou strategii, za níž se přimlouvali admirálové a Rommel, oznámil: „Rozhodnutí o tom, zda (a jestliže ano, tak jakými prostředky) by bylo možno později zahájit ofenzívu na Suezský průprav a v důsledku toho vytlačit Brity z jejich postavení mezi Středozemním mořem a Perským zálivem, nemůže být učiněno dříve, než bude ukončen Plán Barbarossa.“ Zničení Sovětského svazu bylo nejdůležitější, všechno ostatní mělo počkat. Což byla, jak nyní vidíme, úžasná chyba. V té době, koncem května 1941, využívaje pouze části svých ozbrojených sil, mohl Hitler zasadit Britské říši smrtelnou ránu. Nikdo tomu nerozuměl lépe než Churchill

Generál Ramacke
vyznamenávaný
medailemi veterány
z bitvy o Krétu.

Oběti v řadách německých parašutistů byly tak velké, že již nikdy nebyli nasazeni tak riskantním způsobem.

Generál von Kleist. Tankové síly pod vedením von Kleista sehrály důležitou úlohu v tažení do Francie v roce 1940 a později do Jugoslávie a Ruska v roce 1941.

přitlačený ke zdi. V depeši prezidentu Rooseveltovi 4. května přiznal, že kdyby Egypt a Blízký východ byly ztraceny, pokračování války „by bylo těžkým a dlouhým záměrem neslibujícím naději“, dokonce ani kdyby Spojené státy vstoupily do války. Hitler to však nepochopil. Jeho zaslepení je tím více nesrozumitelné, že tažení na Balkáně opozdilo zahájení Plánu Barbarossa o několik týdnů, a tím ho vystavilo riziku. Podrobení Sovětského svazu muselo být provedeno v kratší době, než to bylo původně plánováno, protože existoval neúprosný, nepřekročitelný termín: ruská zima, která přemohla švédského krále Karla XII. a Napoleona. Němcům zbývalo pouze šest měsíců před příchodem zimy na provedení invaze do této ohromné země, která nikdy předtím nebyla dobyta ze Západu. A ačkoli na-dešel červen, ohromná armáda, která byla vyslána na jihovýchod Evropy, musela být v Jugoslávii a Řecku obrácena k sovětským hranicím, a překonat ohromné vzdálenosti nevydlážděnými cestami a zničenými nenavazujícími železničními tratěmi, které absolutně nemohly zdolat tak ohromný nápor na dopravu.

Jak se ukázalo, toto opoždění bylo tragické. Obhájcí Hitlera jako vojenského génia tvrdili, že balkánské tažení nezabránilo v určité míře termínu zahájení Plánu Barbarossa, ale prodlení bylo ve větší míře způsobeno pozdějším příchodem jara toho roku, neboť zanechalo cesty ve východní Evropě v hlubokém blátě až do poloviny června. Názory hlavních německých generálů jsou však zcela jiné. Polní maršál Friedrich von Paulus, jehož jméno se bude navždy spojovat se Stalingradem a který právě tehdy byl hlavním velitelem plánujícím ruské tažení z pověření generálního štábu pozemních sil, tvrdil v Norimberku, že Hitlerovo rozhodnutí o zničení

Jugoslávie opozdilo zahájení Plánu Barbarossa asi „o pět týdnů“. „Deník válečného loďstva“ uvádí tu-též dobu. Polní maršál von Rundstedt, které velel v Rusku Skupině armád „Jih“, řekl po válce spojencům, kteří ho vyslýchali, že vzhledem k balkánskému tažení „jsme začali přinejmenším o čtyři týdny později. Bylo to velmi drahé zpoždění.“

V každém případě to měl být 30. duben. Když si německé armády podrobily Jugoslávii a Řecko, stanovil Hitler nové datum Plánu Barbarossa. Měl být zahájen 22. června 1941.

Hitler na poradě v Hlavním stanu, srpen 1941. Zleva Keitel, pobočník, Brauchitsch, Hitler a Halder.

Plánování teroru

Nic nemohlo stát v cestě k dobytí Ruska. Hitler rozhodně zdůrazňoval, aby ho generálové dobře pochopili. Počátkem března 1941 svolal velitele tří druhů ozbrojených sil a hlavní velitele pozemní armády a vydal rozkazy. Halder zaznamenal jeho slova. „Válka proti Rusku nemůže být vedena rytířským způsobem. Je to válka ideologií a ras, proto musí být vedena bezprecedentně, nelítostně a s neúprosnou surovostí. Všichni důstojníci budou muset odhodit své zastaralé předsudky. Vím, že přijetí takového způsobu vedení války překračuje hranice vaší představitivosti, páni generálové, ale... absolutně vyžadují, aby mé rozkazy byly plněny bez odporu. Lidové komisaři představují ideologii zcela odlišnou od nacionálního socialismu. Proto budou zlikvidováni. Němečtí vojáci obvinění z porušování mezinárodního práva nebudou trestáni. Rusko se nezúčastnilo Haagské konvence, a proto nemá práva, která z ní vyplývají.“

Právě tak byl vydán tzv. Rozkaz o komisařích, široce diskutovaný na norimberském procesu, kdy byla generálům položena otázka o morálním charakteru: museli plnit Vůdcovy rozkazy a páchat válečné zločiny, nebo také naslouchat hlasu vlastního svědomí?

Podle Haldera, jak později vzpomínal, byli generálové tímto rozkazem pobouřeni a když porada skončila, protestovali před hlavním velitelem

Brauchitschem. Tento vždy poslušný polní maršál, bez jakékoli rozhodnosti, slíbil, že bude „bojovat s rozkazem v takové formě, v jaké ho přijal“. Potom Brauchitsch podle Halderova ujištění, informoval písemně OKW, že důstojníci „nikdy nebudou moci vykonávat takové rozkazy“. Ale udělal to skutečně?

Ve své svědecké výpovědi, při přímém výslechu v Norimberku, Brauchitsch přiznal, že neučinil obdobné kroky vůči Hitlerovi „poněvadž nic na světě nebylo by s to změnit jeho stanovisko.“ Hlavní velitel armády se omezil, jak vypověděl před tribunálem, na vydání písemného rozkazu, že „kázeň ve vojsku má být bezvýhradně dodržována, v souladu se směrnicemi a nařízeními, které budou uplatněny v budoucnu.“

„Nevydal jste žádný rozkaz, který se bezprostředně vztahoval k „Rozkazu o komisařích?“ zeptal se Brauchitsche soudce lord Lawrence, předseda soudu.

„Ne,“ odpověděl Brauchitsch, „nemohl jsem se přímo odchýlit od rozkazu.“

Důstojníkům staré školy s jejich pruskými tradicemi byla dána příležitost, aby zápolili ve svém svědomí s dalšími nařízeními, která byla vydána jménem Vůdce generálem Keitlem 13. května. Nařízení omezovalo funkce německých válečných soudů. Byly nahrazeny primitivnější formou práva. „Trestné činy spáchané civilním obyvatelstvem nepřítelů (v Rusku) nepodléhají až do okamžiku vydání dalších směrnic jurisdikci válečných soudů – osoby

Německé tanky převážené na lodích do severní Afriky

Generál Rommel
diskutuje o taktice
v severní Africe.

podezřelý z činu kriminální povahy budou okamžitě předvedeny před důstojníka, který rozhodne, zda mají být zastřeleny. Pokud se týká trestných činů, spáchaných proti civilnímu obyvatelstvu nepřítelů příslušníky wehrmachtu, soudní postup není nutný, dokonce ani tam, kde čin je současně zločinem nebo zločinem vojenského charakteru.“

Vojsko bylo informováno, aby nebyli stíháni pachatelé těchto trestných činů, máje v paměti všechny případy zla způsobené Němcům od roku 1918 „bolševiky“. Válečné soudy nad německými vojáky byly zdůvodněny pouze tehdy, když „udržení kázně a bezpečnosti vojska vyžadovalo takové prostředky“. V každém případě končí rozkaz závěrem, že „budou potvrzeny pouze rozsudky, které odpovídají politickým záměrům Vrchního velení“. Rozkaz měl být považován za „přísně tajný“.

Druhé nařízení z téhož dne, které podepsal jménem Hitlera Keitel, pověřovalo Himmlera „speciálním úkolem“ přípravy politické správy v Rusku. „Úkol“ předpokládal nutnost boje, který musí být veden mezi dvěma politickými systémy. Tento nacistický sadista byl delegován, aby jednal „nezávisle“ na vojsku, „na vlastní zodpovědnost“. Generálové dobře věděli, co znamená pověření Himmlera „speciálními úkoly“, ačkoli to, když vypovídali v Norimberku, popírali. A navíc nařízení informovalo, že okupovaná území v Rusku měla být uzavřena, než Himmler přistoupí k práci. Dokonce ani „nejvyšší

osobnosti strany a vlády“, žádal Hitler, „nemohou mít možnost přístupu“. Totéž nařízení ustanovovalo Göringa odpovědným za „hospodářské využití země a zajištění jejího hospodářského potenciálu pro účely německého průmyslu“. A mimochodem, Hitler rovněž svým rozkazem oznámil, že po skončení vojenských operací bude Rusko „rozděleno na řadu států s vlastními vládami“.

Způsob realizace tohoto plánu měl vypracovat Alfred Rosenberg, tento zmatený „Pobaltan“, a oficiální nacistický filozof, který byl, jak jsme poznali, jedním z prvních Hitlerových rádců v mnichovském období. Dvacátého dubna ho jmenoval Hitler „komisařem Hlavní kontroly pro správu Východoevropské oblasti“. A tento nacistický trouba, jenž nikdy nepochopil historické genius loci, neporozuměl dokonce ani dějinám Ruska, kde se narodil a studoval, započal budovat pevnosti v zemi, která byla kdysi jeho vlastí. Obširná Rosenbergova akta, stejně jako jeho knihy, představují ponurou četbu.

Počátkem května Rosenberg předložil svůj první splácený návrh toho, co vypadalo jako největší německý výboj v dějinách. Zpočátku mělo být evropské Rusko rozděleno na tzv. říšské komisariáty. Východní část Polska se měla stát německým protektorátem nazvaným Ostland, Ukrajina pak „nezávislým státem ve svazku s Německem“. Kavkaz se svými bohatými ropnými poli by byl spravován německým zplnomocněncem a tři pobaltské republiky a Bělorusko by tvořily německý protektorát, připravený k bezprostřednímu připojení k Velkoněmecké říši. Tento poslední „projekt“ vysvětlil Rosenberg v jednom z nekonečné řady memorand, kterými zavaloval Hitlera a generály, aby, jak říkal, objasnil „podmínky historické a rasové“, zatímco jeho rozhodnutí měla být realizována germanizací rasově blízkého obyvatelstva Pobaltí a „vytlačení nežádoucích prvků“. Na Litvě a v Estonsku, varoval, „je nutno počítat s vyhnáním ve velkém měřítku“. Všichni vyhnání lidé budou nahrazeni Němci, nejlépe válečnými veterány. „Baltské moře,“ nařizoval, „se musí stát vnitřním germánským mořem.“

Dva dny před odchodem jednotek se Rosenberg obrátil ke svým nejbližším spolupracovníkům, kteří měli převzít moc v Rusku: „Věc výživy Němců je nejdůležitější v seznamu německých požadavků ve vztahu k Východu. Jižní (ruská) území budou sloužit vyživování německého obyvatelstva. Nevíme absolutně žádný důvod pro jakékoli závazky z naší strany, abychom vyživovali rovněž ruské obyvatelstvo výrobky z tohoto území. Víme, že je to nepříjemná nutnost, zbavená jakýchkoli pocitů... Budoucnost představuje pro Rusy velmi těžkou dobu.“

Opravdu velmi těžká léta, jestliže Němci s uvážením plánovali vyhlazení milionů!

Göring, který byl odpovědný za hospodářské využití Sovětského svazu, to dokonce vysvětlil ještě jasněji než Rosenberg. Ve druhé směrnici z 23. května 1941 jeho Ekonomické sdružení „Východ“ nařídilo, že přebytek potravin z ruského černozemního pásu na jihu nebude předán obyvatelstvu

v průmyslových oblastech, kde průmysl bude stejně zničen. Dělníci a jejich rodiny na těchto územích budou prostě ponecháni až do smrti hladem, nebo pokud budou moci, budou přestěhováni na Sibiř. Velká produkce potravin v Rusku musí být určena pro potřeby Německa.

Kolik civilního obyvatelstva v Rusku zemře v důsledku této plánované německé politiky? Setkání státních tajemníků 2. května již dalo celkovou odpověď. „Není pochyb,“ stálo v tajném memorandu konference, „že mnoho milionů lidí zahyne smrtí hladu, jestliže zabereme všechny produkty země, které potřebujeme.“

Protestoval alespoň jeden Němec proti této plánované krutosti, této dobře promyšlené koncepci, která měla přivést miliony lidských bytostí k smrti hladu? Ve všech memorandech týkajících se německých nařízení, jež si kladly za cíl vyčerpání Ruska, se nehovoří o žádných protestech, což alespoň učinili generálové v případě „Rozkazu o komisařích“. Tyto plány byly výlučně divokou a strašlivou fantazií deformovaného myšlení a rozumu takových lidí, jako byli Hitler, Göring, Himmler a Rosenberg. Celé týdny a měsíce, jak to vyplývá z dokumentů, stovky německých úředníků pracovaly pilně u psacích stolů v příjemném světle teplých jarních dnů a dodávaly počty, předkládaly zprávy a referáty, které znamenaly škrtem pera masakry milionů, v tomto případě prostřednictvím hladu. Heinrich Himmler, bývalý chovatel slepic, seděl rovněž za svým psacím stolem v Berlíně a díval se přes svůj cvikr na plány dalších masakrů milionů lidí realizovaných rychleji a ještě intenzivněji.

Spokojen s prací svých neúnavných vojenských, ale i civilních pacholků na plánovaném přepadení Sovětského svazu, jeho zničení, využití jeho bohatství a masových vražd jeho obyvatelstva, stanovil Hitler 30. dubna datum útoku na 22. června.

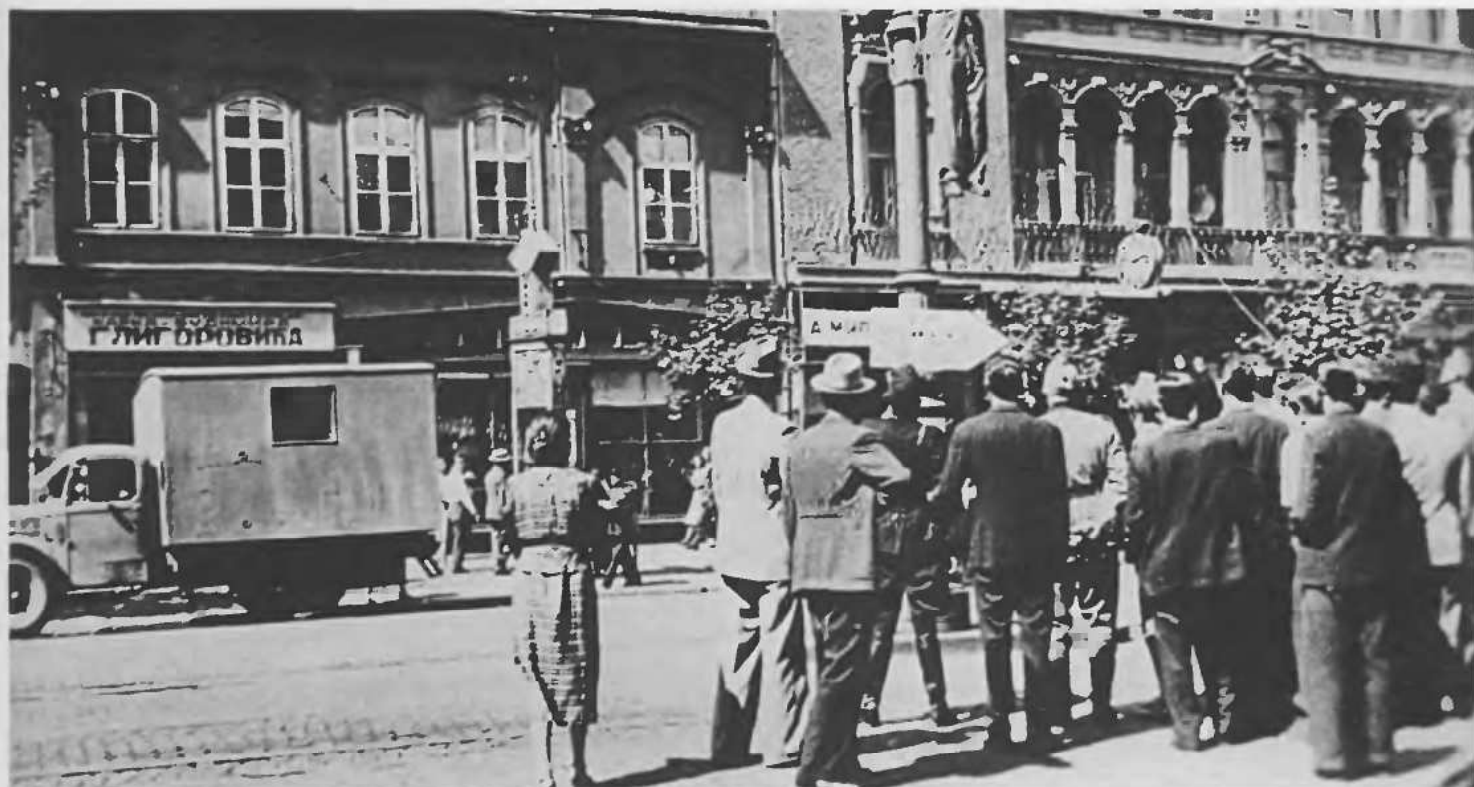

Hitler hovoří s raněným vojákem v Den hrdinů.

4. května pronesl v Říšském sněmu slavnostní projev a poté odjel do svého oblíbeného doupěte Berghofu za Berchtesgadenem, kde se mohl oddávat rozjímání v nádheře alpských velikánů, jejichž štíty byly ještě pokryté jarním sněhem a promýšlet svou invazi, největší ze všech, před níž, jak to řekl svým generálům, svět zatají dech.

A právě zde, v sobotu večer 10. května 1941, dostal podivnou a neočekávanou zprávu, kterou byl hluboce pohnut a která mu, stejně jako každému na Západě, odpoutala mysl od války. Jeho nejbližší, osobní důvěrník a zástupce, druhý v hierarchii po Göringovi, člověk, který byl jeho oddaným a fanaticky loajálním stoupencem od roku 1921 a od zavraždění Röhma, téměř přítel, utekl, aby sám vyjednával s nepřítelem!

Nový řád v Evropě: Srb oběšený Němci. Bělehrad, červenec 1941.

Let Rudolfa Hesse

První zpráva z 10. května pozdě večer, informující, že Rudolf Hess odletěl do Skotska stíhačkou Messerschmitt-110, Hitlera ohromila tak, jak vzpomínal tlumočník dr. Schmidt, jako by udeřila do Berghofu bomba. Generál Keitel našel Vůdce, jak chodí sem a tam po velké pracovně, ruka se do hlavy a mumlá, že Hess se snad musel zbláznit. „Musím okamžitě mluvit s Göringem,“ křičel Hitler. Příští ráno se konala porada s Göringem a celou skupinou gaulleiterů, kteří se pokoušeli podle Keitelových slov „vymyslet“, jak předložit tuto choulostivou věc německé veřejnosti a světu. Jejich úkol byl o to obtížnější, vypovídal později Keitel, že Britové zpočátku nepředložili žádné informace o svém hostu a po určité době choval Hitler a účastníci porady naději, že Hessovi možná došel benzín, spadl do Severního moře a utonul.

První zpráva pro Führera pocházela z poněkud chaotického Hessova dopisu, který donesl kurýr za několik hodin po odletu z Augsburgu v 5.45 odpoledne 10. května. „Nejsem s to poznat v tom dopise Hesse. Je to úplně jiný člověk. Něco se s ním mu-

selo stát, jakési duševní podráždění,“ řekl Hitler Keitelovi. Avšak Vůdce byl také podezřívavý. Personál letiště, odkud Hess startoval a 12 lidí ze štábu zástupce Vůdce bylo zatčeno.

Jestliže byl Hitler překvapen nečekaným Hessovým odletem, tak byl šokován i Churchill jeho náhlým přiletem. Stalin byl velmi nedůvěřivý. Po celou válku byl tento výstřední incident obklopen tajemstvím a byl objasněn až v Norimberském procesu v němž Hess byl jedním z obžalovaných. Fakta lze stručně uvést takto.

Hess neoplýval příliš velkou inteligencí, nebyl však tak hloupý jako Rosenberg. Sám se vzdal Anglii a nalhával si, že je s to zařídít uzavření míru. S lordem Hamiltonem se setkal již dříve během olympijských her v Berlíně roku 1936. Vyskočil ze svého Messerschmittu a bezpečně přistál asi 12 mil od lordova domu ve Skotsku. Tak dokonalá byla jeho navigace. Potom poprosil jakéhosi farmáře, aby ho uvedl ke skotskému lordovi. Hamilton, velitel perutě v RAF, byl onoho sobotního večera ve službě ve štábní místnosti a krátce po desáté hodině večerní zpozoroval na pobřeží přistávající letadlo typu Messerschmitt. O hodinu později se dověděl, že letadlo začalo hořet a pilot, který vyskočil padákem a představil se jako Alfred Horn, sdělil, že

Nacističtí předáci.
Zleva Hitler, Hess
a Streicher. Vpravo
vzadu Bormann.

přiletěl se „zvláštním posláním“ a přeje si setkat se s ním. Toto setkání připravily britské úřady na příští den ráno.

Hess lordu Hamiltonovi vysvětlil, že přiletěl s „humanitárním posláním“ a tvrdil, „že Führer nechce porazit Anglii, ale chce ukončit boj. Skutečnost, že to byl jeho čtvrtý pokus o let do Anglie a že byl říšským ministrem, poukazovala na jeho upřímné záměry a úsilí Německa o mír.“ Při tomto setkání, stejně jako při ostatních Hess ujistil, že Německo vyhraje válku a jestliže bude trvat i dále, situace Britů se může velmi ztížit. Proto by bylo mnohem lépe, kdyby hostitelé využili jeho přítomnost a zahájili mírové rozhovory.

Tento nacistický fanatik si byl tak jist sám sebou, že Britové s ním zasednou k jednacímu stolu, že vyzval lorda, aby požádal krále o „zaručení osobní bezpečnosti královským čestným slovem“. Potom požádal, aby s ním bylo jednáno s důstojností hodnou ministra.

Další rozhovory, až na jednu výjimku, s ním vedl za britskou stranu Ivone Kirkpatrick, bývalý první tajemník britského velvyslanectví v Berlíně, jehož důvěrná svědectví byla po válce zpřístupněna v Norimberku. Hess tomuto zkušeného znalci nacistického Německa opakoval Hitlerova slova jako papoušek, a tvrdošijně trval na tom, že za všechny invaze nacistů od Rakouska po Skandinávii a Nizozemsko je odpovědná Anglie, tak jako za celou válku, kterou určitě prohraje, jestliže ji okamžitě neukončí! Nakonec předložil mírové návrhy. Nelíšily se ničím od těch, které Hitler předložil bez úspěchu Chamberlainovi v předvečer svého útoku na Polsko, totiž, že Anglie musí dát Němcům volnou ruku v Evropě a na oplátku Německo poskytne Anglii „úplně volnou ruku v Britské říši“. Bývalé německé kolonie by musely být vráceny a Anglie by samozřejmě musela uzavřít mír s Itálií.

„Nakonec, když opouštěli jednací místnost, sdělil Kirkpatrick, že Hess vystřelil z největší hlavně. Zapomněl, jak sdělil, zdůraznit, že jeho návrh je aktuální pouze za podmínky, že jej Němci projednají s britskou vládou, ale jinou než současnou. Pan Churchill, jenž plánoval válku od roku 1936 a jeho kolegové, kteří podporovali tuto válečnou politiku, nejsou osobnostmi, s nimiž by mohl Vůdce jednat.“

Na Němce, který vystoupil do takových výšin nejen v nacistické straně, ale i ve Třetí říši, byl Rudolf Hess, což mohli dosvědčit všichni, mimořádně naivní. Očekával (a dokládají to hlášení z těchto setkání), že bude okamžitě přijat jako důležitý vyjednávač. Jestliže ne Churchillem, tak potom „opoziční stranou“ a byl přesvědčen, že lord Hamilton je jedním z jejích čelných představitelů. Když jeho kontakty s britskými úředníky byly omezeny pouze na Kirkpatricka, zaujal bojovný postoj a začal vyhrožovat. Na setkání 14. května skeptickému diplomatu představil strašlivé důsledky, které utrpí Anglie, jestliže bude nadále bojovat. Potom bude, jak řekl, následovat největší a úplná blokáda Britských ostrovů.

Hess usiloval, aby rozhovory, pro něž se vystavil tak velkému riziku, byly okamžitě zahájeny. „Záměrem jeho přiletu, jak objasnil Kirkpatrickovi, bylo vytvoření možnosti pro zahájení jednání bez ztráty prestiže. Pokud by byly tyto možnosti zamítnuty, byl by to pochopitelný důvod pro domněnku, že si Anglie nepřeje žádnou dohodu s Německem a Hitler by měl právo (ba dokonce by to bylo jeho povinností) zničit ji úplně a po válce držet v úplné závislosti.“ Hess naléhal, aby počet vyjednávačů byl omezený. „Jako říšský ministr se nemohu nalézat v situaci, kdy budu sám vystaven křížovému výslechu ze strany velkého počtu lidí.“

Touto absurdní úvahou rozhovor skončil, alespoň pokud se jedná o Kirkpatricka. Avšak, a co je podivnější, britský kabinet podle Churchilla, „pozval“ lorda Simona, aby vedl rozhovory s Hessem 10. června. Hessův advokát v Norimberku dosvědčil, že Simon přislíbil, že Hessovy mírové návrhy předloží britské vládě k úvaze.

Hessovy motivy jsou jasné. Upřímně si přál mír s Velkou Británií. Neměl dokonce ani stínu pochyb-

Hranice mezi Německem a Ruskem v Polsku, které obě země okupovaly. (Předvečer Operace Barbarossa)

**Vojáci zbraní SS
odpočívají v počá-
teční etapě útoku na
Sovětský svaz, červen
1941.**

ností, že Německo válku vyhraje a zničí Spojené království, jestliže nebude uzavřen mír. Byly tu však určité i jiné motivy. Válka ho odsunula do stínu. Řízení nacistické strany a funkce Hitlerova zástupce v období války byla věcí dosti nudnou a nepříliš prestižní. To, co se v Německu nyní nejvíce hodnotilo, bylo spojeno s vedením války a řízením zahraniční politiky. Byly to záležitosti, které zaměstnávaly veškeré Vůdcovo myšlení a vše ostatní téměř vylučovaly. Právě to postavilo Göringa, Ribbentropa, Himmlera, Goebbelse a generály do světla reflektorů. Hess se cítil frustrovaný a žárlil na ně. Jak jinak mohl získat své bývalé postavení u milovaného Vůdce než oslňujícím a odvážným činem hodným velkého státníka, jakým bylo uzavření míru mezi Německem a Anglií samostatnou akcí?

Nakonec tento Führerův zástupce s ježatým obličím, stejně jako jiné nacistické velké ryby, nevymáhaje samotného Hitlera a Himmlera, začal silně věřit v astrologii. V Norimberku se přiznal americkému vězeňskému psychiatrovi, dr. Douglasu M. Kellymu, že koncem roku 1940 jeden z jeho astrologů vyčetl ve hvězdách, že byl povolán k uzavření míru. Vypověděl rovněž, že jeho starý rádce, profesor Haushofer, profesor geopolitiky v Mnichově, ho viděl ve snu krácejícího komnatami anglických zámků potaženými gobelíny, a přinášejícího mír oběma velkým „nordickým“ národům. Pro člověka, který intelektuálně nikdy nepřekročil období zrání, to bylo něco, co mu stouplo do hlavy a nepochybně přispělo k jeho podivné misi v Anglii.

V Norimberku jeden z britských žalobců uvedl ještě další příčinu: Hess letěl do Anglie s mírovým posláním proto, aby Německo, až zaútočí na Sovětský svaz, mohlo vést válku pouze na jedné frontě. Ruský žalobce oznámil tribunálu, že si tím byl jist. Podobně soudil i Stalin, jehož silné podezření se v tuto kritickou chvíli nesoustředilo na Německo,

jak přikazovala logika, ale na Velkou Británii. Hessův přilet do Skotska ho přesvědčil, že někde se kulo spiknutí mezi Churchilllem a Hitlerem, které by dalo Němcům takovou volnost úderu na Sovětský svaz, jakou sovětský diktátor ponechal Němcům při jejich tažení do Polska a na Západ. Když se o tři roky později britský premiér za své druhé návštěvy v Moskvě snažil přesvědčit Stalina o pravdivé verzi, ten ji prostě neuvěřil. Z otázek, které kladl Kirkpatrick, který se při rozhovorech s Hessem snažil odhalit skutečné Hitlerovy záměry týkající se Sovětského svazu, celkem jasně vyplývalo, že Hess buď nevěděl o Plánu Barbarossa nebo o něm věděl, ale neuvědomoval si, že operace je již tak blízko.

Dny po náhlém Hessově odletu patřily v Hitlerově životě k nejobtížnějším. Uvědomoval si, že prestiž jeho režimu byla vážně otřesena útekem nejbližšího spolupracovníka. Jak je to možno vysvětlit Němcům a světu? Výsledky zatčených členů Hessova okoli předsvědčily Vůdce, že se jeho důvěrný zástupce prostě psychicky zhroutil. Poté co Britové potvr-

dili Hessův přílet, bylo v Berghofu rozhodnuto, že právě takové vysvětlení bude zveřejněno. Brzy nato německé noviny zveřejnily krátké zprávy, že Hess, kdysi velká hvězda nacionálního socialismu, se stal „naivním, vyšinutým a obalamuceným idealistou, pronásledovaným halucinacemi, souvisejícími se zraněními, jež utrpěl za první světové války... Zdálo se, že stranický soudruh Hess žil v těchto halucinacích, a proto se cítil povolán k tomu, že může jednat o dohodě mezi Anglií a Německem... To však nebude mít žádný vliv na pokračování ve válce, k níž byli Němci donuceni.“

Neoficiálně vydal Hitler rozkaz zastřelit Hesse bezprostředně po návratu a veřejně zbavil svého starého druha všech funkcí a nahradil ho ve funkci místopředsedy strany zlověstným a zločinným Martinem Bormannem. Führer si činil naděje, že tato kompromitující epizoda upadne v zapomnutí tak rychle, jak to jen bude možné. On samotný se pak vrátil k plánu útoku na Sovětský svaz, který již stál přede dveřmi.

Invaze do Sovětského svazu

V neděli ráno 22. června 1941 tankové, mechanizované a dosud neporažené armády Adolfa Hitlera přešly řeku Němen a další řeky a napadly bez vypovězení války Sovětský svaz. Rudá armáda byla „překvapena na celé frontě“. Během několika dnů začaly proudit desítky tisíc zajatců, celé armády byly rychle obklíčeny. Hitler opravdu věřil, že počátkem podzimu bude s Ruskem konec.

Německá ofenzíva probíhala v souladu s plánem podél fronty dlouhé 1000 mil od Baltského po Černé moře. Nacistický diktátor byl natolik přesvědčen o úspěchu svých vojsk, že koncem září doporučil Vrchnímu velení rozpustit 40 divizí pěchoty, aby je využil jako pracovní sílu v průmyslu.

Hitler byl přesvědčen, že Moskva a Leningrad, dvě největší ruská města, každou chvíli padnou.

Zničené sovětské letadlo. Ohromné množství sovětských letadel bylo bombardováno na základnách během útoků Luftwaffe.

Zásadní otázky: cíl tažení

Nahore vpravo:
Veřejná poprava
sovětských úředníků.

Příležitost „kopnout do dveří“ se Vůdci zdála mnohem bližší do poloviny července, kdy došlo k prvnímu vážnému sporu v německém Vrchním velení, pokud jde o strategii. Tento spor přiměl Hitlera k rozhodnutí, které se setkal s protestem většiny nejvyšších generálů. Halder označil toto rozhodnutí za „největší strategickou chybu ve východním tažení“. Otázka byla prostá, ale zásadní. „Zda Skupina armád Střed polního maršála Fedora von Bocka, nejsilnější a doposud neúspěšnější ze tří hlavních skupin německých armád, musí postupovat 200 mil napřed ve směru na Moskvu ze Smolenska, kam vstoupila 16. července? Nebo je také nutno uskutečnit původní plán, který představil Hitler ve směrnici z 18. prosince 1940, který nařizoval hlavní úder na severním a jižním křídle? Jinými slovy: Měla být hlavním cílem Moskva nebo také Leninograd a Ukrajina?“

Vrchní velení v čele s Brauchitschem a Halderem a podporované Bockem, jehož Skupina armád Střed postupovala hlavní cestou do Moskvy, a Guderianem, jehož tankové síly ji provázely, naléhalo na rozhodný útok na sovětské hlavní město. V jejich argumentech bylo něco mnohem důležitějšího než důraz na psychologický význam obsazení hlavního města nepřítelů. Moskva neustále poutala Hitlerovu pozornost, byla hlavním místem výroby zbraní a co bylo důležitější, byla hlavním ruským dopravním a komunikačním centrem. Její obsazení by zbavilo Sověty možnosti přesunu oddílů a zásobování vzdálených front, které tak budou oslabeny a zhroutí se.

Jak se dovídáme z Halderova deníku, bylo to doporučení Vrchního velení 18. srpna. „Účinek bylbleskový,“ dokládá Halder. Hitler měl své chvěivé oči obrácené na úrodný pás a průmyslové oblasti Ukrajiny a na ropná pole za Kavkazem. Navíc se mu zdálo, že se mu rýsuje výtečná příležitost jak

Dole: Skupina německých vojáků shromážděná kolem oběšeného partyzána, aby si pořídila tento hrůzostrašný snímek.

lapit do pasti armády maršála Semjona M. Buďoněho!“, které se pořád držely na východ od Dněpru za Kyjevem. Chtěl rovněž dobýt Leningrad a spojit se s Finy na severu. Aby dosáhl těchto dvou cílů, několik divizí pěchoty a tankových divizí Skupiny armád Střed by se muselo oddělit a musely by být přesunuty na sever a také na jih. Moskva mohla počkat.

Dvacátého prvního srpna vnutil Hitler svému obojnému generálnímu štábu novou směrnici. Halder si ji doslovně opsal do svého deníku: „Návrhy armád pokračovat v operacích na východě nejsou v souladu s mými záměry. Nejdůležitějším cílem, kterého musíme dosáhnout před příchodem zimy, není dobýt Moskvu, ale obsazení Krymu, průmyslových území a dolů v Doněcké pánvi, ruských ropných nalezišť na Kavkazu. Na severu je cílem blokáda Leningradu a navázání spojení s Finy.“

Sovětská Pátá armáda na jihu na Dněpru, jejíž tvrdší odpor iritoval Hitlera několik dní, měla

být, jak určil, zcela zničena, Ukrajina a Krym obsazeny. Leningrad obklíčen a dosaženo spojení s Finy. „Pouze tehdy,“ usuzoval, „budou vytvořeny podmínky, díky nimž armáda Semjona K. Timošenkina může být rozdrvena.“

„Tak tedy,“ komentoval hořce Halder, „možnost udeřit na Sovětskou armádu na moskevské frontě byla podřízena touze dobýt důležité průmyslové oblasti a postupu k nalezištím ruské ropy... Hitlera pronásledovala také myšlenka dobytí Leningradu a Stalingradu, poněvadž si namlouval, když padnou tato „dvě svatá města komunismu, Rusko se zhroutí“.

Aby ještě více pokořil polní maršály a generály, kteří nedoceňovali jeho strategického génia, vyslal Hitler to, co Halder nazval „kontramemorandum“, jež velitelé generálního štábu hodnotili jako snůšku „plnou urážek“, takových jako bylo tvrzení, že Vrchní velení je plné „zkostnatělého myšlení v zastaralých teoriích“.

„To se nedá snést! Neslýchané! Konec!“ prskal Halder ve svém deníku příští den. Celé odpoledne a večer se radil s polním maršálem von Brauchitschem ve věci „nepřípustného vměšování se Führera do záležitosti Vrchního velení a generálního štábu a nakonec navrhl, aby vrchní velitel armády i on sám rezignovali na své funkce. „Brauchitsch odmítl,“ poznamenal si Halder, „protože by to nebylo účinné a nic by se tím nezměnilo.“ Tento bezcharakterní polní maršál podobně jako v mnoha dalších případech kapituloval před bývalým kaprálem.

Když příštího dne, 23. dubna, přijel generál Guderian, podněcován Halderem, k Hitlerovi, aby mu vymluvil toto katastrofální rozhodnutí, i když tento tvrdý velitel tankových vojsk nepotřeboval pobzlet, čekal na něho již Brauchitsch. „Nedovolím vám,“ řekl hlavní velitel pozemních sil, „abyste připomínal Vůdci Moskvu. Byl vydán rozkaz k operaci na jihu. Nyní je hlavní problém, jak jej splnit. Diskuse je bezúčelná!“

Konzervace tanku
Mark IV, Rusko.

Nicméně však, když byl Guderian uveden k Hitlerovi, ani Brachitsch, ani Halder ho nedoprovázeli, neuposlechl rozkaz a tak rozhodně, jak jen mohl, přesvědčoval Führera, aby provedl okamžitý útok na Moskvu.

Guderian potom napsal: „Hitler mi dovolil hovořit až do konce. Potom popsal podrobně okolnosti, které ho vedly k přijetí jiného rozhodnutí. Řekl, že suroviny a zemědělství Ukrajiny byly nezbytné pro další vedení války. Mluvil o nutnosti zneškodnění Krymu, „této letadlové lodě k útoku na rumunská ropná pole“. Poprvé jsem uslyšel, jak používá obratu: „Moji generálové nevědí nic o hospodářském aspektu války“... Vydal přesné rozkazy, aby útok na Kyjev byl bezprostředním strategickým cílem, aby se na to pamatovalo při veškerých operacích. Zde jsem si poprvé všiml toho, co mi později celkem zevšednělo: všichni přítomní (Keitel, Jodl a další) přikyvovali hlavami při každé větě, kterou Hitler pronesl, zatímco já jsem zůstal se svým vlastním názorem osamocen.“

Avšak Halder během předchozích diskusí nikdy nepřítakával. Když se s ním Guderian příští den setkal a informoval ho o fiasku příměti Hitlera ke změně rozhodnutí, potvrdil později, že velitel generálního štábu „k mému úžasu trpěl celkovým nervovým podrážděním, které ho vedlo ke zcela bezdůvodným obviněním a výtkám!“ Byla to doposud nejostřejší krize v německém Vrchním ve-

Německá protitan-
ková děla ničí sovět-
ské tanky.

lení od počátku války. K větší krizi mělo teprve dojít.

Rundstedtova ofenzíva na jihu uskutečněná díky posílení tankovými vojsky generála Guderiana a divizemi pěchoty, které ustoupily ze střední fronty, byla, jak to zdůraznil Guderian, velkým taktickým vítězstvím. Kyjev samotný padl 19. září (německé jednotky přešly již o 150 km dále) a bitva o toto město skončila obklíčením a kapitulací 665 000 sovětských vojáků, jak udávaly německé prameny. Podle Hitlera to byla největší bitva v dějinách. „avšak kromě nepochybného úspěchu“ se někteří generálové vyjadřovali velmi skepticky o jejím strategickém významu. Bockova Skupina armád „Střed“ zbavená tankových formací musela čekat dva dlouhé měsíce nad řekou Desnou těsně za Smolenskem. Blížily se podzimní deště, které přeměnily Rusko v močály. A po nich zima, mráz a sněh.

1) Semjon Michailovič Buďonnyj (1883 – 1973), sovětský maršál; v letech 1918 – 1919 měl jako velitel Rudé jízdní armády velký podíl na porážce Wrangelových a Děnikinových vojsk a na válce proti Polsku (1920); 1941 byl odvolán z funkce velitele Jihozápadního frontu.

Německá pěchota v Rusku.

Dole: Kolona německých vojsk za pochodu na Ukrajině.

Velký pochod na Moskvu

Na následující straně
nahore: Kolony jízdních a mechanizovaných oddílů, Rusko.

Na následující straně
dole: Zničený sovětský tank T-34 v bahně.

Hitler se nerad poddal nátlaku Brauchitsche, Haldera a Bocka a souhlasil s obnovením pochodu na Moskvu. Bylo příliš pozdě! Pátého září odpoledne se Halder setkal s Vůdcem, který byl již rozhodnut postupovat okamžitě na Kreml. „Zahájit ofenzívu na střední frontě za osm – deset dní,“ rozkázal hlavní velitel. („Nemožné!“ – vykřikl ve svém deníku Halder.) „Obkličte je, pobijte a zničte,“ dodal Hitler a přislíbil vrátit Skupině armád „Střed“ tankovou divizi generála Guderiana, neustále příliš zaměstnanou na Ukrajině, a poskytnout tankový sbor generála Georga-Hanse Reinhardta z leningradského frontu. Vojska však bylo možno stahovat pouze na počátku října, opravit vybavení a připravit se k boji.

Druhého října byla konečně zahájena velká ofenzíva pod zašifrovaným názvem Tajfun. Na Rusy měla udeřit mocná vichřice, cyklón, měla zničit poslední oddíly bojující pod Moskvou a změnit Sovětský svaz ve spáleniště.

Tak se stal nacistický diktátor obětí vlastní megalomanie. Nestálo mu dobýt sovětské hlavní město před příchodem zimy. Vydal rozkaz, aby v téže době polní maršál Wilhelm von Leeb dobyl od severu Leningrad, spojil se s Finy nad městem, postupoval vpřed a odřízl železnici do Murmanska. Generál Gerd von Rundstedt měl očistit pobřeží Černého moře, dobýt Rostov na Donu, převzít ropná pole v Majkopu a postoupit směrem na Stalingrad na Volze, aby takto přerušil Stalinovi poslední spojení s Kavkazem. Když se Rundstedt pokusil vysvětlit Hitlerovi, že by to znamenalo přejít více než 400 mil za Dněpr s nebezpečně odkrytým levým křídlem, vrchní velitel mu řekl, že Rusové na jihu nejsou s to klást vážný odpor. Rundstedt, který, jak dosvědčil, „se hlasitě smál“ tak absurdním rozkazům, se měl brzy přesvědčit o něčem zcela opačném.

Zpočátku Němci postupovali na Moskvu Napoleonovou cestou rychlosti bouře. Během prvních dvou říjnových týdnů, které později Blumentritt nazval

„učebnicovým bojem“, obkličili Němci dvě sovětské armády mezi Vjazmou a Brjanskem; tvrdili, že zajali 650 tis. vojáků a zneškodnili 5000 děl a 120 tanků; 20. října se německý předvoj nalézal 40 km od Moskvy. Velvyslanectví a sovětská ministerstva byla ve spěchu evakuována do Kujbyseva (Samaru na Volze. Dokonce střízlivě uvažující Halder, který po pádu z koně ležel v nemocnici se zlamanou klíční kostí, nyní již věřil, že při energickém velení a příznivém počasí je možno Moskvu dobýt, než nastane krutá ruská zima. Přišly však podzimní deště a spolu s nimi *rasputica*, moře bahna. Velká motorizovaná armáda zvolnila tempo, často musela zastavovat. Bylo nutno odvolat z boje tanky, aby bylo možno vytáhnout z bahna děla a vozy s municí. Chyběly proto řetězy, spojky a navíječe lan musely být shazovány z dopravních letadel Luftwaffe, tolik potřebných k přepravě jiných vojenských nákladů. Deště začaly v polovině října a jak později vzpomínal Guderian „bláto ovládlo několik dalších týdnů“. Generál Blumentritt, šéf štábu 4. armády polního maršála Hanse Günthera von Kluga, která byla v největší palbě bitvy před Moskvou, barvitě popsal tuto vážnou situaci: „Pěšák klouže v bahně a k vytažení každého děla je třeba několik koňských záprahů. Všechny koňské potahy tonou v bahně až po osy. Dokonce i traktory se pohybují velmi obtížně. Značná část našeho těžkého dělostřelectva uvázla na mrtvém bodě... Je možno si zajisté představit napětí, jaké vyvolala tato situace v našich unavených oddílech.“

Poprvé se do Halderova deníku, do hlášení Guderianových, Blumentrittových a dalších generálů vkrádaly známky pochybností a zoufalství. Zmocnily se nižších důstojníků polních oddílů a možná právě u nich vznikly. „A nyní, kdy Moskva byla již v dohledu,“ vzpomínal Blumentritt, „se začala měnit jak nálada velitelů, tak oddílů. Odpor nepřítele sílil a byl stále urputnější... V mnoha našich oddílech zůstalo sotva 60 nebo 70 lidí.“ Chybělo dělostřelectvo a tanky schopné boje. „Zima,“ psal, „již začínala a nebylo ani stopy po zimním ošacení... Daleko za frontou, v ohromných lesích a na močálech, dávaly o sobě vědět první partyzánské oddíly. Zásobovací kolony často padaly do léček...“

Nyní Blumentritt připomínal přízrak Napoleonovy Velké armády – *Grande Armée*, která postupovala stejnou cestou na Moskvu a osud Napoleona nedopřával německým dobyvatelům klidu. Němečtí generálové se uchýlili k ponuré zprávě Caulaincourtově o katastrofální zimě roku 1812.

Dále na jih bylo poněkud tepleji, ale déšť a bahno daly o sobě vědět i zde. Situace nebyla lepší. Kleistovy tanky vstoupily do Rostova na Donu 21. listopadu za velkých fanfár propagandistického Goebbelsova orchestru.

„Brána na Kavkaz byla otevřena.“ Nikoli však nadlouho. Jak Kleist, tak i Rundstedt si uvědomovali, že Rostov nelze udržet. O pět dní později ho Rusové opět obsadili a Němci, napadáni jak ze severu, tak z jihu, rychle ustoupili o 50 mil k řece Mius, na níž si Kleist a Rundstedt chtěli založit zimní ležení.

Ústup od Rostova byl dalším malým mezníkem v dějinách Třetí říše. Právě zde pocítila německá

Němečtí vojáci pózuji u obelisku značícího průběh severního polárního kruhu.

armáda poprvé vážnou porážku. „Naše neúspěchy začaly u Rostova,“ komentoval později generál Guderian, „bylo to varování.“ Polní maršál von Rundstedt, starší důstojník německé armády, zaplatil za to ztrátou velení. „Během ústupu na Mius,“ jak sdělil později vyslýchajícím ho Spojencům, „jsem dostal od Führera rozkaz – zastavit se, přestat ustupovat! Okamžitě jsem telegrafoval: „Pokoušet se držet pozice je šílenství. Za prvé – oddíly nejsou s to to učinit, za druhé, jestliže neustoupí, budou zničeny. Opakuji, prosím odvolat rozkaz nebo nalézt někoho na mé místo.“ Téže noci přišla Vůdcova odpověď: „Souhlasím s Vaší žádostí. Prosím předat velení.“ „Potom,“ řekl Rundstedt, „jsem se vrátil domů.“

Mánie předávat oddílům rozkazy na dálku, aby se nevzdávaly bez ohledu na nebezpečí možná (i když většina generálů to nepřiznává) zachránila armádu od úplné porážky v dalších bouřlivých měsících, vedla však ke Stalingradu a dalším katastrofám a nakonec zpečetila osud samotného Hitlera.

„Zima naším osudem“

Tu zimu se v Rusku dostavily mrazy dříve a napadlo mnoho sněhu. Generál Guderian zaznamenal první sněhové srážky v noci ze 6. na 7. října, když byl obnoven útok na Moskvu. Připomnělo mu to, aby požádal hlavní stan o zimní oděv a zvláště teplé boty a vlněné ponožky. Dvanáctého října psal, že sníh stále padá, teplota poklesla pod nulu a dále se snižuje; 7. listopadu psal Guderian o prvních „vážných případech omrzlin“ ve svých řadách a třináctého pak psal, že teplota poklesla pod -30°C a nedostatek teplého ošacení „se stával stále naléhavějším“. Krutá zima škodila jak lidem, tak vozidlům. „Mráz způsobil mnoho starostí, poněvadž náhradní díly nutné pro tankové pásy ještě nedošly. Vzhledem k chladu se teleskopické zaměřovací přístroje staly nepotřebné. Aby bylo možno uvést motory do chodu, bylo třeba pod nimi udržovat oheň. Palivo za chvíli zamrzlo a motorová nafta houstla... Každý pluk (112. pěchotní divize) ztratil 500 příslušníků v důsledku omrzlin. Za mrazu nebylo možno střílet kulomety a naše protitanková děla ráže 37 mm byla proti ruským tankům T-34 neúspěšná.“

„Důsledkem toho,“ říká Guderian, „byla panika dosahující až do Bogorodského“. Během ruského tažení se něco takového stalo poprvé a bylo to varováním, že bojeschopnost naší pěchoty se vyčerpá.“

Nejenom pěchoty; 21. listopadu, jak si poznamenal v deníku generál Halder, mu Guderian oznámil, že jeho tankové sbory „jsou u konce“. Tento tvrdý, agresivní velitel tankových vojsk, přiznal, že právě toho dne se rozhodl navštívit velitele Skupiny armád „Střed“ F. von Bocka a požádat ho o změnu rozkazu, poněvadž „nenalezl postup, jak jej splnit.“ Téhož dne v zoufalství na-

psal: „Ledový chlad, nedostatek úkrytu, ohromné lidské a materiální ztráty, žalostný stav našich palivových zásob, to vše je pro velitele neštěstím a čím déle trvá, tím více jsem drcen ohromnou odpovědností, která mne tíží.“

Později dodal: „Pouze ten, kdo tu zimu našich útrap viděl nekonečné sněhové pláně, kdo pocítil nárazy ledového větru, jenž zasypává všechno sněhem, kdo jel po celé hodiny pustinami s nedostatečně oblečenými, napůl hladovými lidmi, aby na konci našel mizerný úkryt a kdo viděl, jaký kontrast představovali dobře živení, teple odění Sibiřané uvyklí mrazu, odpovídajícím způsobem vybavení pro zimní boj... ten může opravdu posoudit události, které následovaly.“

Tyto události lze nyní stručně uvést, je však nutno zvláště zdůraznit, že ruská zima byla strašná a sovětská vojska byla na ni přirozeně lépe připravena než Němci. Avšak počasí nerohodlo, nýbrž urputný boj oddílů Rudé armády, jejich odhodlání nevzdávat se za žádnou cenu. Svědčí o tom Halderovy zápisky a hlášení jeho polních velitelů, jež stále vyjadřují údiv nad rozměry a urputností ruských útoků a protiútoků a také zoufalství z důvodu německých ústupů a ztrát. Nacističtí generálové nemohli pochopit, proč se Rusové, i přes jejich despotický režim a ohromné ztráty způsobené prvním německým nápozem, nezlomili, na rozdíl od Francouzů a jiných národů, jejichž kapitulace měla mnohem slabší zdůvodnění.

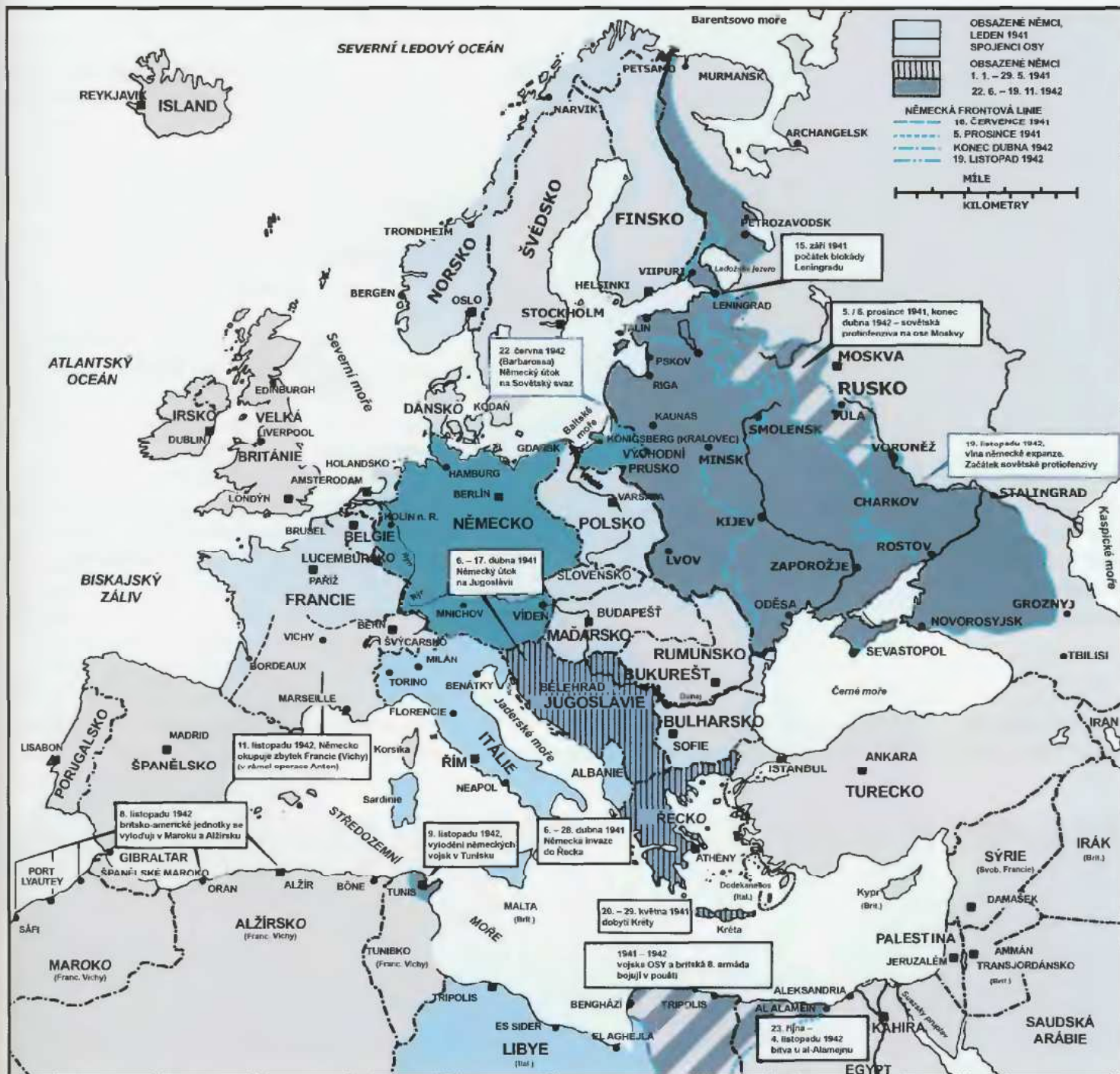
„S úžasem a zklamáním,“ napsal Blumentritt, „jsme koncem října a počátkem listopadu konstatovali, že porážení Rusové si vcelku nebyli vědomi toho, že jako vojenská síla přestali téměř existovat.“ Guderian popisuje setkání se starým carským generálem v Orlu na cestě do Moskvy, který mu řekl: „Kdybyste přišli o dvacet let dříve, přivítali bychom Vás s otevřenou náručí. Nyní je již pozdě. Právě jsme se začali stavět na vlastní nohy a teď přicházíte. Znovu bychom museli začít od počátku. Teď bojujeme o Rusko a to nás sjednocuje.“

Avšak když listopad končil stálými sněhovými bouřkami a mrazem. Hitlerovi a většině jeho generálů se zdálo, že Moskva je na dosah ruky. Německé armády se přiblížily k cíli na vzdálenost 20 – 30 km od severu, jihu a západu. Hitlerovi, dřepícímu ve svém stanu ve Východním Prusku, se tento poslední úsek zdál bezvýznamný. Jeho vojska ušla 500 mil a nyní měla postoupit ještě 20 – 30 km. „Jeden závěrečný průlom,“ řekl v polovině listopadu Jodlovi, „a budeme slavit vítězství.“

Dvacátého druhého listopadu v telefonickém rozhovoru s Halderem polní maršál Bock, velitel Skupiny armád „Střed“, při posledním náporu na Moskvu přirovnal tuto situaci k bitvě na Marňě, „kdy poslední nasazený prapor rozhodl o osudu bitvy.“ Bock řekl náčelníku generálního

Finské oddíly u Leningradu. Finsko se připojilo k invazi do Sovětského svazu koncem června 1941, neboť chtělo získat území odstoupená za zimní války 1939 – 1940.

štábu, že přes rostoucí odpor nepřítele „vše lze získat“. Třicátého listopadu nasadil opravdu svůj poslední prapor. Poslední, totální útok na srdce Sovětského svazu se uskutečnil příštího dne 1. prosince 1941.

Setkal se však se železným odporem. Na jedné frontě bylo soustředěno dosud nejvíce tankových sil: na sever od Moskvy 4. tanková skupina generála Hönnera a 3. tanková skupina generála Hermanna Hotha, mířící na jih; z jižní strany 2. tanková armáda generála Guderiana postupující od Tuly k severu a uprostřed 4. armáda Klugeho prodírající se na východ lesy obklopujícími město. S těmito mohutnými uskupeními byly spjaty velké Hitlerovy naděje. Průzkumný prapor 258. pěchotní divize, který 2. prosince pronikl do Chimek, předměstí Moskvy, odkud bylo vidět kremelské věže, byl vytlačen příštího

rána několika ruskými tanky a narychlo zmobilizovanými dělníky z místních závodů. Německým oddílům se již nikdy nepodařilo přiblížit se více k Moskvě; byl to jejich první a poslední pohled na Kreml. Již 1. prosince večer Bock, trpící žaludečními potížemi, zavolal Halderovi, že nemůže pokračovat v dalších operacích s oslabenými oddíly. Náčelník generálního štábu se ho pokusil vzpružit na duchu. „Je třeba zkusit,“ řekl, „zbytkem sil porazit nepřítele. Jestliže se to ukáže nemožné, budeme muset vyvodit nové závěry.“ Příští den si Halder do deníku zapsal: „Odpor nepřítele dosáhl vrcholu.“ Druhého dne, 3. prosince, Bock opět telefonoval náčelníkovi generálního štábu, který si zapsal informaci: „Postup 4. armády byl zastaven, poněvadž křídla se nemohla přiblížit... Musíme být připraveni na chvíli, v níž se síla našich oddílů vyčerpá.“

Německá expanze (1941 – 1942).

Němečtí vojáci v zimních oděvech. V zimě 1941 Němci v Rusku znatelně pocítili nedostatek teplého oblečení.

Německé kulometné hnízdo. Rusko, zima 1942.

Když Bock navrhl poprvé přejít do defenzívy, Halder se pokusil navrhnout, že „nejlepší obranou je útok“.

Nebylo to tak prosté vzhledem k Rusům a počasí. Další den, 4. prosince, Guderian, jehož armáda byla zastavena při pokusu dobýt Moskvu od jihu, oznámil, že teplota poklesla na -31°C . Další den poklesla ještě o 5 stupňů. „Tanky,“ psal, „byly zcela vyraženy,“ a na křídlech a v týlu na sever od Tuly hrozil útok.

Pátý prosinec byl kritický. Na celém více než dvousetmílovém půlkruhovém frontu (prohnutém

do oblouku) kolem Moskvy byli Němci zastaveni. Večer Guderian informoval Bocka, že byl nejen zastaven, ale musel ustoupit. Bock informoval Haldera, že „se mu nedostává síla“ a Brauchitsch zoufale hlásil svému veliteli generálního štábu, že rezignuje na funkci vrchního velitele armády. Byl to černý, hořký den německých generálů. „Poprvé v životě,“ psal potom Guderian, „jsem musel učinit tak těžké rozhodnutí... Náš útok na Moskvu selhal. Veškeré oběti a vytrvalost našich odvážných jednotek se ukázaly marné. Utrpěli jsme bolestnou porážku.“

Generál Blumentritt, šéf štábu 4. armády Klugeho si uvědomil, že to byl kritický boj. Později vzpomínal: „Naše naděje na vyřazení Ruska z války v roce 1941 byla zmařena doslova na poslední chvíli.“

Dalšího dne, 6. prosince, udeřil generál Grigorij Žukov, který sotva před šesti týdny zastoupil maršála Semjona K. Timošenka ve funkci velitele Středního frontu. Na dvousetmílovou frontu pod Moskvou nasadil sedm armád a dva jízdní sbory, dohromady sto divízií, složených z odpočinutých vojáků vycvičených k boji, dobře vyzbrojených a hlavně vyškolených pro akce v ostrých zimních podmínkách. Úder, pro který tento doposud ještě neznámý generál nasadil ohromné množství pěchoty, dělostřelectva, tanků, jízdy a letadel, o jejichž existenci neměl Hitler dokonce ani tu-

Německá pěchota
a tanky bojující
v podmínkách kruté
ruské zimy, Rusko.

šení, byl tak překvapující a zdrcující, že německá armáda a Třetí říše již nikdy nezískaly dřívější sílu. Po celé týdny chladného, třeskutého prosince a počátkem ledna byly linie fronty narušovány sovětskými útoky. Zdálo se, že poražené a ustupující německé armády budou rozprášeny a ztratí se ve sněhových pláních Ruska stejně jako Velká armáda Napoleonova před 130 lety. V několika kritických chvílích k tomu málem došlo. Možná, že armády Třetí říše zachránila od úplné porážky Hitlerova železná tvrdošijnost a odhodlání a určitě nezlomný duch německého vojáka. Přesto byla porážka citelná. Rudá armáda byla ochromena, nikoli však zničena. Nebyla dobyta Moskva, ani Leningrad, ani Stalingrad, ani ropná pole na Kavkazu; dopravní cesty do Anglie a Spojených států, na sever a jih zůstaly otevřené. Poprvé bě-

hem nepřetržitých vojenských vítězství Hitlerovy armády ustupovaly před převažující silou. To nebylo vše. Porážka byla mnohem větší. Halder si to uvědomil teprve později, když napsal: „Mýtus o neporazitelné německé armádě se rozplynul.“ S nástupem léta si Německo mělo odnést z Ruska více vítězství, ale tento mýtus nebyli již s to vzkrýt. Datum 6. prosince je dalším rozhodujícím momentem v krátkých dějinách Třetí říše. Hitlerova moc dosáhla vrcholu a od této chvíle začala slábnout, nahlodávána stále silnějšími útoky národů, proti nimž Němci vedli útočnou válku.

1) Město v jižní části autonomní republiky Komi, 100 km na severovýchod od hlavního města Syktyvkaru.

Führer dodržuje sliby

V neděli 7. prosince 1941, druhý den po zahájení Žukovova velkého, překvapivého protiútoku, došlo na druhé polokouli k události, která přeměnila evropskou válku ve válku světovou. Japonské bombardéry zaútočily na Pearl Harbor. Druhý den Hitler vyjel vlakem ze svého polního stanu na východě do Berlína. Předtím dal Japoncům tajný slib. Nadešel čas, aby ho dodržel. Japonským útokem na loďstvo Spojených států v Pacifiku 7. prosince 1941 v 7.30 hod. byl Londýn zcela překvapen, stejně jako Washington. Ústní Hitlerův příslib, týkající se podpory Japonska ve válce proti Spojeným státům, nebyl ještě podepsán a Japonci záměr zaútočit proti Spojeným státům udržovali v přísné tajnosti. Hitler byl navíc velmi zaměstnán snahou podpořit morálně své únavou slábnoucí generály a ustupující vojska v Rusku. Nepochybně však lstivý útok na americké loďstvo v Pearl Harbor vyvolal Hitlerův údiv, tím více, že byl „překvapením“ v jeho stylu; sám často postupoval podobně a byl na to velmi hrdý. Japonskému velvyslanci řekl: „Bylo to skutečné vypovězení války. Je to jediná správná metoda.“

Vůdce se bleskurychle rozhodl, že splní slib daný Japoncům. Měl již dost Rooseveltových útoků na svou osobu a na nacismus; postup válečného loďstva Spojených států proti německým ponorkám v Atlantiku vyčerpal jeho trpělivost. A navíc pocíťoval stále více pohrdání vůči Spojeným státům a nedoceňoval jejich potenciální sílu. „Američané nemají minulost,“ oznámil svým spojencům během konference pořádané o měsíc později. „Je to prohnílá země. Moje vnímání amerikanismu je určováno pocity nenávisti a hlubokého odporu.“

Současně pak přeceňoval vojenskou sílu Japonska a o několik měsíců později pověděl svým stoupencům, že „vstup Japonska do války měl pro nás výjimečný význam, i když pouze vzhledem k termínu. Bylo to právě v okamžiku, kdy překvapení ruské zimy nejvíce doléhalo na morálku našich lidí a kdy každého Němce dráždilo vědomí, že Spojené státy dříve či později vstoupí do války. Proto japonský postup z našeho stanoviska byl co nejpriznivější.“ Jedenáctého prosince ve 14.30

hod. Německo formálně vypovědělo válku Spojeným státům. Adolf Hitler, který měl před sotva šesti měsíci proti sobě pouze osamocenou Anglii ve válce, která se mu zdála vyhraná, nyní záměrně postavil tři největší světové průmyslové mocnosti do boje proti sobě, v němž vojenský úspěch závisel do značné míry na ekonomické síle. Tyto tři nepřátelské země měly navíc ohromnou početní převahu nad zeměmi Osy. Tehdy ani Hitler, ani jeho generálové a admirálové nedoceňovali význam těchto skutečností.

Ponorka (U-Boof)
ve francouzském
přístavu Brest vyvě-
šuje získanou vlajku
Spojených států,
srpen 1942. Německé
ponorky na Atlantiku
byly v prvních měsí-
cích roku 1942 velmi
úspěšné.

**Dole vlevo: Admirál
Dönitz blahopřeje
důstojníkům ponorky
po jejím návratu
z bojové akce.**

Počátek roku 1942: klamná zdání

Doslova šílený rozkaz vydaný Hitlerem, zakazující německým armádám ustupovat, měl za následek velké ztráty, ale jeho slepá umíněnost, aby udržel pozice, napomohla také zadržet sovětský postup. Tradiční odvaha a vytrvalost německých vojáků dokonaly zbytek.

Dvacátého února sovětská ofenzíva oslabila a koncem března začalo období velkého tání a povodní, které s sebou přineslo poměrné uklidnění na frontě. Obě strany byly vyčerpaný. Hlášení německé armády z 30. března 1942 ukázalo, jak ohromnou cenu bylo třeba zaplatit za zimní boje: ze 162 divizí bojujících na východě bylo pouze osm z nich připraveno k ofenzivním akcím, 16 tankových divizí mělo pouze 140 fungujících tanků, tzn. méně než činí počet v jedné divizi.

Zatímco oddíly odpočívaly a prováděly opravy, byl Hitler zaměstnán plány nadcházející letní ofenzívy. „Jestliže nedostanu ropu z Kavkazu hned před zahájením letní ofenzívy, budu muset ukončit válku,“ řekl generálu Friedrichu Paulusovi, veliteli nešťastné 6. armády. Stalin by mohl říci přesně totéž. I on potřeboval kavkazskou ropu k vedení války. Právě zde se ukázalo, jak velký význam měl Stalingrad. Kdyby Němci dobyli toto město, přerušili by poslední cestu pro dopravu ropy do centrálního Ruska. Vedle ropy, nutné pro zásobování letadel, tanků a nákladních automobilů, potřeboval lidi k doplnění stavu prořídilých řad. Po ukončení zimních bojů dosáhl celkový počet obětí 1 167 835; nebylo již kde doplňovat tyto velké ztráty. Německé vrchní velení se proto obrátilo na spojence či spíše satelity o vyslání dodatečných oddílů. Sám Hitler se obrátil na Mussoliniho s žádostí o italské formace, avšak Duce byl znepokojen porážkami na východní frontě. Hitler rozhodl, že nadešel čas na setkání, aby si ujasnil, jak je Německo ještě silné.

„Hitler mluví, mluví, mluví,“ napsal si do deníku Ciano, italský ministr zahraničí. „Mussolini trpí. On, jenž sám měl ve zvyku hovořit, musí nyní mlčet. Příklad den po obědě, když bylo již všechno dojednáno, Hitler hovořil nepřetržitě přes hodinu a 40 minut. Neopomene doslova žádné téma: válku a mír, náboženství a filozofii, umění a dějiny. Němci, chudáci, to musí snášet denně a jsem přesvědčen, že neexistuje takové gesto, slovo nebo přestávka v řeči, které by neznali z paměti. Generál Jodl po hrdinném boji se sebou samým nakonec usnul na gauči. Keitelovi se zavírala víčka, podařilo se mu však udržet ospalost. Seděl jsem příliš blízko u Hitlera, než abych si dovolil zdřímnout si.“

Kromě uspávající záplavy slov se dostalo Hitlerovi ujištění, že získá dodatečně další munici pro děla na ruskou frontu.

Zpočátku, tzn. v létě 1942, se události vyvíjely pro Osu příznivě. Ještě před obratem směrem na Kavkaz a Stalingrad dosáhli Němci senzačního vítězství v severní Africe. Generál Rommel obnovil ofenzívu a počátkem června stál u Al-Alamejnu, 65 mil od Nilu. Došel sem však sotva s 13 tanky a Hitler, zaměstnán tažením v Rusku, odmítl poslat posily. „Naše síla,“ napsal Rommelovi v deníku z 3. července, „zanikla.“

Přesto do konce roku 1942 byl Hitler pánem světa. Německé ponorky potápěly měsíčně 700 tis. BRT anglického a amerického loďstva v Atlantiku, tedy více než mohly na jejich místo přivést loděnice Spojenců. Na mapě pak Hitlerovy zisky vypadaly úchvatně. Německé oddíly stály na stráži od Severního ledového oceánu do Egypta, od Atlantského oceánu po hranice Střední Asie.

Avšak tento zářivý obraz byl klamný. Téměř všichni generálové za ním viděli zkázu. Ve stručnosti řečeno: Němci prostě neměli lidi, děla, tanky, letadla a dopravní prostředky, aby došli do cíle vyznačeného Hitlerem.

Dokonce i amatérský strateg by postřehl nebezpečí narůstajícího ohrožení německé armády v jižním Rusku, jež sílilo postupně jak silil sovětský odpor na Kavkaze a Stalingradu a jak se blížila doba podzimních dešťů. Severní křídlo 6. armády bylo nebezpečně roztažené na 350 mil podél horního Donu, od Stalingradu do Voroněže. Hitler zde vyznačil stanoviště satelitních armád: 2. maďarské na jih od Voroněže; 8. italské poněkud dále na jihovýchod; 3. rumunské na pravé straně oblouku Donu na západ od Stalingradu.

Vzhledem k velké vzájemné nevraživosti Rumunů a Maďarů musel mezi ně umístit Italy. Ve stepích na jih od Stalingradu byla ještě jedna satelitní armáda, a sice 4. rumunská. Nezávisle na jejich specifických bojových hodnotách byly všechny tyto armády nedostatečně vyzbrojeny, neměly tankové síly a těžké dělostřelectvo, neměly možnost přemístit se. Byly navíc rozloženy na velké ploše. Třetí rumunská armáda udržovala frontu dlouhou 165 mil pouze s 69 prapory. Tyto

**Německá ponorka
v St. Nazaire,
březen 1942.**

„spojenecké“ armády však byly vším, co Hitler měl. Neměl tolik německých oddílů, aby vyplnil oblouk a poněvadž věřil, jak řekl Halderovi, že Rusové jsou „vyřízeni“, nedělal si příliš starostí s odkrytým a protaženým křídlem na Donu.

Avšak zatím toto křídlo mělo klíčový význam pro udržení jak 6. armády a 4. tankové armády u Stalingradu, tak též Skupiny armád A na Kavkaze. Kdyby křídlo ohrožené obklíčením padlo, pak by obklíčení hrozilo nejen německým silám u Stalingradu, odříznuta by byla také vojska na Kavkaze. Ještě jednou nacistický vůdce zariskoval. Nikoli poprvé v letním tažení.

Dvacátého třetího července na vrcholu ofenzívy učinil riskantní rozhodnutí. Rusové mezi Dońcem a horním Donem ustupovali urychleně směrem ke Stalingradu na východ a směrem k dolnímu toku Donu k jihu. Bylo třeba německé síly rozdělit nebo je soustředit na dobytí Stalingradu a zablokovat Volhu; nebo hlavní úder uskutečnit na Kavkazu pro získání sovětské ropy? Počátkem měsíce Hitler rozvažoval tuto zásadní otázku, ale nebyl s to se rozhodnout. Zpočátku ho sváděla vůně nafty. Proto 13. července oddělil 4. tankovou armádu od Skupiny armád B, a přesunul se podél Donu od oblouku řeky a u Stalingradu ležícího za ním a zamířil k jihu. Mělo to ulehčit 1. tankové armádě generála Kleista zformovat se na dolním

Donu a přejít u Rostova na Kavkaz k ropným polím. V tomto okamžiku by 4. tanková armáda patrně mohla vzít útokem Stalingrad, který byl tehdy téměř bezbranný a snadno dosažitelný. Když si Hitler uvědomil chybu, bylo již pozdě; potom své chyby ještě znásobil. O dva týdny později, když 4. tanková armáda zamířila ke Stalingradu, Rusové již získali síly v týlu, takže je mohli kontrolovat, zatímco opuštění kavkazské fronty příliš oslabilo Kleista, než aby mohl ukončit pochod na ropná pole v Grozném.

Přesunutí této silné tankové jednotky k útoku na Stalingrad bylo důsledkem Hitlerova osudového rozhodnutí z 23. července. Jeho fanatická snaha z m o c n í t se Stalingradu a Kavkazu s o u-č a s n ě i přes rady generálplukovníka Haldera a polních velitelů, kteří nevěřili, že je to možné vykonat, nalezla své vyjádření ve směrnici č. 45 oslavované v kronikách německé armády. Byl to jeden z nejnešťastnějších Hitlerových kroků, které v krátké době vedly k tomu, že žádný z vytčených cílů nebyl dosažen. Způsobil největší porážku v dějinách německé armády a dokázal, že nikdy nemůže tuto válku vyhrát a dni tisícileté Třetí říše jsou sečteny.

Generál Halder byl zděšen a stan „Wehrwolfu“ na Ukrajině u města Vinnica, kam se Hitler přenesl 16. července, aby byl blíž frontě, se stal mís-

Vojáci Afrického sboru při přehlídce na počest generála Rommela a tehdejšího italského velitele v Africe generála Gariboldiho. Tripolis, únor 1941.

Německý tank
Mark IV v obraně.
Tunisko, konec
roku 1942.

tem bouřlivé scény. Šéf generálního štábu naléhal, aby byly hlavní síly soustředěny na dobytí Stalingradu. Pokoušel se vysvětlit, že německá armáda nemá sil, které by stačily na vedení velké ofenzívy ve dvou různých směrech. Když Hitler odpověděl, že Rusové jsou „vyřízeni“, Halder se ho pokoušel přesvědčit, že podle průzkumu armády je to velmi vzdálené pravdě.

„Stálé nedoceňování možností nepřítele,“ znamenal posupně Halder v deníku týž večer, „získalo groteskní podobu a stalo se nebezpečným. Nedá se zde vážně pracovat. Patologické reakce pod vlivem chvilkových dojmů nebo úplný nedostatek schopnosti hodnotit situaci a možnosti, které z ní vyplývají, dávají tomuto „velení“, velmi specifický charakter.“

Velitel generálního štábu, jehož dny v této funkci byly sečteny, se později vrátil k této scéně a napsal: „Hitlerova rozhodnutí přestala mít cokoliv společného se zásadami strategie a taktiky, uznávanými po celé generace. Byla důsledkem jeho prudkého charakteru, řídil se chvilkovými impulsy, nedoceňoval reálnou situaci a považoval fantazii za skutečnost...“

Pro ilustraci toho, co nazýval u Hitlera „patologickým přeceňováním vlastní síly a zločinným nedoceňováním sil nepřítele“, odpovídal Halder následující historkou: „Jednou, když bylo Hitlerovi čteno úplně objektivní hlášení, z něhož vyplynulo, že ještě v roce 1942 Stalin byl s to shromáždit milion až milion dvě stě padesát tisíc nových vojáků v oblasti na sever od Stalingradu a na západ od Volhy, nemluvě již o půl milionu lidí na Kavkaze a také jasně vykazující, že výroba ruských tanků pro frontu dosáhla počtu 1200 měsíčně, Hitler se vrhl na předčítajícího se zatřásajícími pěstmi a s pěnou na ústech nařídil ukončit čtení této „idiotské

slátaniny“. „Nebylo třeba mít prorocký dar,“ říká Halder, „aby člověk předpověděl, co by se stalo, kdyby Stalin poslal těchto půldruhého milionu vojáků na Stalingrad a na křídlo na Donu. Představil jsem to Hitlerovi jasně. Důsledkem byla demise šéfa generálního štábu pozemních sil.“

Stalo se to 24. září. Již 9. září Halder, jehož Keitel informoval o odvolání polního maršála Wilhelma Lista, velitele skupiny armád A, operující na Kavkaze, věděl, že nadešla jeho hodina. Jak mu bylo řečeno, Führer dospěl k závěru, že se Halder „nemůže již déle vyrovnat s psychickými požadavky, jež vyžaduje jeho funkce.“ Hitler to podrobně objasnil náčelníku generálního štábu 24. září, během jejich posledního setkání. „Vy i já trpíme z důvodu nervového vypětí. Právě Vy mě přivádíte do takového stavu. Nemá smyslu to

Generál Walther von
Seydlitz-Kurzbach
a generál Paulus
(vpravo) u Stalingradu, listopad 1942.

Mussolini provádí inspekci italského expedičního sboru.

prodlužovat. Potřebujeme nacionálně socialistické nadšení, nikoli profesionalismus. Nemohu to očekávat od vás, důstojníka staré školy.“

„Tak nemluví odpovědný velký vůdce, ale politik fanatik,“ komentoval později tyto výroky Halder.

Takto odešel Franz Halder. Nebyl bez viny, stejně jako jeho předchůdce generál Bock; pro oba byla charakteristická neschopnost činu a přijetí vlastních rozhodnutí a přestože se často, i když bezvýsledně, postavil proti Hitlerovi, šel za ním, stejně jako ostatní vysocí důstojníci za druhé světové války, kteří dlouho akceptovali jeho politiku agrese a výbojů. Zachoval si však určité hodnoty

z více civilizovaných dob. V armádě Třetí říše byl posledním náčelníkem generálního štábu staré školy. Jeho nástupcem byl generálporučík Kurt Zeitzler, mladší důstojník jiného typu, doposud šéf Rundstedtova štábu na Západě. V této kdysi nejvyšší funkci setrval až do atentátu na Hitlera v červenci 1944, ale nebyl v ní nic více než poslíčkem.

Změna náčelníka generálního štábu nezměnila situaci německé armády, jejíž dvojí pochod na Stalingrad a Kavkaz zbrzdil sílící sovětský odpor. Celý říjen trvaly urputné boje v ulicích Stalingradu. Němci postupovali pomalu, od domu k domu, a utr-

Stuky bombardují Stalingrad. Boj zblízka, který se rozvinul ve Stalingradu, znemožnil Luftwaffe úspěšnou intervenci během bitvy, dokonce i když disponovala odpovídajícími letadly.

pěli ohromné ztráty, poněvadž trosky velkého města (což ví každý účastník současné války) ulehčují tvrdší, dlouhodobou obranu, a Rusové tuto možnost plně využívali a bojovali zoufale o každý kousek rozvalin. Ačkoli Halder a potom i jeho nástupce varovali Hitlera, že oddíly ve Stalingradu jsou stále více vyčerpané, hlavní velitel naléhal, aby útok pokračoval. Nové divize vržené do pekla boje byly brzy rozdrčeny v prach.

Namísto, aby se stal etapou v úsilí dospět k úspěšnému konci (konec nastal, když německé formace dospěly k západnímu břehu Volhy na sever a na jih od města a přerušily lodní dopravu), stal se Stalingrad sám koncem. Pro Hitlera bylo dobytí města prestižní záležitostí. Když si Zeitzler dodal odvahy a navrhl Vůdci, že roztažené severní křídlo podél Donu je ohroženo a 6. armáda musí ustoupit ze Stalingradu ve směru oblouku řeky, upadl Hitler v záchvat zuřivosti: „Německý voják zůstane tam, kde zanechal svou stopu!“

Přes potíže a těžké ztráty obdržel Hitler 25. října od generála Pauluse, velitele 6. armády, radiotelegrafickou zprávu s nadějí, že nejpozději do 10. listopadu obsadí Stalingrad. Hitler povzbuzen na duchu tímto ujištěním, vydal příští den 6. armádě a 4. tankové armádě rozkaz připravit útok na severu a na jihu podél Volhy, jak jen Stalingrad padne.

Problém nebyl v tom, že Hitler by si nebyl vědom ohrožení křídla na Donu. Deníky OKW výslovně dokládají, že mu to dělalo starosti. Nepostřehl prostě vážnost ohrožení, a proto ani neudělal nic, aby je oslabil. Byl tak přesvědčen, že zvládá situaci, že poslední říjnový den spolu se štábem OKW a generálním štábem pozemních sil opustil hlavní stan ve Vinnici na Ukrajině a vrátil se do Vlčího doupěte (Wolfsschanze) u Kętrzynu (Rastenburgu) ve Východním Prusku. Führer si namlouval, kdyby vůbec měla nastat zimní sovětská ofenzíva, bylo by třeba ji očekávat na střední a jižní frontě. Snadněji by velel z Vůdcova hlavního stanu ve Východním Prusku.

V téže době obdržel Hitler špatné zprávy z jiné fronty. Africký sbor maršála Rommela měl vážné potíže.

Po dlouhém očekávání získala britská armáda v Egyptě mocné posily a koncem října zahájila velkou ofenzívu. Rommel právě pobýval v Rakousku na zdravotní dovolené. Když se vrátil, byla již bitva prohrána. Britové měli příliš mnoho děl, tanků a letadel. Ačkoli Rommel zoufale usiloval přesunout své oslabené divize, aby mohl odrážet nepřítele ze všech stran, uvědomoval si, že je jeho situace beznadějná. Zahájil ústup. A tehdy došla zpráva od hlavního velitele: „Nelze brát v úvahu nic jiného, než setrvat na pozicích, neustupovat ani o krok a využít v boji každé dělo a každého vojáka. Můžete ukázat vojákům, že není jiné cesty než ta, která vede k vítězství nebo ke smrti.“

Kdyby byl tento idiotský rozkaz vykonán, znamenalo by to vystavit italsko-německé armády

jisté porážce. Po vnitřním boji se sebou samým vydal Rommel rozkaz zastavit ústup. O dva dny později, vystavuje se válečnému soudu, se rozhodl zachránit co ještě zbylo z jeho vojska a ustoupit. Zachránit bylo možno pouze zbytky tankových a motorizovaných jednotek. Vojáci pěchotního vojska, hlavně Italové, byli ponecháni na místě, měli se vzdát. Během patnácti dní Rommel ustoupil 700 mil za Bengházi.

Brzy došly ještě horší zvěsti. Jedenáctého listopadu 1942 v 1.30 hod. v noci udeřily anglické a americké jednotky pod velením generála Dwighta Eisenhowera na plážích v Maroku a Alžírsku. Hitler nasadil téměř čtvrt milionu příslušníků německých a italských oddílů, aby udržel Tunisko. Kdyby poslal Rommelovi o několik měsíců dříve pouze jednu pětinu tohoto počtu, tato „Liška pouště“ by patrně stála již na druhé straně Nilu, a všechny šance Spojenců ve Středozemním moři by byly patrně ztraceny. Poněvadž se to nestalo, každý Hitlerův voják, každý tank a dělo poslané té zimy do Tuniska a také zbytky Afrického sboru měly být na jaře odsouzeny ke zkáze.

Německá propagandistická fotografie představující železniční spoj: „Kavkazská dráha do Stalingradu“, 6. srpen 1942.

Stalingrad – mezník

Na následující straně nahoře: Přípravy německé pěchoty na pouliční boje ve Stalingradu. Dokonce prapory speciálně vycvičené policie měly být použity proti řadovým sovětským jednotkám.

Na následující straně dole: Německé oddíly během akce ve stalingradském traktorovém závodě, jedné z hlavních pozic sovětské obrany.

Nahoře vlevo: Část města okupovaná Němci.

Dole vlevo: Němečtí motocyklisté předávají rozkazy za útoku na Stalingrad.

Dole: Němečtí zajatci, únor 1943.

Zcela dole: Ruské civilní obyvatelstvo chránící se před válečnými akcemi ve Stalingradu. Nízké pahorky kolem řeky, jedna ze zvláštností města, poskytovaly ruským obráncům dobré postavení.

Stalingradská řež

Sotva jedenáct dní po vylodění Spojenců v severní Africe se ohromné síly ruských pancéřových vojsk probily přes linie států Osy na severovýchod od Stalingradu. Rusové se veškerou silou snažili odříznout Stalingrad, aby donutili 6. německou armádu vzdát se nebo ustoupit. Pouhá zmínka o ústupu přiváděla Vůdce k zuřivosti.

„Nezanechám Volhu! Nevrátím se od Volhy!“ řval. Rozhodnutí, učiněné v záchvatu zuřivosti, rychle vedlo k porážce.

Dvacátého druhého listopadu generál Paulus, velitel 6. armády, potvrdil radiotelegraficky, že jeho oddíly byly obklíčeny. Hitler stejným způsobem Paulusovi odpověděl, že armáda bude zásobována ze vzduchu až do příchodu pomoci.

Byla to prázdňá slova. Dvacet německých a dvě rumunské divize byly již odříznuty od Stalingradu. Paulus radiotelegraficky oznámil požada-

vek 750 tun zásob denně. To značně překračovalo možnosti Luftwaffe, která neměla odpovídající počet dopravních letadel. A kdyby je dokonce i měla, zdaleka ne všechna by byla s to postupovat sněhovými vánicemi územím, na němž měli Rusové převahu ve vzduchu. Přesto Göring ujistil Hitlera, že jeho letecké síly mohou úspěšně zásobovat Pauluse. Někdy dokonce ani nezačaly.

Velmi reálná však byla jiná možnost pomoci 6. armádě. Dvacátého pátého listopadu odvolal Hitler z leningradské fronty polního maršála Ericha von Mansteina a pověřil ho velením nově vytvořené formace – Skupiny armád Don. Měl proniknout ze severozápadu a pomoci 6. armádě u Stalingradu.

Führer však postavil nového velitele před nesplnitelné podmínky. Manstein se pokusil vysvětlit, že jedinou šanci na úspěch by bylo, kdyby se 6. armáda probila na západ. Současně jeho jednotky, provázené 4. tankovou armádou by útočily v severovýchodním směru na sovětská vojska,

Němečtí vojáci
opatrně procházejí
zničený stalingradský
traktorový závod.
Nejzuřivější boje ve
Stalingradu probíhaly
u průmyslových
středisek města,
zvláště pak v závodě
Rudý říjen a Traktor-
stroj.

kteřá se nacházela mezi dvěma německými formacemi. Hitler opět zamítl ústup od Volhy. Nařídil 6. armádě zůstat ve Stalingradu a Mansteinovi nařídil proniknout do města silou.

Manstein se snažil přesvědčit svého vrchního velitele, že je to nemožné. Rusové byli příliš silní. Přesto 12. prosince se s těžkým srdcem vrhl do útoku. Operace dostala výstižný název *Donnerschlag*, poněvadž krutá ruská zima se již rozhostila v jižních stepích, vytvořily se závěje a teplota poklesla hluboko pod nulu. Operace zpočátku probíhala podle plánu, 4. tanková armáda pod velením generála Hermanna Hotha postupovala ke Kotělnikovskému¹⁾ a po obou stranách železnice se blížila ke Stalingradu na vzdálenost 75 mil. Devatenáctého prosince postoupila na 40 km od jižního okraje města, 21. prosince ji dělilo od města pouze 30 mil a obklíčení vojáci 4. armády viděli v noci světlé signály svých osvoboditelů. V tomto okamžiku v souladu s pozdějšími svědeckými výpověďmi německých generálů by se 6. armádě určitě podařilo proniknout ze Stalingradu k blížícím se oddílům 4. tankové armády. Hitler byl však proti tomu. Dvacátého prvního prosince si Zeitzler vynutil na Vůdci souhlas, že se Paulusovy oddíly probijí pod podmínkou, že se budou rovněž zdržovat ve Stalingradu. Tento příklad

hlouposti, jak se vyjádřil náčelník generálního štábu, ho téměř přivedl k šílenství.

„Příští večer,“ hlásil později Zeitzler, „jsem úpěnlivě prosil Hitlera, aby bezpodmínečně souhlasil. Dokazoval jsem, že je to absolutně poslední šance záchrany lidí z Paulusovy armády. Hitler nechtěl ustoupit. Nadarmo jsem mu popisoval podmínky uvnitř tzv. pevnosti: zoufalství hladovějících, ztrátu víry v hlavní velení, raněné, umírající z nedostatku péče a tisíce promrzlé na smrt. Zůstal hluchý na všechny tyto i na ostatní argumenty.“

Tváří v tvář rostoucímu ruskému odporu se generálu Hothovi nedostávalo sil na překonání posledních 30 mil, jež ho dělily od Stalingradu. Věřil, že kdyby se 6. armáda probila, mohl by se s ní spojit a společně ustoupit do oblasti Kotělnikovského. Zachránilo by to alespoň několik tisíc Němců. Bylo by to možno patrně provést během dne nebo dvou dní, tzn. 21. a 23. prosince, potom to již bylo nereálné, neboť, a tom Hoth nevěděl, Rudá armáda udeřila na severu a ohrožovala nyní levé křídlo celé Mansteinovy Skupiny armád Don. V noci 22. prosince telefonoval Manstein Hothovi, aby se připravil na nové bezohledné rozkazy. Příšly příští den. Hoth měl upustit od útoku na Stalingrad, vyslat jednu ze svých tří tankových divízi na donskou frontu na sever a bránit se všemi způsoby.

Německý důstojník vydává rozkazy svým vojákům.

Na následující straně: Němečtí tankisté odpočívají před hlavní bitvou.

Pokus odříznout Stalingrad se nezdařil.

Nové, kategorické rozkazy byly výsledkem poplašných zpráv, které Manstein obdržel 17. prosince. Téhož dne se Rudá armáda probila postavením italské armády na horním toku Donu pod Bogučarem a do večera vytvořila průlom hluboký 27 mil. Během dalších tří dnů vojska sovětského Jihozápadního frontu zvětšila průlom na 90 mil. Italové utíkali v panice a na jihu se rozpadla 3. rumunská armáda, která utrpěla citelné ztráty již 19. listopadu, v prvním dnu sovětské ofenzívy. Není proto divu, že si Manstein musel vzít část Hothových tankových sil, aby pomohl zmenšit průlom. Nastala řetězová reakce.

Ustoupily nejen donské armády, ale také armáda Hothova, která stála již blízko u Stalingradu. Tyto ústupy zase ohrožily německou armádu na Kavkaze, která by byla odříznuta, kdyby Rusové došli do Rostova, přístavu při Azovském moři. Den nebo dva dny po Vánocích řekl Zeitzler Hitlerovi: „Jestliže nedáš rozkaz ustoupit z Kavkazu, budeme tam mít druhý Stalingrad.“ 29. prosince vydal vrchní velitel instrukce pro Skupiny armád A pod velením polního maršála von Kleista, složené z 1. tankové armády a 17. armády, jimž se nepodařilo obsadit bohatá ropná pole u Grozného. Zahájily druhý ústup, i když byly blízko cíle.

Porážky Němců v Rusku a italsko-německých armád v severní Africe vyvolaly Mussoliniho zneklidnění. V polovině prosince ho Hitler pozval do Salcburku k jednáním. Postonávající Duce, který dodržoval přísnou dietu kvůli žaludečním potížím, toto pozvání přijal, ačkoli, jak řekl Cianovi, pod jednou podmínkou: bude jíst

sám, „ponevadž nechce, aby ti rozežraní Němci neviděli, že musí jíst rýži s mlékem“.

Mussolini dospěl k závěru, že nadešel čas požádat Hitlera, aby ukončil akce na Východě, které přinášejí nadměrné ztráty, dorozuměl se nějak se Stalinem a soustředil síly Osy na obranu zbytku severní Afriky, Balkánu a západní Evropy. „Rok 1943 bude rokem zkoušky pro anglo-americkou stranu,“ řekl Cianovi. Hitler nemohl opustit svůj východní hlavní stan, aby se setkal s Mussolinim. 18. prosince Ciano odletěl z pověření Duceho do Křtzyynu s návrhy od Mussoliniho. Hitler je zlehčoval a ujistil italského ministra zahraničních věcí, že dokonce bez oslabení ruské fronty je s to vyslat posily do severní Afriky, kterou je nutno udržet. V hlavním stanu přes nadutá Hitlerova ujišťování vládla depresivní nálada. „Atmosféra je těžká. Špatné zprávy stupňuje smutek vlhkého lesa a nuda společného života v barácích... Nikdo se nepokouší ukrýt přede mnou starosti ze zprávy o průlomu na ruské frontě. Jsou zde pokusy nás za to otevřeně obvinít.“

Právě v této chvíli se vojáci poražené italské 8. armády na donské frontě zachraňovali útekem a když se někdo z Cianaova okolí zeptal důstojníka OKW, zda Italové utrpěli těžké ztráty, uslyšel odpověď: „Nejsou ztráty, oni utíkají.“

Německé oddíly na Kavkaze a nad Donem neutíkaly. Snažily se ustoupit tak rychle, jak jen mohly, aby se vyhnuly odříznutí. Každý den od počátku roku 1943 ustupovaly stále dále od Stalingradu. Pro Rusy nadešel čas poslední bitvy s Němci. Nejprve dali odsouzeným vojákům 6. armády šanci na záchranu života.

Zničený sovětský tank T-34 u Stalingradu.

Spojař přináší poštu oddílům na východní frontě.

Zimní scénérie na letišti Luftwaffe, Rusko.

Ráno 8. prosince 1943 vyšli tři mladí důstojníci Rudé armády s bílou vlajkou k německým liniím na severním okraji Stalingradu a předložili polnímu maršálu Paulusovi ultimátum generála Konstantina K. Rokossovského, velitele sovětských vojsk na donské frontě. Připomíná, že německá armáda je odříznuta a nemůže být osvobozena ani zásobována ze vzduchu, Rokossovskij psal: „Situace vašich oddílů je zoufalá. Vojáci nejsou zásobeni zimním oděvem a žijí ve strašlivých hygienických podmínkách. Vaše situace je beznadějná a další odpor nemá smysl. Vzhledem k tomu a také, abychom se vyvarovali zbytečného prolévání

krve, navrhuje následující podmínky kapitulace...“

Byly to čestné podmínky: Všichni zajatci měli získat „stejná práva“. Ranění, nemocní a postižení omrzlinami měli dostat lékařskou pomoc. Všichni zajatci mohli používat hodnosti, vyznamenání a osobní věci. Paulus dostal 24 hodin na rozmyšlenou. Ten okamžitě předal Hitlerovi radiotelegraficky ultimátum a požádal o svobodu v jednání. Žádost byla kategoricky odmítnuta. Desátého ledna ráno, 24 hodin po vypršení ultimáta, zahájili Rusové palbou z 5000 děl poslední etapu stalingradské bitvy.

Bitva byla urputná a krvavá. Obě strany bojovaly s neuvěřitelnou odvahou a suverenitou na zamrzlé pustině zřícenin města. Netrvalo to však dlouho. Během šesti dní se německý průlom fronty snížil na polovinu. Kotel byl dlouhý 15 mil a asi 9 mil hluboký; 24. ledna byl rozřat a padl i Gumrak, poslední letiště na území kotle. Dopravní letadla, která odvezla 29 000 raněných, již nemohla přistávat.

Rusové opět poskytli statečnému nepříteli možnost vzdát se. Dvacátého čtvrtého ledna přibyli na německé linie sovětsští emisáři s novým návrhem. Paulus rozpolcen mezi nutností podřídit se šílenému vůdci a povinností zachránit zdecimované oddíly od záhuby, apeloval na Hitlera: „Oddíly bez munice (informoval 24. ledna radiotelegraficky) a jídla. Úspěšné vedení je nemožné... 18 000 raněných, nedostatek ošetřovatelů a lékařů. Další obrana nemá smysl. Porážka je nevyhnutelná. Armáda žádá o okamžitý souhlas s kapitulací, aby byly zachráněny životy zbytků oddílů.“

Zachovala se rovněž Hitlerova odpověď. „Kapitulace zakázána. Šestá armáda udrží pozice do posledního muže a posledního výstřelu a svou hrdinskou vytrvalostí přispěje nehynoucím vkladem k zformování defenzivní fronty a osvobození západního světa.“

Západní svět! Pro vojáky 6. armády, kteří ještě nedávno bojovali ve Francii proti tomuto světu, to byla hořká pilulka.

Další odpor byl nejen nesmyslný, a marný, ale i nemožný. Leden roku 1943 končil, končila rovněž epická bitva, dohořívala jako poslední záblesk dohasínající svíce. Dvacátého osmého ledna se zbytky kdysi velké armády rozdělily na tři uskupení, hnízda odporu. V jižním uskupení měl generál Paulus svůj hlavní stan v podzemí rozbořeného univermagu¹⁾. Podle jednoho z očitých svědků seděl v přítomí, blízký zhroucení.

V takové náladě ani on, ani jeho vojáci nemohli náležitě ocenit bez přestání přicházející blahopřejné depeše. Göring téměř celou zimu strávil ve slunečné Itálii. Promenádoval se v nádherné uniformě s prsteny na ruku a odeslal 28. ledna depeši: „Boj 6. armády vejde do dějin a budoucí generace budou s pýchou vzpomínat na Langemarck – příklad nebývalého vojenského mistrovství, Alkazar – příklad vytrvalosti, Narvik – příklad odvahy, a Stalingrad – příklad obětavosti.“

Na duchu vojáky nevzpružila ani nabubřelá slova říšského maršála, která ukončila dobu chvály a strašlivé agonie 6. armády. Třicátého ledna Paulus informoval radiotelegraficky Hitlera: „Konečnou porážku nelze do 24 hodin odvrátit.“

Nahoře: Rumunská pěchota podporující německé oddíly u Stalingradu.

Zničená vesnice u Stalingradu.

**Dopravní letadla
Luftwaffe připravená
k letu nad Stalingra-
dem.**

Pro hlavního velitele to byl signál pro povyšování důstojníků, odsouzených ve Stalingradu na smrt, v naději, že tato vyznamenání v nich posílí rozhodnutí hrdinské smrti na krvavých pozicích. „Ve vojenských dějinách Německa se nikdy nestalo, že by německý polní maršál byl zajat,“ řekl Hitler Jodlovi a poté „odeslal“ Paulusovi radiotelegraficky maršálskou hůl, současně bylo povýšeno 117 důstojníků. Bylo to hrůzostrašné gesto.

Nastal skutečný pád. Poslední lednový den pozdě večer odeslal Paulus do hlavního stanu poslední hlášení. „6. armáda, věrná přísaze, vědoma si velkého významu svého poslání, udržela pozice do posledního vojáka a poslední střely, za Vůdce a Vlast.“ V 19.45 radiotelegrafista samostatně vyslal z hlavního stanu 6. armády poslední zprávu: „Rusové jsou již u dveří našeho bunkru. Ničíme zařízení.“ Připojil písmena „CL“ – mezinárodní rádiový kód, který znamená: „radiostanice přestává vysílat“.

Paulus se štábem se nebránili do posledního vojáka. Oddíly Rusů pod vedením mladšího důstojníka se dostaly do temného úkrytu hlavního velitele. Požadovali, aby se Němci vzdali a generál Schmidt, náčelník štábu, to akceptoval. Zoufalý Paulus seděl na kavalci, když se na něho Schmidt obrátil: „Mohu se Vás zeptat, pane maršále, zda máte ještě co dodat?“ Paulus byl příliš vyčerpaný, než aby odpovídal.

Dále na sever se malé německé uskupení (to bylo vše, co zůstalo ze dvou tankových divízi a čtyř divízi pěchoty) stále ještě stavělo na odpor ve zříceninách Traktorstroje. Prvního února v noci tam došla zpráva z Hitlerova stanu. „Německý národ očekává, že splníte svou povinnost tak, jako oddíly jižní pevnosti. Každý den a každá hodina vašeho boje buduje novou frontu.“

Druhého února těsně před polednem se i tato skupina vzdala po odeslání posledního hlášení Hitlerovi: „... boj do posledního muže proti ohromné převaze nepřítele. Ať žije Německo!“

Nakonec se rozhostilo na zasněženém a krví skropeném válečném poli hrobové ticho. Druhého února v 14.46 německé výzvědné letadlo přeletělo nad městem a vyslalo zprávu: „Ve Stalingradu chybějí jakékoli známky boje.“

V této době se 91 tisíc německých vojáků (z toho 24 generálů), vyhladovělých a promrzlých, raněných, netečných a zoufalých, sotva vleklo po ledě a sněhu. S hlavami ovinutými zkrvavenými hadry šli ve čtyřiadvacetistupňovém mrazu do ponurých zamrzlých zajateckých táborů na Sibiři. Vedle 29 tisíc raněných a 20 tisíc Rumunů, evakuovaných letadly, to bylo vše, co zbylo z armády, která šla dobývat Rusko a jež měla ještě před dvěma měsíci 285 tis. vojáků. Zbytek šel na jatky. Z 91 tisíc Němců, kteří se toho mrazivého dne vydali na vražedný pochod do zajetí, pouze pět tisíc mělo opět spatřit vlast.

„Stalingrad,“ psal jeden z německých historiků, „byl zajisté největší porážkou v dějinách německé armády.“

**Polní maršál
von Manstein plánuje
operace. Manstein
sehrál důležitou roli
ve stabilizaci fronty
po stalingradském
pogromu.**

Vlevo: Goebbels
vyzývající k totální
válce v berlínském
Sportovním paláci,
18. 2. 1943.

Dole vlevo: „Naše
nezlomná přísaha:
pomsta.“ Titulek
v nacistických novi-
nách po kapitulaci
u Stalingradu.

„Jeden boj, jedno
vítězství“. Nacistický
plakát připomínající
10. výročí převzetí
moci.

Byl ještě něčím. Spolu s al-Alamejnem a anglo-americkými desantý v severní Africe se stal zásadním mezníkem ve druhé světové válce. Vlna nacistických výbojů, která přešla téměř celou Evropou až po hranice Asie a v Africe téměř až k Nilu, začala ustupovat a neměla se již nikdy vrátit. Hitler zanechal iniciativy navždy.

A nakonec, ve sněhu Stalingradu a horkých píscích severní Afriky, velké skvělé sny padly vniveč. Paulusovy a Rommelovy porážky odsoudily ke zkáze nejen Třetí říši, ale také hrůzostrašný tzv. „nový pořádek“, který Hitler a katani z SS tak horlivě realizovali na dobytých územích. Je nutno se pozastavit na místě a podívat se, jaký byl tento „nový pořádek“ v teorii a barbarské praxi a před čím se podařilo staré evropské civilizaci uniknout po hrůzách jeho prvních krutostí.

1) Dnes v nejzápadnější části Cimljanské vodní nádrže.

2) Obchodní dům.

Bezpříkladné ukrutenství

Nacistický „nový pořádek“ byl našťastí krátkodobý. Vedl však k takovému stupni ponížení, jaké člověk nezakusil po celou dosavadní existenci lidstva. Miliony slušných, nevinných mužů a žen musely odjet na nucené práce, miliony byly mučeny a trpěly v koncentračních táborech, z jejichž osazenstva 4 500 000 představovali Židé. Byli chladnokrevně vražděni nebo úmyslně vyhladověni, lidé a jejich pozůstatky byly spáleny, aby byly odstraněny stopy. Nikdo by neuvěřil této nevěrohodné historii ukrutenství, kdyby nebyla úplně dokumentována samotnými strůjci.

Nikdy nebyl vytyčen podrobný plán „nového pořádku“, avšak ze získaných dokumentů jasně vyplývá, že Hitler velmi dobře věděl, co chce: Evropu ovládanou nacisty, jejíž nerostné bohatství mělo být využíváno ve prospěch Němců. Obyvatelé se měli stát otroky germánské panské rasy. „Nežádoucí prvky“, především Židé a na východě také Slované, zvláště pak inteligence, měly být vyhlazeny.

Židé a Slované byli pro Hitlera Untermenschen (podlidé), kteří neměli právo žít. Pouze někteří

z nich, zvláště Slované, mohli být použiti na polích a v dolech jako otroci pro německé pány. Navždy měla být z povrchu země smetena nejen velká města východní Evropy jako Moskva, Leningrad a Varšava, ale měla být také zničena kultura Rusů, Poláků a dalších Slovanů a zakázány veškeré formy vzdělání. Průmyslové podniky měly být demontovány a převezeny do Německa a jejich pracovníci převedeni na práce v zemědělství, aby vyráběli potraviny pro Němce, pro sebe si měli ponechávat pouze množství nezbytné k přežití. Evropa, jak hlásali nacističtí vůdci, musí být „očistěna od Židů“.

„To, co se stane s Rusem nebo Čechem mě ani přinejmenším nezajímá,“ prohlásil Heinrich Himmler 4. října 1943 na tajné poradě důstojníků SS v Poznani. Himmler jako šéf SS a veškerého policejního aparátu v Třetí říši, byl po Hitlerovi druhou osobností ve státě. Měl ve svých rukou život a smrt nejen více než 80 milionů Němců, ale i více než dvojnásobného počtu podrobeného obyvatelstva. „Od národů si vezmeme dobrou krev,“ pokračoval Himmler, „vezmeme jim např. děti a vychovávejme je mezi námi. Ať žijí v blahobytu, či umírají hladu jako dobytek, zajímají mne, pokud je potřebujeme jako otroky pro naši k u l t u r u, jinak mě vůbec nezajímají. Jestliže 10 000 ruských žen padne vyčerpáním během kopání protitankových zákopů, zajímají mne jen tak dlouho, dokud zákop pro Němce nebude vykopán.“

Nacističtí vůdci představili své záměry a plány přeměny obyvatelstva Evropy v otroky již dlouho před Himmlerovým projevem v Poznani z roku 1943.

Patnáctého října 1943 rozhodl Hitler o budoucnosti Čechů, prvního slovanského národa, který ovládl. Polovina z nich měla být „asimilována“, hlavně deportacemi na práci do Německa. Druhá polovina, „zvláště“ inteligence, měla být podle tajné zprávy týkající se této problematiky „vyeliminována“.

O dva týdny dříve, 2. října, vyhlásil Vůdce své plány, týkající se Poláků, dalšího podrobeného národa. Jeho věrný tajemník Martin Bormann představil druhé memorandum nacistických plánů, které Hitler předložil Hansu Frankovi, generálnímu gubernátorovi okleštěného Polska a dalším vysokým úředníkům. „Zvláště Poláci jsou dělníky od narození... Nemůže být ani řeči o zlepšení jejich situace. Je nutno udržet nízkou životní úroveň v Polsku a nesmíme připustit její zvýšení... Poláci jsou leniví, musí být nuceni do práce... Generální guvernament (Polsko) musíme prostě využívat jako zdroj nekvalifikované pracovní síly... Každoročně je možno odtud čerpat dělníky pro potřeby Říše.“

Obsesní přesvědčení, že Němci jsou panskou rasou a Slované musí být jejich otroky, se týkalo zvláště východních Slovanů. Erich Koch, obávaný říšský komisař na Ukrajině, se vyjádřil v Kyjevě 5. března 1943 takto: „Jsme rasou vládců a musíme vládnout tvrdě, ale spravedlivě... Vyždíám z té země všechno. Nepřišel jsem sem nikoho obšťastňovat... Obyvatelstvo musí pracovat, pracovat a ještě jednou

Plakát SS verbující vojáky z Norska. Nacisté se pokoušeli získávat vojáky z celé okupované Evropy; zvláště pak upřednostňovali „rasově čistou“ nordickou rasu, jako např. Nory.

pracovat. Absolutně jsme nepřišli rozdávat božskou manu. Přišli jsme sem vybudovat základy pro vítězství. Jsme panskou rasou, která musí mít na paměti, že nejnižší německý sedlák je rasově a biologicky tisíckrát hodnotnější než zdejší obyvatelé.“

Bezmála o rok dříve, 23. července 1942, když se německé armády v Rusku blížily k Volze a k ropným polím na Kavkaze, Martin Bormann, tajemník nacistické strany, tehdy Hitlerova pravá ruka, napsal Rosenbergovi dlouhý dopis, v němž opakoval Vüdcovy názory. Tento dopis shrnul stručně jistý úředník v Rosenbergově ministerstvu takto: „Slované mají na nás pracovat. Jestliže je nebudeme potřebovat, mohou zemřít. Přitom povinné očkování a německé lékařské služby jsou zbytečné. Plodnost Slovanů je nežádoucí. Mohou používat antikoncepční prostředky a aplikovat potraty, čím více, tím lépe. Vzdělání je nebezpečné. Stačí, když budou umět počítat do sta... Každý vzdělaný člověk je příštím nepřítelem. Náboženství jim ponecháme kvůli odvrácení pozornosti. Pokud se jedná o zajištění výživy, nedostanou více, než co je absolutně nutné. My jsme páni a vládci. My máme prvenství.“

Když německá armáda vstoupila poprvé do Ruska, obyvatelstvo v mnoha městech, terorizované stalinovou tyraní, vívalo Němce jako osvoboditele. Zpočátku se v řadách vojáků vyskytly masové dezerce. Zvláště v pobaltských republikách, které teprve v červnu 1940 byly okupovány Sovětským svazem a také na Ukrajině, kde hnutí za nezávislost nebylo nikdy úplně potlačeno. Pro mnoho lidí bylo štěstím osvobození ze sovětského jáma, i když to byla svoboda, kterou přinesli Němci.

Někteří politikové v Berlíně věřili, kdyby Hitler rozehrál tuto partii chytře, kdyby se vůči obyvatelstvu choval s náležitou pozorností a přislíbil osvobození od bolševismu (zaručením náboženské a hospodářské svobody a vytvořením opravdo-

vých družstev namísto kolchozů) a eventuálně také samosprávu, Rusové by přešli na jeho stranu. Na okupovaných územích by mohli nejen spolupracovat s Němci, ale také bojovat o osvobození od kruté Stalinovy vlády na územích, kam Němci nepřišli. Argumentovali, že kdyby se tak stalo, sovětský režim by se sám rozložil a Rudá armáda by se rozpadla, tak jako carské armády roku 1917.

Avšak barbarství nacistické okupace a zřejmý, často veřejně proklamovaný záměr německých dobytých kolonizovat Východ Němci, plundrování Ruska a úsilí změnit jeho obyvatelstvo v otroky brzy zmařily jakoukoli možnost takového vývoje situace.

Nikdo nerekapituloval tuto katastrofální politiku a možnosti, které zničila, lépe než německý profesionální diplomat dr. Otto Bräutigam, zástupce šéfa Politického oddělení v nově vytvořeném Ministerstvu pro správu okupovaných východních území. Dvacátého pátého října 1942 v trpké, důvěrné zprávě nadřízeným se Bräutigam odvážil podrobně poukázat na jejich chyby v Rusku. „Po našem vstupu do Sovětského svazu jsme se setkali s lidmi unavenými bolševismem, čekajícími toužebně na nové myšlenky, jež by přinesly naději na lepší budoucnost. Úkolem Německa bylo nalézt právě taková hesla,

Nahoře vlevo:

„Expert“ SS pro židovskou otázku a organizátor „konečného řešení“ SS Sturmbannführer Adolf Eichmann.

Dole: Milice ve Vichy zatýká účastníky hnutí odporu, Francie 1944. Milice byla polovojská policejní organizace založená ve Vichistické Francii (neokupované části Francie) a podporovala pronacistickou politiku vlády a potlačování hnutí odporu.

avšak ta vyhlášena nebyla. Lidé nás vítali s radostí jako osvoboditele a byli nám k dispozici.“

Heslem bylo, aby Rusové brzy poznali jeho skutečný význam. „S vrozeným instinktem,“ psal Bräutigam, „prostý člověk brzy prohlédl, že pro Němce bylo heslo „osvobození od bolševismu“ pouze záminkou, aby podle německého vzoru bylo možno

změnit lidi v otroky... Dělníci a rolníci brzy poznali, že Němci je nepovažují za rovnoprávné partnery, ale jen za prostředek k realizaci svých hospodářských a politických cílů.“

Další dvě skutečnosti obrátily Rusy proti Němcům: barbarské jednání s válečnými zajatci a deportace ruských mužů a žen na otročské práce. „Není

už tajemství ani pro přátele, ani pro nepřátele, že stovky tisíc ruských válečných zajatců zemřely hladem a zimou v našich táborech... nacházíme se v paradoxní situaci, jestli musíme svázat miliony dělníků z okupovaných východních území, když váleční zajatci umírají hladem jako muchy... V současném panujícím pokořování slovanského obyvatelstva se používají metody „náboru“ vypracované podle vzoru nejtemnějšího období obchodu s otroky. Byl zahájen lov na obyčejné lidi. Bez ohledu na zdraví a věk jsou odvázeni do Německa.“

Politika a jednání Němců v Rusku „vedly k ohromnému odporu“, vyvozoval úředník. „Naše politika přiměla jak bolševiky, tak ruské nacionalisty postavit se do jedné fronty proti nám. Dnes Rus s mimořádnou odvahou a obětavostí nebojuje o nic jiného než pouze o uznání lidské důstojnosti.“

Na závěr svého třináctistránkového memoranda dr. Bräutigam navrhoval celkovou změnu politiky. „Ruskému obyvatelstvu,“ argumentoval, „je třeba povědět něco konkrétního o jeho budoucnosti.“

Byl to však mezi nacisty hlas volajícího na pousti. Hitler, jak známo, ještě před útokem na Sovětský svaz vydal rozkazy týkající se Ruska a Rusů a nebyl tím, jemuž by je kdokoli z Němců mohl vymluvit, a to ani o chloupek.

Šestnáctého července 1941, asi měsíc od zahájení války proti Sovětskému svazu, kdy po počátečních německých úspěších nebylo pochyb, že značná část Sovětského svazu bude rychle v německých rukou, vyzval Hitler Göringa, Keitela, Rosenberga, Bormanna a Lammerse (vedoucího Říšského kancléřství) k setkání v hlavním stanu ve Východním Prusku, a připomněl jim své záměry s nově dobytými územími. Konečně byl cíl, tak jasně prezentovaný v knize *Mein Kampf*, zajištění ohromného *Lebensraumu* (životního prostoru) pro Němce v Rusku, na dosah ruky. Z tajného memoranda, sestaveného Bormannem na této schůzce (jak se ukázalo v Norimberku) jasně vyplývá, že Hitler chtěl, aby jeho nejbližší spolupracovníci správně pochopili jeho záměry. „Moje úmysly,“ vyhrážal si, „nesmí však být šířeny. Nemám zapotřebí to činit, nejdůležitější je, že my sami víme, co chceme... Nikdo nemůže odhalit, že je to počátek konečného řešení. Nesmí nás zastavit před použitím nutných prostředků: zabití, vysídlování atd. a my je použijeme.“

„Zásadně,“ pokračoval Hitler, „musíme nyní přistoupit k úkolu krájení dortu v souladu s potřebami, abychom za prvé ovládli, za druhé, abychom vládli a za třetí, abychom explotovali.“

Jak řekl, neměl nic proti tomu, aby Rusové vedli partyzánský boj za německými liniemi. „To nám umožní zlikvidovat každého, kdo se postaví proti nám.“

„Celkově,“ objasnil Hitler, „Němci ovládnou ruské území až po Ural. Nikdo kromě Němců nebude smět na tomto území držet zbraň.“ Hitler přesně vysvětlil, co se stane s jednotlivými částmi ruského „dortu“. Celé Pobaltí musí být připojeno k Německu... všichni cizinci budou evakuováni

Na předcházející straně nahoře: Peníze vytištěné k použití v táboře Theresienstadt (Terezín). Podmínky zde byly velmi kruté oproti jiným podobným táborům. Reportérům neutrálních zemí bylo umožněno zde uskutečnit inspekci. Koncem války byl tábor uzavřen a vězni byli odsunuti do plynových komor.

Vlevo: Mapa hlavních zajatečských a koncentračních táborů.

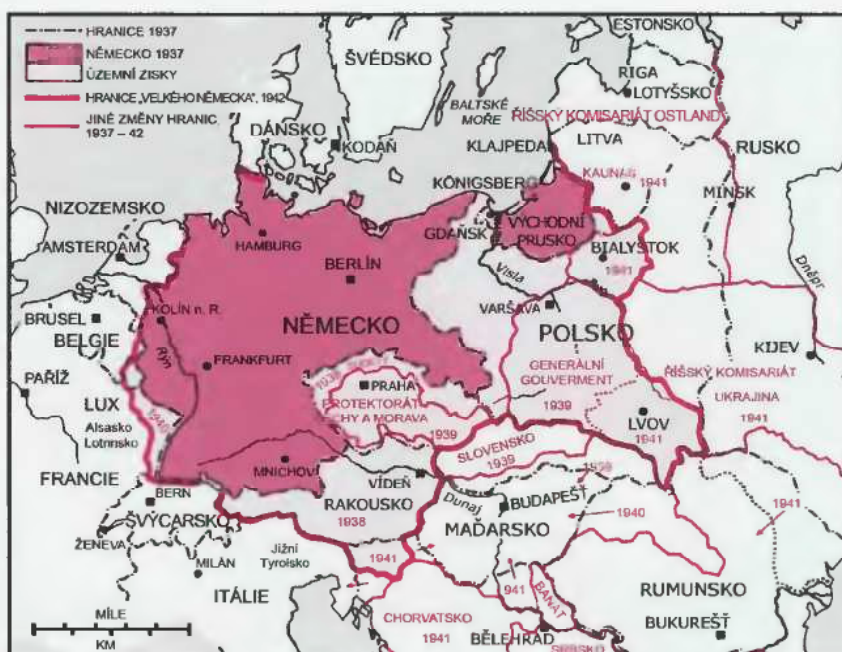
z Krymu, který bude osídlen Němci, (stane se) územím Říše... Poloostrov Kola převezme Německo vzhledem k velkým nalezištím niklu. Anexe Finska jako spojenecké země musí být připravena opatrně... Vůdce srovná se zemí Leningrad a potom ho předá Finům.“

„Německo,“ nařídil Hitler, „musí dostat koncese“ na ropná pole v Baku a německé kolonie v Povolží budou anektovány. Když došlo k diskusi, který z nacistických pohlavářů bude spravovat nová území, propukla pořádná hádka. „Rosenberg potvrdil, že hodlá využít kapitána von Petersdorffa kvůli jeho výjimečným zásluhám: úplná konsternace, úplný nesouhlas. Oba dva, Vůdce a říšský maršál (Göring) zdůrazňují, že von Petersdorff je nepochybně zmatený.“

Diskutovalo se též, jaká bude nejlepší metoda postupu vůči podrobenému ruskému obyvatelstvu. Hitler navrhoval, aby byla německá policie vyzbrojena obrněnými automobily. Göring se ptal, zda budou nutné. Jeho letadla mohou „vrhat bomby v případě nepokojů“, řekl.

Göring jako hlavní realizátor čtyřletého plánu byl pověřen rovněž řízením hospodářského využití Ruska. „Plundrování“ bude lepší termín, vysvětlil Göring v projevu 6. srpna 1942 k nacistickým komisařům okupovaných území. „Nazývá se to plundrování.“ pověděl, „nyní je však všechno humanitárnější. Přesto mám záměr plundrovat a dělat do důkladně.“ Alespoň v tom dodržel slovo, nejen však v Rusku, ale v celé Evropě, okupované tehdy Německem.

Koncem září 1944 na 7,5 mil. civilních osob cizího původu těžce pracovalo pro Třetí říši. Téměř všichni byli násilně deportováni, převezeni do Německa v nákladních železničních vagónech bez stravy, vody a ve strašných hygienických podmínkách; poté byli přinuceni k práci v továrnách, ze-

mědělství a v dolech. Byli nejen nuceni pracovat, ale také ponižováni, biti a ponecháni hladu, často odsouzeni k smrti kvůli nedostatku jídla, ošaceni a nedostatku přístřeší.

Další pracovní sílu představovaly dva miliony válečných zajatců. Se západními válečnými zajatci, zvláště britskými a americkými, nakládali Němci mnohem mírněji než s Rusy. Vyskytly se ovšem případy vražd a masakrů, byly však způsobeny nebývalým sadismem a krutostí jednotlivých velitelů. Takovým případem bylo i chladnokrevné zavraždění 71 amerických zajatců u belgického města Malmédy 17. prosince 1944 za bitvy v Ardenách.

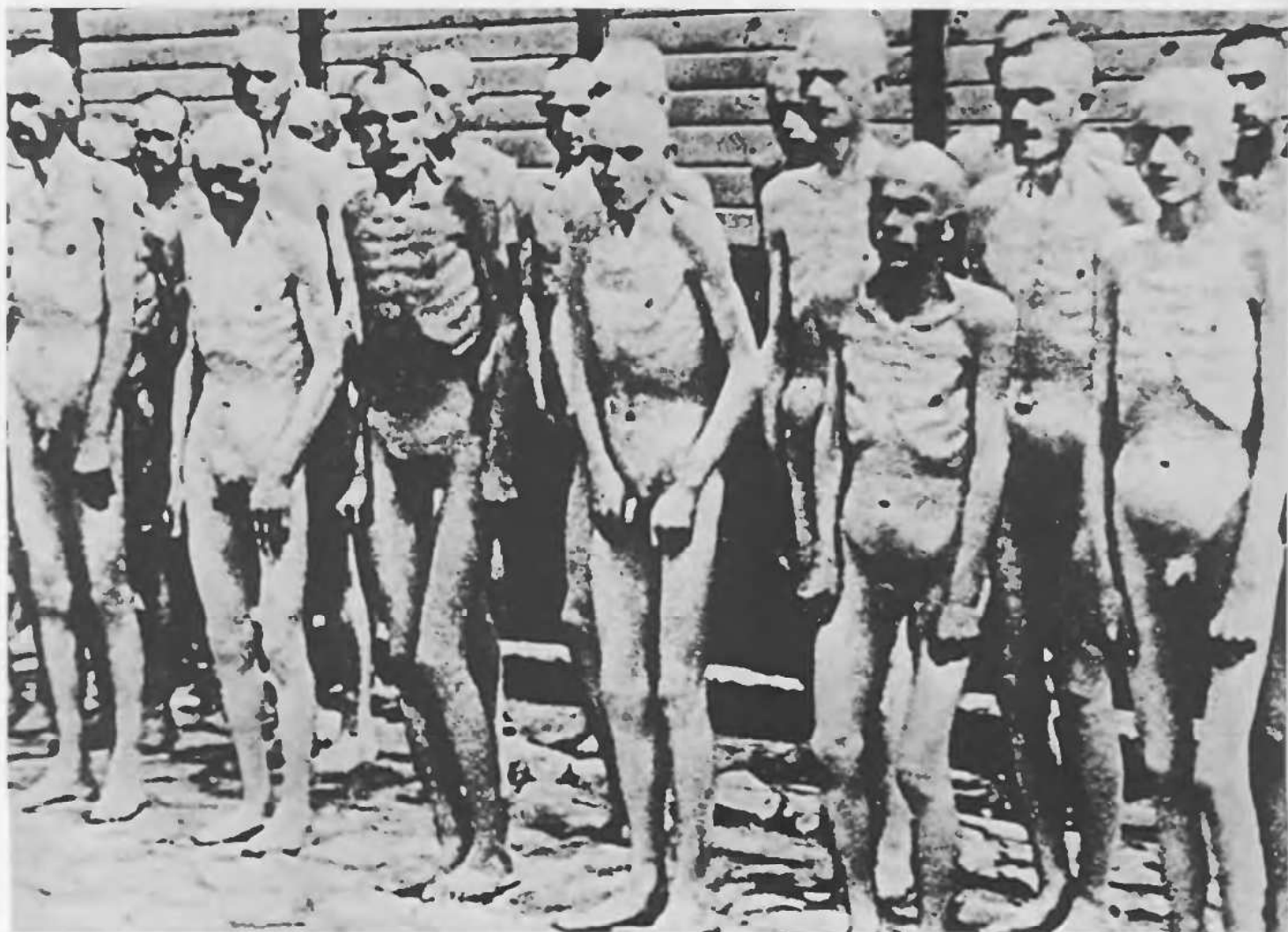
Záměrně však byli zabíjeni spojenečtí piloti, kteří vyskakovali z letadel nad německým územím; civilní obyvatelstvo mělo lynčovat letce, kdekoli se objeví na zemi.

Nová, nacistická mapa Evropy.

Na předchozí straně: Delegace Němců a Červeného kříže prohlíží exhumovaná těla polských důstojníků zavražděných sovětskými vojáky v Katyni, jeden ze zločinů, který nacisté chtěli propagandisticky využít, 1943.

Židovské ženy před zastřelením příslušníky SS, Litva 1941. Fotografie příslušníka SS.

Obyvatelstvu podrobených zemí se nevedlo o nic lépe; 22. října 1941 francouzský list *Le Phare* otiskl následující zprávu: „Zbabělí zločinci, placení Anglii a Moskvou, zabili feldkomandanta města Nantes 20. října. Vrahové nebyli dosud dopadeni. Na odvetu jsem vydal rozkaz zastřelit zpočátku 50 rukojmích, dalších padesát bude zastřeleno, jestliže viníci nebudou zatčeni do půlnoci 23. října.“

Taková hlášení v novinách nebo na červených plakátech s černým rámem byla běžná ve Francii, Belgii, Nizozemsku, Norsku, Polsku a Rusku. Vyhlášený poměr Němců činil stále 100:1; sto zastřelených rukojmích za jednoho zabitého Němce.

Ještě nelitostnější byli Němci ve východní Evropě, kde Einsatzgruppen (oddíly speciálního určení, co možná nejlepší název pro ně by byl však Vyhlazovací oddíly) šly za vojskem do Polska a Ruska.

Otto Ohlendorf, velitel jedné z takových Einsatzgruppen v Norimberku na otázku, jaké dostávali instrukce, odpověděl: „Instrukce byly následující. Židé a sovětské komisaři měli být zlikvidováni a veškeré židovské obyvatelstvo vyhubeno.“

Soudce: „Společně s dětmi?“

Ohlendorf: „Ano.“

Soudce: „Všechny židovské děti byly zavražděny?“

Ohlendorf: „Ano.“

Zpráva očitého svědka, Němce, o tom, jak byla na Ukrajině provedena jedna z relativně nevelkých

masových poprav, vyvolala v norimberské soudní síni zděšení.

„Můj nadřízený a já,“ vypovídal německý svědek, „jsme šli k hromadnému hrobu. Lidé, muži, ženy a děti různého věku se museli na rozkaz esesmana s bičikem svléknout. Museli položit své šaty na vyznačeném místě, roztrdit boty, svrchní oděv a prádlo.

Bez křiku a pláče se lidé svlékali, stavěli se podle rodin, líbali se, loučili a čekali na znamení, jež podával další esesman. Stál jsem vedle hrobu 15 minut a neslyšel ani náрек, ani prosby o slitování.

Stará žena se šedivými vlasy držela na ruku roční dítě a zpívala mu. Dítě spokojeně žvatlalo. Rodiče se na to dívali se slzami v očích. Otec držel za ruku asi desetiletého chlapce a mluvil s ním příjemným hlasem. Chlapec zadržoval slzy. Otec ukazoval na nebe, hladil ho po hlavě a asi něco vysvětloval.

V té chvíli esesman v zákopu cosi zavolal na svého kolegu. Ten odpočítal asi 20 osob a nařídil jim přejít za val nasýpané zeminy. Dobře si pamatuji štíhlou, černovlasou dívku, která šla kolem mne, ukázala na sebe a řekla: „Je mi 23 let!“

Obešel jsem val a zastavil se u hrůzného hrobu. Zabíjení leželo jeden na druhém, tak stísnění, že bylo vidět pouze hlavy. Jáma byla zaplněna do dvou třetin. Podle mého odhadu v ní bylo asi tisíc lidí. Na okraji výkopu seděl esesman s nohama spuštěnými dolů. Na kolenou držel lehký automatický kulomet; kouřil cigaretu.

Lidé popošli několik kroků dolů nad hlavy ležících až k místu, které jim esesman ukázal. Uslyšel jsem dávku výstřelů. Přišla další skupina. Lidé šli dolů, postavili se k předchozím obětem a byli zastřeleni.“

A tak šla skupina za skupinou.

Celkem tak podle Adolfa Eichmanna, vedoucího kanceláře gestapa pro židovské záležitosti, skončilo rukama Einsatzgruppen na východě dva miliony lidí, většinou Židů. I když údaje jsou zajisté nadsazené, je to v porovnání s počtem Židů, kteří zahynuli v Himmlerových vyhlazovacích táborech, málo. Zde se realizovalo „konečné řešení“.

Právě v táborech smrti dosáhlo „konečné řešení“ svého patřičného úspěchu. Více než 30 hlavních hitlerovských koncentračních táborů bylo tábory smrti a miliony mučených hladových vězňů zde ztratily svůj život. Právě ve vyhlazovacích táborech, *Vernichtungslager*, bylo dosaženo největšího „pokroku“ v realizaci „konečného řešení“. Největší a nejvíce oslavovaný byl Osvětim, jehož čtyři obrovské plynové komory a s ním sousedící krematorium sloužily k zabíjení lidí a likvidaci pozůstatků mnohem „produktivněji“ než všechny ostatní v Polsku – Treblinka, Bežec, Sobibór a Chełmno. Rychlost byla podstatným prvkem, zvláště v Osvětimi, kde v závěrečném období dosahoval tábor rekordů a zabíjel v plynových komorách 6 tisíc obětí denně.“

„Měli jsme,“ vysvětloval v Norimberku Rudolf Hess, velitel Osvětimi, „dva služby konající lékaře na prohlídku nově přicházejících vězňů. Vězňové

procházeli kolem lékaře, který na místě rozhodoval. Ti, kteří se hodili k práci, byli vysláni do tábora a ostatní šli do továrny smrti. Všechny malé děti byly zabíjeny, poněvadž vzhledem k věku nemohly pracovat.“

Pan Hess stále zdokonaloval umění masového zabíjení. „V Treblince jsme zavedli ještě další vylepšení. Téměř všechny oběti věděly, že mají jít na smrt. V Osvětimi jsme se je snažili oklamat, aby si myslely, že jdou na odvšivení. Vyžadovalo se od nás, aby vyhlazování probíhalo tajně, avšak odporně čpící zápach stále spalovaných lidských těl pronikal do celého okolí a všichni lidé, bydlící poblíž věděli, že v Osvětimi probíhá exterminace.“

Nahoře: Chorvatští vojáci v okupované Jugoslávii dotírající na starou srbskou ženu.

Na předchozí straně nahoře: Vězňové koncentračního tábora.

Na předchozí straně dole: Židovské ženy a děti vybírané z varšavského ghetta jsou odváženy do Osvětimi na smrt.

Vlevo: Transport židovských žen a dětí na rampě v koncentračním táboře v Osvětimi před selekcí těch, kteří půjdou do plynových komor.

Karta se obrací

Tři roky za sebou zahajovali Němci na evropském kontinentu ofenzívu vždy počátkem léta. V roce 1943 se situace změnila.

Po porážce vojsk Osy v severní Africe počátkem května bylo zřejmé, že anglo-americké armády generála Eisenhowera budou postupovat do Itálie. Mussolini byl nemocný, rozčarovaný a vystrašený. Lidi zachvátily pochybnosti a zdiskreditovaná a zkorumpovaná fašistická vláda se rozkládala.

Po ovládnutí Tuniska spojeneckými vojsky v květnu, začalo 10. července plánované vylodování anglo-amerických vojsk na Sicílii. Italové nebyli ochotni vést válku ve své vlasti. Hitler obdržel zprávu, že italská armáda je „ve stavu rozpadu“. Benito Mussolini, který samolibě vykračoval po politické scéně Evropy více než dvě desetiletí, byl nyní znavený a nemožný, a i když měl sotva šedesát let, byl u konce svých sil.

Dvacátého pátého července jej král pozval do paláce, Mussolini urychleně podal demisi a s doprovodem byl převezen na policii. Nepadl ani jediný výstřel na jeho obranu, dokonce ani z pušek fašistické milice a policie, ani jediný hlas protestu. Právě naopak, jeho pád vyvolal všeobecnou radost. Fašismus skončil tak rychle, jako jeho zakladatel. Maršál Pietro Badoglio vy-

tvořil nadstranickou vládu generálů a státních předáků. Fašistická strana byla rozpuštěna.

Třetího září se oddíl spojeneckých vojsk vylodil na jihu italské boty a osmého září bylo veřejně vyhlášeno příměří (podepsáno tajně 3. září) mezi Itálií a západními mocnostmi.

Den či dva byla situace německých vojsk ve střední a jižní Itálii kritická. Na římských předměstích pět italských divizí stálo proti dvěma divizím německým. Kdyby se silné invazní loďstvo Spojenců, které se 8. září vylodilo u Neapole, přemístilo na sever a vylodilo se u hlavního města, Němci by ztratili osm divizí a všechny oddíly z jihu.

Spojenecké síly se však nevylodily u Říma, ale na jih od Neapole a italské divize se vzdaly bez jediného výstřelu. Němci tak ovládli dvě třetiny Itálie včetně průmyslového severu, kde závody obnovily výrobu zbraní pro Němce. Téměř zázrakem si Hitler prodloužil život.

Vůdce využil úsměvu štěstěny a učinil odvážný krok – osvobodil Mussoliniho z rukou Italů. Duce převzal úřad premiéra v nové italské sociální republice, která neměla nikdy žádný význam.

Duce a jeho „republikánská fašistická vláda“ neměl žádnou moc, kromě určitých pravomocí, které jim v zájmu Německa poskytl Hitler. Vůdci se bezpochyby na jihu opět dařilo dobře a vděčil za to vlastní drzosti a mazanosti a také bojovnosti vlastních vojsk. Jinak se štěstí stále častěji od něho odvracelo.

Německý kluzák
použitý pro záchranu
Mussoliniho, 12. září
1943.

Pátého července 1943 zahájil Hitler poslední velkou ofenzívu ve válce proti Rusům. Výkvět německé armády (asi 500 000 vojáků) byl nasazen do likvidace tzv. kurského oblouku.

Vedlo to k poslední porážce. Rusové byli na tento útok připraveni. Dvacátého druhého července byli Němci zcela zastaveni a začal ústup. Rusové si byli tak jisti svou silou, že nečekali na výsledek německé ofenzívy a sami zakrátko zahájili útok podél celé linie fronty. Dvacátého třetího byl dobyt Charkov, 25. září o 300 mil dále na severozápad byli Němci vytlačeni ze Smolenska.

Do konce roku sovětská vojska postoupila na polské a rumunské hranice, procházela bitevními poli, kde v létě 1941 dosáhli Němci prvních vítězství a postupovali bez potíží do nitra Ruska.

Tohoto roku došlo ještě dvakrát ke zhroucení ideálů Hitlerovy šťastné životní dráhy, které rovněž znamenalo změnu průběhu událostí: prohraná bitva o Atlantik a zesílení ničující letecké bitvy nad Německem.

V roce 1942, jak již víme, potopily německé ponorky loď Spojenců o celkové tonáži 6 250 000 BRT, které pluly hlavně do Anglie a do okolí Středozemního moře. Tento počet mnohonásobně převýšil možnosti, jež mohly západní loděnice nahradit. Avšak roku 1943 získali Spojenci převahu nad ponorkami díky rozvoji techniky, využívali letadla velkého dosahu a letadlových lodí a vzhledem k vybavení lodí radary rychle lokalizovali ponorky nepřitele. Admirál Karl Dönitz, nový velitel válečného loďstva a velitel ponorek, měl nejprve podezření na zradu. Příliš mnoho lodí upadlo do léček a byly potopeny před setkáním s konvoji Spojenců. Brzy se však dozvěděl, že to není zrada, ale radar byl příčinou ztrát katastrofálních rozměrů. Během tří dalších měsíců, tzn. v únoru, březnu a dubnu, ztratili Němci padesát lodí. Jenom v květnu bylo potopeno 37 ponorek. Takové ztráty si německé námořnictvo nemohlo dovolit a ještě před koncem května se rozhodl Dönitz na vlastní zodpovědnost stáhnout všechny ponorky z Atlantského oceánu.

Vrátily se tam v září, avšak během čtyř posledních měsíců potopily pouze 67 lodí Spojenců. Němci současně ztratili dalších 64 lodí. To rozhodlo o osudu ponorek a nakonec rovněž rozhodlo o výsledku bitvy v Atlantiku. V roce 1917 za první světové války, kdy německá vojska byla zastavena, malá ponorková flotila téměř srazila Anglii na kolena. Podobné nebezpečí hrozilo roku 1942. Hitlerova vojska byla zastavena v Rusku a v severní Africe a Spojené státy a Anglie usilovaly veškerými silami zastavit nápor Japonců v jihovýchodní Asii a současně soustředily lidi a zbraně pro západní invazi na evropské Hitlerovo impérium.

Nezdařený pokus o přetnutí námořní cesty v severním Atlantiku v roce 1943 byl větší katastrofou, než se doposud v hlavním Hitlerově stanu soudilo, i když každodenní zprávy o neúspěších přiváděly všechny v depresi. Neboť právě během tohoto kritického roku bylo převezeno ohromné množství zbraní a vojenských dodávek, což umožnilo příští rok útok na „Pevnost Evropa“.

Právě tehdy veškeré krutosti soudobé války pronikly i k Němcům, ke dveřím jejich vlastní země. Německá společnost neměla mnoho informací o činnosti ponorek. I když přicházely stále horší zprávy z Ruska, Středomoří a Itálie,

Němečtí parašutisté bojující v Itálii.

Mussolini, po jeho pravici Otto Skorzeny, bandita SS, velící oddílu, který osvobodil Duceho z vězení nové vlády.

Nahoře vpravo:
Plakát pro nábor žen
do pomocných služeb
Luftwaffe.

týkaly se událostí v místech vzdálených i tisíce mil od vlasti.

Avšak bomby padající v noci z britských letadel a ve dne z amerických strojů začaly ničit německé domy, kanceláře a továrny. Hitler odříkal příjezd do vybombardovaných měst, byla to pro něho velmi nemilá povinnost. Goebbels tím byl velice znepokojen a stěžoval si, že je zasypáván dopisy s otázkami, proč Vůdce nenavštěvuje oblasti postižené nálety a proč se nikde neukáže Göring. V deníku ministra propagandy nalézáme pravdivý popis stále větších škod způsobených městům a německému průmyslu spojeneckými nálety.

„16. května 1943... Denní nálety amerických bombardérů způsobují hrozné škody. V Kolíně nad Rýnem... velmi vážné škody na vojenské technice a zařízení loďstva.“

„25. květen. Nálet Angličanů na Dortmund byl zvláště těžký. Pravděpodobně nejtěžší ze všech náletů, jimiž byla postižena německá města... Zprávy z Dortmundu jsou děsivé. Průmyslové podniky a závody vyrábějící munici byly vážně poškozeny. Osmdesát až sto tisíc obyvatel nemá střechu nad hlavou.“

„26. červenec. Těžké bombardování Hamburku. Nejstrašnější v důsledcích pro civilní obyvatelstvo a výrobu zbraní... Skutečná katastrofa.“

„29. červenec. V noci nejtěžší nálet na Hamburg ... 800 – 1 000 bombardérů. Kaufmann (místní gauleiter) podal první hlášení. Hovořil

Oběti v řadách civilního německého obyvatelstva po spojeneckých náletech.

o katastrofě, jejíž rozměry překračují veškerou představivost. Milionové město bylo tak zničené jako doposud žádné jiné. Stojíme tváří v tvář neřešitelným problémům. Je třeba zajistit potraviny pro milion obyvatel a najít jim přístřeší. Musí být co nejrychleji evakuováni. Musí dostat oděv. Stručně řečeno, stojíme před problémy, o jejichž existenci jsme ještě před několika týdny nevěděli. Kaufmann připomněl 800 000 bezdomovců bloudících bez cíle ulicemi města.“

I když průmyslové podniky v Německu, zvláště pak ty, které vyráběly stíhačky, kulíčková ložiska, lodě, ocel a také rafinerie a pokusné raketové centrum v Peenemünde, v něž Hitler vkládal ohromné naděje, byly vážně poškozeny; i když byla přerušena železniční doprava a dodávky vody, celková válečná výroba výrazně i přes stupňující se nálety v roce 1943 nepoklesla. Bylo to zčásti vyrovnáno zvýšením výroby na okupovaném území, které se vyhnulo bombardování, tzn. na území bývalého Československa, Francie, Belgie a severní Itálie. Goebbels píše v deníku výslovně, že anglické a americké letectvo způsobilo největší škody na domech a v psychice Němců. Počátkem války, jak uvádí autor, byli Němci povzbuzováni na duchu senzačními zprávami o bombardováních Luftwaffe, zvláště pak v Anglii. Byli přesvědčeni, že to napomůže dovést válku do rychlého a vítězného konce. V roce 1943 začali však Němci sami pociťovat hrůzu z leteckých náletů, mnohem více zničujících, než byly nálety Luftwaffe, dokonce i za náletů na Londýn v letech 1940 – 1941. Podobně jako Britové i německé obyvatelstvo je snášelo

statečně a se stoickým klidem. Po čtyřech letech války to stálo ještě více úsilí, a proto není divu, že koncem roku 1943, kdy padly naděje na ovládnutí Sovětského svazu, severní Afriky a Itálie a nálety obracely města v celé Říši v prach, propadli Němci zoufalství a pochopili, že je to počátek konce, který mohl znamenat pouze porážku.

„Již koncem roku 1943,“ psal později nezaměstnaný generál Halder, „nebylo pochyb, že z vojenského hlediska je válka prohraná.“

S příchodem roku 1944 bylo již jisté, že anglo-americké síly brzy zahájí invazi od průlivu La Manche, Rudá armáda postoupí k hranicím Říše a historická německá města padnou v troskách po bombardování Spojenců. Malá skupina spiklenců, odpůrců nacismu, mj. důstojníci nejvyššího stupně, někteří z nich dokonce členové generálního štábu, se spojila v zoufalém pokusu o atentát na diktátora a svržení režimu dříve, dokud pro Německo bude záchrana.

Věděli, že času příliš nezbyvá.

Invaze a vzpoura

Téměř po celou dobu trvání nacistického režimu byla proti Hitlerovi osnována spiknutí. Avšak přes značné ideály a odvahu spiklenců (stále byli sledováni gestapem) měla jejich činnost jeden slabý bod: nemožnost zorganizovat silnou, bezprostřední akci. Po celá léta připravovaly malé organizace spiknutí, vypracovávaly plány převratu, avšak na poslední chvíli byla vždy nalezena příčina k odvolání akce.

V průběhu války, když se Hitlerův fanatismus stával stále zřejmější, mizely postupně zábrany a v roce 1943 došlo nejméně k šesti pokusům o atentát na Hitlera. Jeden z nich se nezdařil proto, že bomba nastražená ve Vůdcově letadle, jež letělo za linie Rusů, nevybuchla. Vzbouřenci věděli, že to musí vykonat, aby jejich odvážné úsilí mělo nějaký výsledek.

V této situaci byl nejdramatičtější pokus málem zpožděn. Šestého července 1944 se ohromné loďstvo Spojenců bez povšimnutí dostalo přes průliv La Manche a tisíce vojáků se vylodilo na plážích v Normandii.

Počasí bylo tak strašné, že Němci neočekávali invazi v takových podmínkách. Nejen že neznali datum invaze, ale netušili ani místo zahájení útoku. Rundstedt a Rommel byli přesvědčeni, že bude zahájen poblíž Pas-de-Calais, kde je průplav nejužší. Zde se soustředily nejsilnější oddíly 15. armády, která byla na jaře rozšířena z deseti na patnáct divizí pěchoty. Koncem března Hitler vycítil svou zvláštní intuici, že Schwerpunkt (těžiště) invaze bude pravděpodobně v Normandii. Vydal rozkaz k zesílení obrany oblasti mezi Loi-

Vlevo: Totálně nasazení na práci do Německa při odklizení bomb.

Hořící Berlín za náletu spojeneckých letadel.

Německá létající bomba V-1 připravená k odpálení na Anglii.

rou a Seinou. „Myslete na Normandii!“ varoval své generály.

Avšak většina německých sil, pěchota a tankové oddíly, zůstala na sever od Seiny, mezi Le Havrem a Dunkerquem. Rundstedt a generálové střežili raději Pas-de-Calais než Dunkerque a několik zastírajících britsko-amerických manévru v dubnu a květnu utvrdilo Němce v přesvědčení o správném rozhodnutí.

Pátý červen uplynul Němcům klidně. Silné bombardování dále ničilo německé sklady, radarová stanoviště, odpalovací rampy V-1, komunikace a dopravní spoje. Táhl se to již týdný, ve dne v noci a onoho dne to nebylo horší než obvykle.

Hned po západu slunce (5. června) dostal Rundstedt do svého stanu hlášení, že rozhlasová stanice BBC v Londýně vysílala více než je obvyklé, zašifrovanou zprávu francouzskému hnutí odporu a že bylo zablokováno německé radarové stanoviště mezi Cherbourgem a Le Havrem. Ve 22.00 hod. zachytila 15. armáda zakódovanou zprávu z BBC určenou hnutí odporu (jak bylo vyluštno) o blízké invazi. Armáda byla uvedena do stavu pohotovosti. Rundstedt však nepovažoval za nutné uvést do pohotovosti i 7. armádu, kontrolující úsek pobřeží dále na západ mezi Cherbourgem a Calais, kam spojenečtí vojáci právě připlouvali na stovkách lodí. Blížila se půlnoc.

Teprve v 1.11 hod. v noci 6. června, 7. armáda, jejíž velitel Friedrich Dollmann byl právě na štábním cvičení v Rennes, si uvědomil situaci. Dvě americké divize a jedna desantová divize britská zahájily vyloďování. V 1.30 hod. byl vyhlášen poplach.

O 45 minut později generálmajor Max Pemsel, šéf štábu 7. armády, pozval generála Speidela

do Rommelova stanu (Rommel byl na dovolené) a řekl, že to vypadá na „operaci ve velkém měřítku“. Speidel nevěřil, odeslal však zprávu Rundstedtovi, který rovněž zareagoval skepticky. Oba generálové usuzovali, že vysazení parašutistů bylo pouze lstivým úskokem Spojenců, kteří tak chtěli odvrátit pozornost od hlavního vylodění u Calais. Ve 2.40 hod. řekli Pemslovi, že „Rundstedt to nepovažuje za vážnou vojenskou operaci“. Nezměnil názor ani tehdy, když za úsvitu 6. června dostal hlášení, že k pobřeží Normandie, mezi řekami Vivre a Orne připlula ohromná spojenecká flotila s mnoha oddíly vojáků za doprovodu vražedného odstřelování z mohutných lodních děl. Velitel německých sil na Západě nadále soudil, že hlavní úder ještě nenastal. Teprve 6. června odpoledne se to stalo pro všechny skutečností. Tehdy již Američané zaujali pozice na dvou plážích a Britové na třetí a pronikli na dvě až tři míle do pevniny.

O šesté ráno telefonoval Speidel Rommelovi a polní maršál se nespojil s Hitlerem, okamžitě nastoupil do automobilu a odjel. Teprve pozdě odpoledne se dostal do hlavního stanu Skupiny B. Mezitím Speidel, Rundstedt a jeho velitel štábu generál Blumentritt telefonovali do OKW, které se tenkrát nalézalo v Berchtesgaden. Idiotský Hitlerův rozkaz způsobil, že dokonce velitel německých sil na Západě nemohl bez zvláštního souhlasu Vůdce nasadit do boje tankové divize. Když časně ráno 6. června tři generálové úpěnlivě prosili o souhlas obrátit dvě tankové divize do Normandie, Jodl odpověděl, že Hitler si chce nejprve zjistit vývoj situace. Potom si šel Hitler odpočinout a třem generálům, kteří mu celou dobu panicky volali, se podařilo navázat kontakt s Hitlerem teprve ve tři hodiny odpoledne. Po probuzení se Vůdce, k němuž konečně pronikly špatné zprávy, pustil do akce. Bylo však, jak se ukázalo, pozdě. Souhlasil, aby do boje byla zapojena 12. divize SS a Panzer Lehr v Normandii. Tehdy vydal také proslulý rozkaz, jenž se zachoval v deníku 7. armády.

„16.55, 6. června 1944.

Náčelník štábu operačního velitelství Západ zdůrazňuje, že Vrchní velitelství si přeje zničit předmostí do večera 6. června, poněvadž existuje nebezpečí nových podpurných desantů z moře a ze vzduchu... Předmostí na pláži musí být zlikvidováno nejpozději do večera.“

V atmosféře hrůzy v horské krajině Obersalzbergu, odkud se Hitler snažil řídit, jako vždy, i tuto rozhodující bitvu (po měsíce opakoval, že na západě se rozhodne o osudu Německa), tento nemožný rozkaz chápal vážně i Jodl a Keitel. Dokonce Rommel, který ho telefonicky předával dál před pátou hodinou odpoledne, po příjezdu z Německa přijal rozkaz bez výhrad a poslal do hlavního stanu 7. armády rozkaz, aby 21. tanková divize zahájila útok (byla to jediná tanková jed-

D-day, anglo-americké vylodění v Normandii, 6. červen 1944.

notka v této oblasti) „okamžitě, bez ohledu na to, zda dojdou posily“.

Útok byl zahájen a nečekalo se na Rommelovy rozkazy. Generál Pemsel ze 7. armády, s nímž Rommel telefonicky hovořil, odpověděl bez obalu na Hitlerovy požadavky, aby ještě téhož večera byly pláže obsazené Spojenci očištěny: „Je to nemožné.“

Atlantický val¹⁾, Hitlerova chloub, byl překonán během několika hodin. Luftwaffe, kdysi tak pyšná, byla ve vzduchu odražena, německé loďstvo pak na moři a pozemní síly zajaty překvapivým postupem. Do konce bitvy bylo ještě daleko, ale výsledek byl však předem zřejmý. „Počínaje 9. červnem,“ psal Speidel, „zůstala iniciativa v rukou Spojenců.“

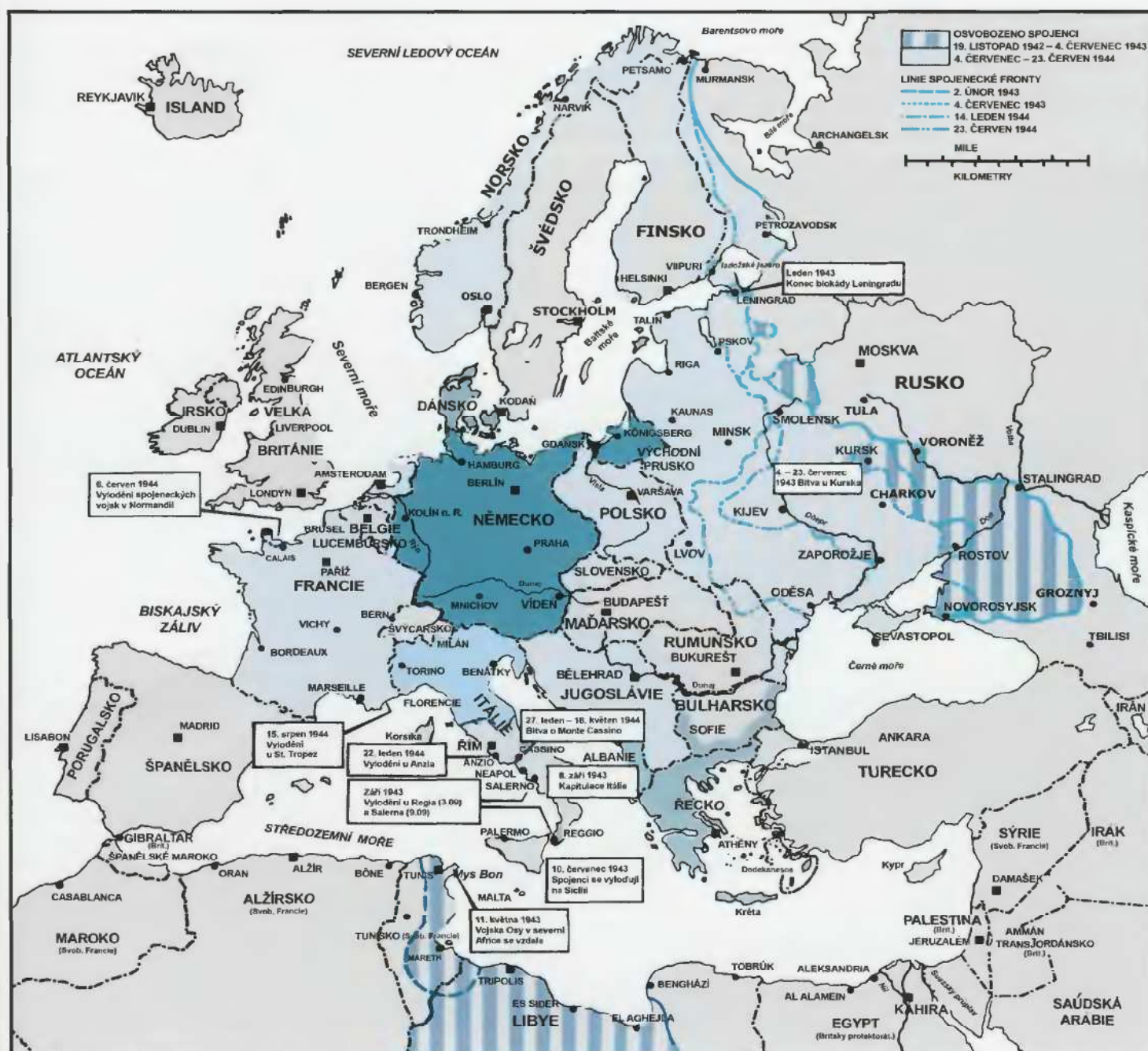
Úspěšná invaze vyvolala velký zmatek v řadách spiklenců – podplukovníka Klause Philipa Schenka, jejich vůdce hraběte von Stauffenberga, generála Ludwiga Becka, bývalého náčelníka ge-

nerálního štábu, a politika Carla Goerdelera. Pozastavovali se nad tím, zda další pokusy o atentát na Hitlera mají nějaký význam. Sami mohli být obžalováni svými spoluobčany, že přispěli k definitivní porážce Německa. Nakonec jeden ze starších členů konspirační skupiny našel správnou odpověď.

„V žádném případě nemůže být atentát odvolán. Musíme zdůvodnit světu, že příslušníci německého hnutí odporu se odvážili k tomuto rozhodujícímu kroku a riskovali své vlastní životy. Tváří v tvář takovému cíli nic více nemá význam.“

1) Atlantický val, mohutná „nepřekonatelná“ obranná linie vybudovaná Němci v letech 1942 – 1944 od Pyrenejí až k nizozemskému pobřeží na obranu proti vylodění Spojenců. V roce 1944 invaze v Normandii linii prolomila.

Počátek německé porážky.

Atentát 20. července 1943

Koncem června se usmálo na spiklence štěstí. Stauffenberg byl povýšen do hodnosti plukovníka a byl jmenován šéfem štábu generála Fromma, hlavního velitele vnitřní armády. Tato funkce mu umožnila vydávat rozkazy Frommovým jménem a častý bezprostřední styk s Hitlerem. A opravdu dvakrát nebo třikrát týdně Hitler zval k sobě velitele záloh nebo jeho zástupce a požadoval doplnění pro zdecimované divize v Rusku. Stauffenberg měl v úmyslu položit bomby během jedné z takových porad.

Stal se nyní klíčovou postavou konspirační činnosti, odpovědnou za úspěch akce. Jako jediný ze spiklenců měl volný přístup do důkladně střeženého Hitlerova stanu a pouze on mohl zabít Führera. Jako velitel oddílů záloh měl po odstranění Hitlera vést vojáky na Berlín, poněvadž se nakonec nepodařilo získat Fromma a nebylo možné se na něho zcela spolehnout. Musel proto počítat se dvěma útoky v téže době na dvou možných různých místech vzdálených od sebe dvě stě až tři sta mil, tzn. v jednom ze dvou Hitlerových stanů, v Obersalzbergu nebo Kętrzynu a v Berlíně. Mezi prvním a druhým aktem měla být dvou nebo tříhodinová přestávka, měl se vrátit letadlem do hlavního města, kde mohl pouze čekat v naději, že jeho kolegové budou akci dále řídit. Byl to zásadní problém, jak se mělo za krátko ukázat.

Nastaly však další komplikace, některé zcela zbytečné, a to vinou zoufalých spiklenců. Došli k závěru, že nestačí Hitlera zabít. Musí se rovněž zbavit Göringa a Himmlera. Tak se pojišťovali před případným vystoupením vojenských sil pod vedením těchto dvou nacistů proti nim. Předpokládali též, že snadněji získají pro tuto věc nejdůležitější generály z fronty, kteří se k nim ještě nepřipojili, jestliže dva nejbližší Hitlerovi spolupracovníci nebudou naživu. Poněvadž Göring a Himmler bývali obvykle na každodenních poradách u Hitlera, počítali účastníci spiknutí, že všechny zabije jedna

bomba. Toto nerozumné rozhodnutí způsobilo, že Stauffenberg ztratil dvě skvělé příležitosti.

Jedenáctého července byl pozván do Obersalzbergu, kde měl Führerovi předat hlášení o kontingentech tolik potřebných záložníků. V letadle do Berchtesgadenu vzal s sebou jednu z bomb Abwehru (anglické výroby). Předchozí večer na schůzce účastníků spiknutí v Berlíně bylo rozhodnuto, že je to nejvhodnější moment pro atentát na Hitlera, jakož i Göringa a Himmlera. Himmler však onoho dne na poradě nebyl. Stauffenberg vyšel, aby zatelefonoval generálu Friedrichu Olbrichtovi v Berlíně a pověděl mu o situaci a zdůraznil, že jsou přítomni Hitler a Göring. Generál naléhal, aby počkal na všechny tři. Když se Stauffenberg vrátil týž večer do Berlína, setkal se s Beckem a Olbrichtem, zastával názor, že spiklenci se musí pokusit o atentát bez ohledu na přítomnost Göringa a Himmlera. Ostatní přiznali, že to tak bude nejlepší.

Brzy nadešla vhodná příležitost. Stauffenberg obdržel 14. července rozkaz, aby se příští den dostavil s hlášením o stavu záloh, neboť bylo zapotřebí každého brance, aby doplnil mezery v Rusku, kde Skupina armád Střed přestala vlastně z vojenského hlediska po ztrátě 27 divizí existovat. Týž den, 14. července, Hitler přenesl svůj stan do Kętrzynu (Rastenburgu), aby osobně vykonával dozor nad rekonstrukcí střední fronty, neboť oddíly Rudé armády postoupily již sotva 60 km od Východního Pruska.

Ráno 15. července plukovník Stauffenberg opět odletěl s bombou do Hitlerova stanu. Tentokrát si byli spiklenci tak jisti úspěchem, že bylo rozhodnuto, že první „signál Valkýra“ (pro zahájení pochodu berlínských oddílů a pro tanky postupující na Berlín z tankové školy v Krampnitz) má být vyhlášen dvě hodiny před zahájením porady u Hitlera, plánované na 13.30 hod. Akce se nesměla zpozdit.

V sobotu 15. července v jedenáct hodin dopoledne generál Friedrich Olbricht vydal heslo „Valkýra I“ pro Berlín a dříve než minulo poledne, oddíly postupovaly do centra hlavního města s rozkazem obsadit Wilhelmstrasse. Ve 13.00 hod. Stauffenberg s aktovkou v ruce vešel do konferenčního sálu hlavního stanu, podal hlášení o výměně vojska, poté se omluvil, aby zatelefonoval Olbrichtovi do Berlína zašifrovanou informací o Hitlerově přítomnosti a záměru vrátit se do konferenčního sálu a položit bombu. Olbricht ho informoval, že oddíly v Berlíně již pochodují. Konečně se zdálo, že úspěch je již tak blízko. Když se však Stauffenberg vrátil, Hitler vyšel a již se neobjevil.

Zoufalý Stauffenberg rychle zavolal Olbrichtovi, aby ho uvědomil o vzniklé situaci. Generál urychleně odvolal poplach a oddíly pochodovaly zpět do kasáren tak nenápadně a rychle, jak to jen bylo možné.

Oznámení o dalším neúspěšném pokusu bylo těžkou ranou pro účastníky spiknutí; po Stauffenbergově návratu se setkali v Berlíně, aby se poradili, co dále dělat. Goerdeler byl pro tzv. západní řešení. Navrhl Beckovi, aby oba odletěli do Paříže a jednali s polním maršálem von Klugem o příměří

Hitler s Himmlerem
v Kętrzynu po ne-
úspěšném pokusu
o atentát na jeho
život.

Vlevo: Plukovník Klaus Schenk von Stauffenberg.

na Západě. V rámci této dohody by se spojenecké západní země dohodly, aby nepostupovaly dále než na francouzsko-německou hranici. Díky tomu by německá vojska na Západě získala manévrovací volnost, a mohla by být nasazena na východní frontě, aby byla Říše zachráněna před Rusy a bolševismem. Beck však měl na vše strážlivější názory. Uvědomoval si, že myšlenka separátního míru se Západem je nereálná. Soudil však, že atentát na Hitlera a svržení nacistického režimu se musí uskutečnit za každou cenu, aby to zachránilo čest Německa. Stauffenberg přiznal, že má pravdu.

Přisahal, že napříště nezkłame. Generál Olbricht, který za odvedení oddílů v Berlíně byl Keitlem kritizován, oznámil, že nebude znovu riskovat, poněvadž by mohl demaskovat celé spiknutí. Jen obtížně se mu podařilo přesvědčit Keitla a Fromma, že to bylo pouze cvičení. Obava před odvedením oddílů až po dosažení jistoty, že Hitler nežije, měla mít katastrofální důsledky příští, rozhodující čtvrtek.

V neděli večer, 16. července pozval Stauffenberg do svého domu ve Wannsee malý okruh blízkých přátel a příbuzných – svého bratra Bertholda, nenápadného, uzavřeného mladého intelektuála, specialistu na mezinárodní právo; podplukovníka Caesara von Hofackera, bratrance Stauffenbergů a jejich

Dole: Hitler ukazuje Mussolinimu následky výbuchu bomby v konferenční síni. Síla výbuchu i Hitlerovo štěstí jsou zřejmé.

Členové protinacistické skupiny Bílá růže, Mnichov 1943. Zleva doprava: Hans Scholl, Sophie Scholl a Christoph Probst.

prostředníka pro kontakt s generály na Západě; hraběte Fritze von Schulenburga, bývalého nacistu, který byl nadále zástupcem velitele policie v Berlíně a Trotta zu Solze. Hofacker se právě vrátil ze Západu, kde se zúčastnil porady s několika generály – Falkenhausenem, Stulpnagелеm, Speidlem, Rommelem a Klugem. Přinesl zprávy o nevyhnutelné porážce Německa, o Rommelově podpoře spiknutí (i když byl nadále proti zavraždění Hitlera) bez ohledu na stanovisko Klugeho. Po delší diskusi se mladší spiklenci dohodli, že jediným řešením je zavraždění Hitlera. Neměli již žádné iluze, že jejich zoufalý čin zachrání Německo před bezpodmínečnou kapitulací. Dohodli se též, že se Německo bude muset vzdát jak Spojencům, tak Rusům. Konstato-

Carl Goerdeler před nacistickým lidovým soudem, 1944.

vali, že nejdůležitější věcí je, aby sami Němci, a nikoli cizí dobyvatelé osvobodili zemi od strašlivé hitlerovské tyranie.

K jejich vystoupení však došlo tragicky pozdě. Nacistický despotismus trval jedenáct let. K činu je přiměla teprve jistota absolutní porážky ve válce, kterou zahájilo Německo a proti níž tak málo vystupovali a v mnoha případech vůbec ne. Avšak lépe pozdě než nikdy. Zbývalo však málo času. Generálové na frontě je varovali, že porážka jak na východě, tak na západě je pravděpodobně otázkou týdnů.

Spiklencům zbývalo sotva několik dní. Předčasný pochod vojáků v Belině 15. července vzbudil pozornost OKW. Téhož dne došla zpráva, že generál von Falkenhausen, jeden z vůdců spiknutí na Západě, podal náhle demisi ze své funkce vojenského guvernéra Belgie a severní Francie. Obávali se, že je někdo udal.

Sedmnáctého července se dozvěděli, že Rommel utrpěl tak těžké zranění, že ho museli vyřadit ze svých plánů. Den nato Goerdelerovi přátelé z Hlavního policejního velitelství mu předali varování, že Himmler vydal rozkaz k jeho zatčení. Na usilovné naléhání Stauffenbergova se protestující Goerdeler ukryl. Téhož dne kapitán Alfred Kranzfelder, osobní Stauffenbergův přítel a jeden z mála námořních důstojníků podílejících se na spiknutí, ho informoval, že v Berlíně kolují zprávy, že během nejbližších dní má být Hlavní stan Führera vyhozen do povětří. Opět se projevílo, že někdo ze spiklenců není diskretní. Zdálo se, že gestapo výrazně stahuje kruh kolem organizátorů spiknutí.

Odpoledne 19. července byl Stauffenberg opět pozván do Kętrzyny, aby podal Hitlerovi zprávu z průběhu školení nových oddílů *Volksgrénadier*, tolik potřebných na rozpadající se východní frontě. Měl s ní vystoupit na první denní poradě v Hitlerově hlavním stanu příštího dne, tzn. 20. července ve 13.00 hodin. Polního maršála von Witzlebena a generála Höpnera, kteří byli poblíž Berlína, von Stauffenberg informoval, aby se dostavili do města v určenou hodinu. Generál Beck zahájil poslední přípravy k provedení převratu, až se Stauffenberg vrátí letadlem z místa atentátu. Příslušní generálové v posádkách a kolem města byli uvědoměni, že 20. července nadejde *Der Tag*.

Stauffenberg pracoval na Bendlerstrasse na své zprávě pro Hitlera až do soumraku, kancelář opustil hned po osmé a odjel domů ve Wannsee. Na cestě navštívil katolický kostel v Dahlemu, aby se pomodlil. Ten večer strávil v poklidu se svým bratrem Bertholdem a šel brzy spát. Všichni, kteří si ho to odpoledne a večer pamatovali, říkali, že byl milý, klidný a choval se tak, jako by se nemělo stát nic neobvyklého.

Hned po šesté hodině onoho teplého slunečného rána 20. července 1944 plukovník Stauffenberg v doprovodu svého pobočníka, poručíka Wernera Karl von Häftena projel kolem vybombardovaných budov Berlína na letišti v Rangsdorfu. V nacpané tašce měl dokumenty týkající se nových oddílů

Roland Freisler,
předseda nacistického
Lidového tribunálu
a hlavní žalobce
v procesu účastníků
spiknutí z 20. čer-
vence.

Volksgrenadier, o nichž měl ve 13 hodin referovat Hitlerovi ve „Vlčím doupěti“ v Kętrzynu ve Východním Prusku. Mezi dokumenty se nacházela časovaná bomba anglické výroby zavínutá v košili. Spouštěla se rozbitím skleněné kapsle, obsahující kyselinu, která prožírala vedení, což vyvolalo úder jehlice o roznětku. Tloušťka vedení rozhodovala o čase potřebném k realizaci výbuchu. Téhož rána byla bomba opatřena nejtenčím možným drátem. Měl se roztavit během deseti minut.

Na letišti se Stauffenberg setkal s generálem Stieffem, který tu bombu dodal předchozí noc. Tam již na ně čekalo soukromé letadlo generála Eduarda Wagnera, generálního ubytovatele armády a jednoho z vůdců tohoto spiknutí, jež bylo připraveno pro tento důležitý let.

V sedm hodin letadlo vystartovalo a již v 10 hodin přistálo v Kętrzynu. Häften instruoval pilota, aby byl od 12 hodin kdykoliv připraven ke startu na cestu zpět.

Z letiště byli odvezeni autem do Vlčího doupěte, které se nacházelo v ponurém, vlhkém, hustém lese ve Východním Prusku. Vstup ani odchod nebyl obtud snadný. Tuto skutečnost si Stauffenberg bezpochyby uvědomoval. Hitlerův stan byl tvořen třemi prstenci, z nichž každý byl chráněn minovými poli, bunkry a ohradami z ostnatého drátu pod napětím a stráženy ve dne v noci fanatickými příslušníky SS. Kdo se měl dostat do tohoto ostře strážného objektu, kde žil a pracoval Hitler, dokonce i nejvýše postavený generál, musel mít zvláštní jednorázovou propustku nebo projít osobní kontrolou oberführera SS Rattenhubera, šéfa bezpečnosti a velitele stráží SS nebo jednoho z jeho zástupců, podléhajících Himmlerovi. Protože Stauffenberg

byl pozván samotným Hitlerem, on i Häften, i když byli zadrženi a jejich propustky prověřeny, neměli problém s přechodem přes tři kontrolní posty. Po snídani s kapitánem von Möllendorffem, pobočníkem velitele hlavního stanu, vyhledal Stauffenberg generála Fritze Fellgiebla, náčelníka spojovací služby wehrmachtu.

Fellgiebel byl jednou z klíčových postav spiknutí. Stauffenberg se ujistil, že generál je ochoten podat zprávu o výbuchu bomby spiklencům do Berlína, aby tam okamžitě mohly být zahájeny další akce. Fellgiebel měl poté izolovat Hitlerův hlavní stan odpojením telefonického, telegrafického a radiového spojení. Nikdo neměl k tomu lepší možnost, než spojový šéf OKW. Pro úspěch spiknutí byl Fellgiebel nepostradatelný.

Po vystoupení generála Buhla, zástupce pozemních vojsk v OKW, ve věci prodiskutování problematiky záložních oddílů, přešel Stauffenberg do Keitelovy pracovny, pověsil si čepici a pás v předpokoji a vešel do kanceláře šéfa OKW. Bylo již po dvanácté hodině. Keitel ho informoval o tom, že Mussolini přijede vlakem ve 14.30 hod., a proto první každodenní Hitlerova porada byla přeložena ze 13 hodin na 12.30 hod. Plukovník, radil Keitel, musí přednést své hlášení stručně. Hitler chce, aby schůzka skončila brzy.

Dříve, než vybuchne bomba? Stauffenberg se určitě rozmyšlel, zda ho osud opět (a byla to pravděpodobně jeho poslední šance) nezbavoval možnosti dosáhnout cíle. Měl snad také naději, že se v tom případě bude porada konat v bunkru, kde by byl výbuch bomby několikrát účinnější než v jedné z budov na povrchu. Keitel ho však informoval, že schůzka se bude konat v Lagerbaracke – konfe-

renční budově. Nebyla to, jak se často uvádí, lehká dřevěná stavba. Předchozí zimu Hitler rozkázal zpevnit původní dřevěnou konstrukci betonovými stěnami o síle 18 coulů, aby tak byl barák chráněn před zápalnými a tříštivými bombami, které by mohly poblíž dopadnout. Tyto silné stěny měly dodat Stauffenbergově bombě účinnosti.

Musel ji rychle uvést do chodu. Shrnul Keitelovi to, o čem hodlal referovat Hitlerovi, ale nakonec si všiml, že šéf OKW se netrpělivě dívá na hodinky. Několik minut před 12.30 hod. Keitel pověděl, že musí jít okamžitě na poradu, neboť jinak bude mít zpoždění. Vyšli z pracovny a neušli ani několik kroků, když Stauffenberg oznámil, že nechal v předpokojí čepici a pás. Rychle se vrátil, dříve než Keitel stačil navrhnout, aby jeho pobočník, poručík von John, jdoucí vedle, šel pro ně.

V předpokojí Stauffenberg rychle otevřel tašku, uchopil kleště a rozbil kapsli. Přesně za deset minut, jestliže se mechanismus nepokazí, kyselina vykoná své a bomba vybuchne.

Keitel, servilní vůči svým nadřízeným a hrubiánský vůči podřízeným, znervózněný zpožděním, se vrátil do budovy, aby uspišil Stauffenberga. Vykřikl, že mají zpoždění. Stauffenberg požádal o prominutí za prodlení. Na cestě do Hitlerova baráku se zdálo, že je v dobré náladě a Keitelova nervozita (ještě neměl podezření) zmizela.

Nicméně, jak se obával, zpoždění měli. Porada již začala. Když vešli do budovy, Stauffenberg se chvíli zdržel v předsíni, aby řekl důstojníkovi, jenž obsluhoval telefonní centrálu, že očekává pilný telefonát ze své kanceláře pro doplnění referátu o jisté podrobnosti (věděl, že ho Keitel slyší) a musí být zavolan ihned, jak bude spojení. To také nevzbudilo Keitelovo podezření, ačkoli se to muselo zdát velmi

nepravděpodobné. Dokonce polní maršál by se neodvážil odejít v přítomnosti nacistického vůdce bez dovolení, nebo před ukončením schůzky, dříve než by odešel Vůdce.

Oba muži vešli do konferenčního sálu. Uplynuly čtyři minuty od chvíle, kdy Stauffenberg sáhl kleštěmi do tašky a rozbil kapsli. Zbývalo ještě šest minut. Místnost byla poměrně malá, asi 30krát 15 stop a měla deset oken, všechna byla doširoka otevřena, aby byl průvan, protože byl dusný a hezký den. Tolik otevřených oken by zajisté snížilo účinek jakéhokoli výbuchu. Uprostřed místnosti stál stůl, 18krát pět stop, z hrubých podlouhlých dubových desek. Zvláštnost jeho konstrukce spočívala v tom, že neměl nohy, ale na obou koncích dvě velké těžké podpěry, dlouhé téměř jako celá šířka. Tato zajímavá konstrukce ovlivnila další průběh události.

Když Stauffenberg vešel do pokoje, seděl Hitler uprostřed delší části stolu, zády ke dveřím. Po pravé straně měl generála Heusingera, náčelníka operace a zástupce velitele štábu pozemních sil, generála Kortena, velitele štábu leteckých sil a plukovníka Hanse Brandta, velitele Heusingerova štábu. Keitel obsadil mezitím místo po Führerově levici vedle generála Jodla. Osmnáct důstojníků tří služeb a SS stálo kolem stolu, ale nebyli mezi nimi Göring a Himmler. Pouze Hitler, který si hrál se zvětšujícím sklem (musel je nyní používat, aby přečetl drobné písmo na mapách rozložených před ním), a dva stenografové seděli.

Heusinger byl během hlášení o posledním průlomu ve střední části ruské fronty a ohroženém postavení německých vojsk nejen tam, ale také na jižní a severní frontě. Keitel ho přerušil, aby oznámil přítomnost plukovníka Stauffenberga a důvod jeho příchodu. Hitler se podíval na jed-

Polní maršál von Rundstedt na obřadu při pohřbu generála Rommela v Ulmu. Rommel byl pochován s plnými vojenskými poctami po vydání osvědčení, že zemřel v důsledku deseti ran, avšak ve skutečnosti byl donucen spáchat sebevraždu kvůli účasti ve spiknutí proti Hitlerovi.

Göring hovoří na pohřbu důstojníka Luftwaffe, který byl zabit při atentátu 20. července.

norukého plukovníka s páskou na oku, krátce ho pozdravil a oznámil, že chce nejprve vyslechnout Heusingera.

Stauffenberg zaujal místo mezi Kortenem a Brandtem, několik kroků od Hitlera. Položil tašku na podlahu a postrčil ji pod stůl tak, aby byla opřena o vnitřní stranu dubové podpěry. Nacházela se necelé dva metry od Führerových nohou. Bylo 12.37 hod. Zbývalo ještě pět minut. Heusinger stále mluvil a po celou dobu ukazoval na situační mapu. Hitler a důstojníci studovali mapu a nakláněli se nad ní.

Nikdo nevěnoval pozornost tomu, že Stauffenberg odešel nenápadně z místnosti. Snad s výjimkou plukovníka Brandta. Tento důstojník byl tak zaujat tím, o čem hovořil jeho generál, že se naklonil nad stůl, aby lépe viděl na mapu. Vadila mu v tom pouze Stauffenbergova napěchovaná aktovka. Pokusil se ji posunout nohou a nakonec ji jednou rukou přenesl na druhou stranu těžké podpěry stolu, která se nyní nalézala mezi bombou a Hitlerem. Tento zdánlivě nepodstatný pohyb pravděpodobně Hitlera zachránil a Brandt ho zaplatil životem.

Keitel, který byl odpovědný za Stauffenbergův nástup, se podíval na tu stranu stolu, kde měl stát plukovník. Hausinger skončil své pesimistické hlášení a náčelník vrchního velení wehrmachtu chtěl dát pokyn Stauffenbergovi, že se musí připravit, aby podal hlášení. Možná, že potřeboval pomoc při vytažení papírů z aktovky. Avšak mladý plukovník nikde nebyl. Keitel, který si vzpomněl na Stauffenbergův rozhovor s telefonistou, odešel z místnosti, aby přivedl plukovníka.

Stauffenberg u telefonu nebyl. Důstojník u vchodu pověděl, že plukovník rychle opustil budovu. Rozpačitý Keitel se vrátil do konferenční místnosti. Heusinger konečně skončil své hlášení o současné situaci. „R u s o v é,“ řekl, „ú t o č í početnými silami směrem na západ od Dviny na sever. Jejich předsunuté jednotky jsou již na jihozápad od Daugavpilsu. Jestliže naše uskupení kolem Čudského jezera okamžitě neustoupí, katastrofa...“

Tato věta nebyla nikdy dokončena.

Právě v té chvíli, ve 12.42 hod., bomba vybuchla.

Stauffenberg viděl, co se později stalo. Stál s generálem Fellbiergelem před jeho kanceláří v Bun-

Nacistická propaganda stavěla Hitlera po bok Friedricha Velikého a Bismarcka.

kru 88, a jak plynuly vteřiny, díval se s rostoucím neklidem na hodinky a konferenční budovu. Viděl, jak v dýmu a ohni vylétávaly s třeskem do povětří střely ráže 155 mm, jak by do ní udeřil, hlásil později. Rozervané části těl vylétávaly okny a trosky budovy do vzduchu. Rozrušený Stauffenberg neměl žádné pochybnosti, že všichni účastníci porady v konferenční místnosti jsou mrtvi nebo umírají. Rozloučil se rychle s Fellgiebelem, který měl nyní zatelefonovat spiklencům v Berlíně a oznámit, že atentát byl úspěšný a odpojit spojení do chvíle, až spiklenci v hlavním městě převezmou město do svých rukou a vyhlásí novou vládu.

Dalším Stauffenbergovým úkolem bylo dostat se co nejrychleji z hlavního stanu v Kętrzynu. Hlídky na kontrolních stanovištích viděly nebo slyšely výbuch v konferenčním sálu Vůdce a ihned pozamykaly všechny východy. U první závory, několik metrů od Fellbiegelova bunkru, byl Stauffenbergův automobil zastaven. Plukovník vyskočil z auta a požádal o rozhovor s důstojníkem konajícím službu na strážnici. V přítomnosti důstojníka někomu zatelefonoval, komu, není známo, rozhovor byl krátký, zavěsil sluchátko a otočil se

k důstojníkovi se slovy: „Pane poručíku, mám dovoleno přejít.“

Byl to obvyklý bluf, ale zapůsobil a svědomitý poručík zapsal do deníku: „12.44 hod. přejel plukovník Stauffenberg,“ pravděpodobně byla poslána zpráva na další kontrolní stanici, aby byl automobil puštěn. Obtížnější to bylo u třetí závory. Tady již také byla vyhlášena pohotovost. Závora byla spuštěna, strážce zdvojeny a nikdo nesměl vejít ani vyjít. Stauffenberg a jeho adjutant, poručík Häften, byli zadržováni umněným nadrotmistrem, jakýmsi Kolbem. Stauffenberg opět žádal o umožnění telefonovat a zavolal kapitánu Möllendorffovi, adjutantu velitele tábora. Stěžoval si, že z „důvodu výbuchu“ ho strážce nechce propustit. „Pospíchám. Generál Fromm na mne čeká na letišti.“ Byl to opět bluf. Fromm byl v Berlíně a Stauffenberg o tom dobře věděl.

Když pokládal sluchátko, plukovník se obrátil na nadrotmistra. „Slyšel jste, nadrotmistře, mám povolení odjet.“ Ale nadrotmistr se nedal ošidit. Sám zavolal Möllendorffovi, aby získal potvrzení. Kapitán je vydal.

Automobil uháněl na letišti. Během jízdy poručík Häften rychle zneškodnil druhou bombu, kte-

Dole a na protější straně nahoře:
Pěchota a tanky
ve východní Francii,
září 1944.

rou měl v tašce a vyhodil její část na krajnici, kde ji později našlo gestapo. Poplach ještě nebyl oznámen veliteli letiště. Když oba muži vjeli na startovací plochu, motory letadla byly již rozehřáté. Během minuty či dvou letadlo odstartovalo.

Bylo 13.00 hodin. Tři další hodiny byly snad nejdelší v Stauffenbergově životě. Když nepřiliš rychlé letadlo typu Heinkel letělo na západ nad německými písčnými rovinami, nemohl více učinit. Mohl alespoň doufat, že se Fellgiebelovi podařilo dostat do Berlína nejdůležitější signál, že spiklenci v hlavním městě přistoupili okamžitě k převzetí města a vyslali připravené zprávy velitelům vojsk v Německu a na Západě, a že jeho letadlo nebude donuceno přistát stíhačkami Luftwaffe uvedenými

Hitler vyznamenává Oberstgruppenführera SS Seppa Dietricha, srpen 1944

do pohotovosti nebo ruskými výzvědnými letadly, která byla nad Východním Pruskem stále aktivnější. Radiový rozsah v letadle mu neumožnil poslouchat Berlín a nemohl před přistáním slyšet první děsivé zprávy spiklenců. Z téhož důvodu se nemohl spojit se svými spojenci v hlavním městě a vyslat signál v případě, kdyby generál Fellgiebel nebyl s to vyslat zprávu.

Onoho letního odpoledne tak letadlo pokračovalo směrem na Berlín. Přistálo v Rangdorfu v 15.45 hod. a Stauffenberg, plný naděje, spěchal k nejbližší telefonní budce na letišti, aby zavolal generálu Olbrichtovi a dozvěděl se, čeho bylo dosaženo během rozhodujících tří hodin, na nichž tolik záleželo. Ke svému úžasu se dozvěděl, že se nic nezdařilo. Po 13.00 hod. Fellgiebel předal telefonicky zprávu o výbuchu, ale spojení nebylo dobré a spiklenci si nebyli jisti, zda byl Hitler zabit či nikoli. Proto nepodnikli žádné kroky.

Rozkazy Valkýra byly vybrány z Olbrichtova sejfu, ale nebyly rozeslány. Na Bendlerstrasse čekali nečinně na Stauffenbergův návrat. Generál Beck a polní maršál von Witzleben, kteří měli jako hlava státu a hlavní velitel Wehrmachtu vydat okamžitě předem připravená provolání a rozkazy nebo odvysílat rozhlasovou zprávu o tom, že v Německu nadešel nový den, se dosud neobjevili.

Stauffenberg byl přesvědčen o Hitlerově smrti a oznámil to telefonicky Olbrichtovi z Rangsdorfu. Vůdce však zabit nebyl. Když plukovník Brandt přesunul zcela bezděčně tašku na druhou stranu masivní podpěry stolu, zachránilo to Hitlerovi život. Utrpěl vážný otřes, ale nebyl nikterak těžce raněn, pouze měl sežehnuté vlasy, popálené nohy, pravé rameno samá modřina a chvílemi paralyzované, prasklé ušní bubínky a poraněná záda pada-

jícím trámem. Jak vzpomínal později jeden z očitých svědků, bylo ho obtížné poznat, když podpírán Keitelem, se špinavým obličejem, ožehnými vlasy a kalhotami, z nichž zbyly cáry, se vynořil z hořící budovy. Avšak ti, kteří se nacházeli u té části stolu, kde vybuchla bomba, již nežili, umírali nebo byli těžce zraněni.

Ve vzniklém zmatku existovalo několik podezření o původu výbuchu. Hitler si nejprve myslel, že to byl překvapující útok nepřátelského bombardéru. Jodl, který si chránil svou zkrvavenou hlavu, když na něj spadla venkovní svítidla, byl přesvědčen, že někdo ze zaměstnaných dělníků položil pod podlahu budovy časovanou bombu. Zdálo se, že hluboká díra, kterou Stauffenbergova bomba vyrvala v podlaze, toto tvrzení dokládá. Teprve později padlo podezření na plukovníka. Himmler, jenž přiběhl na místo, hned když uslyšel výbuch, byl zcela dezorientován. Jeho první reakcí bylo zatelegrafovat (minutu či dvě předtím, než Fellgiebel přerušil spojení) Arturu Nebemu, veliteli kriminální policie v Berlíně, aby vyslal letadlem detektivy k provedení vyšetřování.

Ve zmatku a šoku si zpočátku nikdo nepamatoval, že se Stauffenberg nenápadně vzdálil z konferenčního sálu krátce před výbuchem. Usuzovali nejprve, že musel být někde v budově či mezi těžce zraněnými, kteří byli odváženi do nemocnice. Hitler ho ještě nepodezříval, rozkázal prověřit to v nemocnicích.

Asi za dvě hodiny po výbuchu se objevily první známky podezření. Důstojník obsluhující telefonní ústřednu v *Lagerbaracke* oznámil, že „jednooký plukovník“, který mu řekl, že čeká na meziměstský hovor s Berlínem, vyšel z konferenčního sálu a aniž by vyčkal spojení, opustil rychle budovu. Někteří

účastníci porady si vzpomněli, že Stauffenberg postavil tašku pod stůl. Strážnice na kontrolních bodech hlásily, že Stauffenberg a jeho adjutant přešli kolem nich hned po výbuchu.

To vzbudilo Hitlerovo podezření. Telefonát na letiště do Kętrzynu poskytl zajímavé informace o tom, že Stauffenberg odletěl urychleně po 13.00 hod. a jeho cílovou destinací byl Rangsdorf. Himmler vydal rozkaz, aby byl okamžitě po přistání zatčen. Jeho rozkazy, díky odvážnému Fellgiebelovu činu, který přerušil spojení, se nikdy do Berlína nedostaly. Do té chvíle nikdo v hlavním stanu ve Vlíím doupěti neměl podezření, že se cosi nepředvídaného může stát v Berlíně. Všichni stále věřili, že Stauffenberg jednal sám. Nebude ho obtížné zadržet, jestliže, jak ho někteří podezřívají, nepřistál za ruskými liniemi. Hitler se vzhledem ke vzniklé situaci choval celkem klidně, myslel na něco jiného. Musel přivítat Mussoliniho, který měl přijet ve čtyři hodiny odpoledne, avšak jeho vlak se opozdil.

Na tomto posledním setkání obou fašistických diktátorů bylo cosi podivného a groteskního, když si odpoledne 20. července 1944 prohlíželi trosky konferenčního sálu. Pokoušeli se navzájem oklamat a uvěřit, že Osa, kterou ukuli a která měla ovládnout celý evropský kontinent, se nerozpádla. Kdysi pyšný a povýšený Duce byl nyní pouze gauleiterem v Lombardii, osvobozený nacistickými ban-

dity a podporovaný Hitlerem a SS. Avšak přátelství a úcta Führera vůči zkrachovanému italskému diktátorovi se nesnížily a přivítal ho tak vřele, jak mu to dovolil jeho fyzický stav. Ukázal mu stále ještě dýmající trosky *Lagerbaracke*, kde měl před několika hodinami přijít o život. Předpověděl, že kromě nepřízně osudu jejich společná věc brzy zvítězí.

Dr. Schmidt, který byl přítomen jako tlumočník, popsal tuto scénu takto: „Mussolini byl absolutně zděšen. Nemohl pochopit, že se taková věc mohla stát v hlavním stanu...“ „Stál jsem zde, u stolu (vyprávěl podrobně Hitler), bomba vybuchla těsně pod mýma nohama... Samozřejmě, že se mi nemůže nic stát: bezpochyby je mým údělem setrval na místě a dovést úkol do konce... To, co se stalo, je kulminačním bodem! Uniknuv smrti... jsem více než kdykoli přesvědčen, že velká věc, které sloužím, překoná veškeré nebezpečství a že vše dobře skončí.“

Schmidt vzpomínal, že Mussolini s tím souhlasil a byl jako vždy unešen Hitlerovými slovy.

Oba diktátoři se spolu s doprovodem odebrali na čaj, bylo totiž asi pět hodin odpoledne, a tehdy se udála absurdní scéna, která obnažila překvapující obraz dvou politováníhodných fašistických vůdců v okamžiku jedné z největších krizí Třetí říše. V této chvíli na osobní Hitlerův rozkaz bylo obnoveno spojení a z Berlína začaly přicházet

Dav kryjící se před odstřelovači, během vstupu spojeneckých vojsk do Paříže, 26. srpna 1944.

Generál von Mansteuffel na velitelském stanovišti na frontové linii v Rumunsku, květen 1944.

první zprávy, že tam a pravděpodobně i na západní frontě propukla ve vojsku revolta. Dlouho tlumené vzájemné antagonismy mezi Vůdcovými veliteli se projevíly s veškerou intenzitou. Hitler seděl zpočátku tiše a přemýšlel a Mussolini se červenal rozpaky.

Admirál Dönitz, který okamžitě přiletěl do Ketrzyna, když se dověděl o atentátu a objevil se, když Vůdcové již pili čaj, byl pobouřen zradou vojska. Podpořil ho Göring jménem Luftwaffe. Dönitz však na to vytkl Göringovi katastrofální letecké neúspěchy a obhroublý říšský maršál na svou vlastní obranu zaútočil na von Ribbentropa, jehož osobně nenáviděl, za fiasko zahraniční politiky. V jedné chvíli chtěl udeřit arogantního ministra zahraničí svou maršálskou holí. „Ty odporný handlíři se šampaňským. Zavři svou prokletou držku!“ zařval Göring. Ribbentrop to nemohl snést a žádal o trochu úcty, dokonce říšského maršála. „Jsem stále ministrem zahraničních věcí,“ křičel, „a jmenuji se von Ribbentrop.“

Potom se kdosi dotkl tématu dřívější „revolty“ proti fašistickému režimu, „Röhmova spiknutí“ z 30. června 1937. Zmínka o tom přivedla Hitlera na pokraj šílenství. Do té doby seděl posupně a cucal barevné tabletky, které mu dodával jeho bylin-

kař dr. Theodor Morell. Očití svědkové říkali, že vyskočil z křesla a s pěnou v ústech řval v návalu nezkrotného vzteku. To, co učinil s Röhmem a jeho zrádcovskými spojenci, nebylo ničím ve srovnání s tím, co učinil s dnešními zrádci. Vykoření je všechny a zničí. „Vsadím jejich ženy a děti do koncentračních táborů,“ šlel, „a neprojevím žádnou lítost.“ V tomto případě, jako v mnoha podobných, své slovo dodržel.

Jednak kvůli vyčerpání, jednak proto, že z Berlína začaly docházet telefonické zprávy o podrobnostech vzpoury, přerušil Hitler svůj šílený monolog, ale jeho hněv se nezmínil. Když se kolem osmnácté hodiny dozvěděl, že puč nebyl ještě potlačen, popadl telefon a řval rozkazy pro SS do Berlína, aby byl zastřelen každý, na koho padá jenom stín podezření.

Poněvadž se Vůdce zachránil, dlouho a pečlivě připravovaná vzpoura se nepovedla. Příliš mnoho nerozhodných důstojníků, kteří ochotně pozatýkali jiné důležité nacistické osobnosti, by se nikdy nepřidalo ke spiknutí, kdyby věděli, že Hitler žije a že hypnotizující Vůdce je přežije.

V jistou dobu po půlnoci vše skončilo. Stauffenberg a další přední spiklenci byli zastřeleni. Generál Beck požádal, aby se směl zastřelit sám, což mu velitel záložní armády generálplukovník Fromm dovolil. Tato revolta, jediná důležitá akce proti Hitlerovi během jedenácti a půl let trvání Třetí říše, byla potlačena za jedenáct a půl hodiny.

Barbarství nacistů vůči jejich lidem dosáhlo zenitu. Nastala široká vlna zatýkání a za ní příšerná mučení, veřejné procesy a rozsudky smrti. V mnoha případech byly oběti věšeny na klavírní struny a řeznické háky, aby se pomalu udusily. Na základě střízlivých pramenů přišlo o život 4980 lidí.

Od této chvíle již proti Hitlerovi nikdo nevystoupil, ani ho nekritizoval. Kdysi mocná armáda, podobně jako všechny instituce Třetí říše, měla padnout spolu s ním. Její velitelé byli nyní příliš vyděšení, než aby nepodporovali člověka, který (a to si plně uvědomovali) je a všechnen německý lid vedl do nejstrašnější katastrofy v dějinách jejich milované vlasti. Již nyní generálové poznali zlo, před nímž se plazili. Guderian vzpomínal na Hitlera po 20. červenci jako na úplně jiného člověka.

„To, co bylo tvrdostí, stalo se ukrutností, a tendence blufování se stala zřejmou skutečností. Lhal bez váhání a odvolával se, že jini ho obelhávají rovněž. Jestliže do této doby bylo obtížné se s ním dohodnout, nyní to byla muka, která se měsíc od měsíce zvětšovala.“

Nicméně byl to právě on, tento napul šílený člověk, upadající rychle na těle i na duchu, jenž shromáždil, stejně jako za sněhové zimy roku 1941 pod Moskvou, poražená, ustupující vojska a vdechl nového ducha trpícímu národu. Mimořádnou vůlí, která všem v Německu chyběla, ve vojsku, ve vládě a v národu, byl s to, téměř zcela sám, prodloužit agonii války téměř o rok.

Nahore: Ustupující Němci na Ukrajině v roce 1944.

Mohutný tank Tygr (váha 68 tun, kanon 88mm) v Budapešti, konec roku 1944.

Poslední ofenzíva Wehrmachtu

Na následující straně:
Konec hitlerovského
Německa.

Sotvaže se Hitler zotavil ze šoku vyvolaného výbuchem bomby 20. července, stanul již tváří v tvář ztrátě Francie a Belgie a velkých území získaných na východě. Nepřátelské armády o drtivé síle postupovaly ke Třetí říši.

Do poloviny srpna roku 1944 v důsledku letní ofenzívy Rudá armáda došla až k hranicím Východního Pruska, vstoupila do Finska a během šesti týdnů postoupila o 400 mil až k Visle naproti Varšavě. Na jihu pak nový útok přinesl Rusům vítězství nad Rumunskem a ovládnutí ropných polí u Ploiești, hlavního zdroje ropy pro německá vojska. 26. srpna Bulharsko formálně vystoupilo z války a Němci začali urychleně opouštět zemi. V září se vzdalo Finsko a obrátilo se proti německým jednotkám, které odmítly evakuaci z jeho území. Na západě byla rychle osvobozena celá Francie. Do konce srpna ztratila německá vojska v této části Evropy 500 tis. vojáků a téměř veškeré německé tanky, dělostřelectvo a vozidla. Na obranu vlasti jich zůstalo málo. „Pro mne,“ řekl po válce polní maršál Rundstedt Spojencům, kteří ho vyslyšeli, „skončila válka v září.“

Nikoli však pro Hitlera. Vůdce plánoval zahájení nové, ohromné ofenzívy přes Ardeny (kde v roce 1940 byl zahájen velký útok), které podle informací německé rozvědky byly slabě bráněny.

Byl to velmi odvážný plán. Hitler věřil, že Spojence určitě překvapí a porazí je dříve, než se budou stačit vzpamatovat. Byl tu však jeden problém. Německá armáda byla nejen slabší, než v roce 1940, ale stála také proti značně pružnějšímu a mnohem lépe vyzbrojenému nepříteli. Němečtí generálové na to neodkladně Vůdce upozornili.

„Když jsem obdržel počátkem listopadu tento plán,“ řekl později Rundstedt, „byl jsem šokován. Hitlerovi nestálo za námahu, aby ho se mnou konzultoval. Bylo zřejmé, že naše síly byly mnohem menší na tak nezvykle ambiciózní plán.“

Diskuse s Hitlerem však byla bezúčelná. Generálové, kteří se 12. prosince sešli v hlavním stanu nacistického vůdce, si povšimli, jak Manteuffel později zavzpomínal, „nahrbené postavy s bledou a opuchlou tváří, schoulené v křesle, s třesoucíma se rukama a levým neustále cukajícím ramenem. Nemocný člověk. Když šel, vláčel za sebou jednu nohu.“

Hitler však zůstal stejně impulzivní, jako vždycky. „Nejdůležitější věcí,“ naléhal, „je zbavit nepřítele víry, že vítězství je jisté. Nemůžeme si dovolit ani jediný okamžik, kdy bychom dali nepříteli najevo, že ať udělá cokoli, nikdy nemůže počítat s naší kapitulací. Nikdy! Nikdy!“

Generálové se rozešli, ale v uších jim ještě zněl plamenný Hitlerův projev. „Nikdo z nich,“ alespoň tak později hovořili, „nevěřil, že ofenzíva v Ardenách bude úspěšná. Rozhodli se však splnit rozkazy co nejlépe, jak jen mohli.“

A to také udělali. Noc 15. prosince byla tmavá a mrazivá, hustá mlha visela nad skalnatými vrcholy Ardenského lesa, když Němci postupovali na útočná postavení. Jejich meteorologové předpověděli na několik dní takové počasí, kdy letecké síly Spojenců budou muset zůstat na zemi. Celých pět dní, kdy trvalo toto počasí, štěstí přálo Hitlerovi. Němci zcela překvapili nejvyšší velení spojeneckých sil, když provedli několik průlomů v obranné linii, kterou prorazili ráno 16. prosince.

Poslední rozhodující moment v Hitlerově hře o Ardeny nastal na Boží hod vánoční. Průzkumný prapor německé 2. pancéřové divize dorazil k návrším vzdáleným tři míle na východ od Másy o den dříve a před postupem po proudu Másy čekal na palivo pro tanky a posily. Ani paliva, ani posil se nikdy nedočkali. Němcům zůstalo již pouze jediné – dostat svá vojska z úzkého pruhu útoku dříve, než budou odríznuta a zničena.

Ještě jednou nechtěl Hitler slyšet o žádném ústupu. Apeloval na generály, aby podpořili nový útok „veškerou silou. Rozdrtíme Američany úplně. Ještě přemůžeme osud!“

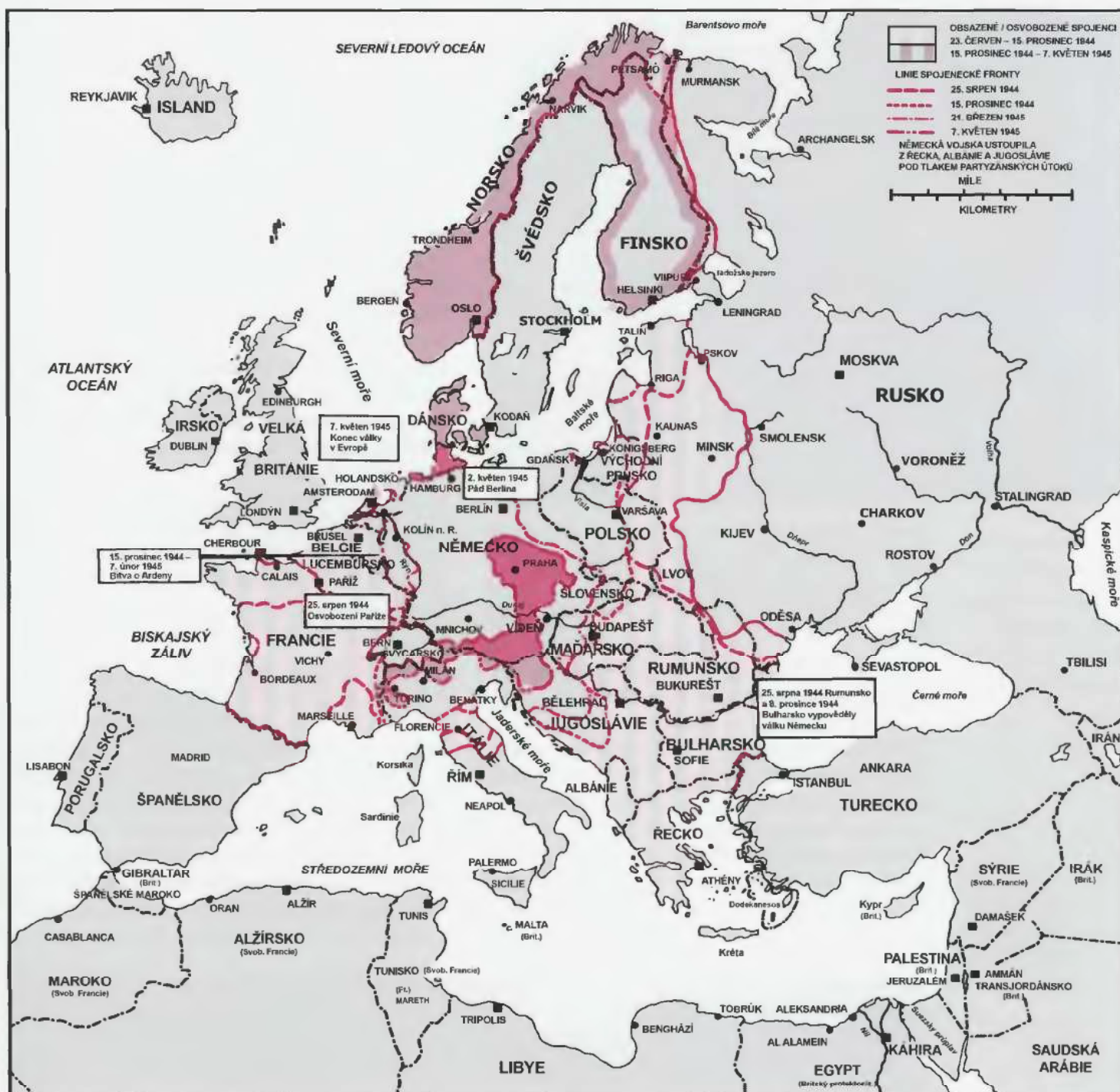
Bylo však pozdě. Němcům chyběly vojenské síly, aby se mohla Hitlerova slova splnit. Patnáctého ledna, sotva měsíc po zahájení ofenzívy, do níž Hitler vložil své veškeré rezervy lidí, zbraní a munice, se německá vojska vrátila na výchozí pozice. Byla to poslední velká ofenzíva německé armády ve druhé světové válce. Fiasko ofenzívy způsobilo neodvratnou porážku na západě; rovněž německé vojsko na východě bylo odsouzeno ke zkáze, bylo oslabeno přesunutím posledních rezerv do Arden.

Dvanáctého ledna 1945 vojska prvního ukrajinského frontu maršála Ivana Stěpanoviče Koněva pronikla z předmostí v Baranově na Visle na jih od Varšavy a směřovala do Slezska. První běloruský front pod velením maršála Georgie Konstantinoviče Žukova přešel Vislu na severu a jih od Varšavy, která padla 17. ledna. Ještě dále na sever dvě sovětské armády obsadily polovinu Východního Pruska a zamířily do Gdaňského zálivu.

Na následující straně
dole: Jednotky
Rudé armády bojují
v ulicích Berlína,
duben 1945.

Američtí vojáci se
dvěma mladými
zajatci SS nedaleko
Bastogne za bitvy
o Ardeny.

Byla to největší sovětská ofenzíva v této válce. Stalin vyslal 180 divízi (včetně překvapivě velkého počtu tankových divízi) do Polska a Východního Pruska. Nic je nemohlo zadržet.

„Do 27. ledna (sotva 15 dní po zahájení sovětského útoku) ruská vlna,“ psal Guderian, „stále více přibližovala naši porážku.“ V tomto okamžiku Východní Prusko a Západní Prusko byly odříznuty od říše. Téhož dne Žukov po přesunu o 220 mil během dvou týdnů, dospěl k Odře u Lublinu a stanul v Německu sotva sto mil od Berlína. Nejkatastrofálnější bylo, že Rusové obsadili průmyslovou oblast Horního Slezska.

Albert Speer, jenž vykonával dozor nad výrobou zbraní, zaslal 30. ledna u příležitosti dvanáctého výročí převzetí moci nacisty, memorandum, v němž zdůraznil význam ztráty Slezska. „Válka je prohraná,“ stálo v úvodu jeho zprávy, v níž klidně

a objektivně vysvětlil, proč. Od silného bombardování Porúří dodávaly slezské doly 60 % uhlí pro Německo. Zásoby uhlí pro železnice, elektrárny a továrny stačily pouze na dva týdny. Proto po ztrátě Slezska, vysvětloval Speer, je možno zajistit zásobování uhlím pouze z jedné čtvrtiny a zásobování ocelí pouze z jedné šestiny ve srovnání s rokem 1944. Hrozilo to katastrofou v roce 1945.

Vůdce, jak později řekl Guderian, se podíval na Speerovo hlášení, přečetl první větu a potom je poručil přiřadit k aktům v sejfu. Nechtěl osobně hovořit se Speerem a Guderianovi řekl: „Odmítám se setkat již s kýmkoli v ústraní... (on) mi vždycky říká něco nepříjemného. Nemohu to snést.“

Dvacátého sedmého odpoledne, když vojska 1. běloruského frontu maršála Žukova překročila Odru ve vzdálenosti sto mil od Berlína, v Hitlerově stanu, který byl nyní přenesen do kancelářství v Berlíně, kde již měl zůstat až do samotného konce, došlo k zajímavé události. 25. ledna zoufalý Guderian zaútočil na Ribbentropa a pobízel ho k okamžitému příměří na Západě, aby to, co zůstalo ještě z německých armád, bylo možno soustředit na východě proti Rusům. Ministr zahraničních věcí to rychle oznámil Vůdci, který toho večera kritizoval generální štáb a obvinil ho z „vlastizrady“.

Avšak o dvě noci později pod dojmem porážky na východě Hitler, Göring a Jodl byli v takovém rozpoložení, že usoudili, že nebude nutno se obrátit na Západ s žádostí o příměří. Tito němečtí architekti německo-sovětského paktu namířeného proti Západu došli k takovému bodu, kdy nemohli porozumět, proč by Angličané a Američané spolu s nimi neodrazili ruské útočníky.

Konec Třetí říše přišel rychle, na jaře 1945. Osmého února Eisenhowerova vojska se začala blížit k Rýnu, spojenci soudili, že Němci budou bojovat pouze tehdy, aby oddalovali akce, ale Hitler nechtěl jako obvykle ani slyšet o ústupu.

Bylo stále zřejmější, že se Vůdci nezdařilo poslání dobýt svět, byl rozhodnut utonout jako Wotan ve Valhale v pramenech krve, krve nejen nepřátel, ale i vlastního národa. Rychle se měnil ve fyzickou trosku a ztrácel schopnost hodnotit situaci. Napětí spojené s vedením války, šok vyvolaný porážkou, nezdravý způsob života bez svěžího vzduchu a tělesného cvičení, v podzemních bunkrech, které zřídka opouštěl, se projevil na jeho zdraví. Když v roce 1945 přicházely stále horší zprávy z fronty, stále častěji propadal hysterii, provázené nekontrolovatelnými křečemi rukou a nohou.

Generál Guderian popsál později některé momenty takto: „Pěsti zdvižené vzhůru, tváře zbrnátělé vztekem, celý se třásl. Stál přede mnou člověk, který v rozružení nebyl s to se ovládat. Téměř vyl vztekem, zdálo se, že mu oči vyskočí z očních důlků a naběhlé žíly na skráních prasknou.“

Nadešel konec německé armády. Šestnáctého dubna, v den, kdy americké jednotky dorazily do Norimberka, ruská vojska maršála Žukova postupovala z předmostí nad Odrou a odpoledne 21. dubna dospěla do Berlína. Vídeň padla již 13. dubna; 25. dubna v 16.40 hod. se v Torgau na Labi, 75 mil jižně od Berlína, setkaly průzkumné oddíly 58. gardové střelecké divize s hlídkou 69. americké pěší divize. Jižní a severní Německo bylo náhle rozděleno. Adolf Hitler byl v Berlíně odříznut. Nadešly poslední dny Třetí říše.

Hitler na vojenské poradě v lednu 1945 věnované obraně Slezska. V této době měly vojenské plány Hitlera málo společného se skutečností.

Upíří sňatek

Patnáctého dubna přijela do Berlína Eva Braunová, aby se připojila k Hitlerovi. Jen málo Němců vědělo o její existenci a tím více o jejím vztahu k Hitlerovi. Více než dvanáct let byla jeho milenkou. Nyní, v dubnu, přijela na svatební a pohřební obřad. Hitler, ačkoli se cítil bezpochyby dobře v její zvláštní společnosti, stále ji držel v tajnosti, bránil jí v příjezdu do velitelských stanovišť, v nichž pobýval v době války. Žila na Berghofu a čas trávila plaváním, během na lyžích, sledováním brakových filmů a nekonečným paráděním, uvádala steskem po stále nepřítomném milenci.

„Byla,“ jak řekl Hitlerův řidič, „nejnešťastnější ženou v Německu. Většinu jejího života vyplňovalo čekání na Hitlera.“ Eva nemohla snést dlouhé odloučení a v prvních letech jejich románu se dvakrát pokusila o sebevraždu. Postupně se vžívala do své nepřijemné a dvouznačné role, v níž nebyla uznávána ani jako manželka, ani jako milenká; musela se spokojit s postavením osamělé ženy velkého člověka a snažila se co nejlépe využít jejich vzácné společné chvíle.

Hitlerovy narozeniny 20. dubna přešly dosti klidně, i když, jak poznamenal ve svém deníku generál Karl Koller, velitel štábu leteckých sil, jenž byl přítomen na oslavě v bunkru, byl to den dalších porážek na rychle se rozpadajících frontách. Byla tu kompletně přítomna celá slavná nacistická garda: Göring, Himmler, Ribbentrop a Bormann, dále vojenští velitelé, kteří ještě zůstali naživu: Dönitz, Keitel, Jodl a Krebs – nový velitel generálního štábu pozemních sil. Blahopřáli Vůdci u příležitosti jeho narozenin.

Nehledě na vojenskou situaci nebyl nikterak zvlášť zarmoucený. Stále věřil, jak to řekl před třemi dny svým generálům, že „Rusové utrpí nejkrvavější porážku u Berlína“. Generálové věděli své a během pravidelné vojenské porady po oslavě narozenin naléhali, aby Hitler opustil Berlín a odjel na jih. Za den či dva, vysvětlovali, Rusové odříznou poslední cestu, kterou lze tímto směrem utéci. Hitler váhal. Nechtěl říci tak, ani tak, nechtěl se postavit zcela čelem strašlivé skutečnosti, že hlavní město Třetí říše stojí těsně před dobytím Rusy, jejichž vojska, jak prohlásil před několika lety, byla vlastně zničena. Hitlerovým ústupkem vůči generálům byl souhlas s vytvořením dvou oddělených velitelství v případě, kdyby se Američané a Rusové spojili na Labi. Admirál Dönitz měl velet severu

Hitler blahopřeje členům *Hitlerjugend* za jejich hrdinství v odražení sovětských útoků (fotografie pořízena v kancléřství).

„Velká trojka“ – Stalin, Roosevelt a Churchill.

a patrně polní maršál Albert Kesselring na jihu; jeho jmenování nebylo ještě potvrzeno.

Byla to noc všeobecné evakuace Berlína. Odjeli dva nejbližší Vůdci donašeči, veteráni Himmler a Göring. Göring odjel na nákladním autě, naloženém skříněmi plnými uloupených předmětů z jeho pohádkového sídla Karinhall. Každý z těchto starých nacistických lišáků odjížděl s přesvědčením, že jejich milovaný Vůdce brzy nebude mezi živými a že právě on se stane jeho nástupcem.

Nikdy ho již neuviděli, stejně jako Ribbentrop, který rovněž pozdě v noci uprchl do bezpečnějšího místa.

Hitler se ještě nevzdal. V den svých narozenin vydal rozkaz totálního protiútoků na Rusy na jižních předmostích Berlína, kde měl velet generál SS Felix Steiner. Útoků v oblasti Berlína se měl zúčastnit každý voják spolu s pozemními oddíly Luftwaffe.

„Každý vůdce, zadržující svá vojska,“ křičel Hitler na generála Kollera, který zůstal, aby velel leteckým silám, „bude ztracen během pěti hodin. Odpovídáte vlastní hlavou za nasazení do boje všech, do posledního vojáka.“

Celý tento den a ještě i den příští, čekal Hitler netrpělivě na zprávu o Steinerově protiútoků. Byl to další příklad ztráty jeho kontaktu se skutečností.

Žádný Steinerův protiútok se nekonal. Nebyl dokonce ani zahájen. Existoval pouze v horečnaté mysli zoufalého diktátora. Když musel vzít na vědomí tento fakt, propukla bouře.

Dvacátého druhého dubna byl posledním přelomovým dnem na Hitlerově cestě k pádu. Od časného rána až do třetí hodiny odpoledne telefonoval tak, jak předchozího dne a pokoušel se dozvědět z různých velitelských stanovišť, jak postupuje Steinerův útok. Nikdo nic nevěděl. Ani letadla generála Kollera, ani polní velitelé ho nemohli lokalizovat, ačkoli se měl pohybovat dvě nebo tři míle na jih od hlavního města. Steiner nebyl dokonce k nalezení, ačkoli určitě byl ještě naživu, a jeho armáda se jakoby propadla.

Výbuch nastal na každodenní vojenské poradě v bunkru v 15.00 hodin. Hitler se vztekle domáhal zprávy o Steinerovi. Ani Keitel, ani Jodl, ani kdokoli jiný nic nevěděl. Generálové však měli jiné informace. Stažení oddílů ze severního Berlína na podporu Steinera tak oslabilo tuto frontu, že se Rusové probili a jejich tanky se nyní nalézaly na hranicích města.

To už bylo pro hlavního velitele mnoho. Všichni svědkové, kteří ještě zůstali naživu tvrdí, že Hitler úplně ztratil schopnost ovládat se. Dostal největší záchvat zuřivosti ve svém životě. „To je konec,“ křičel.

Tanky Rudé armády
v Berlíně, duben
1945.

„Všichni ho opustili. Nemá nic kromě zrady, lži, korupce a zbabělosti. Všechno skončilo. Velmi dobře. On zůstane v Berlíně. Osobně převezme obranu hlavního města Třetí říše. Ostatní jestliže chtějí, ať odejdou. On tu bude čekat na svůj konec.“

Přítomní protestovali. Ještě pořád existovala naděje, zdali se vůdce vydá na jih, kde se na území českých zemí nacházela skupina armád Mitte polního maršála Ferdinanda Schörnera a značné Kesserlingovy síly byly pořád ještě úplné. Dönitz, který odjel na severozápad, aby tam převzal velení nad vojskem a Himmler, který, jak uvidíme, rozehrál svou vlastní hru, telefonovali, pobízeli Vůdce, aby nezůstával v Berlíně. Dokonce Ribbentrop mu zavolaal a sdělil mu, že vlastně připravuje „diplomatický převrat“, který zachrání všechno. Avšak Hitler jim již nevěřil, dokonce ani svému „druhému Bismarckovi“, jak jednou v záchvatu zuřivosti nazval ministra zahraničí. Informoval všechny, že se právě rozhodl. A na důkaz, že je toto rozhodnutí neodvolatelné, povolal sekretáře a v jejich přítomnosti nadiktoval prohlášení, které mělo být okamžitě přečteno v rozhlase. Vůdce, stálo v prohlášení, zůstane v Berlíně a bude ho bránit až do konce.

Potom Hitler poslal pro Goebbelse, pozval ho spolu s manželkou a šesti malými dětmi, aby se přestěhovali z vybombardovaného domu v zahradní čtvrti na Wilhelmstrasse do *Führerbunker*. Věděl, že alespoň tento jeho věrný fanatický stoupenec a jeho rodina zůstanou s ním do konce. Poté se zabýval dokumenty. Vybral ty, které chtěl zničit

Hitler a Eva Braunová.

a předal je Juliu Schaubovi¹⁾, jednomu ze svých pobočníků, který je vzal do zahrady a spálil.

28. dubna byl v bunkru dnem zkoušky. Rusové se přiblížili na dosah. O protiútok nepřišly žádné zprávy. Obléhání zoufale prosili o rozhlasové informace týkající se vývoje situace v okolí obklíčeného města. Radiový odposlech Ministerstva propagandy uslyšel v programu BBC senzační, nepravděpodobnou zprávu. Heinrich Himmler, *der treue Heinrich*, opustil tonoucí loď státu! Zpráva agentury Reuter hovořila o jeho ochotě vydat německá vojska na západě Eisenhowerovi.

Pro Hitlera, který nikdy nepochyboval o absolutní Himmlerově loajalitě, to byla nejhorší rána.

Maršál Bernard Law Montgomery přijímá kapitulaci Německa v severozápadní Evropě.

Polní maršál Wilhelm Keitel podepisuje bezpodmínečnou kapitulaci Německa, Berlín, 8. května 1945.

„Vztekal se jako blázen,“ hovořil očitý svědek, tvář mu zbrunátněla a nebyl téměř k poznání. Po tomto výbuchu upadl Hitler do apatie a po určitou dobu zavládlo v bunkru ticho.“

Göring, který již opustil svého Führera, požádal Vůdce alespoň o souhlas převzít moc ve státě, zatímco *der treue* šéf SS a říšský vůdce se dokonce ani neráčil zeptat a beze slova vysvětlení navázal zrádovský kontakt s nepřítelem. To byla největší zrada, která ho kdy potkala, řekl Hitler svým lidem, když poněkud přišel k sobě.

Ta rána, kterou přinesla pozdější zpráva, že se Rusové nacházejí sotva několik ulic od Postupimského náměstí a patrně ráno 30. dubna, tzn. za několik hodin zahájí útok na kancléřství, byla signálem blízkého konce. Přiměla Hitlera, aby učinil poslední rozhodnutí ve svém životě. 29. dubna mezi první a třetí hodinou ráno akceptoval přání Evy Braunové a na výraz její loajality se s ní formálně oženil. Vždy prohlašoval, že manželství by mu bylo překážkou, aby se cele věnoval straně a národu. Nyní, když již nebylo koho vést a jeho život se blížil ke svému konci, mohl bez obav vstoupit do manželského svazku, který mohl trvat sotva několik hodin.

Po krátkém obřadu se konala hrůzná svatební snídane v soukromém apartmánu Vůdce. Jistou

dobu se hovořilo o starých, dobrých časech a stranických soudruzích z lepších dnů. Tak jak to bylo jeho zvykem, mluvil „mladý pán“ po celou dobu až do poslední chvíle a vzpomínal na nejlepší chvíle svého dramatického života. „Ten nyní skončil,“ řekl a skončil i nacionální socialismus. Smrt bude pro něho úlevou, jakmile byl zrazen svými nejbližšími přáteli a spojenci. Svatební pohoštění probíhalo v ponuré náladě a někteří hosté se ztráceli v slzách. Nakonec sám Hitler se tiše vytratil. Pozval Traudl Jungeovou, jednu ze svých sekretárek, do vedlejšího pokoje a začal diktovat svou závěť.

Tyto dokumenty potvrzují, že člověk, který po dvanáct let vedl Německo a celé čtyři roky téměř celou Evropu, se nenaučil nic ze svých zkušeností, dokonce nepřijeň osudu ani zdrcující porážka ho nic nenaučily. A opravdu v posledních hodinách svého života byl takovým, jak zamlada v „kanálech“ Vídne a v raném „pivnicovém“ období v Mnichově; proklínal Židy za veškeré zlo na světě, snoval své vymyšlené teorie o vesmíru a lamentoval, že ještě jednou osud připravil Německo o vítězství a kořist.

V té řeči na rozloučenou opakoval všechny prázdné fráze knihy *Mein Kampf* a přidal ještě poslední lži. Byl to vhodný epitaf zmámeného vládce – tyрана, jehož absolutní moc úplně zkorumpovala a zničila. Hlavní velitel zůstal věren svému přesvědčení do konce života. Velká vítězství byla jeho zásluhami. Neúspěchy a konečná porážka byly vinou jiných, jejich „neloajálnosti a zrady“.

Milióny zabitých Němců, milióny německých domů zbořených bombami, dokonce ani zničení německého národa ho nepřesvědčily, že jeho vize převahy Německa byla neuskutečnitelným teutonským snem.

1) Julius Gregor Schaub (1898 – 1967), povoláním drogist, člen SS a NSDAP, obergruppenführer SS a Hitlerův osobní pobočník, 1936 člen Říšského sněmu. Hitlerův řidič, v roce 1945 zničil Hitlerovy tajné spisy v Mnichově a Berchtesgadenu. Do roku 1949 byl internován v různých táborech.

Velký titul v New York Times, oznamující konec války v Evropě, 8. května 1945.

"All the News That's Fit to Print"

The New York Times.

Copyright 1945 by The New York Times Company

VOL. XCIV, No. 31,861. Printed at World Press, Inc., 100 Nassau St., N.Y.C.

NEW YORK, TUESDAY, MAY 8, 1945.

THREE CENTS

CITY EDITION

Published this morning (today). Partly cloudy and cooler. Low clouds. Temperature: Fairbanks - 40; Bar - 30; Wind - 10; Humidity - 60; Rain - 0.0; Snow - 0.0.

THE WAR IN EUROPE IS ENDED! NAZIS SIGN SURRENDER TERMS; V-E WILL BE PROCLAIMED TODAY; LAST FIGHTING IN CZECH POCKET

GAINS ON OKINAWA

Island-Wide Advance Is Made as U. S. Troops Use Flame-Throwers

Pulitzer Awards For 1944 Revealed

The Pulitzer Prize awards announced yesterday by the trustees of Columbia University included: For a distinguished general in "A Bell for Adrian" by John Hersey; for an original American play of the current season, "Harvey" by Mary

GERMANY SURRENDERS: NEW YORKERS MASSES UNDER SYMBOL OF LIBERTY

GERMANS CAPITULATE UNCONDITIONALLY

American, Russian and French Generals Accept Surrender in Reims Schoolhouse Used as Eisenhower's Headquarters

Soumrak bohů

Odpoledne 29. dubna přišla do bunkru jedna z posledních zpráv zvnějšku. Mussolini, fašistický spolubojovník Adolfa Hitlera a jeho partner ve výbojích, byl den předtím dopaden italskými partyzány. Na rozkaz Italského výboru národního osvobození byl i se svou milenkou Clarou Petacciovou bez soudu zastřelen. Jejich těla byla pověšena za nohu u jedné milánské benzínové čerpací stanice a veřejně vystavena.

Není známo, kolik podrobností hanebného konce duceho se dostalo k Hitlerovi. Je možno rovněž si domyslet, že to, co uslyšel, ho posílilo v rozhodnutí nedopustit, aby se on a jeho čerstvá manželka stali předmětem „veřejné podívané“.

Krátce po obdržení zprávy o Mussoliniho smrti zahájil Hitler poslední přípravy vlastní smrti. Prikázal otrávit svého oblíbeného alsaského vlčáka Blondyho a dva další domácí psy zastřelit. Potom pozval obě sekretářky a předal jim kapsle s jedem, aby, budou-li chtít, je pozřely, až vtrhnou do Říšského sněmu barbarští Rusové. Bylo mu líto, řekl, že není s to jim dát nic lepšího na památku na rozloučenou a vyjádřil jim své uznání za jejich dlouho a loajální službu.

Nastal večer, poslední večer v životě Adolfa Hitlera. Paní Jungeové, jedné ze sekretářek, nařídil zničit v archivu listiny a doporučil, aby v bunkru nikdo nešel spát až do dalších rozkazů. Hitler, jak známo, uznal, že nadešla chvíle rozloučení.

Tricátého dubna, dlouho po půlnoci, teprve ve 2.30 hod., jak vzpomínají svědkové, vyšel Vůdce ze svého soukromého bytu a objevil se v hlavní jídelně, v níž se shromáždilo asi dvacet osob z jeho okolí, převážně žen. Prošel podél řady, podal každému ruku a nevýrazně cosi hovořil. Kalnými očima, vzpomíná paní Jungeová, „zdálo se, že se dívá kamsi velmi daleko, za stěny bunkru“.

Po jeho odchodu se stalo něco zvláštního. Napětí, jež v bunkru narůstalo až do hranic neskutečnosti, opadlo a několik osob šlo tancovat do jídelny. Ta divná zábava byla tak hlučná, že z Vůdcova bytu přišla prosba o klid. Rusové mohli přijít za několik hodin a všechny přítomné pozabíjet, i když většina shromážděných přemýšlela o úkolu, v mezičase, na krátkou chvíli, nyní, kdy skončila absolutní vláda Führera nad jejich životem, hledali potěšení, kde se dalo. Lidé s jistotou pocítili ohromnou úlevu, tancovali celou noc.

Měl stále méně naděje na záchranu života, ale příchodem Rusů nebude dostatek času na útěk k Dönitzovi. Jestliže nikoli, pak nyní, kdy Vůdce ještě žije a jsou respektovány jeho rozkazy, se Bormann mohl alespoň pomstít „zrádcům“. Onu poslední noc odeslal Dönitzovi další zprávy.

„DÖNITZI!“

Každodenně v nás narůstá přesvědčení, že divize v berlínském vojenském divadle stojí již několik dní nečinně. Všechny zprávy, které nám jsou posílány, jsou Keitelem cenzurovány, zatajovány nebo falšovány... Vůdce nařizuje vystoupit

Německý zajatec
identifikuje spálené
Goebbelsovo tělo.

okamžitě a bez litości k akcím proti všem zrádcům!“

Poté, i když věděl, že Hitlerova smrt byla již otázkou několika hodin, dodal ještě post scriptum: „Vůdce žije a velí obraně Berlína.“

Avšak v Berlíně nebylo již co bránit. Rusové obsadili téměř celé město. Zůstávala pouze obrana kancléřství. I ona byla odsouzena k nezdaru, jak se Hitler a Bormann 30. dubna v poledne dozvěděli na poslední situační poradě. Rusové postoupili na východní okraj Tiergarten a probili se na náměstí Potsdamer Platz. Stáli ve vzdálenosti sotva jedné příčné ulice. Pro Adolfa Hitlera nadešel čas plnění rozhodnutí.

Mladá paní neměla zřejmě tohoto dne chuť na oběd. Hitler ho tedy snědl se dvěma sekretářkami a vegetariánskou kuchařkou, která si asi neuvědomila, že mu uvařila poslední jídlo. Když oběd ve 14.30 hod. skončil, Erich Kempke, Hitlerův řidič, který hlídal garáže kancléřství, obdržel rozkaz dopravit okamžitě 200 litrů benzínu v kanystrech do zahrady kancléřství. Kempke měl poněkud problém s obstaráním takového množství paliva. Podařilo se mu získat asi 180 litrů, které s pomocí tří mužů přenesl k nouzovému východu z bunkru. Zatímco bylo naváženo potřebné palivo, aby byl

rozdělán oheň na hranici Vikingů, po posledním obědě v životě Hitler vzal Evu Braunovou na poslední rozloučení se svými nejbližšími spolupracovníky: dr. Goebbelsem, generály Krebsem a Burgdorfem, sekretářkami a kuchařkou, slečnou Manziály. Paní Goebbelsová se neobjevila. Tato věrná a hezká blondýnka se podobně jako Eva Braunová lehce rozhodla jít na smrt společně se svým mužem. Avšak perspektiva zabít šest malých dětí, které během těchto posledních dní netušily, co je čeká a vesele si hrály v podzemním úkrytu, jí vzala odvahu.

„Moje drahá Hanno,“ řekla slečně Reitschové o dva nebo tři večery dříve, „až přijde konec, musíš mi pomoci, jestliže budu příliš slabá vůči dětem... Ony patří Třetí říši a Vůdci, tedy až přijde konec, nebude tu pro ně místa. Nejvíce se bojím, že v té poslední chvíli budu příliš slabá.“ Sama ve svém malém pokoji se snažila překonat tísnivý strach.

Hitler a Eva Braunová takový problém neměli. Měli si vzít pouze svůj vlastní život. Rozloučili se a šli do svých pokojů. Venku na chodbě čekali dr. Goebbels, Bormann a ještě několik dalších. Po chvíli uslyšeli výstřel z revolveru. Čekali ještě chvíli, trvalo ticho. Vešli opatrně do pracovny

Němečtí uprchlíci
v místě obsazeném
Američany.

Němečtí váleční zajatci čekají na provedení kontroly svých osobních dokumentů.

Dole: Německé civilní obyvatelstvo v Berlíně odchází po prohrané válce ze sklepních úkrytů.

Vůdce. Našli Hitlera v křesle zalitého krví. Střelil se do úst. Při jeho boku ležela jeho žena. Na podlaze uviděli dva revoly. Mladá paní nepoužila zbraň, otráвила se kyanidem.

Bylo pondělí 15.30 hod., 30. dubna 1945, přesně deset dní po Hitlerových 56. narozeninách; 12 let a 3 měsíce ode dne, kdy se stal německým kancléřem a založil Třetí říši. Měla ho přežít sotva o týden.

Poté se konal pohřeb Vikinga. Nebyl proneseno ani slovo. Jediným doprovodem byl hřmot ruských střel, které vybuchovaly v zahradě kancléřství a na zničených zdech, které je obklopovaly. Hitlerův pobočník sturmbannführer SS Heinz Linge spolu s ordonancem vynesli Vůdcovo tělo ovinuté starou přikrývkou, jež zahalovala rozstřelený obličej. Kempke ho identifikoval podle černých kalhot a bot, které vyčuhovaly z přikrývky a které Vůdce stále nosil k šedivé polní kazajce. Smrt jeho ženy byla estetičtější, nebyla tu žádná krev. Bormann vynesl její tělo na chodbu a přikázal Kempkovi: „Paní Hitlerová,“ řekl pak řidič, „měla na sobě tmavou sukni, na jejím těle jsem nepozoroval žádné rány.“

Ostatky byly přeneseny na zahradu, během krátké přestávky v ostřelování umístěny do trychtýře, polity benzínem a zapáleny. Smuteční hosté s Goebbelsem a Bormannem v čele odešli k nouzovému východu, když vybuchly plameny, postavili se do pozoru, ruce v nacistickém pozdravu na rozloučenou. Byl to krátký obřad, protože střely začaly v zahradě opět vybuchovat. Lidé, kteří zůstali naživu, odešli do bezpečného úkrytu v bunkru. Plameny nasycené benzínem strávily zbytky tělesných ostatků Adolfa Hitlera a jeho ženy.

Na následující straně
nahore vlevo: Jozef
Kramer, velitel kon-
centračního tábora
v Belžci (Polsko),
souzený, popravený
za válečné zločiny.

Na následující straně
nahore vpravo:
SS-man z koncent-
račního tábora v Da-
chau je identifikován
bývalou vězeňkyní
během procesu s vá-
lečnými zločinci.

Na následující straně
dole: Přední nacisté
na lavici obžalova-
ných během procesu
s válečnými zločinci
v Norimberku.

Dole: Vězeň kon-
centračního tábora.
Scény z osvobozených
táborů seznámily svět
se zločiny a krutostí
hitlerovského režimu.

Konec hrůz

Třetí říše přečkala smrt svého tvůrce o sedm dní.

Prvního května brzy po desáté hodině večer přerušil hamburský rozhlas vysílání slavnostní Brücknerovy Sedmé symfonie a za doprovodu vojenských bubnů hlasatel oznámil: „Náš Vůdce, Adolf Hitler, bojuje do posledního dechu proti bolševismu, položil život za Německo dnes odpoledne ve svém operačním stanu v říšském kancléřství. Třicátého dubna jmenoval Vůdce admirála Dönitze svým nástupcem.“

Třetí říše dohořívala, tak jako začala, ubohou lží. Hitler nejen, že nezemřel toho odpoledne a rovněž nebojoval „do posledního dechu“. Nařízení této lži bylo nutné, jestliže dědicové tohoto díla měli udržovat mýtus Vůdce a dále vydávat rozkazy ještě bojujícím vojákům.

Dönitz však věděl, že německý odpor končí. 29. dubna, den před Hitlerovou sebevraždou, německá vojska v Itálii bezpodmínečně kapitulovala. Čtvrtého května německé vrchní velení vydalo anglickému maršálu Bernardu Montgomerymu všechna německá vojska na severozápadě Německa, v Dánsku a Nizozemsku. Dalšího dne kapitulovala vojska polního maršála Alberta Kesserlinga na sever od Alp.

Hra skončila.

V malé červené školní budově v Remeši, kde měl Dwight Eisenhower svůj hlavní stan, se Němci ve 2.41 hod. v noci 7. května 1945 bezpodmínečně vzdali.

O půlnoci z 8. na 9. května umlkly v Evropě střely a výbuchy bomb; zvláštní, ač očekávané ticho zavládlo nad kontinentem poprvé od 1. září 1939. Po pět let, osm měsíců a sedm dní kvůli hitlerovské touze dobyt svět hynuly miliony mužů a žen na stovkách bitevních polí a v tisících vybombardovaných městech, miliony byly zavražděny v nacistických plynových komorách a během masových poprav v Sovětském svazu a Polsku. Mnoho historických měst Evropy se ocitlo v troskách a z jejich spálenišť se v teplých dnech šířil zápach nespočetných nepochovaných lidských těl.

Německé ulice se již neměly rozeznávat ozvěnou okovaných bot defilujících útočných oddílů ani válečnickými výkřiky nacistů v hnědých košilích, ani zdaleka slyšitelným řevem Führera.

Spolu s touto ponurou nocí po dvanácti letech, čtyřech měsících a osmi dnech skončila doba temna a Tisíciletá říše přestala existovat. Vynesla, jak jsme byli svědky, tento velký národ a jeho hospodárné, ale lehkovážné syny na takové výšiny moci a vítězství jako nikdy předtím. A nyní se rozpadla náhle a nadobro jako nikdy v dějinách.

V roce 1918 po poslední porážce císař utekl, monarchie se rozpadla, avšak nadále pracovaly tradiční instituce, vytvářející stát. Pracovala vláda zvolená národem a jádro německé armády i generální štáb. Avšak Třetí říše přestala na jaře 1945 prostě existovat. Státní moc v Německu na žádném stupni neexistovala. Miliony německých vojáků, letců a námořníků se stali válečnými zajatci ve vlastní zemi. Vítězné armády nepřítelů, které vnutily nejen své právo a svůj pořádek, ale za onoho léta a drsné zimy 1945 byly jedinými dodavateli potravin a paliva nutných k přežití, vládly milionům civilního obyvatelstva dokonce v té nejmenší vesničce. Do takového stavu dovedlo Němce šílenství Adolfa Hitlera, ale i jejich vlastní hloupost, která je přiměla jít za ním tak slepě a s takovým nadšením.

Když jsem se onoho podzimu do Německa vrátil, neviděl jsem příliš mnoho hořkosti vůči Führerovi.

Zůstali titíž lidé a tatáž země. Lidé v šoku, krvácející a hladoví, třesoucí se zimou v cárech, v dírách, které byly kdysi domy. Zpustošená země, pokrytá troskami. Německý národ nezahynul, jak to chtěl Hitler, který usiloval vyhubit tolik jiných národů a nakonec, když válka byla již prohraná, i samotné Němce. Třetí říše však vešla do dějin.

William L. Shirer
VZNIK A PÁD TŘETÍ ŘÍŠE

Z polského originálu
Powstanie i upadek Trzeciej Rzeczy
(ART BOOKS, Krakow)
přeložil Doc. doc. PhDr. et RNDr. Otto Zwettler, CSc.
Obálku navrhl Jiří Pánek.

Vydalo nakladatelství NAŠE VOJSKO, s. r. o., jako svou 6722. publikaci.
(NAŠE VOJSKO, s. r. o., Vítězné náměstí 4, 160 00 Praha 6,
tel./fax: 224 313 071, e-mail: info@nasevojsko.com.)
Redigoval PaedDr. Libor Hlaváček, Ph.D.
Výtvarný redaktor Jiří Pánek.
Technický redaktor Miroslav Romanovský.
Tisk a vazba FINIDR, s. r. o., Český Těšín.
Dotisk 2008

Žádná část tohoto díla nesmí být reprodukována nebo kopírována
v podobě mechanické, elektronické anebo šířena jakýmkoliv jiným
informačním systémem bez předcházejícího souhlasu držitelů
autorských práv.

ISBN 80-206-0804-4

Vznik a pád Třetí říše Williama L. Shirera představuje klasické dějiny nacistického Německa. Hitlerův režim a jeho vlastní život našly svůj epilog uprostřed ohořelých rozvalin Berlína dvanáct let poté, kdy přišel k moci. V tomto krátkém období zlověstný Hitlerův duch a ideologie zbavená morálky odlidštila mnoho Němců a roznítla strašlivý konflikt druhé světové války.

William L. Shirer měl výjimečné postavení, odkud mohl pozorovat nacistické Německo. Jako dopisovatel v Berlíně byl svědkem mnoha událostí, jež sám popsal. Slyšel projevy Hitlera v Říšském sněmu v den zahájení války a referoval o silicím pronásledování německých Židů.

Po válce se zúčastnil norimberských procesů a získal zvláštní souhlas nahlédnout do všech přejatých německých dokumentů.

Pro Vznik a pád Třetí říše spojuje v sobě důkladnost pohledu vynikajícího reportéra se směrodatnými studiemi talentovaného historika.

Již první vydání knihy Vznik a pád Třetí říše se stalo mezinárodním bestsellerem. Význam této dokonalé zprávy Williama L. Shirera vydané ve zkrácené verzi, zdůrazňuje a doplňuje téměř 400 pečlivě vybraných fotografií. Bohatství dokumentárního materiálu zvyšuje hodnotu knihy jako základní četby všech, kteří jsou fascinováni touto neklidnou dobou.

ISBN 80-206-0804-4

9 788020 608048